

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ERZİNCAN'DA YAŞAYAN AFGAN
GÖÇMENLERİN YAŞADIKLARI SOSYAL,
EKONOMİK SORUNLAR VE SİYASİ
DÜŞÜNCELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Nurcan ARICI

Danışman

Prof. Dr. Haydar EFE

Erzincan/2021

TEZ BİLDİRİMİ

“Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Yaşadıkları Sosyal, Ekonomik Sorunlar ve Siyasi Düşünceleri Üzerine Bir Araştırma" isimli **Yüksek Lisans** tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Nurcan ARICI

**ERZİNCAN’DA YAŞAYAN AFGAN GÖÇMENLERİN YAŞADIKLARI
SOSYAL, EKONOMİK SORUNLAR VE SİYASİ DÜŞÜNCELERİ ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

Nurcan ARICI

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi
ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2021**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Haydar EFE

ÖZET

Büyük kısmı ülkelerine geri dönme niyetinde olmayan yaklaşık 4 milyon göçmeni barındıran Türkiye’de topluma entegrasyon başta olmak üzere göçmenlerin sorunları ve bu sorunların toplumdaki yansımaları önemli bir gündem maddesi olarak gündemde kalmaya devam etmektedir. Bu bakımdan, göçmen toplumların analizi önem taşımaktadır. Son yıllarda, Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenler içerisinde birinci sırada yer alan Afgan göçmenlerin yaş, cinsiyet, eğitim ve aile yapısı gibi demografik özelliklerini belirlemek, yaşadıkları sorunları, politik eğilimlerini, geleceğe dair planlarını ortaya koymak göçmen toplumların sorunlarının çözümü açısından temel önemdedir. Bu kapsamda, tezin temel amacı, Erzincan’da yaşayan Afgan göçmenlerin Erzincan’daki ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda topluma entegrasyonları, barınma, sağlık, eğitim, dil başta olmak üzere tüm sorunlarını; siyasi ideolojileri, laiklik ve Avrupa Birliği’ne bakışlarını da içeren politik eğilimlerini, gelecek planlarını ve beklentilerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç kuramları, Afgan Göçmenler, Dış Göç

**A RESEARCH ON THE SOCIAL, ECONOMIC PROBLEMS AND
POLITICAL OPINIONS OF AFGAN MIGRANTS LIVING IN ERZİNCAN**

Nurcan ARICI

**Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences Department of
Political Science and Public Administration, Master Thesis, June 2021**

Thesis Advisor: Prof. Dr. Haydar Efe

ABSTRACT

In Turkey, which hosts approximately 4 million immigrants, most of whom do not intend to return to their countries, the problems of immigrants, especially integration into the society, and the reflections of these problems on the society continue to be an important agenda item. In this respect, the analysis of immigrant societies is important. In recent years, determining the demographic characteristics such as age, gender, education and family structure of Afghan immigrants, which ranks first among irregular immigrants caught in Turkey, and revealing their problems, political tendencies and future plans are of fundamental importance in terms of solving the problems of immigrant societies, in this context. the main purpose of the thesis is to examine all the problems of Afghan immigrants living in Erzincan, especially in the economic, social and cultural areas, integration into society, housing, health, education, language; to reveal their political tendencies, future plans and expectations, including their political ideologies, secularism and their view of the European Union.

Keywords: Migration, Migration theories, Afgan Immigrants, Emigration

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tez konusunun belirlenmesinden çalışmanın bitimine kadar geçen sürede yönlendirici ve teşvik edici yaklaşımlarıyla her zaman yanımda olan ve değerli zamanını ayırarak çalışmamıza çok fazla emek veren ve sabırlı yaklaşımlarıyla bu çalışmayı tamamlamamızda beni motive eden aynı zamanda çalışma disiplini ve akademik hayattaki başarısıyla kendisini örnek aldığım danışmanım Prof. Dr. Haydar EFE'ye minnettarım.

Tez çalışmam boyunca bana yardım eden Munzur Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Sabit Menteşe'ye, sürekli yanımda olan dostum Serpil Ağbaba'ya, sevgileriyle bana cesaret veren kızım Cansu ve oğlum Arkın'a, hayatımın her anında yanımda olan başarı ya da başarısızlıklarımda beni her daim destekleyen eşime sonsuz teşekkür ederim.

Nurcan ARICI

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
ÖN SÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
GRAFİKLER DİZİNİ	X
TABLO LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM GÖÇ OLGUSU VE KURAMSAL ARKA PLANI.....	5
1. Göç Olgusu.....	5
2. Göç Kuramları.....	7
2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları	8
2.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	9
2.3. İtme – Çekme Kuramı	10
2.4. Neo-Klasik Kuram	11
2.5. Petersen'in Göç Türleri	13
2.6. Yeni Ekonomi Göç Kuramı.....	15
2.7. İkili Emek Piyasası Göç Kuramı	16
2.8. Dünya Sistemi/Merkez-Çevre Kuramı	17
2.9. Göç Sistemleri Kuramı.....	18

2.10. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	19
3. Göçü Etkileyen Faktörler	21
3.1. Ekonomik Faktörler.....	22
3.2. Siyasi Faktörler.....	24
3.3. Sosyal Faktörler.....	29
3.4. Doğal Faktörler.....	31
4. Göç Türleri	32
4.1. Genel Olarak İç Göç Olgusu	32
4.2.Dış Göç.....	36
4.3. İşçi Göçü.....	37
4.4.Beyin Göçü.....	39
4.5. Mübadele Göçü	40
4.6. Düzenli ve Düzensiz Göç	41
4.7.Transit Göç	45
5. Uluslararası Göç İle İlgili Çalışma Yapan Uluslararası Kuruluşlar	46
5.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)	47
5.2. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO).....	50
5.3. Uluslararası Göç Örgütü (IOM-UGÖ)	51
II. BÖLÜM TÜRKİYE’DE GÖÇ DÜZENLEMELERİ.....	53
1. Türkiye’de Göç Düzenlemeleri	53
1.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458).....	56
1.1.1. Mülteci.....	58
1.1.2. Şartlı Mülteci.....	59
1.1.3. İkincil Koruma	60

1.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.....	60
1.3. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	63
1.4. Türk Kızılayı	64
2. Türkiye'ye Yönelen Dış Göç Hareketliliği	66
2.1. Transit Göç ve Türkiye.....	70
3. Türkiye'de Uygulanan Göç Politikaları	71
3.1. Türkiye'de Cumhuriyet- Öncesi Uygulanan Göç Politikaları.....	72
3.2. Cumhuriyet- İlk Dönem (1923-1950) Uygulanan Göç Politikaları ..	75
3.3. Cumhuriyet- İkinci Dönem (1950-1980) Göç Politikaları	77
3.4. Cumhuriyet- Üçüncü Dönem (1980-2018) Göç Politikaları.....	82
III. BÖLÜM ERZİNCAN İLİNDE YAŞAYAN AFGAN GÖÇMENLERİN YAŞADIKLARI SORUNLARI VE SİYASİ EĞİLİMLERİNİ TESPİTE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	85
1. Problem Durumu	85
2. Araştırmanın Amacı	87
3. Araştırmanın Önemi	88
4. Araştırmanın Hipotezleri	89
5. Literatür Taraması	90
6. Metodoloji	92
6.1. Araştırma Yöntemi	92
6.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	93
6.2.1. Araştırmanın Evreni	93
6.2.2. Araştırmanın Örneklemi.....	94
6.3. Veri Toplama Aracı.....	94
6.4. Verilerin Toplanması.....	95

7. Bulgular ve Yorum.....	95
7.1. Yapılandırılmış Anket Soruları ve Yanıtlarına İlişkin Yüzdelik ve Frekans Dağılımları	96
7.2. Yarı Yapılandırılmış Sorular ve Yanıtlarına İlişkin Bulgular	139
SONUÇ	150
KAYNAKÇA	154
EKLER	169

ŞEKİLLER DİZİNİ

		Sayfa No
Şekil 1	Yaşanan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler ve Bunların Etkileşimi	10
Şekil 2	Taliban'ın 9 Temmuz 2021- 16 Ağustos 2021 Tarihleri Arasında Afganistan'da Denetim Altına Aldığı Topraklar	28
Şekil 3	OECD Ülkelerinin Yetenek Düzeyine Göre Aldıkları Göçmenlerin OECD Ülkelerine Gelen Toplam Göçmen Sayısı İçindeki Payı	30
Şekil 4	Türkiye'de Kent ve Köylerde Yaşayan Nüfus	35
Şekil 5	Türkiye'nin Avrupa Ülkeleriyle Yaptığı İkili Anlaşmalar	38
Şekil 6	Yıllara Göre Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	68
Şekil 7	Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı (İlk 10 Uyruk)	69
Şekil 8	Afgan Göçmenlerin Göç Sonrası Yaşadıkları Sorunlarla İlgili Sorulan Sorulara Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	106

GRAFİKLER DİZİNİ

		Sayfa No
Grafik 1	Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı (N=450)	96
Grafik 2	Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Yaşa Göre Frekans Dağılımı (N=450)	98
Grafik 3	Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Frekans Dağılımı (N=450)	100
Grafik 4	Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Hane Halkı Frekans Dağılımı (N=450)	102
Grafik 5	Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Hanede Çalışan Birey Sayısının Frekans Dağılımı (N=450)	103
Grafik 6	Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Medeni Durumlarının Frekans Dağılımı (N=450)	105
Grafik 7	Afgan Göçmenlerin Türkiye’yi Tercih Nedenlerinin Frekans Dağılımı (N=450).	108
Grafik 8	Afgan Göçmenlerin Türkçe Dilini Bilme Düzeyleri Frekans Dağılımı (N=450)	109
Grafik 9	Afgan Göçmenlerin Öğrenim Konusundaki En Önemli İhtiyaçların Frekans Dağılımı (N=450)	111
Grafik 10	Göçmenlerin Erzincan’a Göç Etmeden Önce Yaşadıkları Yerin, Kentsel Bir Yerleşim Yeri Mi Yoksa Kırsal Bir Yerleşim Yeri Mi Olduğuna İlişkin Frekans Dağılımı (N=450)	112
Grafik 11	Afgan Göçmenlerin Ailedeki Toplam Gelir Miktarının Yeterli Olup Olmadığına İlişkin Soruya Verilen Yanıtların Frekans Dağılımı (N=450)	113

TABLO LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 1	Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	96
Tablo 2	Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Yaşa Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	97
Tablo 3	Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	99
Tablo 4	Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Hane Halkı Sayısı Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	101
Tablo 5	Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Hanede Çalışan Birey Sayısının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	103
Tablo 6	Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Medeni Durumlarının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	104
Tablo 7	Afgan Göçmenlerin Türkiye’yi Tercih Nedenlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	107
Tablo 8	Afgan Göçmenlerin Türkçe Dilini Bilme Düzeyleri Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	109
Tablo 9	Afgan Göçmenlerin Öğrenim Konusundaki En Önemli İhtiyaçlarının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	110
Tablo 10	“Afgan Göçmenlerin Erzincan’a Göç Etmeden Önce Yaşadıkları Yerin Kentsel Bir Yerleşim Yeri Mi Yoksa Kırsal Bir Yerleşim Yeri Mi?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	112
Tablo 11	Afgan Göçmenlerin Ailedeki Toplam Gelir Miktarının Yeterli Olup Olmadığına İlişkin Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	113
Tablo 12	Afgan Göçmenlerin Çalıştıkları İşyerlerinde İşverenlerin Emeklerini Ücretlendirmelerine İlişkin Görüşlerinin Frekans Ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	114
Tablo 13	Afgan Göçmenlerin Kendi Ailelerinde Bireylerin Çalışmama Nedenlerine İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	115
Tablo 14	Afgan Göçmenlerin Hane Halkı İçindeki Çalışan Kadın Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450).	116

Tablo15a	Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Kimlerden Yardım Alıp Almadıkları ve Alınan Yardımların Önem Derecesine (1,2,3) Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	118
Tablo15b	Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Yardım Alıp Almadıklarına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	119
Tablo 16	Afgan Göçmenlerin Erzincan’a Göç Etmeden Önce Yaşadıkları Ülkede Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	120
Tablo 17	Türkiye’ye Gelmeden Önce Hangi Ülkede Yaşadınız? Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N= 450)	120
Tablo 18	Afgan Göçmenlerin Erzincan’da Çalıştıkları Meslek Gruplarının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	121
Tablo 19	Çalıştıkları İşte Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları ile Afgan Göçmenlerin Ücret Karşılaştırması Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	122
Tablo 20	Afgan Göçmen Hanelerinin Ortalama Aylık Gelir Durumu Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	123
Tablo 21	Afgan Göçmenlere Göre Yoksulluk Nedenleri Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	124
Tablo 22	Afgan Göçmenlerin Erzincan’da Yaşamaktan Mutlu Olup Olmadıklarına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	125
Tablo 23	Afgan Göçmenlerin Ülkelerine Dönüp Dönmeme İsteğine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N= 450)	125
Tablo 24	Afgan Göçmenlerin En Çok Göç Etmek İstedikleri Ülkelerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N= 450)	127
Tablo 25	Afgan Göçmenlerin Çocuklarının Türk Birisiyle Evlenmelerinde Sakınca Bulup Bulmadıklarına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	130
Tablo 26	Afgan Göçmenlerin Erzincan’a Gelmeden Bulundukları Ülkede Kalan Aile Fertlerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	130
Tablo 27	Afgan Göçmenlerin Politik Eğilimlerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	131
Tablo 28	Siyasi İdeoloji İle Eğitim Durumu Çapraz Tablosu	132
Tablo 29	Siyasi İdeoloji ile Yaş Aralığı Çapraz Tablosu	134

Tablo 30	Cinsiyete göre Öğrenim Durumu Çapraz Tablosu	135
Tablo 31	Cinsiyet ile Türkçe Bilme Düzeyi Çapraz Tablosu	136
Tablo 32	Cinsiyet ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu	138
Tablo 33	Afgan Göçmenlerin Türkiye'nin AB Üyeliğine İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)	139

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	:Afet ve Acil Durum Yönetimi
BMMYK	:Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ECOSOC	:Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
EOKA	Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü
GİGM	:Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	:Uluslararası Göç Örgütü
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
IRO	:Uluslararası Mülteci Örgütü
İİBK	:İş ve İşçi Bulma Kurumu
İHH	:İnsan Hak ve Hürriyetleri Yardım Vakfı
MİGRANT	:Uluslararası Göç Programı
OECD	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OPEC	:Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ORSAM	:Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
UGÖ	:Uluslararası Göç Örgütü
UNHCR	:Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNRRA	:Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi
WFP	:Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı

YUKK :Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

YY. :Yüzyıl

GİRİŞ

Göç insanlığın varoluşuyla birlikte ortaya çıkan bir olgudur. İnsan kitleleri savaş, siyasi baskı, kıtlık, açlık gibi unsurların etkisiyle bir bölgeden diğerine, bir coğrafyadan diğerine sürekli hareket halinde olmuşlardır. Hem göçe katılan bireyler hem de göçe maruz kalan bölgeler sosyal ve ekonomik olarak önemli değişimler yaşamaktadır. Dolayısıyla, toplumsal değişimler için hem neden hem de sonuç olarak gösterilen göç olgusu, hem göç alan hem de göç veren tüm toplumları derinden etkiler. Sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla çoklu sınıflandırma içerisinde tanımlanmaya çalışılan göç olgusu toplumsal dinamizmi bünyesinde taşımış dolayısıyla, bu konuda araştırmacıların dikkatini çekerek onları değişimlere karşı sürekli zinde tutmuştur¹.

Göç serüveninde farklı insanlarla farklı coğrafyalarda bir araya gelmek özellikle göç alan toplumda gözle görülür değişimlere ve sorunlara neden olmaktadır. İnsanlık tarihinde ilkel dönemden günümüze kadar göç, küreselleşmeyle birlikte gelişen ulaşım ve iletişim imkanları sayesinde etki potansiyelini daha da artırmıştır. Özellikle endüstri devrimiyle birlikte üretim mekanizmalarında yaşanan değişimler ülke içerisinde modern anlamda kentleşmeye yol açtığı gibi ekonomi başta olmak üzere birçok etkenle birlikte uluslararası bir form kazanmıştır. Dolayısıyla, her dönem etkisini hissettiren bir olgu olarak göç, sosyal bilimcilerin ilgi odağı olmuştur².

Tarihsel sürece bakıldığında Türkiye coğrafi konumundan dolayı kıtalar arasında stratejik bir öneme sahip olması sebebiyle ve iklim özellikleri, tarıma uygun geniş toprakların yer alması gibi çekici faktörlerin de etkisiyle, Orta Asya başta olmak üzere 8. yüzyıldan günümüze kitlesel göç hareketlerine sahne olmuştur³. Geçmişte göçler genellikle nüfusun çoğalması, iklim değişiklikleri, mevcut

¹ Ü. Erkan, *Ulusçu Asimilasyon/ Entegrasyon Politikalarından Medeniyet Perspektifine Dayalı Dirimsel/ Diyalojik Etkileşime*, R. Şimşek (ed.), *Göç Sosyolojisi- Farklı Boyutlarıyla Göç* (50-51), Ankara, 2018.

² Fatih Yaman, “ *Göç ve Toplum-Dünyada ve Türkiye’ de Değişen Nüfus Hareketleri* “, İstanbul 2019, s.13-15.

³ Kemal H. Karpat, “*Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*”, İstanbul 2017, s.11.

kaynakların artan nüfusu besleyememesi ve mevcut kaynakların eşitsiz dağılımı gibi sebeplerle gerçekleşirken, günümüzde Ortadoğu ve Afganistan’da gerçekleşen siyasi istikrarsızlıklar milyonlarca kişiyi göç etmeye zorlamış ve sonuç olarak Türkiye ve Avrupa’ya halihazırda artarak devam eden yeni bir göç hareketi başlamıştır. Ortadoğu ve Afganistan’da yaşanan iç savaş, ve çatışmalar göçü bir iç sorun olmaktan çıkararak küresel bir soruna dönüştürmüştür. Hayatta kalmak için kendilerine yeni yerleşim yerleri bulmaya çalışan göçmenler hem komşu ülkelere hem de Avrupa ülkelerine yönelmişlerdir.

Söz konusu göç hareketinde dünyanın gündemine oturan göç hareketlerinden en olumsuz şekilde etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Göç alanında daha çok transit ülke konumuyla bilinen Türkiye, artık hedef ülke olarak da göç almaktadır. Türkiye coğrafi konumunun yanı sıra komşu ülkelerde yaşanan savaş, iç çatışma, siyasi krizler karşısında mağdur olan milyonlarca insana ev sahipliği yaparak göç hareketliliğinden en çok etkilenen ülkelerin başında yer almaktadır. Son yıllarda en çok sığınmacıya sahip olan ülkeler arasında Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Günümüzde Suriye’de yaşanan iç savaş sonucunda 3. 597. 938 kişi Türkiye’ye sığınma talebinde bulunmuştur. Türkiye 330.000 kadar farklı uyruklardan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) ilgi alanına giren kişiye ev sahipliği yapmaktadır⁴. Düzensiz göçmenlerle birlikte Türkiye’de yaşayan toplam göçmen sayının yukarıda ifade edilen sayıdan çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye’ye göç eden göçmenler uyruklarına göre değerlendirildiğinde Suriyelilerden sonra ikinci sırayı Afgan göçmenler almaktadır. Üstelik Türkiye’ye yönelik Afgan göçmeni akını Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) Afganistan’dan çekilme kararı alması sonrasında Taliban’ın tüm ülkeyi kontrol etmesiyle birlikte Taliban kontrolü altında yaşamak istemeyen binlerce Afgan Türkiye başta olmak üzere farklı ülkelere göç etmeye başlamıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün

⁴ Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNHCR); unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar (Erişim Tarihi: 14.06.2021).

(GİGM) verilerine baktığımızda Türkiye’de düzensiz göçmen olarak yakalanan Afgan göçmenlerin sayısı 2019 yılında 201.437 iken, 2020 yılında pandeminin etkisiyle 50.161 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. 2021 yılının ilk altı ayında yakalanan düzensiz Afgan göçmenler ise 23.005 kişidir. Bu rakamlara göre Türkiye’de yakalanan Afgan göçmenler toplam düzensiz göçmenler içinde ilk sırada yer almaktadır⁵. Büyük çoğunluğu Afganistan’a geri dönmeme kararında olan Afgan göçmenler her geçen gün artan sayılarıyla ve yaşanan huzursuzluklar nedeniyle Türkiye’nin gündeminde giderek daha fazla yer almaktadırlar. Bu kapsamda, Afgan göçmenlerin yaşamakta oldukları ekonomik, sosyal ve kültürel sorunların tespit edilmesi Afgan göçmenlerin daha yakından tanınması ve bu sorunlara çözüm bulmak anlamında önem arz etmektedir. Ayrıca, yıllarca süregelen siyasi istikrarsızlık, savaş ve iç çatışma ortamında hayatlarını sürdürmeye çalışan Afganların hangi siyasi ideolojiye sahip olduklarını Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlara yönelik düşüncelerini, laiklik, demokrasi ve insan hakları gibi kavramlara bakış açılarını ortaya koymak “ Dünyada en çok mülteci üreten ikinci ülke” sıfatının sadece sosyoloji boyutunun değil politik boyutunun da öğrenilmesinin yapılan analizlerde araştırmaya katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Bu kapsamda tezin temel amacı Erzincan’da ikamet eden Afgan göçmenlerin yaş, cinsiyet, eğitim ve aile yapısı gibi demografik özelliklerini belirlemek, yaşadıkları sorunları tespit ederek bu sorunlara çözüm önerilerinde bulunmak, politik eğilimlerini ve geleceğe dair planlarını ortaya koymaktır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Göç olgusu, göç kuramları, göçü etkileyen faktörler ve göç türleri hakkında bilgi verilen ve uluslararası göç ile ilgili çalışma yapan uluslararası kuruluşların açıklandığı birinci bölümde göç olgusu kavramsal ve kuramsal çerçevede ele alınmakta ve göç hareketliliğiyle ilgili kendinden sonraki birçok kurama kaynaklık yapması açısından önemli olan Ravenstein’in göç kanunları da açıklanmaktadır. Bu kuramın ardından iktisadi, siyasal ve sosyokültürel alanlardaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan farklı

⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <http://www.goc.gov.tr>.(Erişim Tarihi: 14.06.2021), Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü(UNHCR); unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar(Erişim Tarihi: 14.06.2021).

kuramsal yaklaşımlar açıklanmıştır. Göç olgusunun çok yönlü karmaşık bir yapıya sahip olması kavramların ve kuramların farklı disiplinler tarafından farklı analiz düzeyinde değerlendirilmesine neden olmuştur. Açıkladığımız bu kuramların her biri göç olgusunun farklı boyutunu açıklamaya çalışsa da birbirlerinin eksikliklerini tamamladıkları için bütün olarak düşünüldüğünde daha anlamlı olduğu söylenebilir. Birinci bölümde yer alan ve göçü etkileyen faktörler; siyasi, ekonomik, sosyal ve doğal faktörler başlığı altında açıklanmaktadır. Çalışmamızda açıkladığımız üzere, insanlar bazen mecbur kaldıkları için bazen de daha iyi şartlarda yaşamak arzusuyla bireysel ya da kitlesel olarak farklı coğrafyalara göç etmektedirler. Dolayısıyla, insanlar daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak için ekonomik amaçlı iradi olarak özgür bir şekilde göçe katılırken bazen de siyasi otoritelerin kararıyla göçe zorlanmış oldukları görülmektedir. Eğitim ve iş olanakları uluslararası göçte önemli bir etken olarak değerlendirilirken, işgal, iç savaş, siyasal baskı, etnik ve dini ayrımcılık gibi nedenlerin zorunlu olarak uluslararası göçe etki ettiği görülmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise “Türkiye’de Uygulanan Göç Düzenlemeleri” başlığı altında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458), Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve göç yönetimine yardımcı kuruluşlar içinde yer alan Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılayı açıklanmıştır. Aynı zamanda, Türkiye’ye yönelen dış göç hareketleri; transit ülke olarak Türkiye’nin konumu ve Cumhuriyet öncesi dönemden günümüze kadar uygulanan göç politikaları hakkında geniş bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; Erzincan ilinde yaşayan Afgan göçmenlerin yaşadıkları ekonomik ve sosyal sorunların tespit edilmesinin yanı sıra Avrupa Birliği, laiklik, demokrasi gibi kavramlara bakışları ve siyasi eğilimleri de ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, nitel ve nicel veri toplama yönteminden faydalanılmıştır. Erzincan’a göç etmiş Afgan göçmenlerin yaşadıkları sorunlara ve siyasi eğilimlerine yönelik hipotezler, katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilen anket ve görüşmeler sonucu elde edilen veriler yardımıyla istatistiki yöntemler kullanılarak yapılan analizlerle ispatlanmaya çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU VE KURAMSAL ARKA PLANI

1. Göç Olgusu

Göç, insanların bulundukları mekândan ayrılarak kendilerine yeni yaşam alanı bulma çabasıdır. Göç olgusunun altında yatan temel neden, insanların bulundukları olumsuz yaşam koşullarından kurtularak daha iyi şartlarda yaşama arzusudur.

Bir kişinin ya da bir grup insanın uluslararası bir sınırı aşarak ya da aynı sınırlar içinde yer değiştirmesi göç olarak ifade edilmektedir. Süresi, yapısı ve nedeni fark etmeksizin insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Bu tanıma mültecilerin, yerinden edilmiş grupların, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı gerekçelerle hareket eden kişilerin göçü de dâhildir ⁶.

İnsanların bulundukları mekândan uzaklaşarak başka mekânlarda hayatlarını sürdürmelerine sebep olan ve insan yaşamını derinden etkileyen ekonomik, siyasi, kültürel nedenlerin her biri göç sürecinde araştırılması gereken önemli konulardır. İlk yıllarda boylar arası yaşanan mücadeleler, yeni yerler keşfetme arzusu ve hayvanlara yeni otlaklar bulma çabası göçün nedenlerini oluşturmuştur. Göçün nitelikleri ve toplumsal etkileri çoğu bilim dalı için araştırma konusu olmuş, dolayısıyla çok boyutlu bir yapıya sahip olan göç kavramı farklı tanımlamalarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Keleş, göç kavramını; yerleşme amacı ile bir yerleşim mekânından başka yerleşim mekanına, bir ülkeden herhangi diğer bir ülkeye gitme eylemi olarak tanımlamıştır⁷. Arslan, göçü coğrafi, ekonomik ve siyasi zorunluluklar sonucunda kişilerin yaşadığı çevreden uzaklaşarak başka çevrelere yerleşmesi olarak tanımlarken⁸; Gençler, insanların yerleşmek amacıyla sürekli veya geçici olarak ikamet ettikleri yerden ayrılarak başka yerlere doğru hareket etmeleri şeklinde

⁶ IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü*, 2.baskı, 2013, s.35.

⁷ Ruşen Keleş, *Kent bilim Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, İstanbul, 1998, s.58.

⁸ Hüseyin Arslan, *16. yy Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç ve Sürgün*, 2.Baskı, İstanbul, 2001,s.149.

tanımlamaktadır⁹. Akgür ise göçü geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçiş olarak tanımlar¹⁰.

Tosun ve Budak'a göre küreselleşmenin sonuçlarından biri olarak kabul edilen politik ve ekonomik mecburiyetler veya dini baskılar sonucunda gerçekleşen göç, üzerinde daha çok durulması ve yarattığı sorunlara çözüm yolları üretilmesi gereken bir gerçekliktir¹¹.

Miller göç kavramını genel eğilimlerle tanımlamıştır. Bu eğilimlerden ilki küreselleşmeyle birlikte giderek daha fazla ülkenin eş zamanlı olarak göç hareketlerinden büyük ölçüde etkilenmiş olmasıdır. Göçün küresel boyuta ulaşması beraberinde kaynak sahaların çeşitliliğini artırmış bu durum göç alan ülkelerin farklı sosyal, ekonomik, kültürel deneyimlere sahip göçmenleri ülkelere kabul etmelerine neden olmuştur. Diğer bir yönelim ise uluslararası göç hareketlerinin dünyanın önemli bölgelerinde niceliksel artış göstermesidir. Ancak, hükümet politikaları uluslararası göçü değiştirebilecek etki ve öneme sahiptir. Göçün farklılaşması ise üçüncü eğilim olarak açıklanmıştır. Birçok ülke için işçi göçü, mülteci, ya da kalıcı yerleşimci gibi tek tip değil aynı anda hepsini kapsayan bir anlam ifade eder. Göçün kadınsallaşması ise sonuncu eğilim olarak açıklanmış, kadınlar tüm göç alan bölgelerde ve tüm göç çeşitlerinde olmasa bile çoğunda önemli rol üstlenmişlerdir¹².

Toplumu kökünden değiştiren göç, dünyada sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan önemli değişimler sağlamıştır. Çünkü göçler insanları değiştirdiği gibi doğayı ve yurt olarak seçilen mekânı da değiştirmektedir. Bir ülkeden diğer ülkeye giden göçmenler adetlerini ve yaşayışlarını da götürerek toplumun değişmesine neden olurlar. Kuzey Amerika'nın ağaçlarının yüzde kırkı Avrupa'dan gelen göçmenler

⁹ Ayhan Gençler, “Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği”, *Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, cilt17, sayı3, s.28-46.

¹⁰ Zeynep Gökçe Akgür, *Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgelerarası Dengesizlik*, 1.Baskı, Ankara, 1977, s.42.

¹¹ Serpil Budak Tosun, Sevim Budak, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Mülteci Sorun”, *Avrupa Birliği Kurumları ve Politikalar* (Editör: Doç. Dr. Cengiz Dinç), Nobel yayınları, 1.Baskı, Mart 2020, s.417-449.

¹² Stephen Castles- Mark J. Miller, *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çev: Bülent Uğur Bal- İbrahim Akbulut, 1.Baskı, İstanbul, 2008, s.12.

tarafından getirilmiştir. Yani ormanların bir kısmı Avrupa'dan gelen göçmenler tarafından oluşturulmuştur. Yeni yerler bireyin kendini tanımasını sağlamış mücadelecı, girişimci, sosyal yönden yükselmeyi arzu eden başarılı insanlara tanık olmuştur. Aynı zamanda, hem kendileri değişmiş, hem de bulundukları toplumu değiştirmişlerdir. Farklı ve zorlu koşullar göçmenleri icat etmeye mecbur bırakarak toplumda daha verimli hala gelmelerine sebep olmuştur. Göçmenler geldikleri muhitte kendilerini aşağı görerek ödünlenmede bulunmuş, bunun için özel emek ve çaba sarf etmişlerdir. Görüldüğü gibi bu mücadelelerle kendileriyle birlikte toplumu da değiştirmişlerdir. Örneğin Güney Amerika'nın devlet adamları ve bakanlarının yüzde kırkı Suriye ve Lübnan'dan gelen Osmanlı göçmenleridir¹³.

Kendi kökenlerinden ayrılarak yeni yerlere göç eden nüfus bir taraftan kendi inanç, fikir, bilgi, sanat, adet ve gelenekleriyle yaşamaya çalışırken bir taraftan da içinde yaşadıkları farklı kültüre uyum sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Bu farklı kültürde asimile olmadan yaşamlarını sürdürmeye çalışırken kültürel şok yaşamaları, entegrasyon sürecinde yaşadıkları sorunlar göç kabul eden ülkeleri toplumsal çözüm arayışına itmektedir.

2. Göç Kuramları

Kuram, olay ve olguları açıklamak için birbiriyle ilişkisi olan bilgileri bütünselleştirerek değerlendiren anlamlı bilgiler bütünüdür. Doğa olaylarının ve toplumsal olayların anlamlı hale getirilmesi için verilerin ilişkilendirilerek sınıflandırılması gerekir. Birçok bilginin bir araya getirilerek bütün şekilde değerlendirilmesiyle oluşan bilgi bütünü de kuram olarak adlandırılır. Nedenleri ve açığa çıkardığı sonuçlar bakımından kompleks bir yapıda olan göç olgusunu daha iyi anlamak ve varsayımlarda bulunmak için göç kuramlarının özünü anlamak oldukça önemlidir. Bu kuramlar göç olgusunun yordanmasını sağlayarak yeni araştırmalara

¹³Kemal Karpat, "14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler" Türkiye'nin Göç Tarihi Sempozyumu, <https://www.youtube.com/watch?v=UHGU+8nsCYA>(28.05.2020).

kaynaklık etmektedir. Fakat her ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısının farklı olması göç olgusunun tek kuramla açıklanamayacağını göstermektedir¹⁴.

2.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

19.yy'dan itibaren Ernst George Ravenstein ile göç olgusu araştırılıp analiz edilmeye başlanmıştır.1871 ve 1881 İngiliz nüfus sayısı istatistiklerinden yararlanarak sistemli bir şekilde yapılan göç olgusu ilk Ravenstein'in Göç Yasaları adlı (The Laws of Migration) makalesinde açıklanmıştır. Bu yasalar aşağıda özetlenmektedir¹⁵:

1. Göç dalgalarının yönünü belirleyen endüstri ve ticaret merkezleri, sağladığı iş imkânlarından dolayı kendilerine yakın mesafeleri tercih eden göçmenler için birer çekim merkezi olmuştur.

2. Ekonomik olarak kentlerin hızlı bir şekilde gelişmesi kentlere yakın yerlerdeki göçmenleri hızla kendine çeker. Bu göçle birlikte nüfusu azalan bölgeler uzak yerlerden gelen göçmenlerle doldurulur. Bu basamaklı bir şekilde tüm ülkeye yayılan bir etki oluşturur.

3. Göç süresinde nüfus hareketliliği ve yayılma kendi başına bir amaç olmayıp kentin ekonomik ve ticari gelişmişliğinden fayda sağlamak için gerçekleştirilir. Kent bu süreçte ihtiyacı olan emek gücüne kavuşurken kendine çekimin tersi olarak işleyen yayılma süreciyle benzerlik gösterir.

4. Göç alan bölgeler aynı büyüklükte dengeleyici bir şekilde göç verir.

5. Göçlerin kısa mesafeli basamaklı bir şekilde yayılma göstermesinden farklı olarak uzun mesafeli göçler endüstri ve ticaret merkezlerine doğrudan yapılır.

6. Ülkenin kırsal bölgelerinde yaşayanlar kentte yaşayanlara oranla daha fazla göç etmektedirler.

¹⁴ A. Doğanay, M. Ataizi, A. Şimşek, J. Balaban Salı, Y. Akbulut, *Bilimsel Yönteme Giriş*, Şimşek A.(Edt.), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Eskişehir, 2012. s.13

¹⁵ Fatih Yaman, *Göç ve Toplum Dünyada ve Türkiye'de Değişen Nüfus Hareketleri*, 1.bs., İstanbul 2019, s.37-39.

7. Erkeklerle oranla kadınlar daha çok göç etme eğilimi gösterirler¹⁶.

Dönemin İngilteresi için 1980'li yıllarda öngörülen yasalar gelişmişlik farkından dolayı diğer ülkelerde geçerli olmadığı görülmektedir. Örneğin 1950'lerde geç sanayileşme ve modernleşme sürecine giren Türkiye için göçler kısa mesafede değil uzun mesafede gerçekleşmiştir. Aynı zamanda, Türkiye'de göçler basamaklı bir şekilde gerçekleşmemiştir. Öte yandan, erkek hakimiyetini öngören bir toplum için göç hareketlerinin karar aşamasında erkek önemli rol oynamaktadır¹⁷. Dolayısıyla yasa ve önerileri günümüzdeki kompleks bir yapıda olan göç olgusunu tam olarak açıklayamasa da günümüzde de geçerli olan göçün ekonomik boyutunu anlamlandırmada öncü rol oynamıştır.

2.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Ravenstein'in göç yasalarından sonra mikro düzeyde ele alınan diğer bir kuram ise Samuel A. Stouffer'in Kesişen Fırsatlar Kuramı'dır. 1940 yılında ortaya konulan kuramda göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki fırsatlar ve fırsat miktarları önemli noktalarır.

Fırsat ve iş imkânları sağlayan çekim merkezleri göçün yalnızca mesafe değişkeni üzerinden açıklanamayacağını göstermiştir. Bu durum göçmenleri genellikle yakın mesafeleri hedef alan davranışlarıyla birlikte göç edilecek yerdeki fırsat ve fırsat imkânlarıyla da ilgilidir. Böylece fırsatlardaki artış yüzdesi belirli mesafeye giden kişilerin sayısını artırdığı varsayılır.

Göçmenin yeni bir bölgeye göç etmesi için önceden oluşmuş açık pozisyonların bulunması gerekir. Göç edilen bölgeye yakın yerlerde bulunan doldurulmamış pozisyonlar fırsat olarak tanımlandırılırken daha yakın ve benzer pozisyonlar kesişen fırsatlar olarak adlandırılmıştır. Stouffer'in hipotezi, belirli bir mesafeye göç eden bireylerin sayısının, gittikleri mesafedeki fırsatların miktarı ile

¹⁶ Fatih Yaman, *Göç ve Toplum, Dünyada ve Türkiye'de Değişen Nüfus Hareketleri*, 1.bs., İstanbul 2019, s. 37-39.

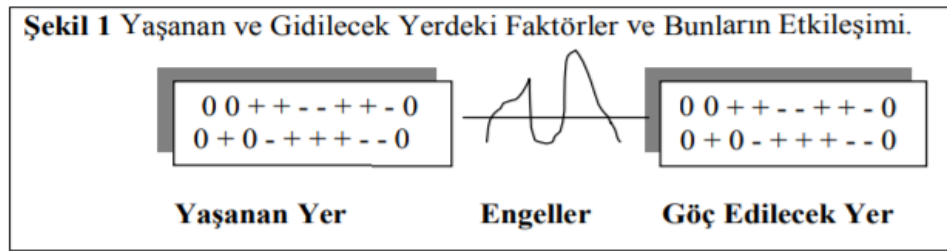
¹⁷ Arife Yılmaz, *Göç Sürecinde Kadın: Aile İçi Konumu Üzerine Bir Araştırma*, (Danışman: Prof. Dr. Gülsen Demir), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2008, s. 13-14.

doğru, kesişen fırsatların miktarıyla ters orantılı olduğu şeklindedir. Ancak iletişim ve erişim imkanlarının gelişmesiyle birlikte küreselleşen dünyada yakın mesafe gözetmeden uzak mesafelerdeki fırsatlardan haberdar olmak bu kuramın günümüz şartları için yeterli olmadığını göstermektedir. Öte yandan, bulunduğu bölgede savaş ve kaos ortamının yarattığı olumsuz yaşam koşullarından uzaklaşmak için yapılan göçlerde fırsat analizi yapıyor olmak gerçekçi görünmemektedir. Böylece göçün ekonomik boyutunu anlamlandırmada etkili olan kesişen fırsatlar kuramı sosyal ve siyasi sebeplerle yapılan göçlerle ilişkisi bulunmamaktadır¹⁸.

2.3. İtme – Çekme Kuramı

İtici güçler olarak bilinen tarımsal toprağın yetersizliği, düşük gelir, işsizlik ve arazi olayları ile çekici güçler olarak bilinen yüksek gelir, istihdam fırsatı, eğitim, sağlık, eğlence gibi nedenler Everett S.Lee tarafından 1996 yılında “İtme-çekme” teorisi adında sistematik bir şekilde incelenmiştir¹⁹.

Şekil 1: Yaşanan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler ve Bunların Etkileşimi

Kaynak: Lee, 1966, s.50.

Şekil 1’de yer alan “0”lar nötr, “(+)” olumlu ve “(-)”ler de olumsuz faktörleri temsil eder. Lee’ye göre nötr değerler herkes için aynı anlamda olan ve göçe olumlu ya da olumsuz katkısı bulunmayan faktörlerdir. Olumlu faktörler göçe yönelik çekici

¹⁸ Yaman, s.39-41.

¹⁹ Fatih Çelik, “İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ve Analizi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı.27, Temmuz-Aralık 2006, s.151-154.

faktörleri, olumsuz faktörler ise itici faktörleri gösterir. Bu şekilde yer alan faktörler bütüncül olarak değerlendirildiğinde açıkça gösterir ki yaşanan ve göç edilecek yerin de kendi içinde olumlu ve olumsuz etkileri diğer bir ifadeyle itme ve çekme faktörleri bulunmaktadır²⁰.

İtici ve çekici faktörler göç sürecinde yaşanan yer ile göç edilecek yer için ayrı, fakat kendi içinde bütün şeklinde değerlendirilir. Daha açık bir şekilde ifade edilecek olursa itmeye ve çekmeye sebep olan olumsuz ve olumlu faktörler faktörler yaşanılacak yer ile göç edilecek yer için ayrı olarak hesaplanır. Göç edilmesi düşünülen yerdeki çekme etkisinin ise yaşanan yerdeki çekme etkisinden büyük olması beklenir. Ancak, itme ve çekme faktörlerinin kişiler için ortak bir öneme sahip olmaması sosyal ve kültürel yapılardaki çeşitliliğe ve bireysel ihtiyaçların farklılık göstermesine bağlanır. Dolayısıyla çok boyutlu olan bu sosyal yapı içerisinde itme ve çekme faktörleri her yapı için farklı ve doğru tanımlanmalıdır²¹.

Lee, genel olarak göçü; yaşanan yer ile ilgili unsurlar, göç edilecek yer ile ilgili unsurlar, aradaki engeller ve bireysel unsurlar şeklinde dört temel bileşen ile açıklamıştır. Lee, itme ve çekme kuramındaki bu etkenleri mikro düzeyde; “göç ile ortaya çıkan sosyal ve hukuksal belirsizlik, göç mesafesi, ulaşım masrafları ve ulaşım olanakları” gibi kişisel düzeydeki çeşitli faktörlerle, makro düzeyde ise; “katı göç normları, ulusal kimliğe ya da ırka gönderme yapan göç sistemleri, göç için fiziksel yeterlilik ve sağlamlık kontrolleri” gibi göçmenlerin yaşayabileceği daha üst seviyedeki kurumsal etkenlerle açıklamıştır²².

2.4. Neo-Klasik Kuram

Neo-Klasik göç kuramı göç olgusunu mikro ve makro olarak iki farklı düzeyde açıklamaya çalışmaktadır. Neo- Klasik mikro göç kuramına göre, uluslararası göç

²⁰ Savaş Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı. 17, Güz 2006, s.73.

²¹ Savaş Çağlayan, “ Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı. 17, Güz 2006, s.72-74.

²² Fahrettin Tepealtı, *Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye*, (Danışman: Prof. Dr. Mesut Doğan), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2020, s.26-27.

hareketleri, gerek istihdam gerekse kazanç açısından farklılıkların belirginleşmesine dayanmaktadır. Diğer etkenlerin eşitlenmesi durumunda deney, işbaşı eğitimi, öğrenim, yabancı dil bilgisi, beceriler gibi insan kapitalinin başlıca yer alan unsurları göç edilecek olan ülkede göçmenlerin iş bulma olasılığını artıran faktörlerdir²³.

Bu kuramı makro düzeyde açıklayacak olursak hem uluslararası göç hem de iç göçün nedeni, farklı bölgelerdeki emek arz ve talebinde ortaya çıkan farklılıkta yatar. Düşük ücret piyasasının var olduğu emek fazlasına sahip olan ülkelerle karşılaştırıldığında sermaye zengini olup ancak sınırlı emek piyasasına sahip ülkelerin ücret düzeyinin daha yüksek olduğu görülür. Ülkelerinde düşük ücretlerden muzdarip işçiler yüksek ücretli ülkelere doğru göç etmektedir. Bu göç hareketinin sonucu olarak emek bakımından zengin olan ülkelerde emek piyasası daralırken ücretler yükselmekte buna karşılık sermaye zengini ülkelerde ise durum tam tersi olarak ücretler düşmekte ve böylece denge oluşmaktadır²⁴.

Neo-klasik Kuram'a göre sermaye ve işgücünün bölgeler arasında eşit bir şekilde dağılım göstermemesi göç hareketliliğine neden olmaktadır. Sermayesinin gelişmiş bölgelerden gelişmemiş bölgelere akımı ile birlikte işgücünün gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere akımı söz konusudur. Göç veren bölgeler ile göç alan bölgeler arasındaki emek ve ücret farklılığı ise göç eden topluluklar için daha fazla gelir elde etme arzusu doğurmuştur²⁵.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kırsal alanlarda modern tarıma geçilmesi işgücü fazlasına neden olmuştur. Böylelikle tarım sektöründe ortaya çıkan işgücü fazlası, sermayenin ve teknolojinin yoğun olduğu sanayi sektörünün işgücü ihtiyacını karşılamış olur. Uluslararası göçleri temel alan bu kuram aynı zamanda kırsal bölgelerden şehirlere yapılan göçleri de açıklamaktadır²⁶.

²³ Nermin Abadan Unat, *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul 2002, s.6-7.

²⁴ Nermin Abadan Unat, *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul 2002, s.6-7.

²⁵ Rıdvan Şimşek (edt.), *Göç Sosyolojisi*, Ankara 2018, s.26.

²⁶ Rıdvan Şimşek (edt.), *Göç Sosyolojisi*, Ankara 2018, s.26.

Neo-klasik yaklaşımın temel varsayımı, emek göçünün ilerleyen süreçte göç alan ve göç veren ülkeler arasında ücret farklılığını ortadan kaldırarak uluslararası istikrar oluşturduğu öngörüsüdür. Bu istikrar sonucu işçi göçü dolaşımı azalarak sonlanır²⁷.

İşgücü ve sermayenin bölgeler arasında eşit bir dağılım göstermemesi sonucu gerçekleşen göç makro düzeyde ele alınmıştır. Ancak, göç süresinde fayda-maliyet analizi yapan bireyin bulunduğu bölgeden daha iyi yaşam standardına kavuşmak için rasyonel karar verdiği görülmektedir. Dolayısıyla göçe karar verme sürecinde makro olgular kadar mikro olgular da etkilidir²⁸.

2.5. Petersen'in Göç Türleri

Petersen, 1958 senesinde yayımladığı “Genel Bir Göç Tipolojisi” (A General Typology of Migration) isimli çalışmasında 5’li kavramsal göç tipleri ortaya koyarak göç olgusunu açıklamıştır. Göç kategorilerini oluşturan Petersen, bireysel ve toplumsal nedenlere bağlı olarak gerçekleştirilen iç ve dış göçleri itici ve çekici faktörler ile bu faktörlerin altında yatan asıl nedenler üzerinden tanımlamıştır. Petersen, tarihsel zaman etkisine vurgu yaparak, itici faktör olarak kabul edilen nedenlerin başka bir dönemde çekici faktör olarak işleyeceğinden söz eder.²⁹ Bu çerçevede, Petersen, 1958 yılında şu göç tiplerini açıklamıştır³⁰:

İlkel (Primitive) Göçler: Doğal çevrenin olumsuz etkileri sonucu gerçekleştirilen göçlerdir. İtme faktörleri olarak da bilinen kuraklık, kötü iklim koşulları gibi doğa koşullarına bağlı olarak toplu şekilde gerçekleştirilen göçlerdir.

Zorlama (forced) Göçleri: Göçmenlerin devlet tarafından verilen karar neticesinde zorla göç ettirilmesidir. Sosyal ve siyasal mekanizmaların yarattığı baskı

²⁷ Orhan Onur Aydın, Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Etkilerinin Analizi: Erzincan İli Örneği, (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali Özer), Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2018, s.64-65.

²⁸ Gülay Toksöz, *Uluslar arası Emek Göçü*, 1.bs, İstanbul, 2006, s.17

²⁹ Yaman, s.43.

³⁰ Muhammed Sever, Türkiye’yi Hedef Alan Yasadışı Göçmenler: İstanbul Örneği, (Danışman: Doç. Dr. Aslıhan Öğün Boyacıoğlu), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2015, s.43-45.

sonucu göç gerçekleşir. Romanya'nın kamulaştırma politikalarıyla Türklerin arazilerinin çoğuna el koyması ile bu arazilere yerleştirilen Makedonya, Bonot ve Ulahlar'ın Türkleri rahatsız ederek göçe zorlama politikaları, zorlama göçü karakterize eden bir örnek sunar³¹.

Yönlendirilmiş (impelled) Göç: Göçmenlerin göç edip etmeme konusunda inisiyatife sahip olduğu göç çeşididir. Siyasi mekanizmalar tarafından çıkarılan göçe teşvik kanunları zorlama göç tipinden farklı olarak göçmene göç edip etmeme konusunda inisiyatif tanır. Almanya'da bulunan Türkiyeli işçilerin kendi kökenlerine geri dönmeleri için çıkarılan 1983 teşvik yasası yönlendirilmiş göç için örnek teşkil eder.

Serbest (free) Göç: Sosyal ve siyasi mekanizmalar tarafından herhangi bir zorlamanın bulunmadığı göçmenlerin kendi göç kararını verdiği göç tipidir. Serbest göç, büyük göçleri değil bireysel tercihlere dayanan, kişisel ve az kişiyle yapılan göçleri tanımlar.³²

Kitlesele (mass) Göç: Bir ülkeden ya da bölgeden başka bir yere doğru bireysel düzeyde gerçekleştirilen öncü göçlerin ardından gerçekleştirilen kolektif göçleri ifade eder. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi göçlerin bireysel düzeyden kitlesele düzeye ulaşmasını sağlar. Öncü göçmenler yaşadıkları deneyim ve tecrübelerini kökenlerinde kalan aileleri ve yakınlarıyla paylaşarak onları cesaretlendirmişlerdir. Böylece bireysel olarak başlayan göç kitlesele düzeye ulaşır.³³

Anlaşıldığı üzere Petersen, göç kategorilerini şematize ederken göç olgusunu yalnızca itme ve çekme faktörleriyle nedenselleştirmemiştir. Aynı zamanda, göç

³¹ Haydar Efe, "Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de Yaşanan Göçler ve Etkileri", *Sosyal Bilimler Metinleri*, Yıl 2018, S. 1, Mayıs 2018, s.24.

³² Yaman, s.44.

³³ Muhammed Sever, Türkiye'yi Hedef Alan Yasadışı Göçmenler: İstanbul Örneği, (Danışman: Doç. Dr. Aslıhan Ögün Boyacıoğlu), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2015, s.43-45.

karar sürecinde bireysel ve kolektif toplumların isteklerinin de analiz edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur³⁴.

2.6. Yeni Ekonomi Göç Kuramı

1980'lerde Oded Stark tarafından geliştirilen yeni ekonomik kurama göre göç kararı yalnızca maliyet hesabı yapan birey tarafından alınmaz. Aile ve yakın çevresinin beklentileri de karar alma sürecinde etkilidir. Göç kararının ortaya çıkışında bireye odaklanan neo -klasik kurama eleştiri niteliği taşıyan yeni ekonomik göç kuramı, göç kararının aile ve yakın çevresi tarafından birlikte alınan kolektif bir karar olduğunu vurgular. Alınan kararlarda amaç sadece aile ve bireylerin gelir seviyesini yükseltmek değil, aynı zamanda, gelir çeşitliliği sağlayarak yerel piyasaların oluşturduğu dezavantajları göç edilen yerdeki avantajlarla telafi etmektir. Böylelikle, aile içinden birden fazla kişilerin göç sürecine katılması gelir çeşitliliği sağlayacağı gibi ailenin finansal güvenceye kavuşmasını da sağlar³⁵.

Gelişmiş ülkelerde mevcut olan ürün sigorta pazarları, vadeli piyasalar, sermaye piyasaları, işsizlik sigortaları gibi hükümet politikaları hane gelirlerini risklere karşı güvence altına almıştır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler için hükümet politikaları dış göçü daha çekici hale getirmiştir³⁶.

Göç hareketine katılan bireyler ailelerine gönderdikleri dövizle yerel faaliyetlere katılarak yeni yatırım alanı oluşturabilir. Görüldüğü üzere aile bireyleri göç sürecine katılabildiği gibi aynı zamanda yerel piyasalardaki yatırım alanlarına da katılabilir. Böylelikle göç karar sürecinde stratejik plan yapan aile ve yakınları bireye göre gelirlerini daha verimli şekilde kullanır.

Anlaşılabacağı üzere neo-klasik kuramda göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki ücret farklarının dengeye kavuşması sonucu göçün azalarak sonlanacağı

³⁴ Çağlayan, s.76.

³⁵ Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, 1.bs., İstanbul 2002, s. 8-10.

³⁶ Douglas S. Massey, Joaguin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adele Pellegrino, j. Edward Taylor, "Uluslar arası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi", Çev. Saniye Dedeoğlu, Burcu Oskay, Çağlar Özbek, İbrahim Sirkeci, M. Murat Yüceşahin "Göç Dergisi", S.1., Ekim 2014, s.16-19.

varsayımı kabul görürken yeni ekonomik kuramda ücret farklarının göç karar sürecinde etkili olmadığı varsayılarak hükümet politikalarının göçü etkileyeceği üzerinde durulur. Yine neo-klasik kuramda karar alma sürecinde birey merkezdeyken yeni ekonomik kuramda bireyle birlikte aile ve yakınları da merkezde olup göç süreci hep birlikte değerlendirilerek karara bağlanır.

2.7. İkili Emek Piyasası Göç Kuramı

Michael J.Piore tarafından 1979 yılında ortaya atılan ikiye bölünmüş emek piyasası kuramına göre sanayileşmiş ülkelerin işgücü talebi uluslararası göç hareketlerinin nedenini oluşturur. Gelişmiş ekonomilerin işgücü piyasasındaki gereksinimleri işgücü ithali ile karşılanmıştır. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerin sürekli düşük ücretli işgücü talebinde bulunmaları gelişmemiş ülkeler için işgücü arzını artırarak uluslararası emek göçünü oluşturmuştur³⁷.

Gelişmemiş ülkeler için işsizlik, düşük ücret gibi itici faktörler emek göçünün belirleyicisi olarak görülmez. Göç kabul eden gelişmiş ülkelerin düşük ücretli sürekli işgücü talebi göçün asıl belirleyicisi olarak görülür.

Sanayileşmiş toplumlardaki kapitalist yapı işgücü piyasasını ikili bir yapı içerisinde şekillendirerek birincil ve ikincil sektörlerin belirlenmesini sağlamıştır. Sermaye-yoğun birincil sektörü oluştururken onun tamamlayıcısı emek-yoğun ikincil sektörü oluşturur. Bu ikili yapıda gelişmiş ülkelerdeki vasıflı yerli işçiler birincil sektöre yönelirken, ikincil sektörde oluşan işgücü açığının göçmen işçilerle karşılandığı görülür. Sermaye-yoğun sektörlerde çalışan vasıflı kalifiye elamanlar toplu sözleşme gibi sendikal haklara sahipken, aynı zamanda, nitelik ve donanımlarının artırılması için yatırım yapan sektör için kolaylıkla vazgeçilemezler. Dolayısıyla ikincil sektörün niteliksiz ve ağır koşullarda çalışma şartları, işlerine kolaylıkla son verilmesi gibi nedenler yerel işçilerin işgücü arzını azaltmış ihtiyaç duyulan işgücü talebi ise dışarıdan gelen göçmen işçilerle giderilmiştir³⁸.

³⁷ Abadan-Unat, s.10-11.

³⁸ Gülay Toksöz, *Uluslar arası Emek Göçü*, 1.bs., İstanbul 2006, s.17-19.

2.8. Dünya Sistemi/Merkez-Çevre Kuramı

Dünya sistemi kuramına göre, kurulan kapitalist yapının genişleyerek kapitalist olmayan toplumlara hammadde, pazar ve işgücü aramak için girmeleri göçlere neden olmaktadır. Geçmişte kolonyal rejimlerle sürdürülen sömürü günümüzde de ucuz işgücünün sömürmesiyle devam etmektedir. Kapitalist ekonominin merkezlerden giderek daha geniş alanlara yayılması çevre ülkelerdeki sosyal ve ekonomik yapıyı olumsuz etkileyerek oradaki insanları göçe zorlamıştır³⁹.

Bu kurama göre dünya piyasasında meydana gelen yapısal değişim göçün belirleyicisi olarak kabul edilir. Bu kuram, göçü ekonomilerin karşılıklı bağımlılığının artması ve yeni üretim şekillerinin ortaya çıkışı ile küreselleşmenin bir işlevi olarak yorumlar.⁴⁰ Ortaya çıkan bağımlılık sisteminde merkez ülkeler hammadde ve pazar gereksinimlerini, ucuz iş gücünü çevre ülkelerden karşılamaktayken çevre ülkeler ise kapitalist gelişimlerini tamamlayarak refah düzeylerini artırmaya çalışırlar. Merkez ülke iş gücü maliyetini azaltmak için çevre ülkelerdeki iş gücünden yararlandığı gibi uyguladığı çeşitli politikalar sayesinde nitelikli insan gücünü filtreledikleri görülür⁴¹.

Gelişmiş ülkelerde ihracata dönük üretimin ve tarımsal ihracatın artması, gelişmekte olan ve yarı gelişmiş olan ekonomilere yaptığı yatırımlarla doğrudan alakalıdır. Bunun bir sonucu da geleneksel iş yapılarında bozulmaya yol açarak insanları göç etmeye mecbur bırakmasıdır⁴².

³⁹Toksöz,S.19.

⁴⁰ Gülcan Yücedağ, *Alman Edebiyatında Göç ve Göçmen Algısı*(“Transit”, “Selim Oder Die Gabe Der Rede”, “Eduards Heimkehr” ve “Eine Handvoll Rosinen” Romanlarında Göç ve Göçmen Sorunsalı), (Danışman: Prof Dr. Muharrem Tosun), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2020, s. 30-31.

⁴¹ Fatih Yaman, *Göç ve Toplum: Dünya’da ve Türkiye’de Değişen Nüfus Hareketleri*, İstanbul 2019, s.52.

⁴²Gülcan Yücedağ, *Alman Edebiyatında Göç ve Göçmen Algısı*(“Transit”, “Selim Oder Die Gabe Der Rede”, “Eduards Heimkehr” ve “Eine Handvoll Rosinen” Romanlarında Göç ve Göçmen Sorunsalı), (Danışman: Prof Dr. Muharrem Tosun), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2020, s.30-31.

Wallerstein'in çalışmalarına dayanan bu kuramda kapitalist yapı çevre ülkelere yatırım yaparken işgücü de sermaye için ters yönde göç etmektedir.⁴³ Ancak, merkez ülkelere akan işgücü sadece tarım kesiminden değil kalifiye ve nitelikli işgücünden oluşur. Bu durum çevre ülkelerde işgücü açığı ortaya çıkararak ülkenin kalkınmasını olumsuz etkiler. Merkez-çevre arasındaki bu ilişkinin genelde merkez ülkelerin lehine ve çıkarlarına göre işlemesinden dolayı tek taraflı bir sömürü niteliği taşır⁴⁴.

Görüldüğü üzere, kuram sermayeyi merkeze alarak küreselleşen ekonominin göç üzerinde etkisine odaklanırken birey ve aile gibi mikro düzeyde bir değerlendirmeden uzaktır. Bu kompleks yapıyı sadece makro düzeyde bir kavrayışla açıklaması yetersiz görülerek eleştirilmiştir.

2.9. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramına göre ülke grupları arasında gerçekleştirilen politik ve ekonomik anlaşmalar göç akımlarını oluşturur. Bu ülkeler arasındaki ilişkiler eski kültürel ilişkilerin devamı niteliğinde olup aralarındaki coğrafi yakınlık göçe teşvik etmeyeceği gibi uzaklık da bir engel oluşturmaz⁴⁵. Çünkü gerçekleşen göç akımları fiziksel olmaktan çok ekonomik ve siyasi ilişkilerin bir sonucudur⁴⁶.

Bu kültürel ilişkinin boyutunu açıklayacak olursak, sömürgecilikten kurtuluş sürecinde siyasal erkin el değiştirmesine rağmen ekonomik bağ ve eski bağımlılığın yeni biçimlerle gelişerek sürdüğü görülmektedir. Dolayısıyla, sömürücü güçler ile kolonileri arasındaki eski ilişkiler dönüşerek gelişmiştir. Fransa'daki Cezayirli göçmen işçiler, İngiltere ile Karayipler ve Hindistan arasında gerçekleşen göç ilişkisi tarihsel süreçte daha önce görülen ilişkilerle irtibatlıdır⁴⁷.

Göç sistemleri kuramının ortaya koyduğu öngörü ise göçmen gönderen ülke grupları ile göç alan bir ya da daha fazla merkez ülkeler çok kutuplu bir yapıda olup

⁴³ Abadan-Unat, a.g.e,s.17

⁴⁴ Mehmet Gezgın, "İşgücü Göçü Teorileri",Sosyoloji Konferansları,S.23.,Eylül,2011,s.37-38.

⁴⁵ Çağlayan,s.82.

⁴⁶ Rıdvan Şimşek (edt.), *Göç Sosyolojisi-Farklı Boyutlarıyla Göç-*, Ankara 2018, s.39.

⁴⁷ MarcFerro, *Sömürgecilik Tarihi*,Çev.Muna Cedden, bs.1,Ankara,2002,s.49.

birden fazla göç sistemine dahil olabilirler. Ancak, değişen siyasi ve iktisadi yaklaşımlar ülkelerin sistem dışına çıkmasına ya da başka sisteme girmesine neden olabilir⁴⁸. Dolayısıyla, istikrarlı bir yapı mevcut değildir.

Göç sistemleri kuramı, göçe yönelik herhangi bir toplumsal eylemin makro ve mikro sistemlerdeki etkileşiminin bir getirisi olarak görülmektedir. Makro yapılar geniş bir kapsam içinde yer alan kurumsal faktörleri gösterirken mikro yapılar daha çok göçmenlerin bireysel inanış ve davranışlarıyla ilgili olup kendi aralarındaki etkileşim ağlarını gösterir. Ülkeler arası makro düzeyde kurulan ilişkiler göç sonucu ortaya çıkan sosyal hareketlerin planlanmasının kolaylaşmasına olanak sağlamaktadır. Kurama göre mikro sistem ise göçmenlerin yaşadıkları yerleşim ve benzeri sorunlarıyla başa çıkmak için geliştirdikleri gayri resmi sosyal ağları barındırır⁴⁹.

2.10. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Bu kuramda hedef ülkelere varan göçmen grup ile önceden göç etmiş grup arasında sosyal ilişkilerin geliştiği aynı zamanda bu her iki grubun köken ülkede kalan aile, akraba ve yakınlarıyla kurdukları iletişim göçmen ağları olarak anılmıştır. Bu durumda göçmen ağları bireyleri göçe teşvik ederek göç hareketliliğini kolaylaştırmaktadır. Daha önceden göç etmiş bireyler hedef ülkenin avantaj ve dezavantajlarını değerlendirerek tecrübelerini sosyal ilişkiler aracılığı ile köken ülkedeki yakınlarıyla paylaşarak göç sürecinin devam etmesini sağlamaktadırlar. Göçmen ağları göçün devamlılığını sağlayan zincirleme göçleri oluşturduğu gibi bireylerin topluma entegrasyonunu da kolaylaştırmıştır. Bireylerin hedef ülkelerdeki fırsat ve imkanlardan haberdar olmaları göç maliyetlerini azaltarak yeni ortama uyumu hızlandırmış, sorunların çözümünde ihtiyaç duyulan tüm bilgiler sosyal ağlar sayesinde edinilmiştir. Görülmektedir ki, kuram göçün sebepleriyle ilgilenmekten

⁴⁸Massey vd.,s.33-35.

⁴⁹ Merve Bilgin, *Göç'ü Güç'e Dönüştüren Kadınlar: Antakya, Gaziantep ve İstanbul'da Çalışan Suriyeli Göçmen Kadınlarla Yapılan Niteliksel Bir Araştırma*, (Danışman: Prof. Dr. Bahattin Akşit), İstanbul Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021, s.11-12.

ziyade göçü, göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki sosyal ağın yansıması olarak görmüştür.⁵⁰

Göçmen grup, hedef ülkedeki göçmenler tarafından kurulmuş organizasyonun içine dahil edilerek çoğu ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ancak, bu durum kendi kendine yeten bir sosyal ağ oluşturarak yerli halktan uzak dışa kapalı yabancılaşmış bir toplum yaratarak entegrasyon sürecini oldukça zorlaştırma olasılığı da mevcuttur⁵¹.

Farklı kültürel, siyasal, sosyal ve ekonomik yapıya sahip toplumlar için geçerli genel bir göç kuramından bahsetmek görüldüğü üzere pek mümkün değildir. Bireylerin ihtiyaçları, göç edilen yerdeki koşullar, siyasi ve ekonomik baskılar gibi birçok faktör ayrı ya da birbirleriyle ilintili şekilde sosyal bilimciler tarafından analiz edilerek göç olgusu tanımlanmaya çalışılmıştır. Ancak, çok boyutlu bu yapının kendi içinde ya da etrafında meydana gelen yenilik ve değişimler göç sebeplerini değiştirerek sistemin değişmesini ve yeniden tanımlanmasını zorunlu kılar. Dolayısıyla değişen her toplumsal yapı yeni bir göç deseni oluşturmakta bu da oluşturulan kuramlara ayrı fakat birbirini bütünleyen esnek bir yapı kazandırmaktadır.

Ekonomik yapı temele alınarak açıklanan kuramlarda politik, kültürel ve sosyal yapı küreselleşmeyle birlikte yeni bir biçim kazanmış yakın mekanlarla kısıtlanan göç olgusu iletişim ve ulaşım ağları sayesinde daha büyük boyutlara ulaşmıştır.

Ravenstein'in kuramında göç olgusu mesafe ve ekonomi üzerine temellendirilirken kesişen fırsatlar kuramı mesafeyle birlikte göç edilecek yerdeki fırsatları işaret ederek göçle fırsat miktarı arasındaki ilişkiyi merkeze almıştır. Küreselleşmeyle birlikte daha fazla fırsatlardan haberdar olan göçmen grup sadece kısa mesafeli göçlerle yetinmeyip uzun mesafeli göç hareketlerine başlamıştır. Lee yaşanan yer ile ilgili unsurlar, göç edilen yer ile ilgili unsurlar, araya giren engeller ve bireysel unsurlar gibi itme ve çekme faktörlerinin göçü oluşturduğunu ileri

⁵⁰ Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, Ankara, 2004, s.53-54

⁵¹ Yaman, s.56-59.

sürerek göç kuramları arasında dikkat çekmiştir. Göçü makro ve mikro düzeyde ele alan diğer bir kuram neo-klasik göç kuramıdır. Emek piyasası ile uluslararası göç arasındaki ilişkiye dikkat çekerek göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki ücret farklılığının dengeye gelmesiyle göç sürecinin sonlanacağını belirtir. Petersen ise itme ve çekme faktörleri üzerinde durarak bu faktörleri oluşturan asıl nedenleri araştırıp göçü beş göç tipi şeklinde kavramsallaştırmıştır.

Neo-klasik kuramda göç karar sürecinde bireyleri merkeze alan yaklaşıma karşı geliştirilen diğer bir kuram ise yeni ekonomi kuramıdır. Göç karar sürecinde bireyle birlikte aile ve yakınlarının stratejik öneme sahip olduğu, göçle birlikte gelirlerin çeşitlendirilerek risklerin azaltılması kuramın temel sayıltıları olarak açıklanmıştır. İkiye bölünmüş emek piyasası kuramı piyasayı sermaye yoğun sektörler ve emek yoğun sektörler şeklinde ikili bir yapıda incelemiştir. Gelişmiş ekonomilerin işgücü talebinde bulunmaları çekici bir etki oluşturarak göç sürecini başlattığı ileri sürülmüştür. Wallerstein dünya sistemi göç kuramında kapitalist gelişmenin sonucu olarak merkez ülkelerin çevre ülkelerdeki pazarlara hakim olması çevreden merkeze bir göç akımı oluşturduğu teorize edilmiştir. Göçün ortaya çıkmasında ve süreklilik kazanmasında ilişkilerin önemine vurgu yaparak sosyal ağlara odaklanan kuram ilişkiler ağı kuramıdır. Göç sistemleri kuramı ise göç hareketlerinin ülkeler arasında siyasi ya da ekonomik anlaşmalar sonucu gerçekleştiğini işaret eder.

Görüldüğü üzere göç olgusu farklı boyutlarla analiz edilerek disiplinler arası bir yaklaşımla teoriler geliştirilmiştir. Bu kuramlar her ne kadar modüler bir yapıda görünse de bütün olarak değerlendirildiğinde daha anlamlı durdukları söylenebilir.

3. Göçü Etkileyen Faktörler

İnsanoğlunun varoluşuyla birlikte ortaya çıkan göç olgusu ilkel zamandan başlayarak küresel dünya düzenine kadar değişik nedenlerle sürerek devam etmiştir. İnsan hayatını etkileyen her unsur göçün nedeni olarak görülmüştür. Bireylerin yaşadıkları coğrafi bölge ise göçün nedeni hakkında bizlere bilgi vermekte olup göçün yönünü ve şeklini tahmin etmemize yardımcı olmaktadır. Yaşanan siyasi

çalkantılar, insan hakları ihlalleri, ekonomik nedenler gibi birçok neden bireysel olabileceği gibi kitlesel göçlere de neden olmuştur.

3.1. Ekonomik Faktörler

Göçmenlerin karar alışlarında etkili olan unsurların sistematik olarak sınıflanabileceğini belirterek iktisadi alandaki araştırmaların çoğu ekonomik faktörleri esas alarak göç olgusunu açıklamaya çalışmışlardır.

Sosyal, siyasi ve ekonomik nedenlerle yapılan göçler gönüllü ve zorunlu olarak yapılan göç sınıflamasına dahil edilebilir. Sosyal ve ekonomik nedenler göçün gönüllü olarak gerçekleştiğini işaret ederken siyasi neden ve güvenlik gerekçesiyle yapılan göçler kitlesel göç şeklinde görülür.

Ravenstein'in göç yasaları, göçün ekonomik fırsatların sınırlı olduğu yerleşim birimlerinden bu fırsatların fazla olduğu yerlere doğru gerçekleştiğine vurgu yapar. Emilim bölgelerinin ticaret ve endüstrinin koltukları olduğunu vurgularken dağılım bölgelerinin çoğunun tarımsal olduğunu belirtir. Ravenstein'e göre baskıcı kanunlar, insan hakları ihlali, ağır vergiler vs. gibi nedenler göç akımına neden olsa bile bunların hiçbirisi insanların ekonomik anlamda daha iyi şartlarda yaşamayı arzu ederek gerçekleştirdiği göç akımıyla karşılaştırılmaz⁵².

“Decent Work” dilimize çevrilmiş hali ile düzgün iş kavramı, ILO Genel Müdürü Juan Somavia tarafından 1889 yılında 87. Uluslararası Çalışma Konferansında sunulan raporda gündeme gelmiştir. Düzgün iş⁵³:

Zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğinin yer almadığı

İşçi sağlığıyla birlikte insani değerlere yakışır çalışma koşullarının yer aldığı

⁵² Ernst Georg Ravenstein, “The Laws of Migration”, *Journal of the Royal Statistical Society of London*, Vol.52, No.2, 1889, s.241-305.

⁵³ Serap Poloz, “Düzgün İş (Decent Work) Kavramı ve Ölçümü: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Bir Karşılaştırması”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı.50, 2005, s.481-482.

Sosyal güvenlik ve sendikalar aracılığıyla ortak ekonomik hak ve çıkarların korunması

İşçiye ödenen ücretlerin hak edilen düzeyde olması

gibi maddeleri içermektedir. Kısacası çalışmaya ilişkin temel hak ve ilkelerin gerçekleştirilmesi olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla “Düzgün İş” kavramının temel niteliklerine hakim olan ekonomisi gelişmiş birçok ülke göçmen grup için daha çekici görünmektedir.⁵⁴

Türkiye’de iç göç olgusunun asıl nedeninin ekonomik temelli olduğu bilinmektedir. Sanayileşmeyle birlikte kırsal kesimlerdeki tarımsal dönüşüm insan gücüne ihtiyacı azaltarak kırsal alanlardan kentlere doğru göçü zorunlu hale getirmiştir. Böylece kentler tarımsal nüfusta işgücü fazlası için çekim merkezi oluşturmuş ekonomik ve ticari olanaklardan faydalanmak isteyen nüfus kentlere doğru yayılım göstermiştir.⁵⁵ İş piyasalarının büyük şehirlerin etrafında yoğunlaşması kırsal kesimden büyük şehirlere doğru göç hareketliliğinin yaşanmasına olanak sağlamıştır. Kentlerde kişi başına düşen gelirin artması beraberinde mal ve hizmetlere olan talebi artırarak kenti daha çekici kılmıştır. Ancak, makineleşme işsizlik için bir gerekçe olarak gösterilse de tek neden değildir. Coğrafi nedenler içerisinde gösterilen kötü iklim koşulları, dağlık ve engebeli bölgeler sanayi yatırımı için engel oluşturmakta ve işsizliğin diğer nedenleri olarak görülmektedir. Köyden kente, kentten kente, ülkeden ülkeye göç eden insanlar işsizlik olgusuna vurgu yaparlar. Göçe sebep olan diğer bir faktör ise ücret farklılığı sonucu yoksulluğun artmasıdır. Bu durum, köken ülkedeki insanların çoğunda göç dürtüsü oluşturmaktadır.⁵⁶

Göç edilmesi düşünülen ülkedeki yüksek kazanç ile göç sırasında maruz kalınan giderler karşılaştırılarak fayda - maliyet analizi yapılır. Bireyler, eğer elde

⁵⁴ Serap Poloz, “Düzgün İş (Decent Work) Kavramı ve Ölçümü: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Bir Karşılaştırması”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı.50, 2005, s.481-482.

⁵⁵ Kemal Karpat, *Kentleşme ve İnsan: Kentleşme Sürecinde İnsan Tutum ve Davranışlarında Meydana Gelen Değişmeler*, Ankara 1978, s.7-8.

⁵⁶ İlhan Tekeli, “Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler”, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Sayı.1, 1975, s.153-173.

edilecek kazanç maliyetten fazla ise göç etmenin akılcı olduğunu düşünerek göç edeceklerdir. Bu göç hareketliliği farklı bölgeler arasındaki ekonomik eşitsizliğin uzun dönemde eşitlenmesine neden olacak ve göç ekonomik gelişmişliği farklı olan bölgeler arasında dengeleme mekanizması olarak işlev görecektir.⁵⁷

3.2. Siyasi Faktörler

Halklarına zulmeden baskıcı, otoriter hükümetlerin uyguladıkları politikalar köken ülkedeki birçok insanı yerlerinden ederek kitlesel göçe neden olmaktadır. Demokrasi, çoğunluk, çoğulculuk gibi birçok kavram tarih boyunca görülen göç hareketliliğine kapı aralamış kavramlardır. Demokrasi, sadece tek din değil dilediği dine dilediği gibi inanan farklı dinlere mensup toplumlarda çoğunluk ilkesine karşın çoğulculuk ilkesinin benimsenip uygulandığı bir yönetim şeklidir. Çoğulculuk ilkesi gereği farklı yaşam biçimlerine sağlanan hürriyet, farklı inanç ve fıkre sahip olan bireylerin bir arada yaşaması, siyasi nedenlerle göç etmeyi düşünen birçok ülke vatandaşı için tercih sebebi olmuştur. Anti demokratik rejimle yönetilen birçok ülke toplumdaki unsurları dışlayıp yabancılaştırarak nefret ve gerilime neden olmuşlardır. Ortaya çıkan bu nefret ve gerilim illegal yapılanmaya ortam hazırlayarak siyasi bir silah olan terör örgütlerinin oluşmasına neden olmuş bu ülkeler göç veren ülke konumuna düşmüşlerdir.⁵⁸

Anti demokratik bir yönetime sahip olan sosyalist Doğu Almanya'nın 1989 yılına kadar Batı Almanya'ya kaçak göç vermesi anti-demokratik rejimlerin dışarıya göç verdiğinin demokratik rejimlerin ise içeriye göç aldığıının göstergesidir. Küba, Çin, Laos, Vietnam, Libya, Tunus, Suriye, Irak, Mısır, Cezayir gibi anti-demokratik ülkeler hiçbir zaman göç alan ülke olarak görülmemiştir. Yine 20.yüzyıl tarihinde Alman Nazi ve İtalya Faşist rejimler dünyayı savaşa sürükleyen ülkeler olarak akılda kalmış hiçbir zaman göç alan ülke yönelimleri olarak öne çıkmamışlardır.⁵⁹

⁵⁷Castles-Miller, a.g.e., s.31-33.

⁵⁸ Hasan Emir Aktaş, “Anti Demokratik Sistemlerde Siyasi Rejimi Korumaya Yönelik Mekanizmalar ve Bunların Demokratikleşmeyle İlişkisi” *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı.12,2007, s.212-215.

⁵⁹ Şimşek, a.g.e.,s.142-143

1920'lerin sonunda Sovyetler Birliği'ni diktatörlük rejimi ile yöneten Josef Stalin'in uyguladığı baskı ve şiddet politikaları ardından Lenin'in uygulamaya koyduğu eğitim politikaları insan gruplarının belirli yerlere göç etmesine neden olmuştur. Stalin'in 1944 yılında uygulamaya koyduğu zorunlu tehcir nedeniyle Kafkasya topraklarında yaşayan 924.955 Ahıska Türkü sığır vagonlarına doldurularak Azerbaycan ve Özbekistan'a gönderilmişlerdir. 1993 yılında ise Ahıska Türkleri iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye kabul edilmişlerdir. SSCB topraklarında yaşayan Türkler, kökeni çok eskiye dayanan Ruslaştırma politikaları sonucu Türkiye'ye ve Afganistan'a göç etmeye başlamışlardır. 1954 yılında 1379 Kazak Türk'ü İstanbul'un çeşitli semtlerine yerleştirilmiştir⁶⁰.

Türkiye bulunduğu coğrafi konum gereği 20. yüzyıl başından günümüze kadar dönemin ve şartların özelliklerini yansıtan siyasi gerekçelerle pek çok farklı göç olgusuyla karşılaşmıştır. Rumeli'de yaşayan Müslümanların Balkan milliyetçileri tarafından tasfiye edilmek istenmesi ve ardından 1877- 1878 yılında yaşanan Osmanlı Rus savaşı etnik ve demografik yapısını yeniden şekillendirmek isteyen Balkan nüfusu için fırsat yarattı. Böylelikle 1.5 milyon Türk Osmanlı topraklarına sığınmak zorunda bırakılmıştır⁶¹.

Baskıcı rejimlerin güçlü devletler ya da eski sömürgeci devletler tarafından desteklenmesi iç çatışmalara neden olmuş, küresel siyasi eğilimler göçün yönünü ve şeklini belirleyen siyasi faktör olarak görülmüştür. Bu nedenlerle ülkelerini terk eden insanlar “mülteci” ya da “sığınmacı” olarak uluslararası göçe dahil oldular. Mülteci; siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm gören veya bu korkuyu yaşayan bulunduğu sosyal gruba ait olma ihtiyacı duyan ülkesi tarafından korunamayan, insan hakları ihlallerine, savaşa ve işkenceye maruz kalmış kişiler olarak tanımlanır. Sığınmacılar ise mülteciler gibi uluslararası anlaşmalarla hukuki statü tanınmamış köken ülkelerine dönerlerse karşılaşacakları tehditten dolayı göç ettikleri ülkede kalmayı talep eden kişilerdir. Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Somali, Afganistan, Irak,

⁶⁰ Kübra Yücel Yönlü, “*Göç Sosyolojisi*”, 1.baskı, İstanbul 2018, s.199-203.

⁶¹ Kemal H. Karpat, “*Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*”, İstanbul 2017, s.183-184.

Myanmar en çok mülteci gönderen ülkelerdir. Bu ülkelerin yanı sıra son zamanlarda en çok mülteci gönderen ülke Suriye olmuştur. Mülteci ve sığınmacılar birçok ülke için güvenlik tehdidi olarak görülmüş “yabancı korkusu”, “ırkçılık” ve “radikal şiddet” gibi kavramlar göç alan ülkelere birer realite olarak karşımıza çıkmaktadır⁶².

Yine 30 Ocak 1923 tarihinde Batı Trakya’daki Türkler ile İstanbul’daki Rumlar’ın dahil olmadığı mübadele sözleşmesi ile Anadolu’dan Yunanistan’a 1.200.000 Ortodoks Rum göç etmiştir. Yunanistan’dan Türkiye’ye gelen göçmen sayısı ise 388.146 kişi olmuştur. Türkiye’ye gelen göçmenlerin niteliklerine uygun yere yerleştirilmemeleri sonucu ülke içinde ve ABD ile birlikte birçok Avrupa ülkesine doğru ikinci bir göç dalgasını oluşturmuştur. Görüldüğü üzere güvenlik ve politik şartlar iç göçle birlikte dış göç hareketliliğine neden olmaktadır⁶³. Yine 1 Nisan 1955 yılında Akritas Planı dahilinde EOKA’nın terör eylemlerinde bulunması ve 1963 yılında saldırıların artmasıyla 2220 Kıbrıslı Türk’ün adayı terk ederek daha güvenli yerleşim birimlerine göç etmesi de siyasi nedenlerle gerçekleştirilen göçlere örnek gösterilebilir⁶⁴.

Irak’ta yaşayan Türkmenler Saddam Hüseyin’in Kerkük’te uyguladığı Araplaştırma politikası nedeniyle göçe zorlanmışlardır. Ardından yaşanan 1980-1988 İran-Irak savaşları sonucu ise Halepçe şehrinden yaklaşık 51 bin Iraklı Kürt sığınmacı zorunlu olarak Türkiye’ye göç etmiştir. Savaş ve çatışmalar sonucu cezalandırılma korkusuyla Irak’ı terk eden sığınmacılar etnik, dini benzerlik ve coğrafi yakınlık gibi nedenlerle Türkiye’ye göçü kurtuluş olarak görmüşlerdir⁶⁵.

⁶² Alexander Betts, “Zorunlu Göç ve Küresel Politika”, Çev: Seher Meltem Türkaslan, Ankara 2017, s.19-27.

⁶³ Fahrettin Tepealtı, “Lozan Nüfus Mübadelesi Göçleri ve Türk Mübadillerin İskanı”, *Coğrafya Dergisi*, Sayı.39, 2019, s.93-96.

⁶⁴ Ulvi Keser, “Kıbrıs’ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar”, *“Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı.12, 2006, s.108-109.

⁶⁵ Tuğba Atasayar, “1923’ten Günümüze Yapılan Göçler ve Kültürel Etkileri”, (Danışman:Dr Öğr.Üyesi Hakan Arıkan), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2018, s.68-70.

Afganistan’da yaklaşık 20 yıldır varlığını sürdüren ABD ve NATO’nun 2021 yılında ülkeden çekilme kararı alması ülkede yeni göç hareketliliğine neden olmuştur. Köktendinci Taliban örgütünün yönetimi altında yaşamak istemeyen milyonlarca Afgan başka ülkelere göç etme kararı aldı. ABD’nin siyasi kararı sonucu Taliban örgütünün yeniden güç kazanması ve can güvenliği korkusuyla giderek artan sayıda Afgan’ın daha güvenilir ülkelere göç ettiği Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından ifade edilmektedir. BBC (British Broadcasting Corporation) servisi tarafından yapılan araştırmaya göre Taliban örgütünün kuzey ve kuzeydoğu ile birlikte Gazne, Maidan, Vardak gibi birçok merkez ilde de güçlü bir varlığa sahip olduğunu gösteriyor⁶⁶.

2014 yılından itibaren Afganistan’ın güneyinden başlayarak kontrolündeki toprakları hızla artıran Taliban BM raporlarına göre 58 bin ile 100 bin silahlı kuvvete sahip bir örgüt olarak ABD’nin ülkeden çekilmesinden de cesaret alarak ülke genelindeki baskısını artırmakta ve ülkenin tamamına yakınına kontrol etmesiyle birlikte⁶⁷ Afganistan Cumhurbaşkanı’nın ülkeden kaçmasının ardından, Afganistan’da diğer ülkelere büyük bir göç dalgası daha başlamıştır⁶⁸.

ABD’nin 3 Ağustos 2021 tarihinde hazırladığı programa göre Afganların bir ABD kurumu, STK veya medya kuruluşunun referansı ile ABD’ye gidebilecekleri Ancak, bunun için öncelikle kendi imkanlarıyla üçüncü bir ülkeye gitmeleri gerektiği belirtilerek göçmenlerin İran üzerinden Türkiye’ye seyahat edebilecekleri ifade edilmiştir⁶⁹. Bu rapor Türkiye’de tepkiyle karşılanmış, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tanju Bilgiç “Ülkemizin yeni bir göç krizini üçüncü bir ülke adına üslenecek kapasitesi bulunmamaktadır. Türkiye olarak ABD’nin sorumsuz ve ülkemize danışmadan aldığı kararı kabul etmiyoruz.” şeklinde resmi bir açıklamada

⁶⁶ “Taliban Afganistan’da Kontrolü Altındaki Toprakları Nasıl Genişletti?”, 22 Temmuz 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57969689>, (Erişim Tarihi: 10.08.2021).

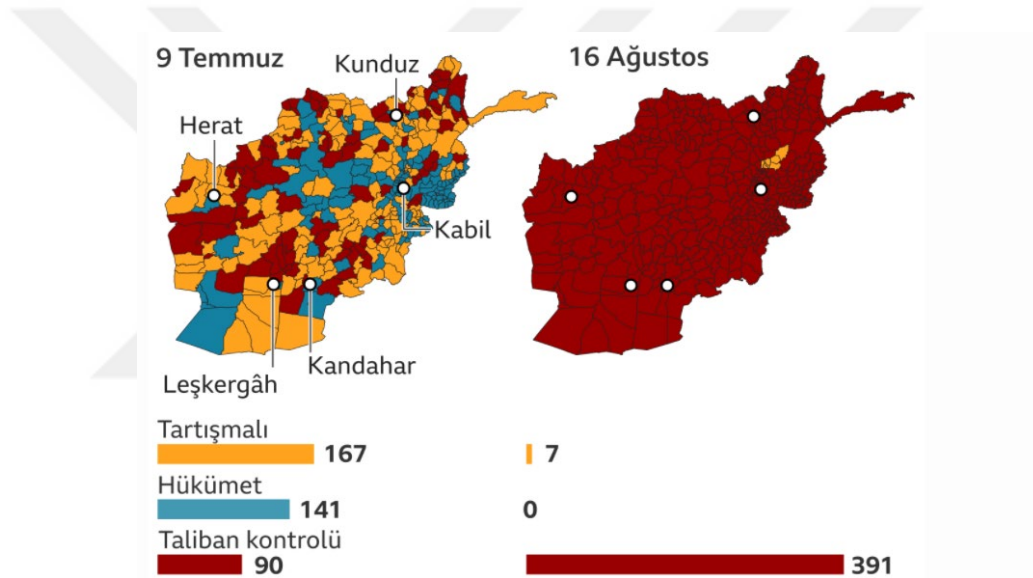
⁶⁷ “Afganistan’da Taliban’ın Yayılması Hızlandı”, 12.07.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganistanda-talibanin-yayilmasi-hiz-kazandi/2301737>, (Erişim Tarihi: 10.08.2021).

⁶⁸ “300 bin Afgan göçmen İran sınırında”, Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ağustos 2021, s.1.

⁶⁹ “ABD’den Türkiye Rotası Önerisi”, Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ağustos 2021, s.7.

bulunmuştur⁷⁰. Öte yandan Belçika'nın iltica ve göçten sorumlu bakanı Sami Mehdi Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki göçmen anlaşmasının Afgan göçmenleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi önerisinde bulunmuştur⁷¹.

Şekil 2: Taliban'ın 9 Temmuz 2021- 16 Ağustos 2021 Tarihleri Arasında Afganistan'da Denetim Altına Aldığı Topraklar

Kaynak: "Pakistan Taliban'ın Afganistan'da yönetimi ele geçirmesinde rol oynadı mı?", 18 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58261902>. 25.08.2021.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Taliban'ın kırsal alanlardaki ilerleyişi ile birlikte Badakşan, Kunduz, Balkh, Bağlan ve Takar şehirlerinde yeni bir göç dalgası da gelebileceğini belirtmektedir. 2001'deki devrilişinden bu zamana kadar en geniş topraklara sahip olan Taliban, Kunduz, Kandahar, Leşkerğah ve Herat gibi büyük şehirlere de her geçen gün yaklaşıyor. BM Afganistan'da artan şiddet olayları sonucu ölen ve yaralanan sivilin sayısının 2021

⁷⁰ "Washington'dan Göç Manevrası", Cumhuriyet Gazetesi, 6 Ağustos 2021, s.7.

⁷¹ "Afganistan'da Şiddet Artarken, Batılı Ülkeler Göç Alarmında. ABD ve Belçika'nın Adresi Türkiye, Yine Kirli Pazarlık, Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ağustos 2021, s.7.

yılında rekor seviyeye ulaştığını açıklamaktadır. BM'nin yeni raporuna göre, ülkede 2021 yılında 1.600'den fazla sivil hayatına kaybederek ölüm oranları % 47'lik bir artış göstermektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yapılan açıklamada Taliban'ın kırsal alanlarda ilerleyişi ile birlikte pek çok insanın daha güvenli komşu köylere ve ilçelere kaçtığı, bazılarının ise Tacikistan, Pakistan, İran ve Türkiye gibi ülkelere göç ettiği ifade edilmektedir⁷².

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in Afganistan özel temsilcisi Deborah Lyons BM Güvenlik Konseyinde Afganistan ile ilgili yaptığı bilgilendirmede 2021 yılı içinde Afganistan'dan diğer ülkelere yapılan hem yasal hem de düzensiz göç edenlerin sayısının iki katına çıkmasının beklendiğini ifade etmiştir. Rusya'nın BM daimi temsilcisi Vassily Nebenziya *“Yabancı güçlerin çekilmesiyle sonucun umutsuz olduğunu”* ifade etmiştir⁷³.

3.3. Sosyal Faktörler

İnsanların daha iyi eğitim alma isteği, sağlık problemlerinin giderilmesinde en iyi şekilde tedavi edilme isteği, iyi bir işle birlikte kariyer yapma isteği, aynı dili konuşan ortak kültüre sahip eş, dost ve akrabaları ile birlikte yaşama isteği göçün sosyal nedenleridir. Petersin'in göç sınıflamasından hareketle sosyal nedenlerle gerçekleştirilen göçleri bireylerin iradesiyle gerçekleştiği için kavramsal göç tiplerinden “serbest göç” olarak adlandırabiliriz. Siyasi nedenlerle gerçekleştirilen göçlerde göçün belirleyicisi baskı ve zorlamayken sosyal göçlerde göçün asıl belirleyicisi bireylerin kararlarıdır⁷⁴.

Ekonomik imkânlar bakımından iyi durumda olan bireyler yaşadıkları ülkede eğitim imkanlarının yetersizliği ve kalitesizliği nedeniyle iyi eğitim imkanı sunan gelişmiş ülkelere doğru göç ederler. Gelişmiş ülkelerde eğitim kurumlarının zeki ve başarılı öğrencilerden hiçbir ücret talep etmemesi eğitim süresinde öğrencilere barınma ve maddi imkân sunması vasıflı göç ve beyin göçünün nedenini

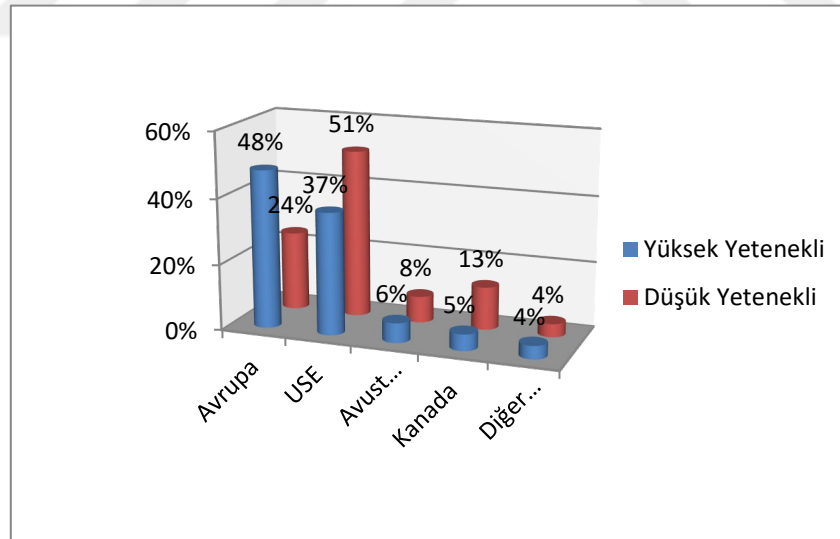
⁷² “Taliban Afganistan’da Kontrolü Altındaki Toprakları Nasıl Genişletti?”, 22 Temmuz 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57969689>, (Erişim Tarihi: 10.08.2021).

⁷³ “BM’den Afganistan Uyarısı”, Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ağustos 2021, s.7.

⁷⁴ Yaman,a.g.e.,s.43.

oluşturmaktadır. Bu ülkelerde teknolojiyle birlikte ortalama teknik bilgi seviyesinin artması beraberinde yüksek vasıflı insan gücü arzını artırmıştır. Dolayısıyla, bu öğrencilere yeteri zaman tanınarak eğitim yatırımlarının yapılmasındaki asıl nedenin okuldan mezun olduktan sonra ülkede bilimsel ve teknolojik üretimde istihdam edilmesi isteğidir. Göçmen olarak kabul edilmiş bu öğrencilerin bir kısmı ülkelere dönerken bir kısmı da bulundukları ülkenin teşebbüs programları neticesinde ülkede kalarak beyin göçü ekonomisine kaynak oluşturmuşlardır. Bununla birlikte gelişmiş ülkeler herhangi bir harcamaya gitmeden sıfıra yakın bir maliyetle yüksek vasıflı emek ithaliyle de bu istihdamı karşılayabilmektedirler. Eğitim yatırımlarına harcanan paralardan elde edilen tasarruflar ise araştırma – geliştirme yatırımlarına aktarılmaktadır. Bu durum göç veren ülke açısından kayıp iken göç alan ülke açısından sosyal ve ekonomik hasılânın artması demektir⁷⁵.

Şekil 3. OECD ülkelerinin Yetenek Düzeyine Göre Aldıkları Göçmenlerin OECD Ülkelerine Gelen Toplam göçmen Sayısı İçindeki Payı (%)

Kaynak: Marfouk,2008, s.8

Docquier ve Marfouk uluslararası göçü göçmenlerin eğitim durumları açısından inceleyerek yetenekli işgücünün Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

⁷⁵ Mustafa E. Erkal, “Beyin Göçü”, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, sayı.18,2011, s.73-80.

(OECD) ülkeleri içinde birkaç ülke üzerinde yoğunlaştığını tespit etmişlerdir. Şekil 3'ye bakıldığında yetenekli göçmenlerin % 51'ine ABD ev sahipliği yapmaktadır. Kanada ve Avustralya'yı bu orana eklersek, oran % 70'e; İngiltere, Almanya ve Fransa da eklenirse oran % 85'e yükselmektedir⁷⁶.

Toplum tarafından kabul gören evlilik, literatürde özel bir göç türü olarak değerlendirilmiştir. Göç literatüründe daha çok erkek üyelerin katıldığı göçlere odaklanılmış kadınlar ise erkek üyeleri takip eden “bağlantılı göç” kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak, evlilik uluslararası göçü hareketlendiren önemli nedenlerden biridir. Ataerkil toplum yapısının varlığı kadın edilgeninin göç eden erkeklere bağımlılığını artırmakta daha iyi bir yaşam ve güvence isteyen kadını evlilik göçüne yöneltmektedir. Kadın üzerinde toplumsal beklentilerin fazla olması evlendiğinde eşiyle birlikte yaşaması için yer değiştirmesi beklentisi evlilik göçünü ağırlıklı olarak kadına özgü bir göç biçimi olarak göstermektedir⁷⁷.

3.4. Doğal Faktörler

Doğal çevrenin ekolojik baskısı sonucu ilkel dönemden günümüze kadar toplu göçler görülmektedir. Erozyon, su kıtlığı, kötü hava şartları, küresel ısınma, volkanik patlamalar, depremler gibi birçok doğal itici faktörler göçe sebebiyet veren olayların başında yer almaktadır.

Tarihte doğal iklim değişikliklerine bağlı olarak ilkel dönemlerden günümüze kadar çok sayıda göç düzenlerine rastlamak mümkündür. Günümüzde hali hazırda her sene 21,5 milyon insanın iklimsel nedenlerle göç ettiği görülmektedir. İklim değişikliği kaynaklı göçlere Asya Kıtası örnek teşkil etmektedir. Asya'da 2009, 2010 ve 2011 yıllarında toplamda 55.7 milyon kişi yerinden olmuştur. Önceden tahmin edilmesi güç muson yağmurları, kuraklığın yer alması ani ve hızlı gelişen iklim değişiklikleri fazla sayıda bireyi etkileyerek Asya'da göçü önemli sürücü haline

⁷⁶ Mustafa E. Erkal, “Beyin Göçü”, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, sayı.18,2011, s.73-80.

⁷⁷ U.Fılıyeva Erkeç, “Evlilik Yoluyla Kadın Göçü ve Türkiye’de Rus Gelinlerin Durumu”, *Journal of Social Sciences and Humanities*, sayı.2, 2017,s.21-43.

getirmektedir ⁷⁸ . Ekolojik nedenlerle gerçekleştirilen göçleri ülke bazında değerlendirecek olursak, Çin ve Somali iyi birer örnek teşkil etmektedir. Çin hükümeti tarafından otlakların ve tarım arazilerinin azaldığı bölgelerde yaşayan topluluklar verimli alanlara yönlendirilmiştir. Ülke içinde devam eden bu çalışmalar planlı ve gönüllü göçe neden olmuş, hem söz konusu topluluğa hem de ülkeye olumlu bir şekilde yansımıştır. Yine, kuraklık nedeniyle 2004 yılından bu yana 1milyon Somalili insan, gelişmiş ve çevre ülkelere doğru göç etmektedirler. Kuraklık nedeniyle tarımsal üretimin azalması açlık ve kıtlığı beraberinde getirmiş, oluşan bu kötü yaşam koşulları beraberinde göçe neden olmuştur⁷⁹.

4. Göç Türleri

4.1. Genel Olarak İç Göç Olgusu

İç göç, aynı sınırlar içerisinde bir bölgeden diğer bir bölgeye yapılan göçtür. İç göçte nüfus hareketliliği; kırdan kente, kırdan kıra, kentten kente ve kentten kıra şeklinde gerçekleşir. Gelişmekte olan ülkelerde göç şekli genelde kırdan kente doğru gerçekleştirilirken, gelişmiş ülkelerde kentten kente doğru bir göç akımı görülür⁸⁰.

İç göç hareketlerinde göçmenler herhangi bir yasal engelle karşılaşmazlar. Vatandaşlık haklarını koruyarak tüm negatif ve pozitif statü haklarını kullanırlar. Ancak, uluslararası göçlerde görülen yasal düzenlemeler bazen iç göç hareketlerinde de görülebilmektedir. Hükümet iç nüfus hareketlerini kontrol ederek kırdan kente göç eden vasıfsız göçmenleri kentteki yerli yurttaşlardan ayırt eder. Kırdan kente gelen göçmen işçiler çalışma iznine tabi tutularak varlıkları resmi kayıt altına alınır. Uluslararası göç ile iç göç arasında benzer özellik gösteren bu durum, Çin, Vietnam, Güney Afrika, Arnavutluk gibi ülkelerde görülmektedir. Diğer yandan, sınır bölgelere iç göç yolu ile yerleşen göçmen gruplar çatışma ve siyasi çalkantılar

⁷⁸ Merve Suzan Ilık Bilben, "Dünyadan Örnekler Işığında İklim Değişikliği Kaynaklı Göçleri Anlamak", *Akdeniz Beşeri Bilimler Dergisi*, Sayı..2, 2019, s.335-355.

⁷⁹ Ahmet Mutlu, İbrahim İrdem, Berna Üre, "Ekolojik Mültecilik", *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, Sayı:23, 2015, s.79-118.

⁸⁰Devlet Planlama Teşkilatı, 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Nüfus, Demografi ve Göç İhtisas Komisyonunun Raporu, 2001, s.31.

sonucu sınırların değişmesiyle uluslararası göç statüsüne sahip olabilirler. Uluslararası göçmenlerin aksine iç göçlerde bireylerin göç edilen yeni mekanlarda dile hakim olmaları ve toplumla aralarında çok büyük kültürel farklılığın olmaması göç sürecini kolaylaştırarak çekici bir etki oluşturmuştur⁸¹.

İç göçte nüfus hareketliliği genellikle bölgeler arası sosyo ekonomik farklılıklarla ilişkilidir. Türkiye’de iç göç hareketlerinin şekillenmesinde mevcut dönemin siyasi ve ekonomi değişimleri etkilidir. Avrupa ülkelerinde sanayileşmeyle birlikte kentlerde işgücü talebinin artmasıyla kırsal kesimlerden kent merkezlerine doğru büyük göç akımı gerçekleşmiştir. Ancak, tarım ülkesi olan Türkiye için iç göç süreci farklılık gösterir. Dolayısıyla, ülkede, ancak 1950’li yıllarda devlet politikaları ve modernleşmeyle birlikte gelişen kentler kırsal kesim için çekim merkezi haline gelmiştir⁸².

1923’ten günümüze Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri ülke ekonomisinin temeli olan tarımsal işgücünü kırsal kesimde tutabilmek için dolaylı yollarla kırsal göçü engelleyici politikalar uygulamıştır. Büyük kentlerde yaşanan iş, konut sıkıntısı, ulaşım ve iletişim ağlarının gelişmemiş olması vb. birçok neden göçü zorlaştıran yapısal faktörler içerisinde yer alır. Bu dönemde kırdan kente yapılan göçün genellikle genç nüfusun eğitim alması amacıyla ya da genç kızların evlerde çalışması amacıyla yapıldığını söylemek mümkündür⁸³.

Türkiye’de 1950’lerde kırsal kesimden kentlere doğru devam eden göç hareketliliği üç temel esasla ilişkilendirilir: i) Yetersiz toprak ve düşük verim. ii) Sanayileşmeyle birlikte kentlerde artan işgücü talebi. iii) Bireylerin birikmiş

⁸¹ David Bartram, Maritsa V. Poros, Pierre Monforte, *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay, bs.2., Ekim, 2019, s.191-195.

⁸² Yaman, s.130-131.

⁸³ Ferhunde Özbay, Banu Yücel, Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı, *Nüfus ve Kalkınma : Göç, Eğitim, Demokrasi, Yaşam Kalitesi*, Ankara,2001,s.1-68.

paralarını işletme adına yeni imkân arayışı, sosyal imkanları artırarak daha iyi koşullarda yaşama arzusu gibi psikolojik nedenler gösterilir⁸⁴.

Daha önce açıkladığımız üzere Everett Lee'nin, göç olgusunu itici ve çekici faktörler üzerinden şematize etmesi Türkiye'de gerçekleşen iç göç olgusunu açıklayabilir nitelik taşır. Toprağın yetersizliği ve kullanılan ekstansif tarım yöntemleri verimliliği düşürmüştür. Aynı zamanda, kırsal kesimde çok nüfuslu ailelerin varlığı mevcut toprakların veraset yoluyla parçalanmasına neden olarak topraksız kır nüfus sayısını artırmıştır. Yine aynı dönem içerisinde tarımsal girdilerin artması ve makineleşmeyle birlikte intansif tarım yöntemi kullanılmış verim ve çeşitlilik artmıştır. Fakat bu imkanlara sahip olmayan küçük toprak sahibi köylü ailelerin ekstansif tarım yöntemiyle zor koşullarda toprağı işlemesi yaşam şartlarını daha da ağırlaştırmıştır. Tüm bu yaşanan olumsuzluklar kırsal nüfus için itici faktörleri oluştururken sanayileşmeyle birlikte çekim merkezi haline gelen kentlerin yarattığı iş gücü talebi ve yine sosyal imkanların çokluğu kent için çekici faktörleri oluşturmuştur. Dolayısıyla, kentlerdeki çekici faktörlerin etkisinin kırsal kesimdeki itici faktörlerin etkisinden büyük olması kırdan kente doğru bir göç hareketine neden olur⁸⁵.

1960 ve 1980 yılları arasında gelişen sanayi ile birlikte işgücü ihtiyacının belirmesi, kırsal kesimde makineleşmeyle birlikte ortaya çıkan işgücü fazlası için bir çekim merkezi olmuştur. Bu durumda kır-kent arasında gelir farklarının artması, modernleşmeye paralel olarak ulaşım ve haberleşme ağlarının geliştirilmesi kırdan kente doğru göç hareketine ivme kazandırmıştır. Dolayısıyla, 1950'de ekonomik ve siyasi yapılanmayla başlayan göç 1970'li yıllarda da devam etmiştir.⁸⁶1970'li yılların sonuna doğru köylerde ortaya çıkan yapısal dönüşüm beraberinde toplumsal dönüşümlere neden olmuştur. Kendi için üretim yapan dışa kapalı ekonomiye sahip

⁸⁴ Sami Öngör, "Türkiye'de İç Göçler Karşısında Yüzbinden Fazla Nüfusun Şehirlerin Durumları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı20(1), s.261-265.

⁸⁵ Fatih Çelik "İç Göçler: Teorik Bir Analiz" *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:14, Sayı:2, 2005, s.167-184.

⁸⁶ Ahmet İçduygu, İbrahim Sirkeci ve İsmail Aydıngün, *Türkiye'de İç Göç ve İç Göçün İşçi Hareketlerine Etkisi*, İstanbul., s.205.

köyler modern teknolojinin artmasıyla pazar için üretim yapan kapitalist bir yapıya dönüşmüştür. Böylece gelişen teknolojiyle birlikte emeğin üreticiliği artmış, bir kişi tarımsal üretime katılmayan otuz beş kişiyi besleyebilir hale gelmiştir.⁸⁷Bu durumda ortaya çıkan işgücü fazlası kentlere doğru akmıştır. Kentlerdeki sanayi kapasitesi hızla göç eden nüfusun işgücü arzını karşılayamamış, gecekondulaşmayla birlikte çarpık kentleşmeden gettolaşmaya kadar birçok problemi beraberinde getirmiştir⁸⁸.

1980 ve sonrası dönemde gerçekleşen göç süreci incelendiğinde ise artan küreselleşmenin etkisi ile birçok ekonomik politikalar geliştirilmiştir. Türkiye için devletçi politikalardan liberal politikaya geçiş süreci sanayi sektörüyle birlikte sağlık, ulaşım ve eğitim sektörlerinde seçenek sayısını artırmıştır. Bununla birlikte 1980’li yıllarda kentsel nüfusta çok büyük artış görülmüş, kentsel nüfus kırsal nüfusu geçmiştir. Yine bu dönemde göçün nitelik ve şekli değişerek eğitim, atama, iş arama ve evlilik nedeniyle kentten kente doğru göç hareketliliği öne çıkmaktadır⁸⁹Göç şekliyle birlikte niteliğinin değişmesi göç eden toplumun sosyoekonomik düzeyinin yükseldiğini işaret etmektedir.

Aşağıda, Şekil 4’te de görüldüğü gibi, köy ve kentlerde yıllara göre değişen nüfus verilerine bakıldığında 1950’li yıllarda sanayileşmeyle birlikte kırsaldan kent merkezlerine başlayan göç dalgaları 1970’lerde de gelişen sanayinin etkisiyle artarak devam etmiştir.1980’li yıllara gelindiğinde ise liberal ekonomi politikalarının benimsenmesiyle kent nüfusunda önemli ölçüde artış gözlenmiştir. 2000’li yıllara gelindiğinde ise kentleşme sürecinin daha çok atamalar, yer değiştiren memurlar ve üniversite eğitimi için yer değiştiren öğrencilerin neden olduğu bilinmektedir⁹⁰.

Şekil 4: Türkiye’de Kent ve Köylerde Yaşayan Nüfus

Yıl	Köy Nüfusu	Kent Nüfusu	Köy Nüfus Oranı	Kent Nüfus Oranı
-----	------------	-------------	-----------------	------------------

⁸⁷ Bahattin Akşit, *Türkiye’de Azgelişmiş Kapitalizm ve Köylere Girişi*, Ankara, Eylül,1966, s.14-59.

⁸⁸ İçduygu & Sirkeci, s.223-225.

⁸⁹ A. Koyuncu, *Türkiye’de Göç ve Kentleşme*, K. Alver (edt.), Kent Sosyolojisi, s.384-388, Ankara,2012.

⁹⁰ Savaş Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:17, 2006, s.67-91.

1927	10.342.391	3.305.879	75.8%	24.2%
1935	12.355.376	3.802.642	76.5%	23.5%
1940	13.474.701	4.346.249	75.6%	24.4%
1945	14.103.072	4.687.102	75.1%	24.9%
1950	15.702.851	5.244.337	75.0%	25.0%
1955	17.137.420	6.927.343	71.2%	28.8%
1960	18.895.089	8.859.731	68.1%	31.9%
1965	20.585.604	10.805.817	65.6%	34.4%
1970	21.914.075	13.691.101	61.5%	38.5%
1975	23.478.651	16.869.068	58.2%	41.8%
1980	25.091.950	19.645.007	56.1%	43.9%
1985	23.798.701	26.865.757	47.0%	53.0%
1990	23.146.684	33.326.351	41.0%	59.0%
2000	23.797.653	44.006.274	35.1%	64.9%
2007	20.838.397	49.747.859	29.52%	70.48%
2008	17.905.377	53.611.723	25.04%	74.96%
2010	17.500.632	56.222.356	23.74%	76.26%
2014	6.409.722	71.286.182	8.25%	91.75%
2017	6.049.393	74.761.132	7.49%	92.51%
2018	5.115.275	76.808.607	6.24%	93.76%

Kaynak: TÜİK, 2019. [http:// www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047](http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047)

4.2.Dış Göç

Bireylerin diğer bir ülkede istihdam edilme, yerleşme maksadıyla ulusal sınırları geçerek uzun süre kalmak amacıyla gerçekleştirdiği göç hareketlerini kapsar⁹¹. Başka bir ifadeyle ulusal sınırları bir yılı aşkın süre şartıyla devamlı ya da geçici olarak; çalışma veya yerleşme maksatlı yapılan göçlerdir. İç göç olgusu, dış göç olgusuna kıyasla nüfusta sadece demografik bir değişime neden olurken, siyasi ve ekonomik açıdan farklı boyutlara sahip olan dış göç olgusu toplumda daha fazla

⁹¹ Sunday Üner, *Nüfus Bilim Sözlüğü*, Ankara 1972,s.72.

etki yaratır. Dış göçle birlikte nüfusun azalması hem göç veren hem de göç alan ülke için sosyo ekonomik değişimlere neden olur⁹².

Kültürel ve coğrafi olarak birbirinden kopuk kişilerin uluslararası göç ile birlikte bir araya gelmesi sosyo - kültürel açıdan değişim ve etkileşime neden olmaktadır. Göçmenler göç ettikleri yerlere kendileriyle birlikte kültürel değerlerini taşımış ve o bölgenin kültüründen de etkilenmişlerdir. Kültürel değişim ve etkileşim oluşturan göç hareketleri farklılıkların bir araya gelmesini sağlayarak kültürler arasında zenginliklerin çoğalmasına yol açmaktadır. Ancak, dış göçe yönelen birey ya da kitlelerin göçe katılma gerekçeleri yeni yerleşim yerlerine entegrasyon ve bütünleşmesini kolaylaştırmakta ya da zorlaştırmaktadır. Göç sürecine gönüllü olarak katılan göçmenler bulundukları yeni yerleşim yerlerine daha çabuk entegre olurken zorunlu (isteksiz) olarak göçe katılan bireyler hazırlıksız ve birikimsiz geldikleri için topluma entegre olmakta daha çok zorlandıkları görülmektedir⁹³.

4.3. İşçi Göçü

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerin yeniden inşası ve kalkınmasını amaçlayan gelişmiş Avrupa ülkeleri diğer ülkelerle işçi ithaline yönelik anlaşmalar yapmak zorunda kalmıştır. Almanya, Avusturya, Hollanda, Belçika, Fransa gibi birçok ülke yeteri kadar işgücü kapasitesine sahip olmaması Balkan ülkeleri başta olmak üzere Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye gibi birçok ülkeden gerekli olan işgücü ihtiyacını karşılamıştır⁹⁴.

Avrupa'da hızla artan endüstrileşme hamleleri “çevre ülkeler” den ithal edilen işgücü yardımı ile geliştirilmiştir. Başlangıçta “Gastarbeiter”(konuk işçi) olarak kabul edilen işçiler misafirlik statüsünü aşarak zamanla ülkeye temelli olarak

⁹² Mustafa Öztürk, *Türkiye'deki İç Göçlerin Sosyal Politika Açısından İncelenmesi: İstanbul Semt Pazarıcıları Örneği*, (Danışman: Doç. Dr. Cem Kılıç), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2006, s.35-36.

⁹³ Mim Sertaç Tümtaş, Cem Ergün, “ Göçün Toplumsal ve Mekansal Yapı Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, S.4, 2016, s.1348.

⁹⁴ Halim Çavuşoğlu, “Uluslar arası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler”, *Foklor/Edebiyat*, Cilt.48, S.12, 2006, s.83-104.

yerleşmişler ve geldikleri ülkelerin hem etnik hem de dinsel toplum yapısını değiştirmişlerdir. Avrupa’da meydana gelen ekonomik genişlemenin işgücü ihraç eden ülkelerin yararına olacağı ileri sürülmüştür. Yurtdışına işçi göndermek istihdam sorununa çözüm getireceği ve ülkeye giren döviz sayesinde ödemeler dengesindeki açığın kapatılacağı sanılmaktaydı. Ancak, 1973-1974 petrol ambargosu Avrupa’da ekonomik bunalıma neden olmuş ortaya çıkan işsizlik nedeniyle yeni göç hareketlerini durdurmak amacı ile göç politikalarında değişikliğe gidilmiştir⁹⁵.

Türkiye’den Batı Avrupa’ya düzenli işçi göçü 1961 yılında Türkiye ile Federal Alman Cumhuriyeti arasında yapılan anlaşma sonucu başlamıştır. Türkiye’den Federal Almanya’ya resmi yollardan işçi göçü akını zamanla artmaya başladı. Bu göç hareketliliği 1964’te 66.000’e, 1970’te 130.000’e ulaştı. 1973 yılında ise bu sayı 136.000 düzeyine tırmandı. 1961-1975 yılları arasında İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) aracılığıyla 805.000 işçi yurtdışına çalışmaya gönderildi. 120.000 ile 150.000 kadar işçi de kaçak yollarla yurtdışına gitti. 1975 yılında işgücü ve genel nüfus içinde % 5 ila % 10’luk bir grubu oluşturan yabancılar ülke vatandaşlarının işsiz kalmasına neden olmuştur. Kendi vatandaşlarının iş bulamazken yabancıların çalışıyor olması ve yine yabancılar entegrasyonu için yapılan harcamalar kaygıya neden olmuştur. İşçi gönderen ülkelerin yurtdışındaki işçilerden döviz girişinin devam edeceği varsayımıyla büyük kalkınma planları yaparken işçi alımının tek taraflı kararlar sonucu durdurulması göçmen kabul eden ülkelerin eleştirilmesine neden olmuştur⁹⁶.

Şekil 5’te görüldüğü üzere, Türkiye Avrupa ülkeleriyle emek ya da işgücü göçünü şekillendiren çeşitli ikili anlaşmalar gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda Federal Almanya ile imzalanan anlaşmanın ardından, 1964 Avusturya, Hollanda ve Belçika, 1965’te Fransa ve 1967’de İsveç ile yapılan ikili anlaşmalar kanalıyla işçi gönderilmeye başlanmıştır⁹⁷.

Şekil 5: Türkiye’nin Avrupa Ülkeleriyle Yaptığı İkili Anlaşmalar

⁹⁵ Abadan-Unat, a.g.e, s.36-47.

⁹⁶ Philip L.Martin, *Bitmeyen Öykü: Batı Avrupa’ya Türk İşçi Göçü*, bs.3, 1991, Ankara, s.3-14.

⁹⁷ Fatih Yaman, *Göç ve Toplum, Dünyada ve Türkiye’de Değişen Nüfus Hareketleri*, 1.bs., 2019, s.124-125.

Ülkeler	İşgücü Anlaşması	Sosyal Güvenlik Sözleşmesi
Almanya	30.10.1961	30.04.1964
Fransa	08.04.1965	20.01.1972
Hollanda	19.08.1964	05.04.1966
Belçika	16.07.1964	04.07.1966
Danimarka	-	13.12.1970
Avusturya	15.05.1964	12.10.1966
İsviçre	-	01.05.1969
İsveç	10.03.1967	30.06.1978

Kaynak: Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2018.

4.4.Beyin Göçü

Beyin göçü az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru eğitimli insan kaybını ifade eder. Bu durum, yetenekli kişilerin kabul edildiği gelişmiş ülkeler için beyin kazanımı olarak ifade edilir. Beyin göçü ve beyin kazanımı tek yönlü bir göç akımıdır. Beyin dolaşımı ise iyi eğitilmiş insanların gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında yaptıkları çift yönlü göç akımını tanımlar. Bilimsel ve teknolojik alt yapının ve imkânların yetersiz olması, ekonomik güvensizlik, politik istikrarsızlık ve çatışmalar, göç gönderen ülkelerde uygulanan politikalar beyin göçünün nedenleri arasında gösterilir. Yetenekli şahısların ülke dışına çıkarmaları gelişmiş ülkelerin bilim ve teknoloji endüstrileri için gerek duyulan insan kaynağını oluştururken göç veren ülke toplumu ve ekonomisi için çok önemli bir kayıp olarak görülmelidir. Bu durum, sadece yetenekli insan kaybı değil, aynı zamanda eğitim yatırımlarının ve vergi gelirlerinin kaybı anlamına da gelir⁹⁸.

Gelişmiş ülkeler üstün vasıflı insan gücünün kendilerine göçünü hızlandıran tedbirler alarak göç ve çalışma yasalarında değişikliğe gitmiştir. Gelişmiş ülkeler burslar yoluyla ümit verici yetenekleri ülkelere davet ederek sempati kazanmış ve ülkelerinin gelişmesine katkıda bulunmaya girişmişlerdir. Az gelişmiş ülke yeteneklilerinden yetişip ülkelere hizmet için dönmeleri beklenirken birçoğu gelişmiş ülkede çalışmayı tercih etmiştir. Az gelişmiş ülkelerde kendi imkan ve

⁹⁸ Bartram-Monforte, a.e.g, s.55-57.

olanaklarıyla yetişmiş yüksek meslek mensubu bireyler ise kendi lehlerinde yapılan göç yasalarından yararlanarak gelişmiş ülkelere göç etmişlerdir⁹⁹.

Türkiye “beyin kazanımı” amacı ile birçok cezbedici girişimde bulunmuştur. Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin çoğunluğu Azerbaycan, Türkmenistan, Nijerya, Pakistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Almanya, Polonya, Yemen ve Suriye’den gelmektedir. Siyasi istikrarsızlık nedeniyle göç veren ülkeler arasında Yemen ve Suriye yer alırken Erasmus değişim programı için daha çok Almanya ve Polonya’dan öğrenci gelmektedir¹⁰⁰.

4.5. Mübadele Göçü

Mübadele değiş-tokuş anlamına gelir. Göçler dünyanın sosyal, kültürel ve etnik yapısını değiştirdiği gibi nüfus siyasetlerine de yön verir¹⁰¹.

Mübadele göçüne Lozan Antlaşması’na ek olarak imzalanan 30 Ocak 1923 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi örnek gösterilebilir. 1923 yılında Rum Ortodoks azınlıklar ile Türk azınlıkların durumu ile ilgili alınan kararlarda esas politikanın mübadele olacağı vurgulanmıştır. Böylece, Yunanistan’da yaşayan 400.000 Türk ile İstanbul’da yaşayan 1.200.000 civarında Rum karşılıklı ve zorunlu olarak göç etmiştir. Bu mübadeleden Gökçeada, Bozcaada ve İstanbul’da ikamet eden Rumlar ile Yunanistan’da ikamet eden Batı Trakya Türkleri muaf tutulmuştur¹⁰².

Yücel Bozdağlı’nın Zürher’den aktardığına göre savaş nedeniyle yapılan bu göçün özelliği, tarihte ilk defa uluslararası hukuk tarafından meşrulaştırılmıştır. Bu insanlar etnik köken ve dillerine göre herhangi bir ayrıma uğramamış tamamen

⁹⁹ Mitat Enç. “Beyin Göçü”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt.7, Sayı.1, Eylül 2019, s.131-139.

¹⁰⁰ Matilde, “Tarımsal ve Dağlık Bölgelerde Mekânsal Özellikler ve Uluslararası Göçmenlerin Dağılımı: Bursa ve Karacabey Özelinde Türkiye” Raporu, <https://eu.edu.tr/media/files/Matilde-Raporu-TR.pdf> (erişim: 14.06.2021)

¹⁰¹ Nurten Çetin, “1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 24, 2010. s.150.

¹⁰² Burak Boyraz, “1923 Yunanistan-Türk Nüfus Mübadelesi, Millileştirme Politikaları ve Güncellenen Türk Resim Sanatı”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt.5, Sayı:8, Aralık, 2016, s. 2707-2741.

mensup oldukları dine göre mübadeleye tabi tutulmuşlardır. Bu durum, çoğu gönülsüz ve zorunlu olarak göçe tabi tutulan yeni bir göçmen tipinin oluşmasına yol açmıştır¹⁰³.

Enver Sinan Malkoç, iki farklı devletlerin aralarında anlaşarak kendi içlerindeki azınlık toplulukları karşılıklı değiştirmelerini(Nüfus mübadelesi) zorunlu göçten farklı bir göç türü olarak ifade etmiştir. Gönüllü ve zorunlu göçe üçüncü bir göç türünü ilave etmek gerektiğini söyleyerek zorunlu göçün bir alt kategorisi olarak “zorla göç” ifadesinin kullanılmasını daha isabetli bulmuştur. “Zorla göç” söz konusu olduğunda insanlar kendileri için göç olgusunu bir zorunluluk olarak görmemekte ve göç kararını kendileri vermemektedirler. Zorunlu göçte mevcut yaşam bölgesinin bozularak artık yaşanmaz hale gelmesinden dolayı iradi göç söz konusuysa “zorla göç” de yaşamsal şartlar iyi ya da kötü olsun insanlar göç etmek için bizzat kendileri değil onlar adına siyasi otoriteler karar vermektedirler. Maruz kaldıkları göç onları memnun etse de etmese de kendi iradelerinden bağımsız olarak göçe katılırlar¹⁰⁴.

4.6. Düzenli ve Düzensiz Göç

Düzenli göç menşe ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye girişi, transit geçişi ve girişi düzenleyen yasa ve yönetmeliklere uygun olarak gerçekleştirilen göçtür. Yasal düzenlemeler kullanılarak gerçekleştirilen tüm göçler düzenli göç olarak adlandırılır¹⁰⁵.

Türkiye özellikle son yıllarda, kendi ülkelerinde yaşanan işgal, iç savaş, siyasi baskı nedeniyle başta Suriye ve Afganistan’dan olmak üzere kitleler halinde uluslararası göçe maruz kalmıştır. Türkiye’ye yönelik gerçekleştirilen göçler sadece sığınma başvurusunda bulunan göçmenleri değil aynı zamanda resmi izin ve başvurularla gerçekleştirilen “düzenli” ya da diğer ismiyle “kâğıtlı” göçmenleri de

¹⁰³ Yücel Bozdağlıoğlu, “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sonuçları”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı.3, Ocak, 2014, s.9-32.

¹⁰⁴ E.Sedat Malkoç, *Uluslararası Göçlerin Sebepleri ve Siyasal Rejimler*, Şimşek R.,(edt.), Göç Sosyolojisi-Farklı Boyutlarıyla Göç(132-142), Ankara, 2018.

¹⁰⁵ IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü*, 2.baskı., 2013, s.26.

kapsamaktadır. Düzenli göç, eğitim ve iktisadi açıdan zengin ülkelerin sağladığı iş olanakları nedeniyle kısa süreli izinlerle ülkeye gelenleri içerdiği gibi evlilik yoluyla ya da başta kısa süreli gelse de sonradan kalmaya karar veren göçmenleri de içerir. Eğitim amacıyla ve kalifiye işçi olarak gerçekleştirilen uluslararası göç vasıflı göç olarak da isimlendirilir¹⁰⁶.

Düzensiz göç; kaynak ülke, transit ve hedef ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketliliklerdir. Hedef ülkeler açısından göç düzenlemeleri gereğince gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak ya da yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde ülkeyi terk etmemesi anlamına gelmektedir. Düzensiz göç kavramı, sadece hedef ya da transit ülke için değil aynı zamanda kaynak ülke için de söz konusudur. Örneğin, geçerli bir seyahat belgesi veya pasaportu olmadan gerekli prosedürlere uymayarak uluslararası sınırın geçilmesi de düzensiz göç olarak ifade edilir¹⁰⁷. Transit ülkeler açısından düzensiz göçmen kavramı ise kaynak ülkelerden yola çıkarak hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla transit ülkeye girip, bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp, ülke sınırını terk eden kişiler olarak tanımlanır¹⁰⁸.

Türkiye’de yetkili makamlar tarafından yakalanan düzensiz göçmenler temel olarak üç grupta toplanabilir: Bunlar, Türkiye’yi transit bir ülke olarak kullanarak başta Avrupa olmak üzere Batı’daki bir ülkeye göç etmek isteyen düzensiz göçmenler, Türkiye’de yaşamak için ve ekonomik amaçlı gelen düzensiz göçmenler ile ülkeden ayrılması beklenen, mültecilik ve sığınmacı talepleri reddedilmiş olmasına rağmen ülkeden ayrılmayan göçmenlerdir¹⁰⁹.

Düzensiz göç, hem Avrupa ülkeleri hem de Türkiye için sınır aşan sorunlar arasında yer almaktadır. Her ülkenin göçmen kabulüne yönelik oluşturduğu iç düzenlemeler, siyasi ve sosyal politikalar dışında gerçekleşen göç olarak ifade edilir.

¹⁰⁶ Akis Kalaylıoğlu, ”Ankarada’daki İranlı Düzenli Göçmenlerin Farklı Sermayeleri ve Düzenli Kalma Stratejileri”, *Nüfus Bilim Dergisi*, Cilt.36, 2014, s.33-36.

¹⁰⁷ IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü*, 2.baskı, 2013, s.26.

¹⁰⁸ T.C.İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/>, (20.04.2021).

¹⁰⁹ Ahmet İçduygu, Damla B. Aksel, ”Türkiye’de Düzensiz Göç”, *Uluslararası Göç Örgütü Türkiye*, Eylül 2012, s.21.

Genel olarak kişileri yasal olmayan yollardan göçe iten nedenler; yasal olarak göçü kısıtlayan politikalar ve çalışmaya izin verilmemesi gösterilebilir. Dolayısıyla, göçü engellemek için oluşturulan birçok politika ve yasaların aslında düzensiz göçü teşvik ettiği düşünülmektedir¹¹⁰ .

Tülay Yıldırım Mat'ın Düvell'den aktardığına göre ise düzensiz göçü artıran sebepler arasında; *“Yasal göç bakımından kanalların kısıtlı olması, göç konusunda mevcut bürokratik zorluklar, göç konusundaki yasa ve yönetmeliklerin sık değişimine paralel uygulamada yaşanan açmazlar, çalışma izni almanın zorlukları, bürokratik kültürde mevcut yasadışı göçe karşı oluşmuş aşırı koruma güdüsü”* yer almaktadır¹¹¹.

Düzensiz göç açısından Türkiye hem kaynak, hem transit hem de hedef ülkedir. Suriye, Afganistan, İran, Pakistan, Bangladeş, Irak, Çin, Hindistan ve Sri Lanka'dan düzensiz göçmenler Türkiye'ye gelmektedir. Bunlar dışında Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'dan da Türkiye'ye yaygın bir şekilde kaçak işçi göçü görülmektedir. Gelen bu düzensiz göçmenlerin bir kısmı Türkiye'de yaşamaya devam ederken diğerleri Yunanistan, İtalya ve Bulgaristan'a göç etmekte oradan da başka Avrupa ülkelerine göç etmektedirler¹¹².

Farklı Afrika ülkelerinde Afrikalı göçmenlerin yanı sıra İran, Afganistan ve Pakistan uyruklu göçmenler İran topraklarından geçerek Türkiye'ye yasa dışı yollarla geçerek İl Göç Müdürlüklerine sığınma almak için başvuru yapmak yerine ülkede izinsiz olarak yaşamaya devam etmektedirler. Sovyetlerin 1989'da Afganistan'dan çekilmesinin ardından yaşanan iç savaş nedeniyle diğer ülkelere doğru göç hareketliliği günümüze kadar devam etmiştir. İran'daki 3 milyonu aşkın Afgan sığınmacı kitleler halinde geri dönse de 1990-1995 yılları arasında Afganistan'da

¹¹⁰ Reyhan Atasü Topçuoğlu, “Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt.34, 2016, s.1-20.

¹¹¹ Frauenarzt Düvell, *The Pathways in and out of Irregular Migration in the EU: A Comparative Analysis*, 2011, s.248 ‘den aktaran Tülay Yıldırım Mat, “Uluslararası Hukuk ve Göç”, İstanbul 2020, s.24.

¹¹² Reyhan Atasü Topçuoğlu, “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, İhlamur-Öner, G. ve Öner, A.(Ed.) *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, İstanbul, 2012, s. 501-509.

patlak veren iç savaş nedeniyle yeni göç dalgalarına maruz kalmıştır. 1994 yılında ortaya çıkan Taliban'ın 1996 yılında ülkenin hemen hemen tamamını kontrolü altına alması da göçü tetikleyen diğer bir neden olmuştur.40 yıllık bir serüven olarak görülen İran'daki Afgan göçmenlerin sayısı neredeyse iki buçuk milyon civarındadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri Türkiye'ye yasa dışı göçün büyük oranda İran üzerinden geldiğini teyit etmektedir. Gerek Afganistan'daki iç savaş ve terörden kaçarak İran üzerinden Türkiye'ye göç eden Afgan göçmenlerin gerekse İran'daki Afgan göçmenlerin bir kısmı Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine göç ederken diğer bir kısmı Türkiye'de yeni bir hayat kurmaya çalışmaktadır¹¹³.

Birleşmiş Milletlerin İran özelinde hazırladığı rapora göre¹¹⁴:

1. Vatandaşlık verilmemesi
2. Pasaportlarının olmayışı (özellikle yasa dışı giriş yapanlar)
3. Evlilik ve boşanmalarının resmi olarak kayıt altına alınmaması,
4. Yeterli sağlık sigortası ve istihdam fırsatının sunulmaması,
5. İran'da dünyaya gelmiş Afgan çocukların vatandaşlık ve sosyal haklardan mahrum bırakılması gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmışlardır.

Ağır işlerde ve sigortasız olarak çalıştırılan Afganlar yaşadıkları yerlerde ucuz iş gücü olarak görülmüşlerdir. Sosyal güvence yükümlülüğü üstlenmek istemeyen işveren tarafından ağır işlerde düşük ücretle çalıştırılan Afganlar, kimi zaman geçmişte İran-Irak ve Suriye savaşlarında olduğu gibi çeşitli vaatlerle milis güç olarak çeşitli savaş alanlarına gönderilmişlerdir. Ancak, zamanla ülke ekonomisi için ciddi anlamda bir yük olarak görülerek dışlanmaya, aşağılanmaya ve ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Dolayısıyla, düzensiz göç içerisinde Afganistan'dan İran'a yapılan göç ve İran'da Afgan göçmenlere uygulanan ekonomik ve sosyal politikalara

¹¹³ Mehmet Koç, "Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü ve İran'ın Göç Politikaları", *İran Araştırmaları Merkezi*, Nisan 2018, s.4-11.

¹¹⁴ Mehmet Koç, "Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü ve İran'ın Göç Politikaları", *İran Araştırmaları Merkezi*, Nisan 2018, s.4-11.

yer vermemizin nedeni Türkiye’deki Afgan sığınmacı sayısının 7000 civarında iken bu rakamın kısa süre içerisinde 20.000’e ulaşmış olmasını anlamlandırmada ve tahlil etmede faydalı olacaktır. Son dönemlerdeki artışla birlikte Türkiye’deki Afgan sığınmacı sayısı BMMYK rakamlarına göre 2017 yılı itibarıyla 157.000’e ulaşmıştır¹¹⁵. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 20 Ağustos 2021 tarihinde yaptığı açıklamada Türkiye’de 300 bin Afgan göçmen bulunduğunu ifade etmiştir¹¹⁶.

4.7. Transit Göç

Transit göç; düzenli ya da düzensiz göçmenin köken/kaynak ülkeden hedef ülkeye doğru geçiş güzergâhı üzerindeki ülkelerde geçici olarak konaklaması biçiminde tanımlanmaktadır. Göçmenlerin hedef ülkeye ulaşmak için içinden geçtikleri ülke ise transit ülke olarak adlandırılmaktadır¹¹⁷.

Küreselleşme süreciyle birlikte göç günümüz dünyasında yaygınlaşmakta ve dünyada pek çok ülke kaynak ülke, transit ülke ve hedef ülke olarak veya aynı anda üç sınıflandırmaya da dahil olabilmektedir. Örneğin, Türkiye böyle bir ülkedir. Günümüzde bu sürecin Türkiye üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde geçmişe kıyasla çeşitlenen göçmen gruplarının hepsine ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye’nin Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında köprü konumunda olması, gelişmiş Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen göçmenin Türkiye’yi bir geçiş güzergahı olarak görmesine neden olmuştur. Türkiye çeşitlenen göçmen kategorilerinde sadece geçiş ülkesi olarak değil aynı zamanda göç alan ülke konumunu sürdüren çok boyutlu bir göç sistemine sahiptir¹¹⁸.

¹¹⁵ Mehmet Koç, “Türkiye’ye Düzensiz Afgan Göçü ve İran’ın Göç Politikaları”, *İran Araştırmaları Merkezi*, Nisan 2018, s.4-11.

¹¹⁶ “Erdoğan, Türkiye’deki Afgan göçmenlerin sayısını açıkladı”, 20 Ağustos 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogan-turkiyedeki-afgan-gocmenlerin-sayisini-acikladi-1862065>, (Erişim Tarihi: 30.08.2021).

¹¹⁷ IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü*, 2.baskı, 2013, s.86.

¹¹⁸ Ünal Serdar, “Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi”, *Zeitschrift Für die Welt der Türken/ Journal of World of Turks*, Vol.6, No.3, 2014, s.65-86.

Uluslararası göç sorunu özellikle 1975'ten itibaren dünyanın gündemine yerleşmeye başlamıştır. Çevre ülkelerde yaşanan savaş, siyasi istikrarsızlık, etnik ayrımcılık, insan hakları ihlalleri, ekonomik sorunlar, olumsuz coğrafi ve iklim koşulları ve can güvenliğini sağlamak için kaçan insanlar daha iyi şartlarda daha insanca yaşayabilecekleri umuduyla batı ülkelerine yönelmektedirler. Bu konuda iletişim teknolojilerinin gelişmesi, gelişmiş batı ülkelerinin daha çok tanınmasına neden olmuş daha iyi şartlarda yaşamlarını sürdürmek isteyen insanlar Batı'ya yönelmiştir¹¹⁹.

5. Uluslararası Göç İle İlgili Çalışma Yapan Uluslararası Kuruluşlar

Birleşmiş Milletlerin tanımına göre mülteci; dini, ırkı, siyasi görüşü ve belirli bir sosyal gruba mensubiyeti yüzünden zulüm gören ya da bu korkuyu yaşayan, vatandaşı olduğu ülkeyi terk ederek ilgili ülkenin korunmasından yararlanmak isteyen kişidir¹²⁰.

Bir devletin kendi vatandaşlarına karşı koruma sağlayamaması bireylerin kendi ülkelerinde güvenliklerini tehlikeye atan işkence, savaş ve diğer faktörlerle karşı karşıya gelmeleri ülkelerini terk etmelerine neden olmaktadır. Zorunlu göçe kalkışan ve uluslararası koruma talebinde bulunan bu göçmenler mülteci olarak kabul edilmektedir. Bir devletin kendi vatandaşlarına karşı ulusal koruma sağlayamaması ve insan hakları ihlalleri uluslararası toplumun ilgilenmesi gereken ahlaki ve hukuki bir zorunluluk olarak görülmektedir. Zorunlu göçmenlere uluslararası bir koruma sağlanması için çok sayıda uluslararası sözleşme akdedilerek bu kişilere koruma getirilmeye çalışılmaktadır. Örneğin, herhangi bir bağlayıcılığı olmayan, ancak kendinden sonraki hukuk metinlerine öncülük eden 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi önemli bir uluslararası sözleşmedir. Bu beyanname ile iltica hakkı bir insan hakkı olarak düzenlenmiştir¹²¹.

¹¹⁹ Deniz Taşkın, "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt.181, Şubat, 2014, s.175-204.

¹²⁰ Deniz Servantie, *Türkiye – AB Mülteci Sözlüğü*, İstanbul, 2017, s.36.

¹²¹ BM 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları mülteci hukukunun gelişmesine kaynak oluşturmuş, savaş sonunda mağdur olan milyonlarca insan sığınacakları ülke arayışına girmiştir. Bu doğrultuda, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından bazı otoritelerin belirlediği kriterlere göre mültecilere yardım ve kalıcı çözümler getirilmeye çalışılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonunda ise mülteci talebinin tanınması ve mültecilerin korunmasına ilişkin evrensel yasalar oluşturulmaya başlanmış, 1 Ocak 1951 tarihi itibarıyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) kurulması kararı alınmıştır¹²².

5.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından alınan bir kararla kurulan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Birleşmiş Milletlerin bir yan organı olarak Cenevre'de kurulmuştur. BMMYK'den önce 1943 yılında Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Ajansı (United Nations Relief and Rehabilitation Agency - UNRRA) kurulmuştur. UNRRA'nın en önemli görevi, ittifak devletlerinin kontrolündeki bölgelerde yaşayan milyonlarca yerinden edilmiş insana yardım ederek bunların ülkelerine geri dönmelerini sağlamaktı. Acil durumlarda duyulan ihtiyaçlara geçici olarak çözüm bulan örgüt esasında bir mülteci örgütü niteliği taşımamaktaydı. Mültecilerin daimi ikametgâh bulmaları ve üçüncü ülkeye yerleştirilmeleri konusunda herhangi bir yetkiye sahip olmayan bu örgüt yaşanan mülteci sorunlarında kayda değer bir çözüm üretememiştir. 1947 yılında bu örgütün ilga edilmesiyle yerine Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee Organization – IRO) kurulmuştur. IRO'nun kabul edilmesiyle birlikte iltica edenlerin iradeleri dışında ülkelere gönderilemeyecekleri ilkesi kabul edilmiştir¹²³. Bu örgüt, mültecilerin ihtiyaçları doğrultusunda her alanda ilgilenmek üzere kapsamlı bir

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01> (16.04.2021).

¹²² Arzu Güler, "Mülteci Sorunu ve 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme: Siyasi Gerçeklik ve Normatif Düzen İkilemi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt.13,Sayı:51, 2016, s.41-61.

¹²³ Nuray Ekşi, "Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Türkiye' deki Faaliyetleri ve Türk İltica Sisteminde Değişen Rolü, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt: 77, Sayı: 1, 2019, s.347.

şekilde tasarlanmıştır. Mültecilerin korunmasına yönelik olarak devletlerle yaptığı anlaşmaların içeriği ise örgütün ulusüstü bir nitelik taşıdığını göstermektedir¹²⁴.

Bu dönemde 1947’de Hindistan, Pakistan ve Doğu Avrupa’dan, 1948’de Filistin’den ve 1949’da Çin’den mülteci grupları çeşitli ülkelere yayılmaya başlamışlardır. Bu gelişme ile birlikte uluslararası toplumun mülteci sorununun geçici bir sorun olmadığı anlaşılmıştır. Böylelikle, 1948 -1950 yılları arasında ise IRO sona erdirilerek Birleşmiş Milletlerin 7.ve 21. Maddesine bağlı olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından BMMYK kurulmuştur¹²⁵.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC), BMMYK’nin yönetiminde faaliyet göstermektedir.¹²⁶ ülkede, 7.190 çalışanıyla yaklaşık 36.4 milyon kişiye ulaşmaya çalışan BMMYK’nin Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkede temsilcilikleri bulunmaktadır¹²⁶. Kuruluşun amacı mültecilere önderlik ederek mülteci sorunlarını çözmek ve onları koruma altına almaktır. 126 ülkede faaliyet gösteren BMMYK’nin asıl amacı mülteci haklarını güvence altına alarak sığınma taleplerini karşılamak ve üçüncü ülkelere yerleştirmektir. Kuruluş, mülteci refahının sağlanması yerel entegrasyon ve ülkelere gönüllü dönüş ile birlikte güvenli bir şekilde barınma hakları için mücadele eder¹²⁷.

Üçüncü bir ülkeye yerleştirilme, yoğun bir mülteci nüfusa ev sahipliği yapan ülkelerin üzerindeki baskıyı azalmak için uluslararası toplumun gösterdiği dayanışma ve sorumluluk paylaşımının bir örneğidir. Ancak, mülteci statüsünün tanınması, bir mültecinin her zaman üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek üzere hak kazandığı anlamına gelmemektedir. Yalnızca çok sınırlı sayıda mülteci üçüncü bir ülkeye yerleştirilmektedir. Bunun nedeni, ise her yıl açılan yerleştirme kontenjanlarının çok

¹²⁴ Elif Uzun, “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK’nin Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2016, s.65-66.

¹²⁵ MD Mostafa Faisal, *Küresel Yönetişim Kapsamında Uluslararası Göç : Rohingya Mülteci Krizi Örneği*, (Danışman: Prof. Dr. Mehmet Akif Özer), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2020, s. 48-50.

¹²⁶ Yusuf Adıgüzel, “Göç Sosyolojisi”, Ankara, 2016, s.202.

¹²⁷ Deniz Servantie, a.g.e., s.9.

az olmasıdır. Bu nedenle bu kontenjan, en riskli durumdaki kişilere sığınma talebinde bulundukları ülkelerde ihtiyaçları karşılanamayan veya risk altında olan ve menşe ülkelerine güvenli geri dönüş olanakları bulunmayan mültecilere ayrılır. UNHCR, üçüncü ülkeye yerleştirmeye uygun ve kritik durumdaki kişilerin tespitinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğüyle işbirliği içinde çalışmaktadır. Tüm mültecileri üçüncü ülkeye yerleştirme küresel kriterlere göre değerlendirilmekte ve son kararı mülteci kabul eden ülkeler vermektedir¹²⁸.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme kabul edilmiştir. 26 devlet tarafından kabul edilen sözleşmede mülteci talebinin kabulüne dair hukuki statüler belirlenmiştir. Dolayısıyla, köken ülkelerden diğer ülkelere göç eden mülteci göçmenlerin statüsü Cenevre Sözleşmesine dayanır. 1951 sözleşmesinde mülteci tanımı yapılırken “10 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar” ifadesi ile tarihi sınırlama getirilmiş, “Avrupa’da meydana gelen olaylar” ifadesiyle de coğrafi sınırlama getirilmiştir. Taraf devletlerin tarihi ve coğrafi sınırlama getirmeleri yükümlülüklerini sınırlandırmak istemelerinin sonucudur. Ancak, yaşanan yeni gelişmeler ve mülteci talebinin artması sözleşmenin hukuki ihtiyaçlara cevap verememesi mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1967 tarihli Protokolünün hazırlanmasına ortam sağlamıştır. 1951 Sözleşmesinin eki olan 1967 Protokolü ile “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda” maddesi ve beraberinde “coğrafi sınırlama” mülteci statüsü unsurları arasından kaldırılmıştır¹²⁹.

BMMYK koruma stratejilerinin merkezinde ve çalışma alanlarının içerisinde *savunuculuk* ilkesi de yer almaktadır. “*Savunuculuk*”, zorla yerlerinden edilmiş kişileri korumak için hükümetleri, karar mercileri ve ilgili sivil toplum kuruluşlarını ve halkı etkileyebilmek için yürütülen temel faaliyetlerdir. Bir diğer çalışma alanı ise ülkelerinde yerlerinden edilmiş kişiler ile mülteciler için barınma malzemeleri, battaniye, ev eşyası, gıda yardımında bulunmaktır. Yardım olarak nitelendirilen diğer

¹²⁸ Türkiye’de BMMYK Rakamlar ve Gerçekler – UNHCR Turkey, [unhcr.org /t r/ ucuncu - ulkeye-yerlestirme](http://unhcr.org/tr/ucuncu-ukulkeye-yerlestirme), (02. 06. 2021).

¹²⁹ Nasih Sarp Ergüven, Beyza Özturanlı, Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye , *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt.62, Sayı.4, 2013, s.1007-1017.

önemli bir hizmet ise sığınma başvurusu süreçlerinde kayıt altına alınmaları için yapılan danışmanlık hizmetidir. Genel olarak değerlendirildiğinde, BMMYK mültecilere kalıcı çözüm getirebilmek için gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon ve üçüncü ülkeye yerleştirme gibi önerilerden birini mülteciler için mümkün kılmaya çalışmıştır¹³⁰.

5.2. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Birleşmiş Milletler sistemindeki küresel göç yönetişimi çerçevesinde çeşitli faaliyetlerde bulunmak için kurulan diğer bir kuruluş ise Uluslararası Çalışma Örgütüdür (ILO). Örgütün genel kuruluş yapısına bakıldığında devlet temsilcilerinin, işveren derneklerinin ve işçilerin (İşçi Sendikaları Konfederasyonlarının) eşit şekilde temsil edildiği organizasyonel bir yapıya sahiptir. Kendi ülkelerinde çalışan göçmen işçilerin çıkarlarını korumaya çalışan ILO, işçi göçünden sorumlu olan Uluslararası Göç Programı (MİGRAN) ile göçmen işçilerin haklarını korumakla birlikte göç anlayışını ve bilgi tabanını geliştirmeyi hedeflemektedir¹³¹.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından hayata geçirilen “97 Sayılı İstihdam Amacıyla Göç (Revize 1945) Sözleşmesi göçmen işçilerin çıkarlarını korumak ve çeşitli alanlarda hizmet etmek amacıyla kabul edilmiştir. Bu sözleşme ile; göçmenlerin ücretsiz ve doğru bilgiye ulaşmaları, göçü kolaylaştırmak için yanıltıcı programların önlenmesi, göçmelerin seyahat ve kabulüne ilişkin düzenlemelerin yapılması, göçmen işçi ve ailelerine sağlık hizmetlerinin sağlanması, göçmen işçilerle yerel işçiler arasında ayrımcılığın önlenmesi, göçmenlerin para havalelerine izin verilmesi ve işe alım ve çalışma şartları gibi konularda düzenleme yapılmıştır¹³².

ILO’nun 1949 tarih ve 97 Nolu Sözleşmesinin 11. Maddesine göre göçmen işçi, kendi nam ve hesabından ayrı başkası tarafından çalıştırılmak amacıyla bir

¹³⁰ Yusuf Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*, Ankara 2016, s.203.

¹³¹ MD Mostafa Faisal, *Küresel Yönetişim Kapsamında Uluslararası Göç : Rahingra Mülteci Krizi Örneği*, (Danışman: Prof. Dr. Mehmet Akif Özer), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2020 s.51.

¹³² T. Yıldırım Mat, *Uluslararası Hukuk ve Göç*, A. Cihan, i. Ermağan, H. Genç (edt.), Dünya’da Göç Yönetimi ve Türkiye’nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli ?, İstanbul, 2020. s.28.

ülkeden diğerine göç eden bir kimseyle, göçmen işçi olarak bir ülkeye kabul edilen kimse olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere ILO sözleşmesinin sağladığı korumadan sadece çalışma izni olanlar faydalanabilmekte kaçak işçiler ise kapsam dışı tutulmaktadır¹³³.

Göçmen işçilerin korunmasına yönelik imzalanan diğer bir önemli sözleşme ise 1975 yılında ILO Genel Kurulu tarafından imzalanan “Kötüye Kullanım Koşullarında Göçler ve Göçmen İşçilere Fırsat Eşitliği ve Muamelesinin Teşviki ile ilgili Sözleşmedir”. Sözleşme ile tüm göçmen işçilere işe alım ve istihdam ile ilgili alanlarda eşit muamele sağlandığı görülmektedir. Anlaşmada düzenli ve düzensiz göçmen işçilere yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Düzensiz göçün önlenmesine yönelik yapılan uygulamalara ilişkin düzenlemeler yer almakla birlikte düzensiz göçmenlere sınırlı da olsa haklar tanınmaktadır. Düzenli göçmen işçilere ise eşit muamelenin yanı sıra iş ve istihdam başta olmak üzere birçok alanda fırsat eşitliği sunulmaktadır¹³⁴.

5.3. Uluslararası Göç Örgütü (IOM-UGÖ)

Uluslararası Göç Örgütü (International Organization For Migration - IOM), İkinci Dünya Savaşı’nın ardından 1951 yılında kurulmuştur. Savaş nedeniyle yerinden edilen 11 milyon insanın yeniden yerleştirileceği ülkelerin tespiti ve ulaşımını sağlamak amacıyla Avrupa hükümetlerine yardımcı olmak için görevlendirilmiştir¹³⁵.

Günümüzde 162 üye devlete sahip olan IOM, göç konusunda uluslararası iş birliğini sağlamak, acil durumlarda yardım, yerlerinden edilmiş mültecilere yeni bir yerleşim yeri bulmak, gönüllü geri dönüşlere yardım, göçmen sağlığı, para gönderme ve düzenli göç seçeneklerinin desteklenmesi gibi birçok alanda faaliyet

¹³³ Orhan Ersun Civan, Arzu Gökalep, “Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği, *Çalışma ve Toplum*, Cilt: 1, Sayı: 28, 2011, s.237.

¹³⁴ Gizem Kolbaşı Muyan, “ COVID-19 Salgınında Göçmen İşçiler ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Yaklaşımı, *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, CİLT: 1, Sayı: 16, Mayıs 2020, s.5.

¹³⁵ IOM 2021, “IOM History”, [https:// www. iom. int/ iom-history](https://www.iom.int/iom-history). (Erişim Tarihi: 05.06.2021).

göstermektedir¹³⁶. Mülteciler, göç ve insan kaynakları alanlarındaki faaliyetlerin koordinasyonunu da yürüten örgüt, diğer ilgili uluslararası örgütler ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile yakın işbirliği içerisine girmektedir. Örgüt, uluslararası göç konusunda uygulanacak olan iş ve işlemlere karar verirken, ilgili devletlerin başta kanunları olmak üzere tüm düzenlemelerine ve politikalarına uymayı da taahhüt etmektedir¹³⁷.

Örgütün Türkiye'deki ofisi ilk olarak 1991 yılında Körfez Savaşı'ndan sonra açılmış, fakat Türkiye resmi olarak IOM'a 2004 yılında üye olmuştur. 2005 yılında, Türk yetkililerle iş birliği yapan örgüt, insan ticareti ile mücadele kapsamında çalışmalar başlatmıştır¹³⁸.

¹³⁶ Gonca Oğuz Gök, “ Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç- Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 31, 216, s.76.

¹³⁷ Canan Öykü Dönmez Kara, (Danışman: Dr. Mahir Gümüş), *Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2015, s.307.

¹³⁸ Nihan Demirhan İnceliler, 1923 Yılından Bugüne Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal- Ekonomik Etkileri, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 42.

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GÖÇ DÜZENLEMELERİ

1. Türkiye’de Göç Düzenlemeleri

Geçmişten günümüze kadar gerçekleşen göçler arasında göçlerin sebepleri ve sonuçları açısından önemli farklar vardır. Çok aktörlü ve karmaşık bir yapıya sahip olan göç olgusu özünde sosyal bir hareket olmakla birlikte hem göç alan ülkede hem de göç veren ülkede ekonomiden kültüre kadar hayatı tüm yönleriyle etkileyen dinamik bir değişim aracıdır. Göç sadece mekan değişikliği değil, aynı zamanda bir toplum ve kültür değişikliği ile birlikte yeniden bir uyum süreci manasına gelmektedir¹³⁹.

Göç, kaynak ülkeden kitlesel ya da bireysel olarak göç edenler açısından insanlığın var oluşundan bugüne kadar gelişmiş bir kriz yönetimi olarak tanımlanabilir. Ancak, tüm göçleri kriz odaklı yorumlamak ve değerlendirmek mümkün değildir. Elbette göçün ekonomik krizlerle birlikte birçok imkanlar içerdiği de doğrudur. Göç iki açıdan kriz halidir. Birincisi kaynak ülkenin terk edilmesine neden olan şartlar bağlamında göçmenlerin yaşadıkları bir kriz durumudur. İkinci kriz durumu ise; hedef ülkeye gelen göçmenler ve ev sahipleri açısından bir kriz durumuna karşılık gelmektedir¹⁴⁰.

Bir ülkede farklı göçmen gruplarının varlığı günümüzde hala kültürel zenginlik olarak değerlendirilse de çoğu zaman ülke vatandaşları için “ekonomik yük” olarak görülmektedir. Ancak, göçün engellenmesinin mümkün olmayan kaçınılmaz bir durum olduğu ve çeşitli sebeplerle devam edeceği gerçeğinden yola çıkarak göç sürecinin iyi yönetilmesi gerekmektedir. Olumsuz sonuçları mümkün olduğu kadar azaltmak ve göç alan toplumun göçün sonucundan elde edeceği faydaları artırmak için bu süreç iyi yönetilmelidir¹⁴¹.

¹³⁹ H.Ateş,A.Çoşkun, *Türkiye’de Göç Yönetimi*, A.Cihan, İ.Ermağan, H. Genç(edt.), Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye’nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli?, (49-71), İstanbul, 2020, s. 49-71.

¹⁴⁰ H.Koçak,A. Çelik, *Göç ve Mekan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler: Sakarya İli Örneği*, R. Şimşek (edt.),Göç Sosyolojisi (218-222), Ankara, 2018, s. 218-222.

¹⁴¹ H.Ateş, A.Çoşkun, A.g.e.,s.50-52.

2013 yılı öncesi Türkiye’de göç yönetimini üstlenen bu alanla ilgili gündem belirleyerek ihtiyaç duyulan kamu politikalarını tespit edip uygulamaya koyan ve bu politikaların denetimini sağlayan bir kurumsal yapı mevcut değildi. Yakın zamana kadar Türkiye’de göç yönetimi farklı yönleriyle görev almış bazı kuruluşlar aracılığıyla yürütülmekteydi. Bu kuruluşlar arasında görev alan ve ilk sırada yer alan kurumlar İçişleri Bakanlığına bağlı Emniyet Genel Müdürlüğünün yabancılar şubesi ile valilikler sayılabilir. Bu kuruluşlar düzenli ve düzensiz göçmenlerin ülkeye giriş ve çıkışlarının kontrol edilmesi düzensiz göçmenlerin denetim altında tutulması ve gerektiğinde sınır dışı edilmek üzere toplama merkezlerine yerleştirmek gibi görevleri vardı¹⁴².

Türkiye 2013 yılına gelene kadar göç hareketlerine yönelik çeşitli mevzuatlar düzenlemiştir. Dağınık halde bulunan bu mevzuatların en önemlileri uluslararası koruma dışında kalan yabancılara ilişkin iş ve işlemleri düzenleyen 1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile Yabancıların Türkiye’de İkamet Seyahatleri Hakkında kanundur¹⁴³. Ancak, bu kanunlar yakın zamanda Türkiye’ye yönelen kitlesel göçlerle ortaya çıkan sorunları çözecek kadar kapsamlı değildi. Türkiye’de göçmenler, sığınmacılar ve mültecilerle ilgili gerekli tanımlamaları yapıp sorunların çözümüne yönelik konuları düzenleyen en kapsamlı yasa 2006 yılında 5543 sayılı yasa ile revize edilen 1934 İskan Kanunu’dur. Fakat bu yasa ile daha çok soydaş göçlerine yönelik düzenlemeler yapılmış mevcut göç akımları ile yaşanan sorunların çözümünde yetersiz kalmıştır¹⁴⁴.

Türkiye’de 2000’li yıllara kadar göç politikalarıyla ilgili çok fazla düzenlemelere yer verilmemişken, 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB) uyum sürecinin başlamasıyla birlikte göç politikaları da AB’deki

¹⁴² Erhan Örselli & Veysel Babahanoğlu, “Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı:43, Nisan 2016, s.2068.

¹⁴³ 5682 Sayılı Pasaport Kanunu, mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5682.pdf(Erişim Tarihi:17.06.2021), 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkametleri ve Seyahatleri Hakkında Kanun[https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5683.pdf](http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5683.pdf) (Erişim Tarihi: 17.06.2021).

¹⁴⁴ Yasemin Mamur Işıkçı, “Türkiye’de Kamu Politikası Olarak 2000 Yılı Sonrası Uluslararası Göç Yönetiminin Analizi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:8, Sayı: 13, Nisan-Eylül 2017, s.32-33.

düzenleme ve normları esas almış ve önemli gelişmeler yaşanmıştır. Göç ile ilgili temel stratejilerin yer aldığı ilk dokümanlardan birisi AB'nin Türkiye'nin Birliğe katılımı için 2001 yılında hazırladığı Katılım Ortaklığı Belgesidir. 2003 yılında revize edilen belge, aynı yıl Türkiye'nin mutabakat metni doğrultusunda ilan ettiği “ulusal eylem planı” ile işlerlik kazanmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesinde AB'nin hassas olduğu konu başlıkları genel hatlarıyla yer almaktadır. Belge, kısa vadede “*Yasadışı göç ile mücadelenin güçlendirilmesine devam edilmesi ve Avrupa Komisyonu ile bir geri kabul anlaşmasının müzakere edilmesi*”, orta vadede ise “*Yasadışı göçü önlemek amacıyla göçe ilişkin AB müktesebatının ve uygulamalarının kabul edilmesi ve yürürlüğe koyulması*”, ve “*Sığınma alanında uyum sağlanmasına, 1951 Cenevre Sözleşmesine getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ile ilgili çalışmalara başlanması, sığınma başvurularının değerlendirilmesi ve kararlaştırılması sisteminin güçlendirilmesi, sığınmacılar ve mülteciler için konaklama birimleri ve sosyal destek sağlanması*”nı amaçlamıştır. Bu yaklaşım, 2003 Yılı Ulusal Programı'na aynı şekilde yansımıştır¹⁴⁵.

Türkiye'deki yeni dönem göç uygulamaları 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile düzenlenmiştir. 6458 sayılı kanun ile ilk defa Türk göç hukuku oluşturulmuştur. Yabancıların sahip olduğu hak, hizmet ve uygulamalar bu yasa çerçevesinde ele alınmıştır. Bu tarihten önce Türkiye'ye gelen mültecilerin durumuna ilişkin çalışmalar çıkarılan yönetmelik ve yönergeler çerçevesinde düzenlenmekteydi. Temelde 1994 iltica/sığınma yönetmeliği ve 57 sayılı genelge olmak üzere iki düzenleme mevcuttu. Bu normların kanuna eşdeğer olmaması ve Avrupa Birliği ilerleme sürecinde Avrupa Birliği İnsan Hakları Mahkemesindeki Türkiye aleyhine alınan ihlal kararları sivil ve uzman bir grup tarafından yönetilen kapsamlı bir mevzuatı zorunlu kılmıştır¹⁴⁶.

¹⁴⁵ ORSAM, Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, Rapor, No:22, Haziran 2012, s.20-21.

¹⁴⁶ Talip Menekşe, “Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt.4, Sayı.2, 2018, s.195.

1.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458)

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 11.04.2013 tarih ve 28615 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu kanunun amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışlarına dair usul ve esasları düzenlemektir. Türkiye'ye giriş yapan yabancılar sağlanacak korumanın kapsam ve uygulamasına dair usul ve esaslar yine kanun maddesinde yer almaktadır¹⁴⁷.

Türkiye'de sığınma ve mülteci sıfatının yabancılar verilmesi uluslararası yükümlülük yanında ulusal mevzuatla birlikte değerlendirilerek karar verilir. Sığınma ve iltica alanındaki eksiklikleri gidererek güncel sorunlara çözüm aramak ve de Türkiye'de uluslararası koruma sistemi uygulamalarının Avrupa Birliği müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi amacıyla Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2013 yılında çağdaş ve kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. 6458 sayılı bu kanunda yabancıların uluslararası koruma başvuru şart ve uygulamalarına ait usul ve esaslara, Türkiye'de kalışları ve uluslararası koruma statüsünün sona ermesi ile birlikte İçişleri Bakanlığına bağlı İl Göç İdaresinin kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiştir¹⁴⁸.

6458 sayılı kanunda üç farklı başlık altında kanun maddeleri düzenlenmiştir. Bunlar¹⁴⁹:

1. Yabancıların ülkeye giriş ve ülkeden çıkışları ile ülkede ikametleri,
2. Uluslararası koruma
3. Teşkilat

başlıkları altında ele alınmıştır. Bu metnin hazırlanmasında konuyla ilgili uzmanların görüşleri alınmış çağdaş ve insan haklarını gözetten bir anlayışla Avrupa

¹⁴⁷ T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <http://www.goc.gov.tr/goc> (20.05.2021)

¹⁴⁸ Rifat Erten, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt.19, Sayı.1, 2015, s.9.

¹⁴⁹ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>, (Erişim Tarihi:17.06.2021).

İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ile birlikte AB düzenlemeleri esas alınmıştır. Eski mevzuatın dağınık ve günümüz ihtiyaçlarına cevap vermemesi yeni bir mevzuat ihtiyacını doğurmuş, farklı konular (yabancılarla ilişkin hükümler, uluslararası koruma, teşkilat) hacimli bir şekilde tek metinde kanunlaştırılmıştır¹⁵⁰.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun ikinci bölümünde yer alan 4.madde ile “gönderme yasağı” düzenlenmiştir. Bu madde ile hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ve muameleye tabi tutulacağı ya da ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının ve hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği ilkesi yer almaktadır. Yine aynı kanun metninde yer alan 55. madde ile de “geri gönderme yasağı” ile bağlantılı olarak “sınır dışı etme yasağı” düzenlenmiştir. Bu maddeye göre sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezası, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emareler bulunanlar hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacağı belirtilmiştir. Aynı maddenin b bendinde ise “*ciddi sağlık sorunları yaşayan ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler hakkında da sınır dışı etme kararı alınamaz*” hükmü yer almaktadır¹⁵¹.

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş ve çatışmaların giderek artması sonucu ülkesini terk eden kitlesel grupların Türkiye’ye göç etmeleri üzerine pratik çözüm sağlamak amacıyla “geçici göç yönetmeliği” oluşturulmuştur. 6458 sayılı YUKK’un 91. maddesi ile kitlesel göç hareketlerine yönelik “geçici koruma” sistemi Türk hukuk sistemine dahil edilmiştir. Bu madde ile kitle ve gruplar halinde ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönmeyen, acil ve geçici

¹⁵⁰ Rıfat Erten, “ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:19, S:1, 2015, s.3-47.

¹⁵¹ Aslı Bayata Canaş, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AIHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, S:1, 2015, s.87-89, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <http://www.goc.gov.tr/goc>, (21.05.2021).

koruma bulmak amacıyla ülke sınırlarına ulaşan yabancılara geçici koruma sağlanacağı belirtilmiştir¹⁵².

Geçici koruma üç ana unsur şeklinde düzenlenmiştir. Bunlar; güvenli ülke topraklarına kabul edilme, geri göndermeme ilkesi, gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu ifadeler göz önünde bulundurulduğunda geçici koruma yabancılara acil ve anlık hayati ihtiyaçlarının karşılanmasına yöneliktir¹⁵³.

YUKK'un üçüncü kısmında ise uluslararası koruma çeşitleri sayılmıştır. Bunlar; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleridir. Türk hukuku uyarınca Türkiye'de ikamet eden yabancılara bu üç statüden birine sahip olması gerekir¹⁵⁴.

1.1.1. Mülteci

Kaynak ülkeden hedef ya da transit ülkeye kendi isteğiyle ve yerleşmek niyetiyle gelen kişiler "göçmen" olarak tanımlanırken, "mülteci"; siyasi ve sosyal olaylar nedeniyle kaynak ülkeden kaçıp, geçici olarak başka bir ülkeye göç eden ve sığınma talebinde bulunan kişi olarak tanımlanır. Göçmen, kaynak ülkeyi kendi isteğiyle daha iyi şartlarda yaşamak arzusuyla terk eden kişi olarak kabul edilirken, mülteci kaynak ülkeyi zorunlu sebeplerden dolayı terk eden kişi olarak görülür. Dolayısıyla, Türkiye'de bulunan her göçmeni mülteci ya da sığınmacı olarak tanımlamak doğru değildir. Sığınmacı ise mülteci olduğu iddiasıyla kaynak ülkeyi terk eden, fakat henüz mültecilik statüsü başvurusu sonuçlanmamış kişidir¹⁵⁵.

Mülteci kavramı, Türkiye açısından ele alındığında ise; uluslararası mülteci rejimini düzenleyen 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile zamansal ve coğrafi ölçütlerde sınırlayıcı ifadelerle mülteci kavramını tanımlamıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci, "*1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar*

¹⁵² Ünal Acar, "Şartlı Mülteciler ve Ulusal Güvenlik", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:23, Sayı:3, 2019, s.1213-1214.

¹⁵³ Yusuf Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*, 1.bs., Ankara, 2016, s.15-16.

¹⁵⁴ Neşe Baran Çelik, "Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslar arası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt.1, Sayı.1, 2015, s.72-75

¹⁵⁵ Serdar Ünal, "Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi", *Journal Of World Of Turks*, Cilt: 6, S:3, 2014, s.71.

sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır¹⁵⁶.

Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesini taraf devletlere verdiği mekan bakımından öngörülen kısıtlama hakkını kullanarak sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere mülteci statüsü hakkını tanıyacağını belirtmiştir. Coğrafi kısıtlama, uluslararası koruma talebinde bulunan kişilere kalıcı çözüm arayışında engel teşkil etmemektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca Avrupa ülkelerinden gelen statü sahibi mülteciler ile Avrupa dışındaki ülkelere gelen uluslararası koruma başvurusu ve statüsü sahipleri Türkiye’de kaldıkları süre boyunca aynı hak ve hizmetlerden yararlanabilmektedir¹⁵⁷.

1.1.2. Şartlı Mülteci

6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” madde 62’ye göre coğrafi olarak Avrupa hariç diğer ülkelerde ortaya çıkan olaylar sonucunda dini, dili, ırkı, belirli bir sosyal gruba bağlılığı ve siyasi düşüncelerinden dolayı zulüm gören ya da bu korkuyu yaşayan tüm bu haksız davranışlara maruz kalmamak için ülkesine dönme eğiliminde bulunmayan vatansız kişiler “şartlı mülteci” olarak ifade edilir. Şartlı mülteci statüsüne sahip kişilerin üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmasına izin verilir¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Bekir Parlak & Ali Utku Şahin, “Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:39, Sayı: 2, 2017, s.67-68.

¹⁵⁷ Yusuf Adıgüzel, “Göç Sosyolojisi”, Ankara, 2016, s.7.

¹⁵⁸ Neşe Baran Çelik, “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslar arası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt.1, Sayı.1, 2015, s.72-75.

1.1.3. İkincil Koruma

Gerek milletlerarası sözleşmelere gerekse ulusal mevzuata göre mülteci ya da şartlı mülteci şartlarını taşımayan, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolünün kapsamı dışında kalan yabancılar YUKK m.63'te "ikincil koruma" kapsamına alınmıştır. Buna göre; YUKK kapsamında belirtilen "mülteci" ya da "şartlı mülteci" için gerekli olan kriterleri taşımayan ancak, geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ve davranışa maruz kalacak veya ülkesinde ayırım gözetmeyen şiddet olaylarında şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin korunmasından yararlanamayan ya da karşı karşıya kaldığı tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye "ikincil koruma" statüsü verilir¹⁵⁹. 63.maddeye göre yabancıların Türkiye'den çıkarılmadan önce menşe ülkesine geri gönderilmesi durumunda insan hakları ihlaline ya da zulme maruz kalıp kalmayacağı araştırılır. Böyle bir durum söz konusu ise birey menşe ülkeye geri gönderilmemekte veya sınır dışı edilmemektedir. Böylece ülkemizde "ikincil koruma" statüsünde kalmasına izin verilerek uluslararası koruma altına alınmaktadır¹⁶⁰.

1.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

YUKK ile oluşturulan hukuki düzenlemelerin yapılması ve uygulanması için görevlendirilen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün üstlendiği görev ve sorumlulukları 11 Nisan 2014 yılında devralarak merkez, taşra ve yurtdışı şeklinde teşkilatlandırılmıştır¹⁶¹.

Göçmen ve mültecilerin korunmasına yönelik ilgili yasal çerçevede mevzuatı yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. YUKK kapsamında kurulması kararlaştırılan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 81 ilde, 148 ilçede ve

¹⁵⁹ Işıl Egemen Demir, "YUKK Kapsamında Uluslararası Koruma Statüsü Sahiplerinin ve Sığınmacıların Ülkeden Uzaklaştırılması", *Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:2015, S:2, s.48-49.

¹⁶⁰ T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016 Türkiye Göç Raporu, <http://www.goc.gov.tr/goc> (24.05.2021).

¹⁶¹ Ethem Taş, Hatike Koçar, Yeter Çiçek, "Mülteci Sorununun Çözümüne İlişkin Yeni Bir Yapılanma: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:22, S.Göç Özel Sayısı, 2017, s.1378.

yurtdışında teşkilatlanmayı amaçlamıştır¹⁶². Sivil bir yapılanma olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasındaki amaç; güncel gelişmeleri yakından takip ederek göç alanına ilişkin politika ve stratejilerin uygulanması ile birlikte kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmektir¹⁶³.

Genel müdürlük merkez teşkilatı, genel müdürün yönetiminde çeşitli genel müdür yardımcıları birimlerinden oluşmaktadır. Genel müdür, kurumun en üst amiri olarak görev alıp İçişleri Bakanına karşı sorumludur. Genel müdürün yönetiminde oluşturulan bu birimler 12 daire başkanlığı ve hukuk müşavirliğinden oluşmaktadır. Bu hizmet birimleri¹⁶⁴:

- a) Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı
- b) Destek hizmetleri Dairesi Başkanlığı
- c) Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı
- d) Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı
- e) Eğitim Dairesi Başkanlığı
- f) Göç Politikaları ve Projeleri Dairesi Başkanlığı
- g) Hukuk Müşavirliği
- h) İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı
- i) Personel Dairesi Başkanlığı
- j) Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı
- k) Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı
- l) Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı
- m) Yabancılar Dairesi Başkanlığından oluşmaktadır.

¹⁶² Cemal Öztürk ve Mehmet Ali Tekiner, “ Stratejik Göç Yönetimi Çerçevesinde Türkiye’de Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Konumu” *Turkish Journal Of Police Studies / Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt.19, Sayı.1, 2017, s.155-156.

¹⁶³ Adıgüzel, a.g.e., s.15.

¹⁶⁴ T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Yapısı, <http://www.goc.gov.tr/goc> (24.05.2021).

Bu hizmet birimleri genel müdür yardımcılarına dağıtılmış ve genel müdür yardımcıları ise birim amirleri ile genel müdür arasında koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Bu birimler bünyesinde yürütülen hizmetler ise birim amirlerinin teklifi ve genel müdürün onayıyla oluşturulan çalışma grupları aracılığıyla yürütülmektedir¹⁶⁵.

Göçmenlerin ekonomik ve sosyal hayata uyumlarının sağlanabilmesi için uluslararası işgücüne ilişkin çalışma izni ile birlikte çalışma muafiyeti sağlayacak politikaların belirlenmesi kitlesel göç sürecinde yönetimini daha etkili ve verimli hale getirmiştir. Türkiye'ye yasal yollarla giriş yapan yabancıların vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izinleri kalış amacına bağlı olarak her yabancı için farklı düzenlenmektedir. Bunlar; kısa dönem ikamet izni, insani ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni şeklinde YUKK'a göre düzenlenerek İl Göç Müdürlüğü tarafından tanzim edilmektedir¹⁶⁶.

Yabancıların yasadışı yollarla bir ülkeye girişi, ülkede kalışı ve ülkeden çıkışını ya da yasal yollarla girip yasal süre dolmasına rağmen ülkeden çıkmaması düzensiz göç olarak ifade edilir. Türkiye'de kalmak için gerekli şartları ihlal eden ya da taşımayan yabancılar sınır dışı edilmektedir. Ülkemizde düzensiz göç konusuna ilişkin yapılan çalışmalar, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinasyonunda Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı ve ilgili kurumlar ile işbirliği içerisinde yürütülmektedir. Düzensiz göçle mücadele kapsamında insan onuruna yakışır bir şekilde ülkelerine gönderilmelerini sağlayan "Geri Kabul Anlaşmaları" hem kaynak hem de transit ülkeleri kapsayan ülkeler arasında önemli bir iş birliği aracı olarak kabul edilir. Bu anlaşma ülkede yakalanan düzensiz göçmenlerin anlaşma yapılmış

¹⁶⁵ Atakan Doğan, *Türkiye'de Göçün Yönetiminde Kurumsal Yapılanma: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Örneği*, (Danışman: Prof. Dr. Mehmet Akif Özer), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020, s.58-59.

¹⁶⁶ T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016 Yıllık Raporu https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf

kaynak ülke veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye geri gönderilmesini düzenlemektedir. 18 Mart 2016 tarihli Türkiye-Avrupa Birliği Zirvesi’nde alınan kararlar doğrultusunda 20 Mart 2016 tarihi itibariyle kaynak ülkeden transit g için ülkemize ulaşan ve hedef ülkelere göç etmek üzere Yunanistan adalarına ulaşan düzensiz göçmenlerin geri dönüşleri 4 Nisan 2016 tarihi itibarıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordineasyonunda başlamıştır. Uluslararası korumaya ihtiyaı olmayanlar ve uluslararası koruma başvurusu reddedilenlerin geri dönüşü saęlanmaktadır¹⁶⁷.

1.3. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Türkiye kurulan Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlığa bağlanarak zgn yapısıyla Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı adıyla revize edilmiştir. Ancak, Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçişle birlikte Başbakanlık kaldırılarak AFAD, 15.07.2018 tarihinde 4 nolu Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Kuruluşun amacı, Türkiye’de meydana gelen afet süreçlerinin kontrolüne sağlamak, STK’lar, niversiteler ve özel sektör ile etkin bir koordineasyon ile birlikte işbirliğini sağlamaktır. AFAD’ın kurumsal yapısı idari açıdan hiyerarşık bir yapılanmaya sahip olmaması nedeniyle sonuç odaklı ve günün ihtiyaçlarına göre tasarlanmıřtır¹⁶⁸.

Suriye’de yaşanan iç savaş ve uygulanan açık kapı politikasıyla Türkiye yoğun bir şekilde kitlesel göçe maruz kalmıştır. YUKK ile kurulan G İdaresi Genel Müdürlüğü 2013’te kuruluncaya kadar yaşanan yoğun göç neticesinde AFAD 2011 yılı itibarıyla g yönetimine dair Suriye vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli görevler üstlenmiştir. Bu görevler arasında Suriye vatandaşlarının konaklamasını sağlamak, barınma merkezlerinin oluşturulması ve işletilmesi yer almaktadır. Göç İdaresi kurulmasına rağmen AFAD, barınma merkezlerinin

¹⁶⁷ T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016 Yıllık Raporu https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf

¹⁶⁸ Salih Tosun, “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak AFAD”, *Hastane ncesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, Nisan 2021, s.122-123.

organizasyonu, sağlık hizmetleri, meslek edinmeleri adına eğitim hizmetleri ile önemli sorumluluklar üstlenmeye devam etmiştir¹⁶⁹ .

22 Ekim 2014'te yayımlanan 29153 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği ile ilgili bakanlıkların kamu kurumlarınca sığınmacılara sunacağı hizmetlerin koordinasyon görevini AFAD'a vermiştir. Suriye'de iç savaşın devam etmesiyle Türkiye'ye yönelen nüfus hareketlerinin artarak devam etmesi sonucu yapılacak diğer tüm yardımların koordinasyonu için AFAD görevlendirilmiştir. Aynı zamanda, Geçici Koruma Yönetmeliği ile AFAD'a sığınmacılar için oluşturulan barınma merkezleri açma ve kapatma yetkisi de verilmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliğinin m47. Maddesine göre AFAD, yapılan ayni ve nakdi yardımların kullanılması konusunda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye Kızılay Derneği, Sosyal Dayanışma Vakıfları başta olmak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile valiliklerle doğrudan iş birliği yapabilir¹⁷⁰ .

1.4. Türk Kızılayı

1868 yılında İstanbul'da kurulan Mecruhin ve Marda-i Askeriyeye İmdad ve Muavenet Cemiyeti Osmaniye'si, 1876 Tanzimat yıllarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti adını alarak sağlık başta olmak üzere ülkenin aydınlanmasına, eşit toplum oluşmasına ve ülkenin uluslararası alanda tanınmasına büyük katkıları olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti tarafından Osmanlı'dan devralınan bu kurum günümüzde de göçmenlere yönelik destekleyici rolünü devam ettirmektedir¹⁷¹.

Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü; Türkiye'de kayıtlı bulunan ve yardıma ihtiyaç duyan tüm göçmenlere yönelik acil yardım ile topluma

¹⁶⁹ Ahmet Yatkın,” Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü”, Uluslararası 11.Kamu Yönetimi Sempozyumu, 28-30 Eylül 2017, s.171

¹⁷⁰ Göç Koruma Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1pdf>, (27.05.2021).

¹⁷¹ Seçil Karal Akgün, “ Cumhuriyet Duyurulurken Geride Bırakılmayan Bir Kurum: Hilal-i Ahmer Cemiyeti”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Cilt:39, Sayı: 1, Nisan 2012, s.111-113.

entegre olmalarını sağlayan hizmetlerin verilmesi, ayni ve nakdi yardım sağlanması ve program ve proje geliştirerek bunların uygulanmasında görev almaktadırlar¹⁷².

Ülkeye yasadışı giriş yapan ve ülkede yasadışı kalan ya da düzensiz çıkma girişimleri sırasında kolluk kuvvetlerince yakalanan kişiler gözaltına alınmalarından Türkiye’den ayrılmalara ya da sınır dışı edilmelerine kadar gönderme merkezlerinde tutulmaktadırlar. Ülkemizde 20 geri gönderme merkezi bulunmakta olup bunlar İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından işletilmektedir. 28.04.2016 tarihinde İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile Kızılay arasında imzalanan işbirliği protokolü kapsamında Türk Kızılayı’na geri gönderme merkezlerinde asgari insani standart ve ihtiyaçlarının izlenerek raporlanması sorumluluğu verilmiştir. Aynı zamanda gönüllü geri dönüşlerde özellikle Suriyeli yabancıların ülkelerine gönüllü geri dönüş yapmak isteyenler için hazırlanan geri dönüş istek formlarını imzalamak ve ilgili işlemleri yürütmek üzere Türk Kızılay’ı Şube Başkanlıklarında görevli Genel Hizmet Yöneticileri görevlendirilmiştir¹⁷³.

Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP) ile Kızılay’ın yaptığı iş birliği sonucu 15 Ekim 2012 tarihinde “WFP/Kızılay Gıda Kart” uygulaması başlamıştır. Konteyner kentlerde dağıtılan akıllı kartlar ile kamplarda kurulan marketlerden sürekli olarak gıda ihtiyacı karşılanmaktadır. Bu proje giderleri ise WFP bütçesi tarafından karşılanmaktadır. Bu yardımlar günümüzde 1.5 milyonu aşkın göçmene ulaşmıştır. WFP 2016 yılında AB desteği ve Kızılay işbirliği ile “Sosyal Yardım Uyum” programı başlatmıştır. AB tarafından fon desteğinin sağlandığı ve WFP tarafından yürütülen projede Türk Kızılay’ı iş birliği ile iki milyona yakın Suriyeliye nakdi yardım yapılmıştır. Ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamak adına yapılan bu yardımlar oldukça faydalı olmuştur¹⁷⁴.

¹⁷² Türk Kızılay, www.kizilay.org.tr,(27.05.2021).

¹⁷³ 2017 Göç İstatistik Raporu, www.kizilay.org.tr,(27.05.2021).

¹⁷⁴ Ayşenur Öztürk, Türkiye’de Göç Yönetiminin Kurumsallaşması: Suriyeli Göçü Üzerinde Bir Analiz (Danışman: Prof. Dr. Hülya Eşki Uğuz), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020, s.95-96.

2. Türkiye'ye Yönelen Dış Göç Hareketliliği

Türkiye'de gerçekleşen uluslararası göç olgusunu ekonomik ve siyasi boyutta sınıflandıracak olursak zorunlu ve mübadele sonucu dışarıdan Türkiye'ye gelen göçmen grup uluslararası göçün siyasi yönünü oluştururken Türkiye'den yabancı ülkelere gerçekleştirilen iş gücü göçü ekonomik boyutunu oluşturur. Görüldüğü üzere Türkiye'de uluslararası göç olgusu iki yönlü olup farklı nitelik taşımaktadır¹⁷⁵.

Tarihi süreç içerisinde hem Osmanlı Devleti hem de Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'ye milyonlarca insan zorunlu ya da sığınma talebiyle göç etmiştir. Zorunlu ve mübadele sonucu gelen göçmen grubun genellikle Türk ve Müslüman olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılın ikinci yarısında siyasi sebeplerle gerçekleştirilen yoğun göç hareketleri görülmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında ise Osmanlı-Rus savaşları (1877-1878) Osmanlı Devleti'nin etnik ve demografik yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Savaş ve siyasi sebeplerle Balkan topraklarında çoğu Türk olmak üzere 250.000 ila 300.000 Müslüman öldürülmüş ve 1,5 milyon Müslüman Türk nüfus Osmanlı topraklarına sığınmak zorunda kalmıştır. Karpat, 1893 ve 1902 yılları arasında gerçekleşen barış sürecinde ise 70.603 kişinin Bulgaristan'dan Türkiye topraklarına girdiğini belirtir¹⁷⁶. 1908-1909 yılları arasında ise Balkan ülkelerinden gelen göç dalgası 1913 Balkan savaşlarıyla birlikte yoğun bir şekilde artış göstermiştir. Elllerinden toprakları alınarak Hristiyanlarla aynı yerde ikamet etmeye zorlanan Müslüman Türk nüfus çeşitli katliam ve zulümlere maruz kalarak imzalanan mübadele anlaşmaları ile göçe zorlanmışlardır. Balkan ülkelerinden Türkiye'ye doğru gerçekleşen bu kitlesel göçler Lozan Antlaşmasından sonra tekrar gündeme gelen, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan nüfus

¹⁷⁵ Gizem Duru Yol Çamdalı, 1950-1960 Döneminde Basına Göre Türkiye'de Göçler, (Danışman: Prof. Dr. Cemalettin Şahin), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.63-64.

¹⁷⁶ Kemal H. Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, bs.3, İstanbul, 2017, s.184-185.

mübadelesi (1924-1926) ile sona erdi. Ancak, 1951-1952 yıllarında Bulgaristan'da uygulanan ırkçı politikalar nedeniyle Türkiye'ye ikinci bir göç akımı başlamıştır¹⁷⁷.

Türkiye için uluslararası göç olgusunun ikinci yönünü iş gücü göçü oluşturmaktadır. Türkiye'den çeşitli ülkelere doğru istihdam edilme niyetiyle gerçekleştirilen göç 60'lı ve 70'li yıllarda Batı Avrupa ülkelerine doğru yoğunluk kazanmıştır. 1950'li yılların sonuna doğru Almanya'ya yönelen Türk göçleri daha çok bireysel çaba ve araçlar yoluyla gerçekleştiği görülmektedir. İşçilerin mesleki bilgilerini artırmak adına 1957 yılında Türk stajyer kafe, Alman Çalışma Bakanlığı'nın desteğiyle birçok kuruma yerleştirilmiştir. Göç için yapılan bu projede temel amaç, Türk ekonomisini ve dış ticaretini geliştirmektir¹⁷⁸.

Sanayileşen ve makineleşen Avrupa Kıtası temeli sömürgeciliğe dayanan başta İngiltere olmak üzere Hollanda ve Fransa, dünyada ortaya çıkan uluslararası göç akımlarını artırmış, sanayileşen ülkelerin ucuz işgücü talebinde bulunmaları ise büyük göç hareketlerine neden olmuştur. Ancak, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bu göç dalgaları azalmıştır. Dünya savaşlarının ardından ulus ötesi üretimden ulus devlet içinde üretime başlanmış, yeniden sermaye birikiminde bulunmak isteyen gelişmiş ülkeler ucuz işgücü ihtiyacını karşılamak için "konuk işçi" politikasına başvurmuştur¹⁷⁹.

Batı Almanya yüksek sayıda konuk işçi kullanarak otomobil imalatı gibi sektörlerde iş gücü açığını kapatma için İtalya ve Türk işçilerini getirmiştir. Böylelikle hükümet politikalarına dayalı olarak 1960 yılında 2.700 Türk işçi Almanya'ya göç etmiştir. Türkiye için ümit vadeden bu göçler ülkedeki hızlı kentleşmeyle birlikte artan istihdam açığını azaltacağı varsayılarak ülkeye giren dövizle birlikte dış ticaret açığı kapatılacağı düşünülmüştür. Ancak, bu göç

¹⁷⁷ Seyfi Yıldırım, "Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl. 8, Sayı. 16 (Güz 2012), s.80-81.

¹⁷⁸ Unat, s.9.

¹⁷⁹ Uğur Can Köşk, Çağlar Özbek, Küreselleşme ve Uluslar arası Göç İlişkisinde Değişen Göçmen Algısı, *Researcher: Social Science Studies*, Cilt 5, Sayı 18, 2017, s.257-259.

hareketleri ülkeyi daha da bağımlı hale getirerek sermayenin çıkarlarına hizmet eden bir yapıdan öteye gidememiştir¹⁸⁰.

1973 yılında küresel etki yaratan OPEC petrol krizi ardından “konuk işçi” politikaları hakkında fayda maliyet analizi yapan Avrupa, bu politikaları varsayılanın aksine yanlış bir karar olarak değerlendirdi. Böylelikle, çoğu zengin ülke konuk işçileri refah devletin sermaye birikimine engel olarak görmüş işçi alımlarını durdurarak birçok çözüm arayışına girmiştir¹⁸¹.

Bu dönemde, Avrupa ülkeleri için yabancı işgücü ihracatı külfet olarak görülmüş, ülkede ikamet eden yabancı işgücü için engelleyici ve ülkelere geri dönüşlerini teşvik edici politikalar uygulanmıştır. Avrupa ülkeleri konuk işçileri ülkelere göndermek adına telkin nitelikli politikalar uygulasa da Türk göçmen işçilerin aileleriyle birleşmelerine izin verilmiştir. Eş ve çocukların gelmesiyle artan Avrupa nüfusu, çoklu politikalar içinde yer alan entegrasyon sürecinin başlamasını kaçınılmaz kılmıştır¹⁸².

Bu gelişmelerle birlikte, Türkiye için göç güzergahı ve niteliği değişmiştir. 1978 yılına gelindiğinde ise Afganistan’da yaşanan siyasi kriz ve kaos ortamından kurtulmak isteyen 7000 civarında Afgan sığınmacı Türkiye’nin doğusunda yer alan çeşitli köy ve kasabalara yerleştirilmiştir. Ülkede yaşanan ekonomik istikrarsızlığı kaldırma adını 1980’de uygulamaya konulan 24 Ocak Kararları ile neo liberal ekonomiye geçen Türkiye dış göç alan ülke konumuna gelmiş ancak toplumu sosyal, siyasal ve ekonomik olarak derinden etkileyen asıl kitlesel göçler 2011 yılında başlayan Suriye göçleri olmuştur¹⁸³.

Şekil 6 : Türkiye’de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

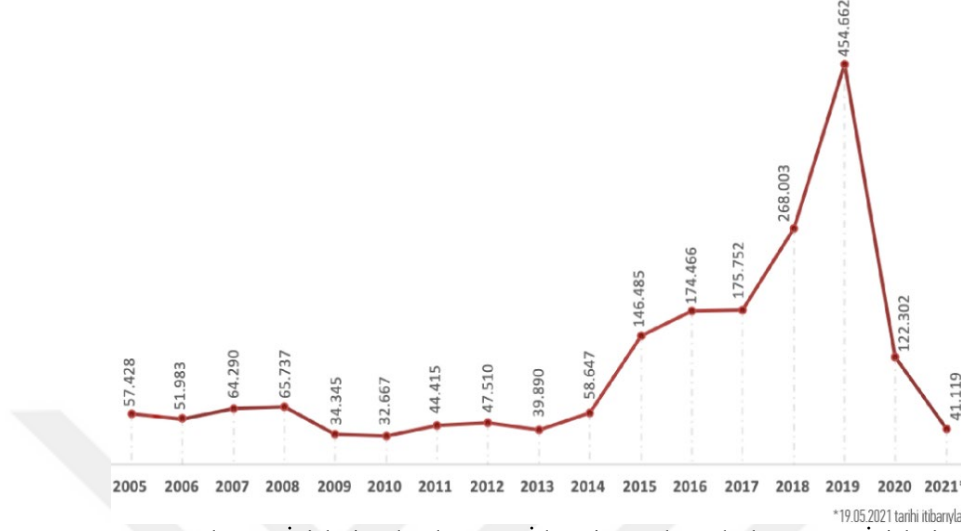
¹⁸⁰ Unat, s.36.

¹⁸¹ Bartram, Poros, Monfarte, s.169.

¹⁸² Unat, s.36

¹⁸³ Ahmet İçduygu&İbrahim Sirkeci, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Göç Hareketleri”, O.Baydar(ed), 75 Yılda Köylerden Şehirlere, 1999, İstanbul, s. 249-268.

YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI

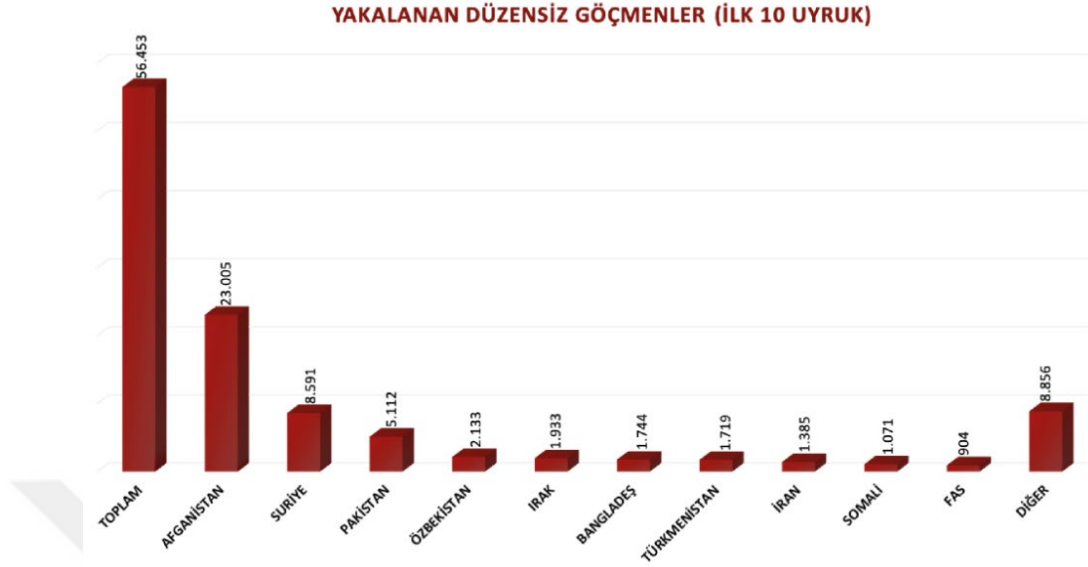
Kaynak: T.C.İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, resmi web sitesi düzensiz göçmen istatistikleri (Erişim tarihi:29.05.2021).

Şekil 6'da 2014 yılına kadar Türkiye'ye giriş yapan düzensiz göçmenlere ilişkin sayısal verilerde ciddi bir artış yaşanmazken, 2014 yılından sonra bu rakamların hızla arttığı görülmektedir. 2019 yılında zirveye ulaşan düzensiz göçmen sayısında 2020 ve 2021 yıllarında pandeminin etkisiyle büyük bir düşüş gözlemlenmektedir.

Bu toplam düzensiz göçmenler içinde Afgan göçmenlere ilişkin veriler ise şöyledir: 2014 yılında yakalanan düzensiz Afgan göçmenlerin sayısı 12.248 iken 2015 yılında 35.921; 2016'da 31.360; 2017'de 45.259; 2018'de 100.841; 2019 yılında 201.437; 2020 yılında 50.161; 2021 yılında 35.510¹⁸⁴Afgan uyruklu düzensiz göçmen yakalanmıştır.

Şekil 7: Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)

¹⁸⁴ "Sınırdaki Kaçakçı Ağı", Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ağustos 2021, s.8.

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü resmi web sitesi düzensiz göçmen istatistikleri (Erişim tarihi 28.05.2021).

2021 verilerine göre Türkiye’de yakalanan toplam düzensiz göçmen sayısı 53.173’tür. Türkiye’ye düzensiz göç eden yabancı uyruk arasında 221.827 ile Afganistan ilk sırada yer alır. 6.766 ile ikinci sırada ise Suriye’den gelen düzensiz göçmenler yer almaktadır.

2.1. Transit Göç ve Türkiye

1980’lerin başında küreselleşmenin ivme kazanmasıyla birlikte Türkiye transit göç güzergâhı olarak rağbet gören göçmenlerin sığınma ülkesi haline gelmiştir. Türkiye’ye gelen ilk mülteci grubunu Ortadoğu ve çevre ülkelerin baskıcı rejimlerinden kaçan ve 1979 İran devriminin ardından ülkelerinden ayrılan kitlesel mülteci grubu oluşturur. 1980 -1991 yılları arasında Türkiye’ye göç eden 1,5 milyon İranlı transit göçmenin Kuzey Avrupa ülkeleri ve Avrupa’ya göç ettiği ileri sürülmektedir. Türkiye’ye yönelik gerçekleşen ikinci büyük sığınmacı grubu ise Iraklı Kürtler oluşturmaktadır. İran Irak savaşı, Saddam Hüseyin’in Halepçe’de gerçekleştirdiği katliam ve Körfez Savaş neticesinde ülkelerinden kaçan göçmenlerin büyük kısmı da Batı’ya göç etmiştir. Yine Sovyet Birliği’nin ve Yugoslavya’nın dağılması, Afganistan’daki iç savaş gibi siyasi çalkantılar sonucu ortaya çıkan göçmen gruplar da Batı’ya yönelmişlerdir. 2000’li yıllara dek kaynak ülke olarak

Ortadoğu ülkelerinden göç alan Türkiye bu yıllardan sonra Asya ve Afrikalıların da yoğunlaşmasıyla sığınmacıların kaynak ülkeleri çeşitlenmeye başlamıştır¹⁸⁵.

Düzensiz göçmenlerin çoğu Türkiye'ye Doğu ve Güney sınırlarından girmeye teşebbüs etmektedirler. Batı ve Kuzey'deki hedef ülkelere ulaşmak için Türkiye'yi bir köprü olarak algılayan transit göçmenlerin çoğu yine yasadışı yollarla Türkiye'den ayrılmaya çalıştıkları görülmektedir. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi tarafından sağlanan rakamlara göre potansiyel transit göçmenlerin sayısı 1990'ların ortasından günümüze kadar önemli ölçüde arttığı görülmektedir. 2000-2010 yılları arasında Türkiye'de yakalanan toplam 700.000 düzensiz göçmenin 473.000'inin yani yaklaşık yüzde 68'inin potansiyel transit göçmen olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu dönemde en çok göçmen gönderen beş ülke (çoğunlukla potansiyel transit göçmenler) Irak (94.000), Pakistan (66.000), Afganistan (59.000), İran (22.000) ve Bangladeş (17.000)'tir¹⁸⁶.

Başta Avrupa ülkeleri olmak üzere zengin ülkelerin sınırlarını üçüncü dünya ülkelerinden gelen göçmenlere kapamak için uyguladıkları giriş kısıtlamaları ve sıkı denetimden dolayı yasadışı göçe yönelen göçmenler Türkiye'yi geçiş güzergahı olarak görmektedirler. Doğudan gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmeyen hukuki düzenlemeleri, coğrafi konumu, yerleşmiş göçmen ağları dolayısıyla Türkiye Doğu-Batı ve Güney-Kuzey eksenindeki göç güzergâhlarında 4 milyonu aşkın göçmen nüfus ile önemli bir transit göç ülkesi haline gelmiştir¹⁸⁷.

3. Türkiye'de Uygulanan Göç Politikaları

Türkiye'de uygulanan göç politikaları; Cumhuriyet Öncesi Dönem, Cumhuriyet- İlk Dönem (1923-1950), Cumhuriyet- İkinci Dönem (1950-1980) ve

¹⁸⁵ Polat Kara, Recep Korkut, "Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler", *Türk İdare Dergisi*, Sayı.467, Haziran, 2010, s.154-161.

¹⁸⁶ Ahmet İçduygu, Damla B. Aksel, "Türkiye'de Düzensiz Göç", *Uluslararası Göç Örgütü Türkiye*, Eylül, 2012, s.22.23

¹⁸⁷ Aslı Didem Danış, "Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye", *Birikim Dergisi*, No.184-185, Eylül, 2004, s.216-224.

Cumhuriyet- Üçüncü Dönem (1980-2018) göç politikaları şeklinde sınıflandırılarak incelenmektedir¹⁸⁸.

3.1. Türkiye’de Cumhuriyet- Öncesi Uygulanan Göç Politikaları

Osmanlı Devleti’nin kuruluş, yükselme, duraklama ve gerileme dönemlerine hakim olan siyasal, ekonomik ve toplumsal yapıya bağlı olarak çeşitli göç ve iskan politikaları uygulanmıştır. Kuruluş döneminde uygulanan gaza ve cihat anlayışı genişleme döneminde dışa dönük iskân politikasının uygulanmasına ortam hazırlamıştır. Duraklama ve gerileme döneminde ise Hristiyan topraklarından kovulan Müslüman göçmenlerin Anadolu’nun çeşitli bölgelerine yerleştirilmesiyle içe dönük bir iskan politikası uygulanmıştır¹⁸⁹.

Osmanlı Devleti siyasi ve askeri açıdan güçlü devlet statüsüne sahip olduğu dönemlerde göç alan ülke konumundadır. 1492 yılında İspanya’daki on binlerce Yahudi’nin zulümden kaçarak gemilerle Osmanlı topraklarına getirilmesi, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl ve Macar Kralı’nın tabiiyetinde bulunan yaklaşık iki bini bulan grupla Osmanlı Devleti’ne sığınması, 1856-1884 yıllarında Rus ordusundan kaçan yaklaşık 1.5000 000 Kafkasyalının Osmanlı Devleti’ne sığınması gibi gelişmeler buna örnek gösterilebilir¹⁹⁰. Ne var ki Avrupa’da ortaya çıkan modernite iktisadi, siyasi ve sosyal tüm alanlarda etkisini göstermiş ve siyasal kurumlarda dönüşüme neden olmuştur. Yurttaşlık, ulus-devlet, sanayi, teknoloji ve kentleşme gibi kavramlar Osmanlı Devleti’ne de nüfuz ederek tüm kurumlarla birlikte göç politikalarını da etkilemiştir¹⁹¹.

1828 Osmanlı - Rus Savaşı ve 1853 Kırım Savaşı sonrasında Osmanlı’ya yönelen Kafkas göçleri Osmanlı Devleti’ni önemli bir göç sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır. Kırım Tatarlarının yaşadığı zorunlu göç ile birlikte Kafkaslardan sürgüne

¹⁸⁸ B. Gündoğmuş, *1973’ten 2023’e Yüz Yıllık Deneyim: Türkiye’nin Göç Politikası*, I. Arpacı, O. Ağır, (edt.), Türkiye’de Devlet Politikaları (203-222), Ankara, 2018, 206-213.

¹⁸⁹ Fuat Dündar, *İttihat ve Terakki’nin Müslümanları İskan Politikaları (1923-1918)*, 6.baskı, İstanbul 1999, s.10-28.

¹⁹⁰ “Göç Tarihi”, <http://www.goç.gov.tr/goç-tarihi>, 04.05.2021.

¹⁹¹ B. Gündoğmuş, *1973’ten 2023’e Yüz Yıllık Deneyim: Türkiye’nin Göç Politikası*, I. Arpacı, O. Ağır, (edt.), Türkiye’de Devlet Politikaları (203-222), Ankara, 2018, s.206-207.

ve zorunlu göçe maruz bırakılan Çerkez, Abaza, Laz ve diğer Müslüman halk 1860'larda kitlesel olarak Osmanlı Devletine göç etmişlerdir. Göç ve göçmen sorunlarıyla 1860'a kadar İstanbul Belediyesi ilgilenmekteydi. Ancak, 1858'den sonra Kafkasya'dan Osmanlı Devleti'ne doğru göçlerin yoğunlaşması nedeniyle özel bir teşkilatın kurulmasına karar verildi. Bu teşkilat "Muhacirin Komisyonu" idi. Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren komisyon; gelen göçmenlerin iskan yerlerini belirlemek, gerektiğinde evlerini, hayvanlarını ve tohumlarını vermek veya henüz ürün almayan göçmenlere para yardımında bulunmak ve hazineden onlar için ayrılan paraları sarf etmekle görevliydi¹⁹². Bu komisyonun göçmenlerin yerlerini tespit edip onları bu alanlara yerleştirmenin dışında onlara yerleştikleri yeni yerlerin sosyo-kültürel yapısına uyum sağlamaları için de çaba sarf etmiştir. Çünkü göçmenlikte karşılaşılan sorunlar arasında giderilmesi daha zor olan bir mesele olarak görülmüştür¹⁹³.

Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren iskan ve sürgün şeklinde uygulanan göç politikalarının var olduğu ve bunlar arasında en fazla öne çıkan hemen hemen her dönem kullanılan iskan siyaseti olduğu bilinmektedir. Öyle ki, bu politikalar sayesinde fethedilen ülkelerde kalıcılığı iyice sağlamak için disiplinli ve savaşçı nitelikli konar göçerlerin yerleştirilmesi ve iskan bölgelerine merkezi otoriteyi hissettiren hükümet konaklarının inşa edilmesi gibi uygulamalar Osmanlı Devleti'ni altı asırdan beri ayakta tutan dinamikler arasında yer alır¹⁹⁴.

Osmanlı Devleti'nde süreklilik arz eden nüfus ve iskan politikaların zaman içinde değişen siyasi, ekonomik ve sosyal gerekler doğrultusunda üç ayrı dönemi olmuştur. Birincisi; fetihler sonucu devletin büyüdüğü ve iskan politikasının yeni yerlere aktarıldığı dönemdir. İkincisi, sistemin kendi iç işleyişinin öne çıktığı dönemdir. Üçüncüsü ise kaybedilen topraklar sonucu coğrafyanın küçülmesiyle

¹⁹² Ahmet Akter, "Kafkas Göçleri ve Kafkas Göçmenlerinin Türkiye'deki Nüfus Dağılımı", Sekizinci Askeri Tarih Sempozyumu, Genelkurmay ATASE Başkanlığı, İstanbul 2001, s.43-49.

¹⁹³ Mehmet Demirtaş, "Kırım Savaşı ve 93 Harbi Sürecinde Osmanlı Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskânları", *Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.41, 2009, s.217-218.

¹⁹⁴ İsa Kalaycı, Oktay Kızılkaya, "Osmanlı Devleti'nin İskan Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 18, Ocak, 2012, s.361-378.

birlikte dışarıdan içeriye göçlerin yaşandığı dönemdir¹⁹⁵. Fetih dönemlerinde daha çok “yönetme” maksatlı uygulanan homojenleştirici iskân politikaları 19.yüzyıl’da özellikle nüfusun dini karakteri açısından bir değişim dönemi yaşamıştır. II. Abdülhamit Han dönemine denk gelen süreçte iskân yerlerinde ve kentlerde Müslüman nüfusun artırılması için çeşitli göç politikaları uygulanmıştır. Böylelikle 1820’lerde yüzde 60 oranında olan Müslüman nüfus, 1890’lı yıllarda yüzde 90’a ulaşmıştır¹⁹⁶.

Cumhuriyet öncesi dönem nitelemesi Osmanlı Devleti’nin son dönemine tekabül eden ve Osmanlı siyasal yaşamında önemli bir aktör olarak yer alan İttihat ve Terakki iktidarı yılları ve Birinci Dünya Savaşı’nı izleyen yılları işaret etmektedir. Bu dönemde iç ve dış güvenlik kaygılarından dolayı gayrimüslim nüfusa yönelik sevk ve iskan politikaları uygulanmıştır. 1913-1914 yılları arasında gerçekleşen sevk ve iskan hareketleri sonucunda 17,5 milyon olan ülke nüfusunun yaklaşık olarak üçte birinin yer değiştirdiği söylenebilir¹⁹⁷.

Balkan Savaşları ardından değişen ideolojik ve siyasi yapı ile birlikte İttihat ve Terakki’nin Ocak 1913’te darbe ile iktidarı ele geçirmesi “milliyetçi” diyebileceğimiz Türkleri ön plana çıkarmıştır. Ekonomik ve siyasi iktidarı ele geçiren ittihat ve terakki hükümeti göç konusunda çeşitli politikalar uygulamıştır. Eşitlik ve beraberliğe dayanan, Ermenilerin de desteğini alarak uyguladığı politika çok uzun sürmemiştir. “Eşitlik” ve “etnik grup” özgürlüğünün herkesin kendi devletini kurması olarak algılandığını görünce bu politikadan vazgeçilmiştir. Bunun üzerine farklı bir göç politikası uygulanmıştır. Balkan savaşlarının ardından Makedonya, Batı Trakya ve Bulgaristan’dan 450.000’den fazla Türk vatanlarından atılarak Anadolu’ya göç etmeye mecbur bırakılmışlardır. İttihat ve Terakki 1912-

¹⁹⁵ Gülfettin Çelik, “Osmanlı Devleti’nin Nüfus ve İskan Politikası”, *Divan: Disiplinlerarası Çalışma Dergisi*, Cilt:4, Sayı:6, 1999, s.44-110.

¹⁹⁶ Hasan Asan, “Devlet, Aşiret ve Eşkıya Bağlamında Osmanlı Muhacir İskan Siyaseti (1860-1914)”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2016, s.34-61.

¹⁹⁷ Canan Emek İnan, “Türkiye’de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, Ocak-Haziran, 2016, s.10-33.

1913 Balkan Savaşı sonunda göçe zorlanan Müslümanlar için iskan kanunu çıkarmış ve Ege’de ikamet eden Rumları göç etmeye zorlamışlardır¹⁹⁸ .

3.2. Cumhuriyet- İlk Dönem (1923-1950) Uygulanan Göç Politikaları

Osmanlı Devleti’nin yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin iç ve dış politikada yaşadığı değişim ve dönüşümler göç yönetimini de etkilemiştir. Bu dönemde göç politikasında yaşanan iki önemli gelişmeden biri Anadolu’da yaşayan gayrimüslim nüfusun yurt dışına göç ettirilmesi, ikincisi ise Osmanlı yönetimi altında yaşamış Türk ve Müslüman nüfusun Anadolu’ya göç ettirilmesi olmuştur. 1923-1950 yılları arasında toplamda 918.690 kişi başta Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya olmak üzere Balkan ülkelerinden Anadolu’ya göç etmişlerdir¹⁹⁹.

Osmanlı Devleti’nin son döneminde İttihat ve Terakki yönetimi dahil Cumhuriyetin kuruluşundan 1960’lı yıllara kadar olan dönemde milliyetçilik anlayışının hakim olduğu Ulus-Devlet yapılanmasının sonucu olarak birçok göçlerle karşılaşmaktayız. Sözü ettiğimiz bu göç hareketleri ülke nüfusunun daha da homojenleşmesini sağlamıştır. Ulus -Devlet modeli ile Türkiye’deki nüfusu daha da homojenleştirmek için 1930’lu yıllarda genelde Türkleştirme politikaları olarak bilinen birçok idari ve yasal düzenlemeler yapılmıştır²⁰⁰. Milliyetçilik anlayışının hakim olduğu bu dönemde yapılan göç hareketleri sonucu “muhacir” ve “mülteci” tanımı yapılmış dönemin özelliğini yansıtan iskan politikaları uygulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Türk iltica politikaları bakımından önem taşıyan ilk genel düzenleyici belge, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskan Kanunu’dur. Bu kanunda “muhacir” ve “mülteci” tanımlaması yapılarak gerek sığınma gerekse göç hareketlerinin düzenlenmesi adına hazırlanan maddeler dönemin özelliklerini aynen yansıtmaktadır. Bu kanuna göre “muhacir” ve “mülteci” statüleri sadece Türk soyundan gelen göçmenler için kullanılmıştır. Türk soyundan olup Türkiye’ye

¹⁹⁸ Kemal H. Karpat, *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, 3.baskı, İstanbul, 2017, s.20-26.

¹⁹⁹ Ahmet İçduygu, “Bir Siyaset ve Siyasa Alanı Olarak Uluslararası Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye” A. İçduygu, S. Erder, Ö. Faruk Gençkaya,(edt.), *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*, (50-54), İstanbul, 2014.

²⁰⁰ A.e.g., İçduygu, Erder, Gençkaya, s.54-55.

yerleşmek için gelenlere “muhacir”, soydaş olmasına rağmen Türkiye’ye yerleşmek amacıyla olmayıp zorunluluk nedeniyle geçici olarak sığınan göçmenlere ise “mülteci” denmiştir²⁰¹.

2510 sayılı İskan Kanunu ile Türkiye’ye yerleşmiş soydaş göçmenlere birçok ekonomik ve yasal haklar tanınmıştır. Tarım topraklarının verilmesi, vatandaşlık verilmesi, ikamet edecekleri yerlerin tahsis edilmesi vs. gibi haklar tanınmıştır²⁰².

Osmanlı dönemi göç politikası ile Cumhuriyet dönemi göç politikası karşılaştırıldığında din ve mezhep ortaklığına dayanan ümmet anlayışından kültürel ortaklığa dayanan millet anlayışına geçildiği görülmektedir. İskan Kanunu’nda mülteci olabilme koşullarında da belirtildiği üzere Türkiye’ye göç ederek mülteci/göçmen olarak başvuru yapanlardan Türk ırkından ve kültüründen olanlara öncelik verildiği görülmektedir²⁰³. İskan Kanunu’nun 2’nci maddesindeki “*Türk harsına dahil olmayanlarla... anarşistler, casuslar, Çingeneler ve memleket haricine çıkarılmış olanlar kabul edilemez.*” ifadesi ile mülteci/göçmen olabilmenin koşulları belirtilmiştir. Türk soy ve kültürüne bağlı olan göçmen grubun istediği yere yerleşme hakkı tanınmışken Türk ırkından olmayan göçmen gruba sadece hükümetin uygun görüp izin verdiği yerlerde kalma hakkı tanınmıştır²⁰⁴. Bu yasal düzenleme ile bir yandan Türk soyundan olanların ve Türk kültürüne bağlı olanların Türkiye’ye göçünü göçmen ve mülteci olarak kolaylaştırırken diğer yandan bu tanıma uymayanların Türkiye’ye göçü engellenmek istenmiştir. Benzer bir anlayışla aynı yasa Türkiye’de yaşayan fakat Türk soyundan ve kültüründen olmayan vatandaşların Türkiye’de belirlenen bölgelere yerleştirilerek asimile edilmelerinin nasıl yapılacağını ortaya koyan düzenlemeler içermektedir. Ulus-Devlet inşasının

²⁰¹ Gökçe Bayındır Goularas, Ulaş Sunata, “Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi”, *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, S.2, 2015, s.16-17.

²⁰² İçduygu Ahmet, Kristen Biehl, *Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri*, İstanbul 2012, s.9-10.

²⁰³ Mehmet Aktel, Ümmühan Kaygısız, “ Türkiye’de Göç Yönetimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.23, S.2, 2018, s.590-593.

²⁰⁴ Canan Emek İnan, “ Türkiye’de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerine Bir İnceleme”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt.2, S.3, Ocak-Haziran 2016, s.16-19.

kurulması ve korunması belirli bir etnik kimlik anlayışıyla gerçekleştirilmeye çalışılması uzun süre devam etmiştir²⁰⁵.

Cumhuriyet İlk Dönem göç politikalarından, anlaşmaya dayalı olarak yapıldığı için ayrılan mübadele anlaşması dönemin en somut örneğini oluşturur.30 Ocak 1923'te imzalanan Türk ve Rum nüfus mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol uyarınca Türkiye ve Yunanistan arasında kapsamlı bir nüfus değişimi yapılmıştır. 1923-1927 yılları arasında Yunanistan'dan Türkiye'ye zorunlu olarak 456.720 Müslüman göç etmiştir. Aynı yıllarda Türkiye'den Yunanistan'a 1.200.000'e yakın Rum Ortodoks göç etmiştir. Türkiye kendi Ulus-devlet olma stratejisinden dolayı Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelen Türk göçlerini desteklemiştir²⁰⁶.

Türk hükümeti mübadele sorununun gündeme gelmesiyle muhacirlerin iskan ve durumlarını iyileştirmek için 13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele İmar ve İskan Vekaleti'nin kurulmasına karar vermiştir. İskan ile ilgili proje ve talimatları yerine getirmek için bu vekaletle bağlı Mübadele ve İskan Müdürlüğü ile İmar Genel Müdürlükleri kurulmuştur. İmar müdüriyetinin başlıca görevleri; mübadillerin yerleştirileceği meskenleri tamir etmek, yeni yerleşim yerleri oluşturmak, mübadilleri üretici konuma getirebilmek için tohum, alet ve edevat sağlamaktır. Mübadiller anlaşma gereği Rumların terk ettikleri yerlere iskan edileceklerdi. Bu iskan faaliyetlerinde dikkat edilen husus ise göçmenlerin terk ettikleri yerin iskan ve hayat şartlarına benzer iskan yerlerine yerleştirilmek ve en kısa zamanda tüketici bir toplum olmaktan çıkartılarak üretici bir toplum haline getirmek amaçlanmıştır²⁰⁷.

3.3. Cumhuriyet- İkinci Dönem (1950-1980) Göç Politikaları

Osmanlı Devleti'nin son döneminden itibaren başlayan Balkan göçleri bu dönemde de devam etmiştir. Anadolu topraklarından ayrılarak Rumeli'ye göç etmiş olan ve uzun süre Rumeli topraklarında yaşamış Bulgar Türklerinin zorunlu göçe

²⁰⁵ A.e.g., İçduygu, Erder, Gençkaya, s.54.

²⁰⁶ Barış Özdal(edt.), *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, Bursa 2018, s.97-101.

²⁰⁷ Zekai Güner, "Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İskan Politikası", *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi ICENAS*, 38, s.1459-1462.

zorlanmalarıyla tekrar Anadolu topraklarına göç etmeye başlamışlardır.19.yy'dan günümüze kadar süren bu göç hareketliliği kimi zaman artış ya da azalış göstermiştir. 1942'de Bulgaristan devleti tek uluslu bir toplum yaratma arzusu ile Bulgaristan'da en büyük azınlığı oluşturan Türklere karşı ağır ekonomik baskı politikası uygulamıştır. 2. Dünya Savaşı sonrası Bulgaristan Sosyalist Devleti ile bütünleşmiş bir ulus yaratmak amacıyla Türkler kasıtlı olarak asimile edilmek istenmiştir. Uygulanan bu politikalar Türkler arasında korku ve endişeye neden olmuş yaklaşık 200.000 Türk zorunlu olarak Anadolu'ya göç etmişlerdir²⁰⁸.

Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde Amerika liderliğinde kurulan Batı blokunun yanında yer alması ve Kore'ye asker göndermesi Sovyet Birliği önderliğinde kurulan komünist bloku ve onun destekçisi Bulgaristan'ı rahatsız etmişti. Bunun üzerine Bulgaristan, Müslüman Türklere uyguladığı asimilasyon ve sindirme politikalarını artmış milyonlarca Müslüman Türk'ün Bulgaristan'dan Anadolu'ya göç etmesine neden olmuştur²⁰⁹.

İkinci Dünya Savaşı başladığı tarihlerde iki ülke arasında durağanlaşan göç hareketliliği Bulgaristan'ın Türklere uyguladığı asimilasyon politikaları sonucu 1950-1951 yıllarında tekrardan yoğun bir şekilde artmıştır. Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türkleri aralarına Çingeneleri de alarak ülkeye sokmaya çalışmışlardır. 2510 sayılı iskan kanununa göre sadece Türk soyundan olan göçmenlerin ülkeye kabul edileceği şartını ihlal eden Bulgarlara sınır kapıları kapatılmıştır. Bunun üzerine Türkiye'nin sınır kapılarına yığılmaya başlayan Bulgarlar için iki ülke arasında görüşmeler başlamıştır. Bu görüşme sonucu, gelen göçmenlerin Türkiye'ye iskanını sağlayabilmek için göçü zamana yayarak günde en çok 800 göçmenin gönderilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca, vizesiz hiçbir göçmenin Türkiye'ye gelemeyeceği şartı da kabul edilmiştir. Bunun üzerine 2 Aralık 1950'de Türk sınır kapıları Bulgar Türklerine tekrar açılmış ve bu tarihten itibaren Bulgaristan'dan

²⁰⁸ Filiz Çolak, Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951) Tarih Okulu, S.14, 2013, s.114-118.

²⁰⁹ B. Gündoğmuş, *1973'ten 2023'e Yüz Yıllık Deneyim : Türkiye'nin Göç Politikası*, I. Arpacı, O. Ağır,(edt.), Türkiye'de Devlet Politikaları(210-211), Ankara, 2018, s.210-211.

Türkiye'ye gelen tüm göçmenler “iskanlı göçmen” kategorisinde değerlendirilmiştir²¹⁰.

1964'te Türk-Sovyet ilişkilerinin gelişmesi Türk-Bulgar ilişkilerini de olumlu yönde etkilemiştir. İki ülke arasında ticaret anlaşması (1965), ekonomik sosyal ve kültürel haklar sözleşmesi (1966), medeni ve siyasal haklar sözleşmesi (1966) imzalanmıştır. Ayrıca, 22 Mart 1968'de imzalanan Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması ile parçalanmış ailelerin birleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu anlaşmaya göre, 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş Bulgaristan Türklerinin birinci derece yakınları serbest statülü göç kapsamında değerlendirilerek belirli plan dahilinde ülkeye kabul edilmişlerdir²¹¹.

1967 yıllarında Yugoslavya'dan gelen Türk köken ve kültürüne sahip olan göçmenler de büyük paya sahiptir. 1923-1980 yılları arasında nüfusu homojenleştiren göç hareketlerinin yanında yabancı kökenlilerin oluşturduğu sığınma hareketleri de görülmektedir. 1930'lu yıllarda Nazi rejiminden kaçan 800 kadar Alman ve Yahudi entelektüel, Türkiye'ye sığınmıştır. Yine, İkinci Dünya Savaşı sırasında 100.000 kadar Yahudi transit olarak Türkiye'den geçerek Filistin'e göç etmiştir. Bunun dışında, 1978'de Afganistan'da başlayan iç savaş sonucu 7.000 kadar Afgan ülkesini terk ederek Türkiye'ye gelmiş ve Doğu Anadolu'da köylere yerleştirilmişlerdir. Ancak, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi imzalanana kadar Türkiye'nin ulusal mevzuatında yabancılara sağlanan herhangi bir koruma yer almamıştır. Türkiye 1950-1980 arası dönemde göç politikaları bağlamında uluslar arası sözleşmeyle önemli bir yenilik yapmıştır²¹². Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile coğrafi ve zaman kısıtlaması koyarak 1951 yılından önce ve Avrupa'dan gelen birçok göçmene “mülteci” statüsü vermiştir. 1967 yılında

²¹⁰ Berrak Çeçen, “Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Düzensiz Göçmenlerin Yasallaşma Süreçlerinde Değişen Yasal Düzenlemelerin Rolü”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.15, S.29, 2016, s.267-269.

²¹¹ Meşkure Yılmaz Börklü, “Tarihi Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye'nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.15, S.29, 2016, s.70-71.

²¹² Ahmet İçduygu, İbrahim Sirkeci, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri”, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul, 1999, s.264.

imzalanan ek protokol ile zaman kısıtlaması kaldırılmış, ancak coğrafi kısıtlama ise halen devam etmektedir. Cenevre Sözleşme'sine göre mülteci olarak kabul edilen sığınmacıların çoğu BMMYK aracılığı ile Kanada, ABD ve farklı Avrupa ülkelerine gönderilmişlerdir²¹³.

Göç yönetimine dair bir başka düzenleme ise yabancıların ülkeye kabulü konusunda 1950 tarihinde çıkarılan 5682 sayılı Pasaport Kanunu'dur. Pasaport Kanununda ülkeye hangi yerlerden giriş ve çıkış yapılacağı, giriş ve çıkışlarda pasaport, pasavan, göçmen vesikaları vb. gibi belgelerin aranacağı, Türk mercilerine verilecek olan belgelerin hangi koşula bağlı olarak verileceği ve vize zorunluluğu gibi konular yer almaktadır. Pasaport Kanununun Türk vatandaşları ile yabancı uyruklu yolcuların pasaport ve benzeri belgelerin denetimini polisler bırakması ülkeye giren göçmenlerin kayıt altına alınması açısından önem arz etmektedir²¹⁴.

Bu dönemde çeşitli göçlere sahne olan Türkiye 1950'li yıllardan sonra iç göç olgusuyla tanışmıştır. 1950-1980 yılları arasında görülen göçlerin yönü gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölge ve illere doğrudur. Bu göç hareketliliğine ortam sağlayan gelişme ise Demokrat Parti döneminde ABD'nin Marshall yardımları aracılığı ile modern tarım yöntemlerine geçilmiş olmasıdır. Tarımda makineleşmenin artmasıyla birlikte köylerde iş gücüne duyulan ihtiyaç azalmış, köyden ve köylülüğten hızla kopma dönemi başlamıştır. Ayrıca, bu dönemde uygulanan ekonomik politikalar ülkeye yabancı sermaye girişini artırmıştır. Tarımsal üretimin artması ile birlikte kentlerde küçük ve orta boy işletmelerin de sayısı artmıştır. Ancak, Türkiye'deki kentleşme süreci gelişmiş ülkelerde sanayileşme ile birlikte artan kentleşme sürecinden farklıdır. Türkiye'de görülen iç göç sanayiye bağlı olarak

²¹³ Başak Somuncu, *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslar arası Göç Politikası*, (Danışman: Prof. Dr. Canan Balkır), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.136.

²¹⁴ Vedat Seviğ, "Yabancı Gerçek Kişilerin Giriş, Çıkış, İkamet ve Seyahatleri", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt:43, S.1-4, 1977, s.367-368.

gerçekleşmemiştir. Öyle ki köyden kente göç eden nüfus, marjinal, kayıt dışı sektörlere yönelmiştir²¹⁵.

Bu dönemde göç hareketleri açısından başka bir gelişme ise Türkiye'nin uzun süre göç alan ülke olarak anılmasına neden olan ve 1960'larda başlayan işçi göçleridir. 1950'li yılların ilk dönemlerinden itibaren bireysel olarak izinli veya çeşitli kamu görevleriyle yurtdışına göç dalgası 1960'li yıllarda göç politikasına dönüşmüştür. Dolayısıyla 1960 ve 1970'li yıllar farklı ülkelerle yapılan karşılıklı işçi değişimi anlaşması ile kitlesel işçi göçlerinin görüldüğü dönemdir²¹⁶.

Türkiye'nin dış göç tarihine bakıldığında 1961 Anayasası ile kabul edilen ülkeden serbestçe çıkma ve girme özgürlüğü “temel hak” olarak kazanılmıştır. 1950'li yıllarda Avrupa'ya yönelen Türk dış göçü bireysel girişimler ve özel araçlar ile gerçekleşirken 1960'lı yıllarda ikili anlaşmalara dayanan devlet eliyle düzenlenen göç hareketlerine tanık olunmaktadır. Yurtdışına seyahat edebilme özgürlüğü kentleşme ile biriken işsiz nüfus için birer fırsat olarak görülmüştür. Öyle ki ilerleyen zamanlarda yapılan ikili anlaşmalarla yurtdışına yönelen bireysel göçler kitlesel göç halini almıştır. Örnek olarak, 1961'de Federal Almanya'da bulunan Türkler yabancı nüfusun %1'i iken, 1987'de yabancı nüfusun %34,3'üne ulaşmıştır. Avrupa ülkeleri artan sanayileşme ile birlikte işgücü ihtiyacını yerelden karşılayamamış ve ikili anlaşmalar aracılığı ile işgücü ithalinde bulunmuştur. Bu durum, Türkiye açısından değerlendirildiğinde iş gücü ihracatı ile işsiz nüfus azalmış ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda artan iş gücü ihracatı hedef olarak planlar arasında yer almıştır. Böylelikle, geçici olarak işsizlik sorunu çözülmüş ve yurt dışından ülkeye döviz girdisi sağlanmıştır²¹⁷.

²¹⁵ Mustafa Öztürk, “ Türkiye’de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri “, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 52, 2007, s.245-264.

²¹⁶ İbrahim Sirkeci & M.Murat Yüce Şahin, “Türkiye’de Göç Çalışmaları”, *Göç Dergisi*, Cilt:1, S:1, 2014, s.3-4.

²¹⁷ Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, 1.baskı, İstanbul, 2002, s.37-40., *Recep Karagöz, Almanya Yeni Yurt: Son Göçün Anatomisi*, İstanbul, 2007, s.22.

3.4. Cumhuriyet- Üçüncü Dönem (1980-2018) Göç Politikaları

Bu dönem Türkiye açısından sadece Türklerin değil “Türk olmayan” yabancıların da göç ettiği ve göç alan ülke konumunun güçlendiği bir dönemi işaret eder. Türkiye Balkanlardan gelen akraba göçleri dışında komşu ülkelerde meydana gelen siyasi kaos, iç çatışma ve savaş ortamı nedeniyle kitlesel olarak yoğun bir şekilde göç almıştır²¹⁸.

Balkanlardan gelen göç dalgası 1980’li yıllarda tekrar gündeme gelmiştir. 1989 yılında Türk kökenli Bulgar vatandaşlarına uygulanan zorunlu asimilasyon politikaları sonucu göçmenler kitleler halinde Türkiye’ye göç etmek durumunda kalmıştır. Etnik olarak homojen bir devlet hedefleyen dönemin devlet başkanı Todor Jivkov mecburi asimilasyon politikası uygulamıştır. Bu politikalar sonucu ülkedeki tüm Türk okulları kapatılmış, dil yasağı getirilmiş ve Türk azınlıklarının 1984-1985 yılları arasında zorla isimleri değiştirilmeye çalışılmıştır. Bu durum Türkiye’ye göç eğilimlerini artırmış dil, din ve yaşam hürriyeti beklentisi ile 1989 yılında 311.862 göçmen Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç etmiştir²¹⁹.

Türkiye’de dönemin başbakanı Turgut Özal Bulgaristan’da Türk azınlıklarına yapılan baskılara karşı 1985 yılında Bulgaristan’a bir nota vermiştir. Bunu bir milli mesele olarak gören Özal, sorunun anlaşmalar yoluyla çözülmesi için Bulgaristan’a göç anlaşması imzalanması talebinde bulunmuştur²²⁰.

1990’larda Bulgaristan ve diğer komşu ülkelerden gelen Türk göçmenler için etkin bir iskan politikası uygulanmamış “Türk soylulara” tanınan ayrıcalık 1980’lerin sonunda yerini kapalı ve dışlayıcı bir politikaya bırakmıştır. Öyle ki 1989-1991 öncesinde Türkiye’ye gelen göçmenler hemen vatandaşlık alırken özellikle 2000’li yıllarda gelenler vatandaşlık alamamış ikamet tezkeresinde bile zorluklar

²¹⁸ B. Gündoğmuş, *1973’ten 2023’e Yüz Yıllık Deneyim: Türkiye’nin Göç Politikası*, I. Arpacı, O. Ağır,(edt.), *Türkiye’de Devlet Politikaları*(203-222), Ankara, 2018, s.212-213

²¹⁹ Ahmet Ceylan & İsa Uslu, “Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelen Kitlesel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yakınlaşmalara İlişkin Bir İnceleme : 1989 Irak ve 2011 Suriye Göçleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S.36, 2019, s.205-206.

²²⁰ Sevcan Kurnaz & Rıza Kurt, “Turgut Özal Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri”, *Avrupa Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:6, S: 12, 2019, s.304-305.

yaşamışlardır. Bulgaristan'da yaşanan ekonomik kriz üzerine Türkiye'ye yönelen işgücü göçü bu kısıtlatıcı politikaları daha belirgin hale getirmiş vize alımı zorlaştırılmıştır. İş bulma ümidiyle Türkiye'ye yönelen bu göçleri engelleme politikaları 2001 yılına kadar devam etmiştir²²¹.

Bu dönemde Türkiye Bulgaristan'dan gelen zorunlu göçler dışında Irak, Kosova, Bosna, Makedonya ve Suriye'den de zorunlu ve kitlesel göçlere maruz kalmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün yayımladığı verilere göre 1988-2001 yılları arasında Türkiye'ye yönelen zorunlu göç dalgalarının rakamsal olarak ifadesi şu şekildedir²²²:

- 1988 yılında Irak'tan 51.542 kişinin,
- 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişinin,
- 1991 yılında I.Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467.489 kişinin,
- 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişinin,
- 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişinin,
- 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişinin,
- Nisan 2011 –Mart 2019 arasında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar neden iyle yaklaşık 3.6 milyon kişinin Türkiye'ye göç ettiği görülmektedir.

Türkiye 1992'den günümüze kadar 6,5 milyondan fazla kişiyi ağırlamıştır²²³.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 protokolüne uygun olarak çıkarılan 1994 yönetmeliği ile iltica ve sığınma olaylarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla

²²¹ Didem Daniş & Ayşe Parla, “Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri Örneğinde Göçmen, Dernek ve Devlet”, *Toplum ve Bilim*, Cilt:114, 2009, s.142-143.

²²² " Göç Tarihi", T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, [https://www.goc.gov.tr/\(Erisim\)Tarihi:15.05.2021](https://www.goc.gov.tr/(Erisim)Tarihi:15.05.2021).

²²³ “ Göç Tarihi”, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, [https://www.goc.gov.tr/\(Erisim\)Tarihi:15.05.2021](https://www.goc.gov.tr/(Erisim)Tarihi:15.05.2021).

Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar bu yönetmelikle düzenlenmiştir.1994 yönetmeliği Türkiye'nin sığınma olayları için düzenlenen ilk belge olması açısından önemlidir. Türkiye'ye yönelen kitlesel göç hareketleri sonucu sığınmacılara tanınan haklar bu yönetmelikle düzenlenmiştir. Körfez Savaşı sırasında Türkiye'ye yönelen kitlesel sığınma hareketleri sırasında yaşanan sorular dikkate alınarak iltica ve sığınma alanındaki hukuk boşluğu 1994 yönetmeliği ile doldurulmaya çalışılmış idari ve hukuksal çözümler üretilmiştir. Bu yönetmelik ile Avrupa dışından Türkiye'ye göç eden ve sığınma talebinde bulunan göçmenlerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek şartıyla geçici koruma sağlanacağı belirtilmiştir²²⁴.

²²⁴ Fatma Bilge Kahraman, *Türkiye'de "Düzenli " Göçün Yönetimi ve Göçmenlerin Değişen Düzenleşme Pratikleri*, (Danışman: Doç. Dr. Selmin Kaşka), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019, s.74-75.

III. BÖLÜM

ERZİNCAN İLİNDE YAŞAYAN AFGAN GÖÇMENLERİN YAŞADIKLARI SORUNLARI VE SİYASİ EĞİLİMLERİNİ TESPİTE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

1. Problem Durumu

Dış kaynaklı göçler konusunda uzun bir göç deneyime sahip olan Türkiye, son yıllarda göçmen sayısı bakımından dünya genelinde ilk sırada yer almaktadır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin 2018 yılı verilerine göre Türkiye en fazla göçmen ağırlayan ülke konumundadır²²⁵. Ülkeye yasa dışı yollardan giren ya da yasal olarak giriş yaptıktan sonra yasal süresi bittiği halde ülkelerine geri dönmeyen göçmenler olarak tanımlanan düzensiz göçmenler Türkiye için önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. 2015 yılından beri Türkiye’de yakalanan göçmen sayısı yaklaşık 1,5 milyondur. Bu söz konusu düzensiz göçmenlerin ne kadarının geri gönderildiği de tam olarak bilinmemektedir. Ayrıca ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapan ve yakalanmayan düzensiz göçmenlerin sayısının ne kadar olduğu da bilinmemektedir. Murat Erdoğan Türkiye’de toplam mülteci nüfusunun 320.000 civarında olduğunu ve bu sayının 100.000’ini Afgan göçmenlerin oluşturduğunu, Türkiye’deki toplam düzensiz göçmenlerin yaklaşık 500.000’ini Afgan göçmenlerin oluşturduğunu iddia ederken, ²²⁶ Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 20 Ağustos 2021 tarihinde yaptığı açıklamada Türkiye’de 300 bin Afgan göçmen bulunduğunu ifade etmiştir²²⁷. Afganistan’ın Türkiye büyük elçisi Amir Muhammed Ramin ise Türkiye’ye Afganistan’da yasal yollardan pek çok göçmenin geldiği 2020 yılı sonu itibarıyla

²²⁵ “Türkiye’nin Göçmen Politikası Dünya’ya Örnek Oluyor”, 19 Haziran 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-gocmen-politikasi-dunyaya-ornek-oluyor/2279117>, (15.08.2021).

²²⁶ “Sonuç Vahim Olacak”, Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ağustos 2021, s.10.

²²⁷ “Erdoğan, Türkiye’deki Afgan göçmenlerin sayısını açıkladı”, 20 Ağustos 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogan-turkiyedeki-afgan-gocmenlerin-sayisini-acikladi-1862065>, (Erişim Tarihi: 30.08.2021).

Türkiye’de yasal yollarla bulunanlar dahil olmak üzere 200.000 Afgan göçmenin bulunduğunu ifade etmiştir²²⁸.

Düzensiz göçmenlerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğünde yayınlanan 2021 yılı verilerine göre, Türkiye’de yakalanan farklı uyruklara sahip düzensiz göçmen sayısı 53.173 kişidir. Düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı içerisinde Afgan göçmenler 21.827 kişi ile ilk sırada yer almaktadır²²⁹. Türkiye’nin göçmen grup için göçün kaynağı ile göçün hedefi arasında bir ara durak niteliğine sahip olması transit bir ülke olduğunu gösterir. Aynı zamanda, Ortadoğu’daki ve komşu ülkelerdeki baskıcı rejimler ve yabancı işgallerin doğrudan bir sonucu olarak 1980’den günümüze Türkiye önemli bir sığınma ülkesi haline gelmiştir. Türkiye gündeminde önemli konu başlıklarından biri olan dış kaynaklı göçlerin yarattığı sorunlara çözüm bulunması konusunda giderek artan sayıda öneriler sunulmuştur.

“Dünyada en çok mülteci üreten” ikinci ülke konumunda olan Afganistan’dan son yıllarda dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumunda olan Türkiye’ye yönelen göç hareketliliği göç edilen yerle birlikte göçmenler için de ekonomi başta olmak üzere birçok alanda sorunlara neden olmaktadır. Aynı zamanda, Afganların göç rotaları arasında yer alan İran ve Pakistan’da Afgan göçmenlerin sayısı milyonlara ulaşmış ve bu ülkelerde göçmenler zamanla yük olarak görülmeye başlanmıştır. Söz konusu ülkelerde Afgan göçmenlere uygulanan caydırıcı politikalar Türkiye’ye göçü daha cazip hale getirmiştir. Bu ülkelerde Afgan göçmenlere uygulanan politikalar sonucu ülkelere dönmek istemeyen Afgan göçmenlerin rotası yine Türkiye olmuştur. Dolayısıyla, hem ülkelerinde yaşanan siyasi istikrarsızlık ve savaş halinin devam etmesi, hem de göç ettikleri ülkelerde uygulanan caydırıcı politikalar sonucu ülkelere dönmek istemeyen Afgan göçmenlerin Türkiye’ye göç etmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Türkiye’ye yönelen Afgan göçmenlerin bir kısmı üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi beklerken, önemli bir kısmı da hedef ülke olarak Türkiye’de kalmayı tercih etmektedirler.

²²⁸ “Afganistan Büyük Elçisi: Türkiye’nin Askeri Misyonu Olmayacak”, Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ağustos 2021, s.6.

²²⁹ “Düzensiz Göç”, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, (Erişim Tarihi: 15.06.2021).

Düzenli ve düzensiz olarak Türkiye'ye yönelen göçmen gruplar ülke içerisinde 62 uydu kente (Denizli, Van, Samsun, Ağrı, İçel, Karaman vs.) yerleştirilmiştir. Tahmin edildiğı üzere, düzenli ve düzensiz olarak devam eden bu göç hareketliliğı her il düzeyinde olduğı gibi Erzincan ilinde de farklı sorunlara neden olmaktadır. Erzincan ilinde yaşayan Afgan göçmenlerin politik eğilimleri ve yaşadıkları problemlerin tespitine yönelik olan bu çalışma, Türkiye'nin Afgan göçmenleri tanınmasına, karşılaştıkları sorunların çözümü konusunda yeni politikalar üretilmesine ve beraberinde göçmenlerle toplumsal etkileşim içinde bulunan yerel halkın yaşayabileceğı olası sorunların çözümüne de katkıda bulunacaktır.

2. Araştırmanın Amacı

Afganistan ve diğerkülkelerden düzenli ya da düzensiz olarak Erzincan'a göç eden Afganların özellikle göç ettikten sonra Erzincan'da yaşamakta oldukları sorunları ortaya çıkarmak ve politik eğilimlerini öğrenmek araştırmamızın temel amacıdır. Afgan göçmenlerin Erzincan'a göç ettikten sonraki süreçte yaşadıkları sorunlar, bir alt kategoride; sosyal, ekonomik, kültürel ve politik olarak sınıflandırılarak nitel ve nicel araştırma sonucu elde edilen bulgular derinlemesine analiz edilerek çözüm yolları aranmıştır.

Erzincan'da yaşayan Afgan göçmenlerin yaşadıkları sorunlara çözüm bulunabilmesi için öncelikli olarak onların en çok hangi alanlarda sorun yaşadıklarını öğrenmek ve bu sorunların çözümü için öneriler ortaya koymak, göçmenlerin ihtiyaçlarını doğru tespit etmek gerekmektedir. Tespit edilen bu sorunların göç yönetiminde yetkili kurumlar tarafından dikkate alınması ve buna uygun çözümler bulunarak topluma daha çabuk entegrasyonu sağlanan mutlu ve üretken bir göçmen nüfus oluşturulabilir. Dolayısıyla, bu tez çalışmamızda Erzincan'da ikamet eden Afgan göçmenlerin toplamda ne kadarının bağımlı nüfus, ne kadarının üretken nüfus olduğunu öğrenmek il özelinde birçok sosyal kurumun ekonomik yükünü ya da tam aksine ihlal edilen sosyal sorumlulukları açıklamamızda yardımcı olacaktır.

Afgan göçmenlerin hangi niteliklere sahip olduğı ve Erzincan'da Afgan göçmenler için istihdam sorununun ne düzeyde olduğı tespit edilmek istenmiştir. Göçmen grupların dil düzeyleri ile topluma entegrasyon sürecinde istihdam

olanaklarından faydalanabilmeleri arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu düşünülerek dil konusunda yaşadıkları problemler de ortaya çıkarılmak istenmiştir. Dil sorunu, hem kültürel hem de ekonomik olarak birçok soruna kaynaklık ettiği için, *“Dil problemi yaşıyorlar mı?”*; *“ Dil problemi yaşıyorlarsa bu sorunu aşmak için neler yapıyorlar?”* gibi sorulara cevap aranmıştır. Göçmenlerin yaşadıkları ekonomik, kültürel ve sosyal sorunlarla başa çıkmada en çok hangi kurumlardan destek gördüklerini öğrenmek de bu çalışmamızın amaçları arasında yer almaktadır.

Kaynak ülkede uzun süreden beri var olan savaş, kaos ortamı ve siyasi istikrarsızlık içinde yaşamlarını sürdüren ve insan hakları ihlallerine maruz kalan Afganların politik eğilimlerinin ne yönde olduğunu tespit ederek yaşamakta oldukları ülke ile kaynak ülke arasında siyasete, yönetime, topluma, laiklik gibi kavramlara yaklaşımlarını analiz etmek amaçlanmıştır. *“Afgan göçmenlerin Türkiye’yi tercih etmelerindeki en önemli neden nedir?”*; *“Tekrar ülkelerine dönmek istiyorlar mı?”*; *“Erzincan; sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olarak Afganların beklentilerini karşılıyor mu?”*; *“Erzincan’da yaşamaktan mutlular mı?”* gibi sorular ve bu sorulara verilen yanıtlar bütün olarak değerlendirilerek Afgan göçmenlerin tekrar ülkelerine dönme eğilimlerinin de tespit edilmesi amaçlanmıştır.

3. Araştırmanın Önemi

Göç olgusu yeni olmayıp insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak, tüm göçlerin olumsuz olarak yorumlanması mümkün değildir. Göçlerin çok ve çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Ancak, bazı göçler vardır ki göç edenler ve göç edilen yer yönünden istenmeyen olumsuzluklara neden olabilmektedir. Göç etmek durumunda kalmış kimselerin göç edip geldikleri yerlerde insanca yaşayabilecek bir ortam bulmaları önemlidir. Ancak göçmenlerin insanca yaşayabilme imkan ve olanaklarına kavuşturulması sağlıklı göç politika ve bu politikaları yaşama geçirecek koşullarla ilişkisi yüksek düzeydedir. Bu tez çalışması Erzincan ilinde göçmen statüsünde bulunan Afganlı göçmenlerin göç edip geldikleri ülkeleri dahil gelip yerleştikten sonra karşılaştıkları ve halen devam eden sorunlarını yerinde tespit ve sağlıklı politika ve uygulamaları için önemli görülerek yapılmıştır. Günümüzde yaşanan göçler çok ve çeşitli olmasına karşılık bir o kadar da nedenleri bulunmaktadır. Bu

araştırma Afgan göçünün nedenlerini ortaya çıkararak, bu konuda çalışan ve politika üreten karar vericilerin doğru karar verebilmelerine önemli katkılarda bulunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca araştırma, göç alanında yapılan çalışmalara da önemli bir veri kaynağı oluşturarak literatüre de katkı sunmayı hedefler.

Göçmenlerin yaşadıkları sorunları tespit etmek ve bulundukları ülke içindeki siyasi, sosyal sorunlara olan etkisinin araştırılması ve sorunların çözümüne katkı sunma, yeni çözüm önerileri geliştirme açısından göçmen toplulukların daha yakından tanınması ve sorunlarının, umutlarının, politik eğilimlerinin, beklentilerinin analiz edilmesi önem arz etmektedir.

Ülkede Suriyelilerden sonra ikinci büyük göçmen topluluğu olan Afgan göçmenlerin sorunları, politik eğilimleri, gelecek planlarının tespit edilmesinin yanı sıra Afgan göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırmak için öncelikli olarak farklı boyutlarda yaşadıkları sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerilerinde bulunmak sadece göçmenler için değil yerel halk için de fayda sağlayacaktır. Afgan göçmenlerin yaşadığı ekonomik sorunlar onları sosyal yönde de olumsuz etkileyerek toplumla bütünleşmesini zorlaştıracaktır. Afgan göçmenlerin hangi şartlarda yaşadıkları, yasal olarak hangi haklara sahip olduklarını öğrenmek ve Erzincan ilinde hangi sektörlerde iş gücüne katıldıklarını araştırmak, yaşanması muhtemel sorunları görmemizi sağlayacaktır. Bunun yanında, Türkiye'ye daha çok düzensiz olarak giriş yapan Afgan göçmenlerin ileriye dönük niyetlerinin beklenti ve planlarının ne olduğunu öğrenmek, Türkiye'de uygulanacak sağlıklı ve gerçekçi göç politikalarının uygulanmasına katkıda bulunacaktır.

4. Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmanın hipotezleri şu şekilde ifade edilmiştir:

- Afgan göçmenlerin ülkelerine dönmek istememelerinin en önemli nedeni ülkelerinde devam eden iç savaş, terör ve siyasi istikrarsızlıktır.
- Ekonomik amaçlı Türkiye'ye göç eden Afgan göçmenler kaynak ülkede kalan eş, dost ve arkadaşlarını göçe motive ederek göçün devamını sağlar.

- Ekonomik olarak sorun yaşayan Afgan göçmenler sosyal ve kültürel açıdan topluma uyum sağlamada zorluk yaşar.
- Düzensiz olarak Türkiye'ye göç eden Afgan göçmenlerin kimlik alma, oturma izni ve çalışma izni gibi belgeleri kısa sürede elde edememeleri onları yasa dışı yollara itmekte ve toplumda hem göçmenler açısından hem de yerel halk açısından ekonomi başta olmak üzere birçok konuda sorun yaratmaktadır.
- Afgan göçmenlerin yaşadıkları dil sorunu işgücüne katılmalarında önemli bir engel oluşturmaktadır.
- Erzincan Afgan göçmenlerin sosyal ve kültürel olarak birçok konuda beklentilerini karşılamaktadır.
- Taliban ve IŞİD gibi terör örgütlerinin baskısıyla yaşayan Afgan göçmenler demokrasinin hakim olduğu laik bir devlette yaşamak ister.
- Türkiye güvenli bir ülke olduğundan Afgan göçmenler için hedef ülke konumundadır.
- Türkiye'ye ekonomik amaçlı gelen Afgan göçmenler diğerlerine göre daha fazla ülkelerine dönme eğilimindedirler.
- Erzincan'da yaşayan Afgan göçmenler düşük ücretle zor işlerde çalışmaktadırlar.
- Erzincan'da yaşayan çoğu göçmen işsizlik problemi yaşamaktadır.

5. Literatür Taraması

Geyik Yıldırım'ın (2018) "Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler" adlı makalede Afganistan'ı "mülteci üreten" sayılı ülke olarak nitelendirmiş ve Afganların Türkiye'ye göç etme nedenlerini yöntemsel olarak nitel ölçümlere dayanarak tespit etmiştir. Afgan göçmenlerin göç nedenlerini Sovyet İşgali, Taliban baskısı ve ekonomik olarak sınıflandırarak ileriki dönemde Türkiye'ye yönelen Afgan hareketliliğinin hızla artacağı öngörüsünde bulunarak alternatif çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Türkiye'ye gelen Afgan göçmelerin göç deneyimlerinin daha iyi anlaşılmasını amaçlayan Mixed, Migration Centre'in (MMC) Orta Doğu Araştırma Raporun'da

(2020), eş zamanlı olarak nitel ve nicel veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Araştırma sonucu Türkiye'ye giriş yapan Afgan göçmenlerin çoğunun yasa dışı yollarla gelen genç erkeklerden oluştuğunu göstermektedir. Aynı zamanda, bu araştırmada elde edilen önemli bir bulgu ise Afgan göçmenlere sürekli oturma ve yasal istihdam hakkı sağlanması halinde bu göçmenlerin gelecekte göç etme eğilimlerinin azalacağı yönündedir.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2017), Türkiye'de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'ye Geliş Sebepleri, Türkiye' de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü desteğiyle yürütülen bu araştırmada Afgan göçmenlerin Türkiye'ye gelmeden önceki yaşam koşulları, ülkelerini terk etme ve Türkiye'ye gelme nedenleri, Türkiye'ye hangi rotayı izleyerek geldiklerini öğrenmek ve Türkiye'deki yaşam koşullarını tespit amacıyla geniş çapta saha çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgular eşliğinde Afgan göçmenler için çeşitli çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Koç, (2018), "Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü ve İran'ın Göç Politikaları" adlı makalesinde İran'a yeni dönemde uygulanan ağır yaptırımların bu ülkeye göç etmiş Afgan göçmenlerin Batı'ya doğru göç etmelerine neden olacağı vurgulanarak bu durumdan hem Avrupa'nın hem de Türkiye'nin de önemli ölçüde etkileneceği belirtilmiştir.

Arpacı, (2020), " Ulusaşırı Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Erzincan'da yaşayan Afgan Kadınlar Örneği" adlı makalede Erzincan, Türkiye'ye kaçak yollarla giriş yapan Afgan sığınmacıların en fazla yakalandıkları kentlerin başında geldiği belirtilmekte olup bu araştırma kapsamında Afganistan'da toplumsal cinsiyet temelli sorunların fazla yaşandığı ifade edilmiştir. Sığınmacı kadın göçmenler kendi ülkelerinde yaşadıkları cinsiyet temelli tüm sorunları göç esnasında ve göç ettikleri ülkelerde de yaşamakta oldukları bu çalışmada vurgulanmıştır.

Ökten, (2012), "Zorunlu Göç Zor(un)lu Kabul: Ceylanpınar Afgan Göçmenleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma" adlı makalede zorunlu göç sonucu yerli ve mülteci grubun kolay kaynaşmadığı ve toplumda farklı ve yabancı olarak görülen

Afganların içine kapandıkları aynı zamanda topluma entegrasyon sağlayamadığı belirtilmiştir.

Güler, (2020), “Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği”, adlı çalışmada Afganlı göçmenlerin emek piyasasındaki durumuna ilişkin saha çalışması yapılmıştır. Afgan göçmenlerin Türkiye’ye neden geldikleri, yaşadıkları sorunlar ve geleceğe yönelik planları araştırılarak çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Karaman, (2017), “Karanlıkta Kalanlar: Türkiye’de bulunan Afgan Mültecilerin Durumu”, adlı çalışmada Afgan mültecilerinin uyum sorunları çerçevesinde eğitim, barınma ve istihdam konularında yaşadıkları sorunlar ortaya konulmaktadır. Afgan mültecilerin yaşadıkları sorunlara ilişkin literatürde çalışmaların sınırlı olmasının söz konusu grupların karşı karşıya kaldıkları risklerin anlaşılmasını zorlaştırdığının belirtildiği bu çalışmada soruna yönelik çözüm önerilerinde bulunulmaktadır.

6. Metodoloji

6.1. Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada daha sağlıklı ve çoğulcu verilere ulaşmak için karma araştırma modeli kullanılmıştır. Kullandığımız nicel araştırma yönteminde karakteristik olarak önceden belirlenip yapılandırılmış araştırma soruları ve sayısal veriler yer almaktadır. Çok sayıda katılımcıdan veri toplamak ve yapılandırılmış soruların yer alması nedeniyle hızlı şekilde istatistiksel verilerin çözümlenmesi için anket kullanılmıştır. Bu yöntemi kullanmadaki amacımız bilinmeyi belirlemek, bilinenin ise daha iyi açıklanmasını sağlamaktır. Nitel ve nicel veri toplama yöntemleri araştırmamızda birbirini güçlendirecek biçimde kullanılmıştır. Nitel araştırmalar incelenen olguya ilişkin farklı durum tespitlerinin ve yorumlarının yapılabilme olasılığını artırmakta ve araştırmaya yeni kuramsal ya da kavramsal keşif yapma fırsatı tanımaktadır. Aynı zamanda nitel görüşme, katılımcıların daha derinlemesine

yanıt vermesi için ek sorular sorulması açısından ayrıntılı veri toplamasına olanak verir²³⁰.

Nitel görüşmeler daha çok Afgan göçmenlerin evlerinde yüz yüze görüşmeler şeklinde ve kayıt altına alınarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların kaygılarını azaltarak, kendilerini güvende hissetmeleri sağlanmış doğru verilere ulaşmak için iş yerlerinde görüşme tercih edilmemiştir. İşveren konumunda olan az sayıda Afgan göçmenle iş yerlerinde yüz yüze görüşme yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin analizlerinde gözlem sonucu elde edilen bilgilerden de yararlanılmıştır. Erzincan'a göç eden Afganların; Hazara, Peştun, Özbek, Tacik gibi farklı etnik kökene sahip olmaları ve Farsça, Peştunca, Özbekçe gibi üç farklı dil kullanmaları araştırmamızı zorlaştırmıştır. Araştırma sürecinde bu üç dile de hakim olan Afgan tercüman yardımıyla veriler toplanmıştır. Aynı zamanda katılımcıların büyük çoğunluğunun okuryazar olmaması verilerin toplanma sürecini zorlaştırmıştır. Bu yüzden katılımcılara sorulan anket sorularının tamamı araştırmacı tarafından bizzat sorularak işaretlenmiştir. Çok fazla emek, zaman harcanması ve ekonomik olarak herhangi bir kurumdan destek alınmaması araştırmamızın sınırlılıkları arasında yer almaktadır.

6.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

6.2.1. Araştırmanın Evreni

Bu araştırmanın evrenini 2020-2021 yılı süresince Erzincan merkez ve ilçelerinde halen göçmen statüsünde bulunan Afganlar oluşturmaktadır. Erzincan'da yaklaşık 2.500 Afgan göçmen ikamet etmektedir. Buna göre araştırmanın evrenini göçmen statüsünde olup da Erzincan ilinde ikamete tabi tutulmuş Afganlar oluşturmaktadır.

²³⁰ Ali Şimşek (edt.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Eskişehir 2012, s.84-90.

6.2.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini 500 Afgan göçmenden oluşmaktadır. Nicel araştırma yöntemi için 450 Afgan göçmenle görüşülmüş, nitel araştırma yöntemi içinse 50 Afgan göçmenle görüşme yapılmıştır. Uygulanan anket soruları için kartopu örneklemden yararlanılmıştır. Kartopu örneklem yönteminde ilk olarak ulaştığımız 18 yaşından büyük Afgan göçmenlerle görüşme yapıldıktan sonra örnekleme girecek, istenilen özelliği taşıyan diğerlerini tanımlamada bilgi kaynağı olarak faydalanılmıştır. İkinci aşamada ise ulaşılan bu katılımcılarla görüşme yapılarak, onlar da sırasıyla daha çok katılımcılarla üçüncü aşamada görüşme yapılmasına imkan sağlamıştır. Kartopu örneklem sayesinde küçükten başlayıp yuvarlandıkça büyüyen bir kitleye ulaşılmıştır.

Yapılandırılmış görüşme soruları içinse olasılıksız örnekleme tipi olan amaçlı örnekleme yöntemi ile 50 Afgan göçmene ulaşılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi ile görüşme için kimlerin seçileceğine araştırmamızın amacına uygun olarak kendi kararımızla örnekleme dahil edilmiştir. Anket ve görüşme için Geçit Konteyner Kent, Cumhuriyet Mahallesi, Barbaros Mahallesi, Başbağlar Mahallesi, Yavuz Selim Mahallesi, Hocabey Mahallesi, İnönü Mahallesi, Aslanlı Mahallesi, Atatürk mahallesi ile Üzümlü ve Altın başak Beldeleri ayrıca, Refahiye İlçesi ve İl Göç İdaresi'nde ulaşılan 500 Afgan göçmen örneklemimizi oluşturmaktadır.

Yaklaşık olarak 2500 kişi olduğu bilinen Afgan göçmenlerin $n = \frac{N}{1+N.\alpha^2}$ formülü²³¹ ile hesaplanan örneklem sayısı; $n = \frac{2500}{1+2500.0,05^2} = \frac{2500}{7,25} \cong 345$ kişi olduğu tespit edilmiştir.

6.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmanın veri toplama aracı araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Araştırma için hazırlanan veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde 29 soru ve ikinci bölümünde ise yarı

²³¹ Soracel, N, Özkara, B, Karakaş M, Özdemir, Ş, Yelken R, Dünder S ve Karaca Y. “Afyon İli Tüketim Analizi, Tüketim Davranışları ve Eğilimleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, C:27, 2002, s.69.

yapılandırılmış 12 soru bulunmaktadır. Anket uygulanmadan önce şu süreç izlenerek uygulanmasına karar verildi: Önce alanda literatür taraması yapılarak soru havuzu oluşturuldu. İlk etapta 29 nicel, 12 nitel soru bir araya getirilerek alanında uzman kişilere iletildi. Ardından uzman görüşleri dikkate alınarak son hali verildi. Alan uzman sayısı 6 olup Binali Yıldırım Üniversitesi ve Munzur Üniversitesinde akademik personel olarak çalışmaktadırlar. Araştırmamızda kullanılacak anket ve görüşme soruları için Doç. Dr. Sabit Menteşe, Dr. Öğr. Üyesi Ayşem Sezer Şanlı, Doç. Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Ekşisu, Dr. Öğr. Üyesi Ersin Türe, Arş.Gör. Dr. Duygu Yıldız Karakoç ve Arş. Gör. Mustafa Köroğlu olmak üzere altı farklı uzmandan görüş alınmıştır.

6.4.Verilerin Toplanması

Veriler bizzat araştırmacı tarafından tercüman eşliğinde göçmenlerin bulunduğu yere gidilerek yapılan yüz yüze görüşme sonucu toplanmıştır. Anket uygulanmadan önce gerekli açıklama ve bilgiler göçmenlere sunulmuş, gönüllülük ilkesi esas alınarak anket uygulanmasına geçilerek gerekli veriler toplanmıştır. Görüşmelerde elde edilen verilerin daha objektif yorumlanabilmesi için ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Veriler toplanırken Erzincan merkez ve çevre mahallelerde oturan Afgan göçmenlerin evlerine gidilmiş çok az sayıda kişiyle de iş yerlerinde görüşülmüştür. Ayrıca, İl Göç İdaresinde Afgan göçmenler için belirli tarihlerde aralıklarında düzenlenen imza günlerinde ise Afgan göçmenlere ulaşılarak veriler toplanmıştır.

7. Bulgular ve Yorum

Afganistan'dan çeşitli nedenler gerekçe gösterilerek Erzincan Merkez ilçeye bağlı, Geçit Konteyner Kent, Cumhuriyet Mahallesi, Barbaros Mahallesi, Başbağlar Mahallesi, Yavuz Selim Mahallesi, Hocabey Mahallesi, İnönü Mahallesi, Aslanlı Mahallesi, Atatürk mahallesi ile Üzümlü ve Altınbaşak Beldeleri, ayrıca, Refahiye İlçesi'ne yerleşmiş Erzincan iline göç ettikten sonra yaşadıkları ve halen yaşamakta oldukları sorunları yerinde ve olduğu gibi tespiti yönelik tarama modelinde desenlenen bu çalışmada veri toplama aracı olarak yapılandırılmış ve yarı

yapılandırılmış sorulardan oluşan anket kullanılmıştır. Anketler bireylerle yüz yüze ve gönüllülük ilkesi temelinde uygulanmış ve veriler SPSS ortamına yüklenerek analiz edilmiştir.

Buna göre yapılandırılmış ankette yer alan sorular ve deneklerin bu sorulara verdiği yanıtların istatistiksel analizleri için yapılan betimsel istatistikler tablo ve şekil olarak aşağıya çıkarılıp yorumlanmıştır.

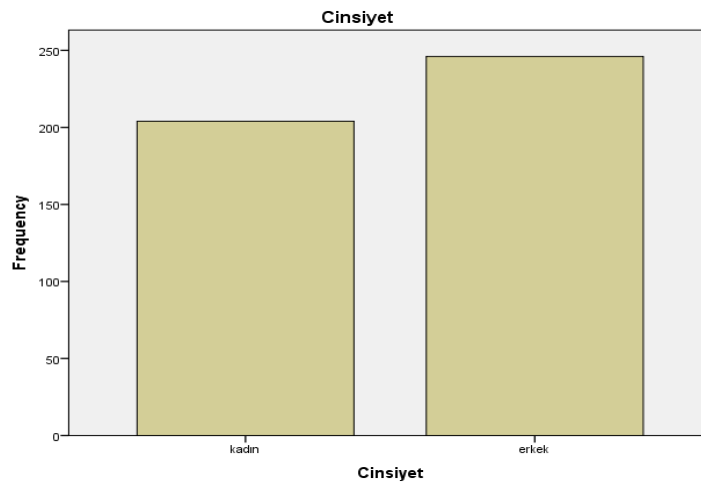
7.1. Yapılandırılmış Anket Soruları ve Yanıtlarına İlişkin Yüzdelik ve Frekans Dağılımları

Anketin birinci sorusu ankete katılanların cinsiyet değişkeniyle ilgili olarak sorulmuş sorudur. Ankete katılan göçmenlerin cinsiyet değişkenine ilişkin yanıtlarına ait yüzdelik ve frekans dağılımı Tablo ve Grafik 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

		N	%
CİNSİYET	Kadın	204	45.3
	Erkek	246	54.7
	Toplam	450	100.0

Grafik 1: Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı (N=450)

Cinsiyet değişkeni ile ilgili anket sorusuna verdikleri yanıtlara göre, araştırmaya dahil edilen göçmenlerin % 45,3'ü kadın (N=204), % 54.7'si ise erkek (N=246) olduğu anlaşılmıştır (Tablo:1 ve Grafik: 1). Bu sonuçlar, dünyadaki toplam göçmenlerin % 52'sinin erkek, % 48'inin kadın olduğu şeklindeki Uluslararası Göç Örgütü verileriyle de benzerlik göstermektedir²³². Erzincan'daki Afgan göçmenlerin çoğunun göçe ailece katıldıkları görülmektedir. Afganistan'da ataerkil bir toplum yapısının olması nedeniyle tek başına göç etme kararı alan bireylerin tamamına yakını erkektir. Kadınlar, ancak aileleriyle birlikte göç edebilmektedirler. Bu nedenle erkek Afgan göçmenlerin sayısı daha yüksektir.

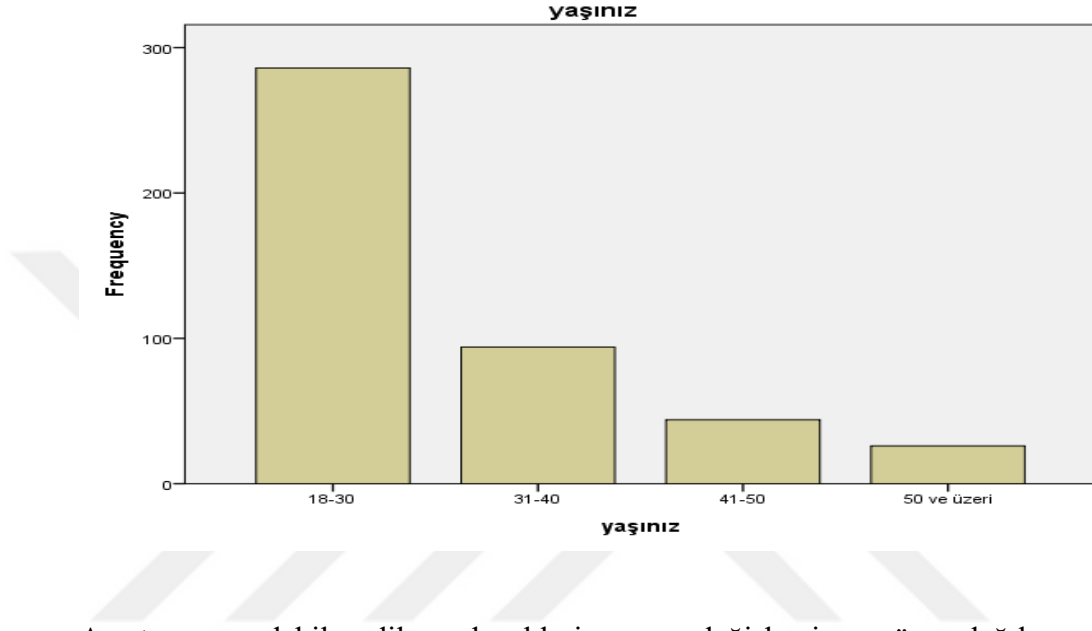
Anketin ikinci sorusu yaş değişkeniyle ilgili olup sonuçlar Tablo ve Grafik 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Yaşa Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
YAŞ	18-30	286	63.6
	31-40	94	20.9
	41-50	44	9.8
	50 ve üzeri	26	5.8
	Toplam	450	100.0

²³² IOM UN Migration, World Migration Report 2020, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf, (Erişim Tarihi: 19.06.2021), s.3.

Grafik 2: Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Yaşa Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Araştırmaya dahil edilen deneklerin yaş değişkenine göre dağılımına bakıldığında 18-30 yaş arası % 63.6 (N=286), 31-40 yaş arası % 20.9 (N=94), 41-50 yaş arası % 9.8 (N=44) ve 50 ve üzeri yaş arası ise % 5.8 (N=26) olduğu görülmektedir. Bu dağılıma göre, Afgan göçmenlerinin gençlerden ve göç etme eğiliminde olanların ezici çoğunluğunun genç nüfustan oluştuğu söylenebilir. Afganlı göçmenlerin en düşük 50 ve üzeri yaş grubunda olmaları % 5.8 (N=26), göç eğiliminin yaşlılarda çok düşük düzeyde olduğu ve bu durum, yaşa bağlı olarak bulundukları yerden ayrılmayı göze alamadıkları ya da bulundukları yerden bir şekilde ayrılma eğilimi gösteremedikleri şeklinde yorumlanabilir. Afganistan'a ait nüfus verileri incelendiğinde ülke nüfusunun 0-14 yaş grubu nüfusun % 40.92'sini, 15-24 yaş arası ise nüfusun %22.22'sini, bu iki grubun toplam nüfusun % 63.14'ünü oluşturduğu görülmektedir. Araştırmamızda katılımcıların da 18-30 yaş arası grubun % 63.6'sını oluşturmuş olduğu düşünüldüğünde verilerin araştırma sonuçlarıyla

uyumlu olduğu görülmektedir²³³. Araştırma bulgularına göre bireylerin yaşları arttıkça göç etme eğiliminin azaldığı görülmektedir. Benzer şekilde, dünya çapında göç eğilimi yaşa göre incelendiğinde genç nüfus lehine bir durum olduğu, gençlerin bulundukları ülke ya da yerlerden kendileri için gelecek vaat eden yer ve memleketlere gitmek istedikleri görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, genç nüfus bulunduğu ülkelerden kendilerinin ileriye yönelik yaşantıları için umut verici bir durum görmemektedirler. Bu durum, genç nüfusun göç eğilimi gösterdiği ülke için ilk etapta sorun yaratmasa da ileriki yıllarda ülkenin entelektüel ve insan kaynağı yönünden ciddi sorunlar yaşayacağını göstermektedir. Yapılması gereken, genç nüfusun ülkeden gitmesini engelleyici politikalar geliştirmek ve onları bulundukları yerlerde yararlı üretken birer birey yapmaktır.

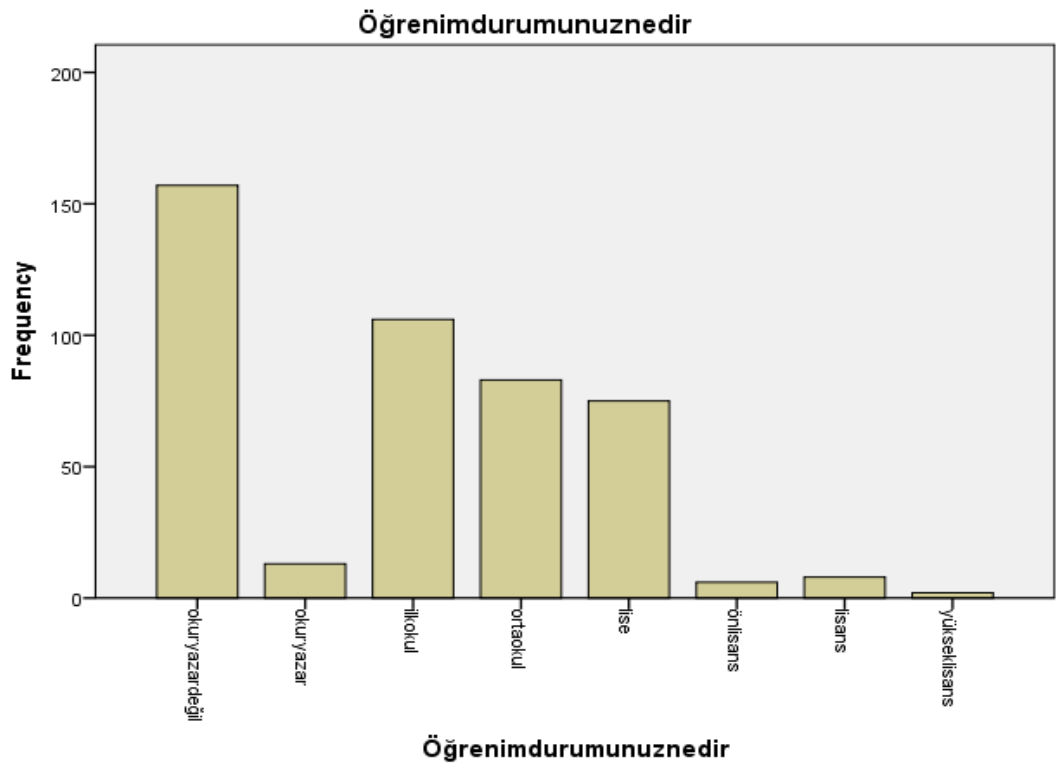
Anketin 3. Sorusu eğitim durumu ile ilgili olup, sonuçlar Tablo ve Grafik 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde	N	%
Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	157
	Okuryazar	13
	İlkokul	106
	Ortaokul	83
	Lise	75
	Ön lisans	6
	Lisans	8
	Yüksek lisans	2
	Toplam	450
		100.0

²³³ “South Asia: Afghanistan”, The World Factbook,, September 14, 2017, <https://web.archive.org/web/20170920072213/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html#People> , (Erişim Tarihi: 19.06.2021).

Grafik 3: Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Araştırmaya dahil edilen Afgan göçmenlerin okuryazarlık düzeylerine ilişkin soruya verdikleri yanıtlar bakıldığında okuryazar olmayanlar % 34.9 (N=157) ile ilk sırada görülmektedir. İlkokulu bitirenlerin oranı % 23.6; ortaokulu bitirenlerin oranı % 18.4 (N=83); lise mezunlarının oranı % 16.7; 2 yıllık lisans eğitimi alanların oranı % 1.3 (N=6); 4 yıllık lisans eğitimi alanların oranı %1.8 (N=6) ve lisansüstü eğitim alanlarına oranı ise en düşük düzeyle yani % 0.4'tür (N=2). Bu veriler, Afgan eğitim sistemiyle uyumlu ve ülke geneli okuryazarlık ve okul öncesinden ilkokul, ortaokul, lise ve yüksek öğretim düzeyinde okullaşma oranlarıyla uyumludur. 2015 yılı verilerine göre Afganistan Gayri Safi Milli Hasılasının (GSMH) % 3.4'ü eğitim

harcamalarına ayrılmaktadır. Verilere göre 15 yaş ve üzeri okuryazar olanlar % 38.2 iken, kadınlarda bu oran % 24.2 düzeyindedir. Afganistan’da ortalama okul yaşamı süresi kadınlarda 8 yıl, erkeklerde 13 yıl, ortalama ise 11 yıldır²³⁴.

Elde ettiğimiz veriler Erzincan’a göç etmiş Afgan göçmenlerin büyük çoğunluğunun düşük düzeyde eğitilmiş bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Erzincan’da ikamet eden Afgan göçmenlerin düşük düzeyde eğitilmiş bireylerden oluşması kaynak ülkedeki eğitim düzeyi verileriyle de benzerlik göstermektedir. Bu bulgular kaynak ülke içinde birçok probleme sebep olabileceği gibi göç edilen ülke için de entegrasyon başta olmak üzere birçok alanda probleme neden olabilmektedir. Çünkü bilgi çağında dünyadaki en düşük okul yazarlık oranlarından birine sahip Afganistan’dan Türkiye’ye gelen eğitim düzeyi düşük göçmenlerin sorun yaşamaları olasıdır.

Anketin 4. sorusu hane halkı sayısı ile ilgili olup, sonuçlar Tablo ve Grafik 4’te verilmiştir. “Hane halkı sayısını belirtiniz” sorusuna ankete katılanların verdiği yanıtlar Tablo ve Grafik 4’te verilmiştir.

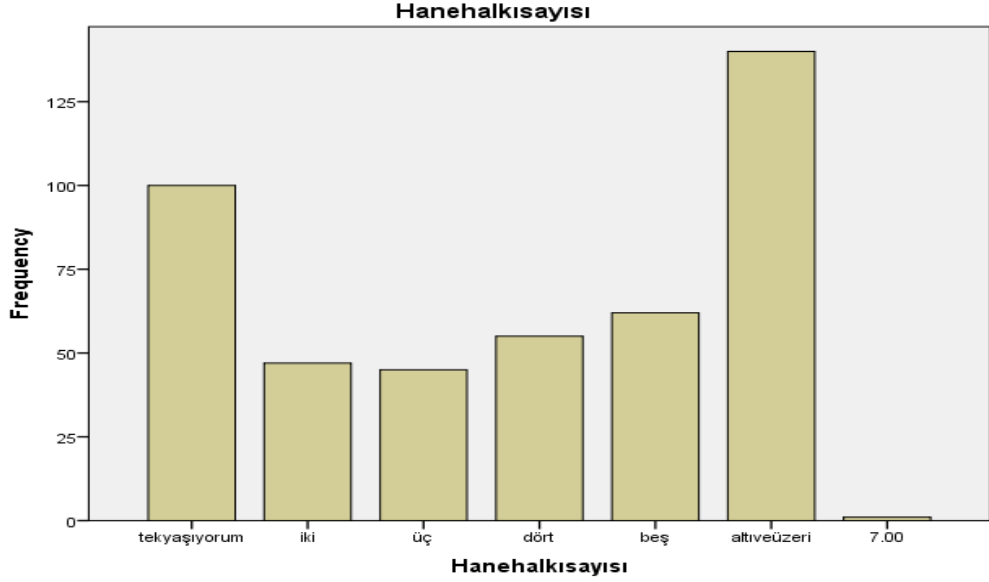
Tablo 4: Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Hane Halkı Sayısı Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Hane Halkı Sayısı	Tek yaşıyorum	100	22.2
	İki	47	10.4
	Üç	45	10.0
	Dört	55	12.2
	Beş	62	13.8
	Altı ve üzeri	141	31.1
	Toplam	450	100.0

²³⁴ “South Asia: Afghanistan”, The World Factbook,, September 14, 2017,

<https://web.archive.org/web/20170920072213/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html#People> , (Erişim Tarihi: 19.06.2021).

Grafik 4: Araştırmaya Dahil Edilen Afgan Göçmenlerin Hane Halkı Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Tablo 4 incelendiğinde görüleceği üzere göçmenlerin hane halkı sayıları içinde altı ve üzeri kişiyle birlikte yaşadıklarını belirtenlerin % 31,1 (N=141) ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İkinci en yüksek oran, hane halkı sayısı tek başına yaşayanlara aittir ve grubun % 22,2'sini (N= 100) oluşturmaktadırlar. Sırayla hane halkı sayıları % 13,8'i (N=62) beş; % 12,2'si (N=55) dört; % 10,4'ü (N=47) iki ve en düşük düzeyde hane halkı sahibi olanlar ise % 10,0 (N=45) ile üç kişilik ailelerden oluşturmaktadır.

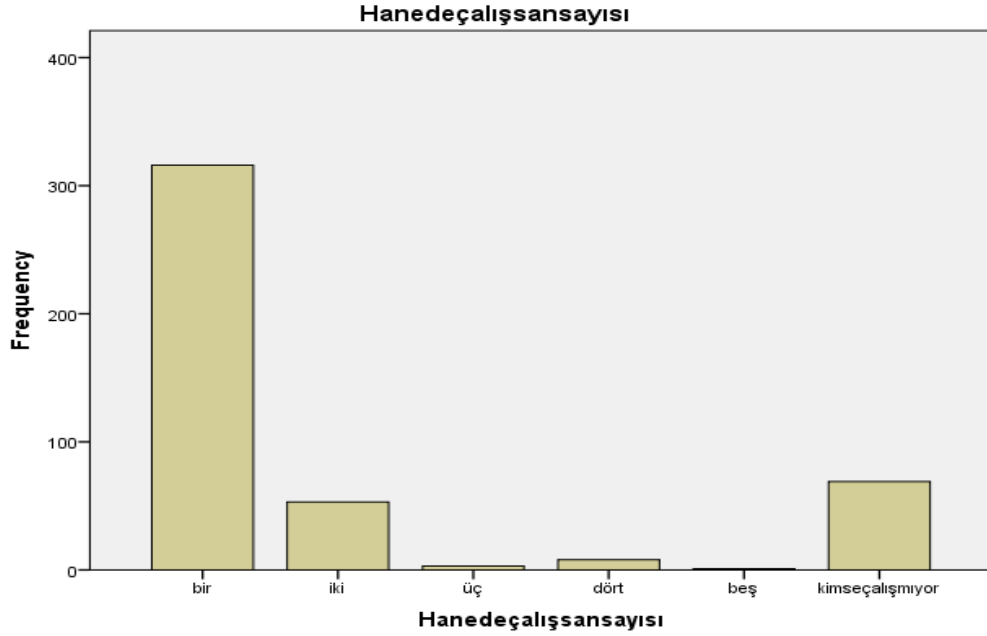
Verilerden de anlaşılacağı üzere Erzincan'a göç eden Afgan göçmenlerin üç ve üzeri kişiye sahip aileler şeklinde göç edenlerin oranı toplam Afgan göçmen sayısının yaklaşık 2/3'ünü oluşturmaktadır. Üstelik, 6 kişi ve üzeri ailelerden oluşan çok çocuklu aile yapısına sahip Afgan göçmenler Erzincan'daki toplam Afgan göçmenlerin yaklaşık 1/3'ünü oluşturmaktadır. Ailece göçen Afgan göçmenler ile tek başına göçe katılan Afgan göçmenler arasında göçme sebepleri ve gelecekle ilgili planlar bakımından önemli farklılıklar mevcuttur. Ailece göçenler yeni bir yaşam kurma umuduyla gelenlerden oluşurken, büyük çoğunluğu göçe ekonomik nedenlerle tek başına katılan göçmenler diğer aile bireylerini Afganistan'da bırakmış olmaları sebebiyle daha çok geri dönme eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır.

Anketin 5. sorusu hanede çalışan birey sayısı ile ilgili olup sonuçlar Tablo ve Grafik 5'te verilmiştir. Hanede çalışan sayısı sorusuna ankete yanıt veren göçmenlerin verdiği yanıtların sonuçları Tablo 5 ve Grafik 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Erzincan'da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Hanede Çalışan Birey Sayısının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Hanede Çalışan Sayısı	Bir	316	70.2
	İki	53	11.8
	Üç	3	.7
	Dört	8	1.8
	Beş	1	0.2
	Kimse Çalışmıyor	69	15.3
	Total	450	100.0

Grafik 5: Hanede Çalışan Birey Sayısının Frekans Dağılımı (N=450)

Tablo ve Grafik 5'te de görüldüğü üzere araştırmaya dahil edilen göçmenlerin hanelerinde kaç kişinin çalıştığı sorusuna verdikleri yanıtlara göre Afgan göçmenlerin % 70.2'si (N=316) ailelerinde tek kişinin çalıştığını belirtmişlerdir. İki kişinin çalıştığını belirtenlerin oranı % 11.8 (N=53); üç kişinin çalıştığını

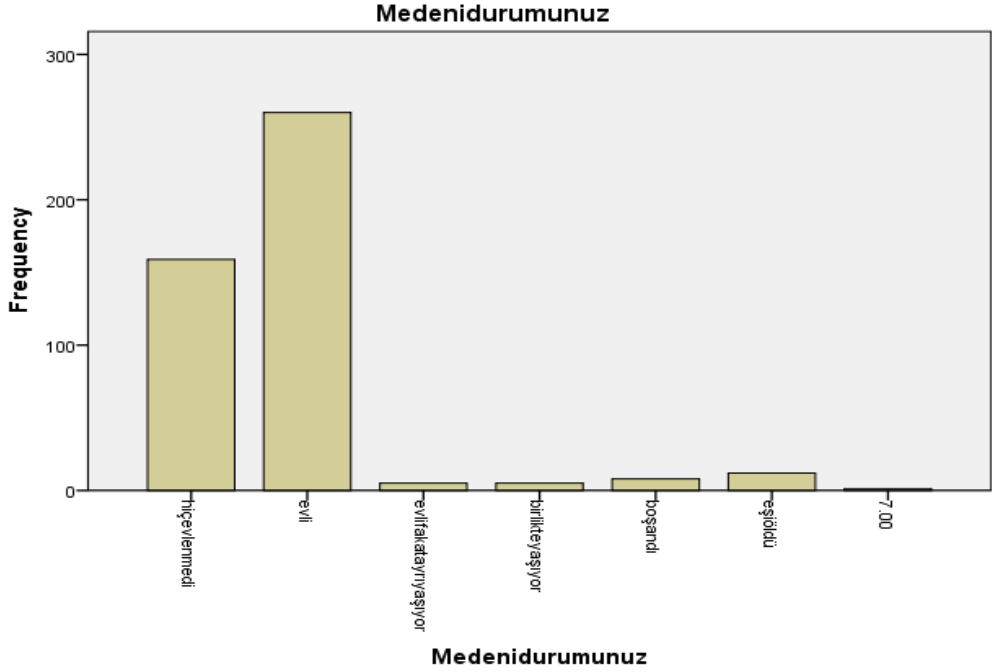
belirtenlerin oranı % 0.7 (N=3); dört kişinin çalıştığını belirtenlerin oranı %1.8 (N=8), beş kişinin çalıştığını belirtenlerin oranı % 0.2 (N=1) ve ailede hiç çalışanın olmadığını belirtenlerin oranı ise % 15.3 (N=69) olduğu görülmektedir. Söz konusu bulgulardan da anlaşılabileceği gibi göçe ailece katılan göçmenlerin hanelerinde genellikle erkek çalışmakta kadınlar ise istihdama katılamamaktadırlar. Afgan göçmenlerin büyük çoğunluğunun düşük ücret karşılığı çalıştıkları Tablo 20’de görüldüğü üzere, Afgan göçmenlerin % 84.7’sinin asgari ücret altında ücret aldıkları görülmektedir. Daha da kötüsü, Afgan göçmenlerin % 15.3’ü ise hanelerinde hiç kimsenin çalışmadığını ifade etmektedirler. Dolayısıyla, söz konusu göçmenlerin de daha fazla sosyal yardıma ihtiyaç duydukları görülmektedir.

Anketin 6. sorusu göçmenlerin medeni durumlarını tespit etmeye yönelik olarak sorulmuştur. “*Medeni durumunuz nedir?*” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar Tablo ve Grafik 6’da verilmektedir.

Tablo 6: Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Medeni Durumlarının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Medeni Durum	Hiç Evlenmedi	159	35.3
	Evli	260	57.8
	Evli Fakat Ayrı Yaşıyor	5	1.1
	Birlikte Yaşıyor	5	1.1
	Boşandı	8	1.8
	Eşi Öldü	13	2.7
	Toplam	450	100.0

Grafik 6: Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Medeni Durumlarının Frekans Dağılımı (N=450)

Tablo ve Grafik 6’da da görüldüğü üzere, araştırmaya dahil edilen göçmenlerin medeni durumlarına ilişkin soruya verdikleri yanıtları incelendiğinde göçmenlerin % 57.8’inin (N=260) evli; % 35.3’ünün (N=159) ise hiç evlenmemiş oldukları görülmektedir. “*Evli Fakat Ayrı Yaşıyor*” olanlar toplam göçmenlerin % 1.1’ini (N=5), “*Evli olmadığı halde birlikte yaşadığını*” belirtenler % 1.1’ini (N=5), boşandığını belirtenler % 1.8’ini (N=8) oluşturmaktadır. Ve son olarak “*Eşinin öldüğünü*” belirtenlerin toplam göçmenler içindeki oranı % 2.7’dir (N=13).

Anketin 7. sorusu, Afgan göçmenlerin en temel sorunlarını tespit etmeye yönelik “*Göç ettikten sonra en çok zorlandığınız üç konu/sorun nedir?*” şeklindeki sorudur.

Şekil 7: Afgan Göçmenlerin Göç Sonrası Yaşadıkları Sorunlarla İlgili Sorulan Sorulara Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Sorunlar									
	Sorunla karşılaşmadım		1.Derecede		2.Derecede		3.Derecede		Toplam
	N	%	N	%	N	%	N	%	450 (%100)
Kent yaşamına uyum	432	96.0	6	1.3	6	1.3	6	1.3	450 (%100)
Sağlık	308	68.4	35	7.8	59	13.1	46	10.0	450 (%100)
Güvenlik	415	92.2	5	1.1	13	2.9	17	3.6	450 (%100)
Barınma	261	58.0	54	12.0	81	18.0	54	11.8	450 (%100)
Eğitim	400	88.9	10	2.2	17	3.8	23	5.1	450 (%100)
Beslenme	313	69.6	12	2.7	76	16.9	47	10.2	450 (%100)
İşsizlik	78	17.3	267	59.3	69	15.3	35	7.6	450 (%100)
Diğer	339	75.3	66	14.4	29	6.5	14	3.1	450 (%100)

Şekil 7: Karşılaşılan sorunlar bağlamında kendilerine kente uyum, sağlık, eğitim, barınma vb. hizmet alanlarında sorunlarla karşılaşp karşılaşmadıkları ve karşılaşmış iseler önem (1-2-3) derecesine göre belirtmeleri istenmiştir. Karşılaştıkları sorunlar içinde işsizlik sorunu en yüksek düzeyde görülmektedir. Örnekleme de yer alan ve anketlere yanıt veren 450 göçmenden, 267'si yani % 59.3 birinci derecede işsizlik sorunu ile karşılaşmış; 261'i yani % 58.0'i barınma sorunu ile hiç karşılaşmazken; 54'ü yani % 12.0'si birinci derecede barınma sorunu ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Eğitim sorunu ile hiç karşılaşmayanlar 400 kişi ile katılımcıların % 88.9'unu oluştururken, birinci derece eğitim sorunu ile karşılaştığını belirtenlerin sayısı 10 olup, katılımcıların % 2.2'sini oluşturmaktadırlar. Güvenlik sorunu ile karşılaşmadıklarını belirtenler ise 415 kişi ile toplam katılımcıların % 92.2'sini oluşturmaktadır. Bu haliyle Afgan göçmenlerinin kendilerini Erzincan ilinde güvende hissettikleri anlaşılmaktadır.

Göçmenlerin % 69.6'sı beslenme konusunda hiçbir sorun yaşamadıklarını belirtirken, % 2.2'si birinci derecede beslenme sorunu yaşadıklarını ifade

etmektedirler. Diğer bir seçeneği işaretleyen göçmenlerin % 75'i bir sorun yaşamadıklarını ifade ederken, % 14.4 'ü ise birinci derecede kimlik alamama ve dil problemi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Göçmenlerin %96'sı kent yaşamına uyum sağlamada herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Afganistan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin %57.6'sının kentten göç etmiş olmaları Afgan göçmenlerin Erzincan'da kent yaşamına uyum sağlamada çok fazla sorun yaşamamalarına gerekçe gösterilebilir. Göçmenlerin yalnızca % 1.3'ünün ise birinci derecede kent yaşamına uyum sağlamada zorlandıkları görülmektedir.

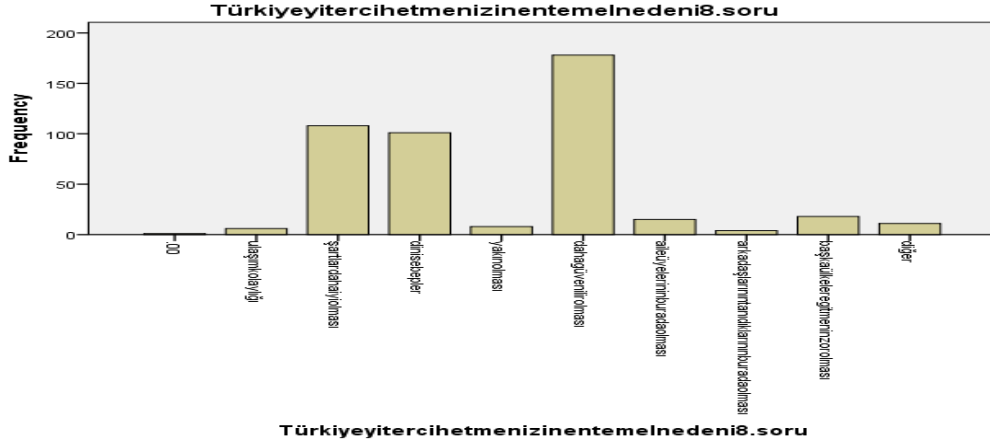
Erzincan'da yaşayan Afgan göçmenlerin % 68.4'ü sağlık konusunda sorun yaşamadıklarını ifade ederken, % 30.9'u sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Birinci derecede sağlık problemi yaşayanlar toplam göçmenlerin % 7.8'ini oluşturmaktadır. Afgan göçmenlerle yapılan yüz yüze görüşmelerde göçmenler sağlık sigortalarının belli yaş gruplarında iptal edilmesi ve hizmet almak için ücret ödemek zorunda kalmaları bu alanda problem yaşamalarına neden olmuştur.

Anketin 8. sorusu Türkiye'yi tercih etmelerinin nedenlerinin neler olduğuna ilişkindir. Göçmenlerin Türkiye'yi tercih etmelerinin nedenlerine ilişkin soruya verdikleri yanıtlar Tablo ve Grafik 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Afgan Göçmenlerin Türkiye'yi Tercih Nedenlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Türkiye'yi tercih nedeni	Ulaşım Kolaylığı	6	1.3
	Şartlar Daha İyi Olması	108	24.0
	Dini Sebepler	101	22.4
	Yakın Olması	8	1.8
	Daha Güvenilir Olması	178	39.6
	Aile Üyelerinin Burada Olması	15	3.3
	Arkadaşlarının Tanıdıklarının Burada Olması	4	0.9
	Başka Ülkelere Gitmenin Zor Olması	18	4.0
	Diğer	11	2.4
	Total	450	100.0

Grafik 7: Afgan Göçmenlerin Türkiye’yi Tercih Nedenlerinin Frekans Dağılımı

Tablo ve Grafik 7’de de görüldüğü üzere göçmenlerin Türkiye’yi tercih etme nedenleri sırasıyla % 39.6’sı (N=178) “*Daha Güvenilir Olması*”; % 24.0’ü (N=108) “*Şartların Daha İyi Olması*”; % 22.4’ü (N=101) “*Dini nedenler*”; % 4.0’ü (N=18) “*Başka Ülkelere Gitmenin Zor Olması*”; % 3.3’ü (N=15) “*Aile bireylerinin Erzincan’da olmaları*”; % 2.42’si (N=11) “*Diğer nedenler*”; % 1.8’i (N=6) “*Ülkelerine yakın olması*”, % 1.3’ü (N=6) “*Ulaşım kolaylığı*” ve % 0.9’u (N=4) ise “*Arkadaş ve bazı tanıdıklarının Erzincan’da bulunması*” şeklinde sıralanmıştır.

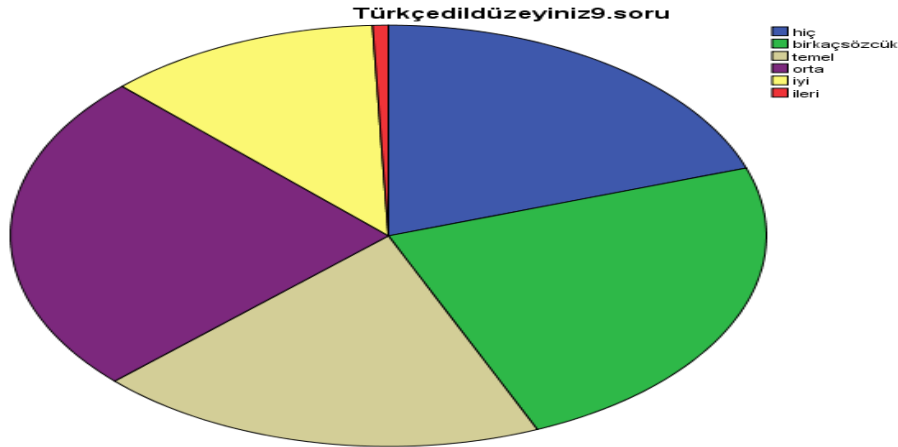
Türkiye’yi tercih etme nedenleri arasında birinci sırayı % 39.6’lık bir oranla “*Daha güvenli ülke olması*” yanıtının verilmesi iç savaş, çatışma ve kaos ortamından kaçan göçmenlerin daha güvenli bir ülkede yaşamayı öncelik olarak gördükleri anlamına gelir. Türkiye’yi tercih nedenleri arasında ikinci sırayı ise % 24’lük bir oranla “*Şartların daha iyi olması*” yanıtı almaktadır. Türkiye’deki yaşam koşullarının, barış ortamının, insan hakları ve demokratik düzenin varlığı Türkiye’nin daha ileri bir ekonomik gelişmişlik düzeyinde olması, Afgan göçmenler tarafından Türkiye’yi tercih sebeplerinin en önemlilerinden biri olduğu görülmektedir. Üçüncü tercih sebebi ise % 22.4’lük bir oranla “*Dini sebepler*” başlığı altında aynı dine inanan insanların yaşadığı bir ülke olması dolayısıyla, tercih edildiği ifade edilmektedir. % 4’lük bir oranla da “*Başka ülkelere gitmenin zorluğu*” nedeniyle Türkiye’nin tercih edildiği görülmektedir.

Anketin 9. sorusu Türkçe dil düzeyini tespit etmeye yöneliktir. Türkçe bilme düzeylerine ilişkin sonuçlar Tablo ve Grafik 8’de verilmektedir.

Tablo 8: Afgan Göçmenlerin Türkçe Dilini Bilme Düzeyleri Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Türkçe dilini bilme düzeyleri	Hiç	89	19.8
	Birkaç Sözcük	107	23.8
	Temel	87	19.3
	Orta	111	24.7
	İyi	53	11.8
	İleri	3	0.7
	Toplam	450	100.0

Grafik 8: Afgan Göçmenlerin Türkçe Dilini Bilme Düzeyleri Frekans Dağılımı (N=450)

Grafik 8’de görüldüğü üzere göçmenlerin Türkçe dilini bilme düzeylerine ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde; % 19.8’i (N=89) Türkçeyi hiç bilmediklerini, % 23.8’i (N=107) “*Birkaç sözcük bildiklerini*”; % 19.3’ü (N=87) “*Temel düzeyde bildiklerini*”; % 24.7’si (N=111) “*Orta düzeyde*”; % 11.8’i (N=53) “*İyi düzeyde*”; ve % 0.7’si (N=3) ise “*İleri düzeyde*” Türkçe bildikleri ve konuştuklarını belirtmişlerdir.

Erzincan’da yaşayan Afgan göçmenlerin % 19.8’i “*Türkçeyi hiç bilmedikleri*”, % 23.8’inin ise yalnızca “*Birkaç sözcük*” konuşabiliyor olmaları göçmenlerin yaklaşık yarısının dil problemi yaşadığını göstermektedir. Bu durum göçmenlerin topluma entegrasyonunu engelleyen en önemli sebeplerden biri olarak kabul edilebilir. Afgan göçmenlerin yaşadıkları dil problemleri beraberinde birçok ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlara yol açmaktadır. Dil probleminden dolayı işveren tarafından belirli iş kollarında tercih edilmeyen göçmenler geçim sıkıntısı yaşamaktadırlar. Ayrıca dil sorunu nedeniyle sosyal ilişkiler ve komşuluk ilişkileri kurulamamakta, kamu dairelerinde haklarını aramakta zorlanmaktadırlar. Tablo 9’da da görülebileceği gibi, göçmenlerin % 40’ı öğrenim konusunda en önemli ihtiyaçlarının dil öğrenmek olduğunu ifade etmişlerdir.

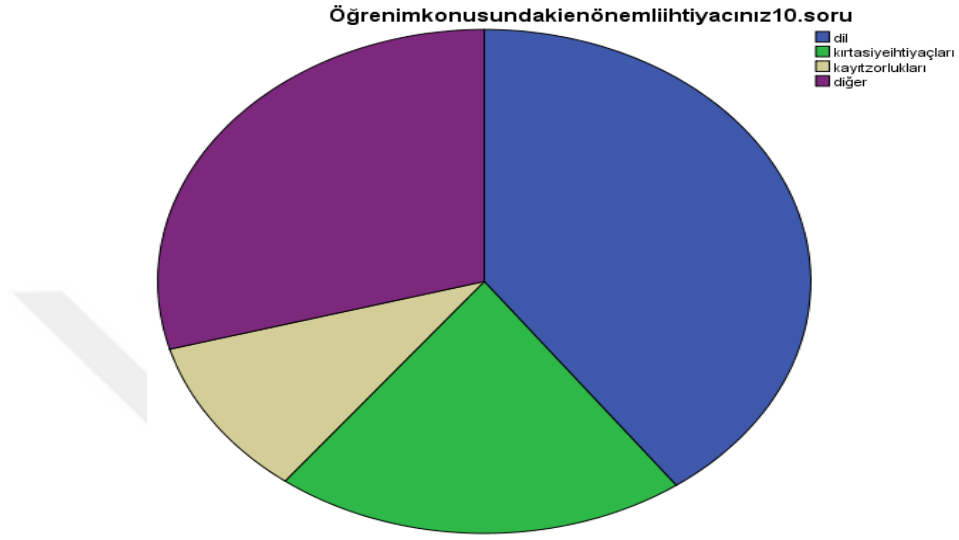
Yaşanan bütün dil problemleri birlikte değerlendirildiğinde Afgan göçmenler bulundukları toplumda yalnızlaşmakta ve toplumla bütünleşmekte zorlanmaktadırlar. Göçmenlerin topluma entegrasyonu önündeki en büyük engel olan dil sorununu aşmak için yaygın eğitimde dil kurslarının açılmasına ağırlık verilmelidir.

Anketin 10. sorusu “*Öğrenim konusundaki en önemli ihtiyacınız nedir ?*” şeklinde ifade edilmiştir. Göçmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo ve Grafik 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Afgan Göçmenlerin Öğrenim Konusundaki En Önemli İhtiyaçlarının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Öğrenim konusundaki en önemli ihtiyacınız nedir	Dil	180	40.0
	Kırtasiye İhtiyaçları	92	20.4
	Kayıt Zorlukları	46	10.2
	Sorun yaşamıyorum	132	29.3
	Toplam	450	100.0

Grafik 9: Afgan Göçmenlerin Öğrenim Konusundaki En Önemli İhtiyaçların Frekans Dağılımı (N=450)

Tablo ve Grafik 9’da görüleceği üzere göçmenlerin eğitimle ilgili en önemli sorunlarının ne olduğuna ilişkin soruya verdikleri yanıtlara göre, Afgan göçmenlerin %40’ı (N=180) “*Dil*”; % 20.4’ü (N=92) “*Kırtasiye*”; % 10.2’si (N=46) “*Kayıt zorlukları*” yaşadıklarını belirtmişlerdir. % 29.3’ü (N=132) ise “*Sorun yaşıyorum*” seçeneğini işaretlemişlerdir. Afgan göçmenler % 40’lık bir oranla dili en önemli sorun olarak görmektedirler. Tablo 6’da göçmenlerin % 35’inin (N=159) bekâr olması ve Tablo 4’te % 22,2’sinin (N=100) yalnız yaşıyor olması ki -bu grubun içinde evli olduğu halde eşi ve çocuklarını köken ülkede bırakarak göçe yalnız katılanlar da var - bu oranın yüksek çıkmasına gerekçe gösterilebilir. Çünkü, bu bireylerin Tablo 3’te % 34.9 gibi yüksek bir oranla okur-yazar olmamaları ve kendileriyle ilgili herhangi bir eğitim planlarının olmaması onların çoğunun öğrenimden uzak iş gücüne katılan bireyler olduğunu göstermektedir.

Afgan göçmenlerin kaynak ülkede kentlerden mi yoksa kırsal kesimden mi geldiklerini tespit etmeye yönelik anketin 11. sorusu “*Erzincan’a göç etmeden önce yaşadığınız yer, kentsel bir yerleşim yeri mi yoksa kırsal bir yerleşim yeri miydi?*” şeklindeki bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar Tablo 10’de verilmiştir.

Tablo 10: “Afgan Göçmenlerin Erzincan’a Göç Etmeden Önce Yaşadıkları Yerin Kentsel Bir Yerleşim Yeri Mi Yoksa Kırsal Bir Yerleşim Yeri Mi?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Göç öncesi ülkelerinde yaşadıkları yerin özelliği	Kent	259	57.6
	Kır	191	42.2
	Total	450	100.0

Tablo 10’a göre göçmenlerin Erzincan’a göç etmeden önce % 57.6’sı (N=259) kent ve benzeri yerleşim yerinde, % 42.2’si (N=191) ise kırsal yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar. Afganistan nüfusu ile ilgili 2017 yılı verilerine göre, kentsel nüfus toplam nüfusun % 27’sini, kırsal nüfus ise % 73’ünü oluşturmaktadır²³⁵. Tablo 10’da da görülebileceği gibi, Afganistan’da kentsel nüfusun kırsala göre çok daha az olduğu göz önünde bulundurulduğunda çoğunlukla kentlerde yaşayan Afgan göçmenlerin Türkiye’ye göç ettikleri sonucuna varılabilir.

Grafik 10: Göçmenlerin Erzincan’a Göç Etmeden Önce Yaşadıkları Yerin, Kentsel Bir Yerleşim Yeri Mi Yoksa Kırsal Bir Yerleşim Yeri Mi Olduğuna İlişkin Frekans Dağılımı (N=450)

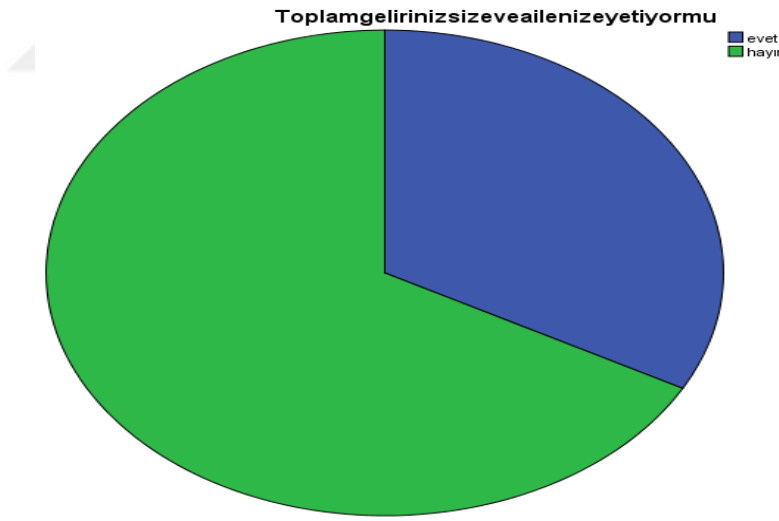
²³⁵ “South Asia: Afghanistan”, The World Factbook, September 14, 2017, <https://web.archive.org/web/20170920072213/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html#People>, (Erişim Tarihi: 19.06.2021).

Anketin 12. sorusu “*Ailedeki toplam geliriniz size ve ailenize yetiyor mu?*” şeklinde ifade edilmiştir. Gelirlerinin kendilerine yetip yetmediği sorusuna ilişkin verilen yanıtların yüzdelik ve frekans dağılımı Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: Afgan Göçmenlerin Ailedeki Toplam Gelir Miktarının Yeterli Olup Olmadığına İlişkin Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Ailedeki toplam gelirin ihtiyacı karşıma düzeyi	Evet	148	32.9
	Hayır	302	67.1
	Toplam	450	100.0

Grafik 11: Afgan Göçmenlerin Ailedeki Toplam Gelir Miktarının Yeterli Olup Olmadığına İlişkin Soruya Verilen Yanıtların Frekans Dağılımı (N=450)

Grafik 11’de de görüldüğü üzere araştırmaya dahil edilen bireylerin gelirlerinin kendilerine yetmediğini belirtenlerin oranı % 67.1 (N=302) iken, % 32.9’u ise (N=148) ailedeki toplam gelir miktarının kendileri için yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Göçmenlerin üçte ikisinden fazlasının gelirlerini yetersiz bulmaları ekonomik güçlüklerle karşı karşıya olduklarını da göstermektedir. Ekonomik amaçlı Türkiye’ye göç eden Afgan göçmenlerin ülkelerinde yaşadıkları ekonomik

problemlerinin daha iyi bir gelecek umarak göç ettikleri Türkiye’de de devam ettiği görülmektedir.

Anketin 13. sorusu çalıştıkları işyerlerinde kendilerine ödenen ücretin emeklerinin karşılığı olup olmamasıyla ilgilidir. Araştırmaya dahil edilen göçmenlerin çalıştıkları işyerlerinde işverenin emeklerini ücretlendirmeleri hakkındaki görüşlerinin yüzdelik ve frekans dağılımları Tablo 12’te verilmiştir.

Tablo 12: Afgan Göçmenlerin Çalıştıkları İşyerlerinde İşverenlerin Emeklerini Ücretlendirmelerine İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
İşverenlerin çalıştıkları işyerinde emeklerini ücretlendirmelerine ilişkin görüşlerin	Hak ettiğimin çok altında alıyorum	132	29.3
	Hak ettiğime yakın alıyorum	52	11.6
	Hak ettiğim i alıyorum	106	23.6
	Hak ettiğimden fazlasını alıyorum	1	0.2
	Çalışmıyorum	159	35.3
	Toplam	450	100.0

Tablo 12 araştırmaya dahil edilen göçmenlerin çalıştıkları işyerlerinde işverenlerin emeklerinin karşılığını ne düzeyde verdiklerine ilişkin görüşlerini göstermektedir. Buna göre, göçmenlerin çalıştıkları işyerlerinde kendilerine verilen ücretlerin emeklerinin çok altında ya da hak ettiklerinin çok altında olduğunu belirtenlerin oranı % 29.3’tür (N=132). Hakkettiğine yakın ücret aldığını ifade eden bireylerin oranı % 11.6 (N=52) iken, hakkettiği ücreti aldığını ifade eden bireylerin oranı % 23.6’dır (N=106). İş gücüne katılan bireyler arasında en düşük oran ise % 0.2 (N=1) ile “*Hak ettiğim ücretten fazlasını alıyorum*” yanıtını veren bir kişidir. % 35.3’lük (N=159) bir oranla “*Çalışmıyorum*” seçeneğini işaretleyen bireyler ise en yüksek grubu oluşturmaktadır.

Hane halkı içinde çalışmayan bireylerin çalışmama nedenlerini tespit etmeyi amaçlayan anketin 14. sorusu “*Ailenizdeki çalışmayan bireylerin çalışmama nedeni nedir?*” şeklinde ifade edilmiş ve sonuçlar Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13: Afgan Göçmenlerin Kendi Ailelerinde Bireylerin Çalışmama Nedenlerine İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı(N=450)

Madde		N	%
Ailenizdeki çalışmayan bireylerin çalışmama nedeni nedir?	Çalışmak istemediği için	6	1.3
	Çalışamaz olduğu için	58	12.8
	Öğrenci olduğu için	28	6.2
	Emekli olduğu için	1	0.2
	İş bulamadığı için	157	34.8
	Yalnız Yaşıyorum	81	18
	Evde Çocuklarıma Bakıyorum	85	18.8
	Hepimiz Çalışıyoruz	16	3.5
	Eşim İzin Vermiyor	5	1.1
	Türkçe Bilmedikleri İçin	11	2.4
	Çalışma İzni Olmadığı İçin	1	0.2
	Kimlik Olmadığı İçin	1	0.2
	Toplam	450	100.0

Tablo13'te elde ettiğimiz verilere baktığımızda Afgan göçmenlerin % 1.3'ü (N=6) "*Çalışmak istemediği için*"; % 12.8'i (N=58) "*Çalışamaz olduğu için*"; % 6.2'si (N=28) "*Öğrenci olduğu için*"; % 0.2'sinin (N=1) "*Emekli olduğu için*"; % 34.8'inin (N=157) ise "*İş bulamadığı için*" istihdama katılmadıkları görülmektedir. Afgan göçmenlerin istihdama katılmama nedenlerinin arasında iş bulamama % 34.8 ile ilk sırada yer almaktadır. Erzincan'da iş kollarının sınırlı ve işsizlik oranının yüksek olması yerel halk için büyük ekonomik problemlere neden olmakta ve bu sorun dil bilmeyen ya da çok az bilen ve hayatta kalabilmek için kendilerine yeni bir yaşam kurmaya çalışan Afgan göçmenleri daha da çıkmaza sokmaktadır. İşsizliğin çok yüksek olduğu Erzincan'da yerel halk arasında bile çok fazla işsiz varken Afgan göçmenlerin iş bulabilmeleri daha da zorlaşmaktadır.

Göçmenlerin % 18'i (N=81) "*Yalnız yaşadıkları*"; % 18.8'inin (N=85) ise evde çocuklarına baktıkları için istihdama katılmadığı görülmektedir. Yapılan yüz yüze görüşmelerde de anlaşılaacağı üzere köken ülkede kadına tanınan rolün göç edilen yerde de devam ettiği görülmektedir. Çok çocuklu aile yapısına sahip olan Afgan kadınların sosyal hayattan uzak ve asıl görevlerinin çocuklarına bakmak

olması onları toplumdan kopararak daha da yalnızlaşmalarına neden olmaktadır. Sosyal hayattan kopuk yaşayan Afgan kadınların buna bağlı olarak dil sorununu daha belirgin şekilde yaşadıkları da gözlemlenmektedir.

Tablo 4'te % 31.1 gibi yüksek bir oranla hane halkı sayısının 6 ve üzeri olması elde ettiğimiz bu bulguyu desteklemektedir. Dolayısıyla, hane halkı sayısının yüksek oranda 6 ve üzeri olması kadınları öncelikli görev olarak çocuklara bakmak zorunda bırakmıştır. Tablo 14'te görüldüğü gibi iş gücüne katılmayan kadın bireylerin % 92 gibi yüksek bir orana sahip olması “*Çocuklarıma bakmak zorundayım*” diyen katılımcılarla ilgili olduğu görülmektedir. Erzincan'da yaşayan Afgan kadın göçmenlerin toplumsal cinsiyet rolüne dayalı olarak ev içi alanda sınırlandırılarak yüksek oranda ev dışında çalışmadıkları ve çok fazla sosyal yaşama katılmadıkları görülmektedir. Birebir yapılan yüz yüze görüşmelerde de elde edilen bulgulara göre erken yaşta evlendirilen kadınların kısa sürede çok çocuklu aile yapısına dahil olması kadının işgücü başta olmak üzere sosyal hayata katılımını da engellemektedir.

Yukarıdaki veriler incelendiğinde Afgan göçmenlerin % 3.5'i (N=16) ailelerindeki tüm bireylerin çalıştığını ifade etmektedir. Tüm aile bireylerinin istihdama katıldığı ailelerin oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Göçmenlerin % 1.1'i (N=5) “*Eşi izin vermediği için*”; % 2.4'ü (N=11) “*Türkçe bilmedikleri için*”; % 0.2'si “*Çalışma izni olmadığı için*” ; yine % 0.2'si (N=1) ise “*Kimlik olmadığı için*” istihdama katılamadıklarını ifade etmişlerdir.

Anketin 15. sorusu “Hane halkı içindeki çalışan kadın sayısı nedir?” şeklinde ifade edilmiş ve sonuçları Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: Afgan Göçmenlerin Hane Halkı İçindeki Çalışan Kadın Frekans ve Yüzdelik Dağılımı(N=450)

Madde		N	%
Hane halkı içindeki çalışan kadın sayısı	Bir	31	6.9
	Üç	4	.9
	Dört ve üzeri	1	.2
	Yok	414	92.0
	Toplam	450	100.0

Tablo 14’te görüldüğü üzere Afgan kadın göçmenlerin % 92’lik önemli bir bölümü iş gücüne katılamamaktadır. Göçmen kadınların sadece % 8’lik bir bölümü çalışmaktadır. Kadınların işgücüne katılmaması onları sosyal hayattan uzak tutmakta topluma entegrasyonunu zorlaştırmaktadır. Geleneksel toplumdan gelen Afgan göçmen kadınların yalnızca çocukları olduğu için değil kadının işgücüne katılmaması gerektiği şeklindeki düşünce tarzlarının da etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Anketin 16. sorusunda Afgan göçmenlere yapılan yardımların kimler tarafından yapıldığı ve bu yardımların kendileri açısından önem derecesine göre 1-2-3 şeklinde işaretlemeleri istenmiştir ve verilen yanıtlar Tablo 15a’da frekans ve yüzdelik olarak verilmiştir.

Tablo 15a: Erzincan’da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Kimlerden Yardım Alıp Almadıkları ve Alınan Yardımların Önem Derecesine (1,2,3) Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Yardım edenler	Yardım etme derecesi								Toplam
	Almıyorum		1.Dereced e		2.Dereced e		3.Dereced e		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Kızılay	286	63.6	154	34.2	10	2.2	-	-	450 (%100)
Dernekler	448	99.6	1	.2	1	.2	-	-	450 (%100)
Dini kuruluşlar	448	99.6	1	.2	1	.2	-	-	450 (%100)
Valilik	334	74.2	45	10.0	61	13.6	10	2.0	450 (%100)
Belediyeler	450	100.0	-	-	-	-	-	-	450 (%100)
STK'lar	450	100.0	-	-	-	-	-	-	450 (%100)
Akrabalar	448	99.6	2	.4	-	-	-	-	450 (%100)
Komşular	399	88.7	12	2.4	27	6.0	11	2.4	450 (%100)
Vatandaşlar	416	92.4	15	3.3	12	2.7	7	1.6	450 (%100)
<u>partiler</u>	449	99.8	1	.2	-	-	-	-	450 (%100)
İHH	428	95.1	5	1.1	7	1.6	10	2.0	450 (%100)

Tablo 15a’da önem derecesine göre Afgan göçmenlere birinci derecede % 34.2 ile en yüksek düzeyde Kızılayın yardım ettiği anlaşılmaktadır. İkinci en yüksek oran % 10 ile birinci derecede valiliktir. Üçüncü sırada ise birinci derecede % 3.3 ile vatandaşlar, dördüncü en yüksek düzeyde birinci derecede % 2.4 ile komşuları, beşinci olarak kendilerine birinci derecede % 5 ile İHH’lerin yardım ettiği görülmektedir. Dernekler, dini kuruluşlar ve partilerin Afgan göçmenlere % 96.6 gibi yüksek bir oranla yardım etmedikleri görülür. Bu kuruluşlardan yardım alanlar ise sadece birinci derecede % 1’i kapsamaktadır. STK ve Belediyelerden ise hiçbir göçmenin yardım almamış olması dikkat çekicidir. Göçmenlerin birinci derecede %

2.4'ü komşulardan yardım aldıklarını ifade ederken, % 4'ü ise birinci dereceden akrabalarından yardım aldıklarını ifade etmişlerdir.

Burada dikkati çeken önemli bir nokta Afgan göçmenlerinin çok düşük düzeyde farklı kurum ve kuruluşlar ile vatandaşlardan yardım aldıklarıdır. Bu da göçmenlerin bulundukları yerde hala beklenen yardımı alamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca dini kuruluşların yardım noktasında çok gerilerde kalmaları önemli bir sorun olarak değerlendirilebilir. T.C. İçişleri Bakanlığının desteği ile Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından Van ve Ağrı'da ikamet eden Afgan göçmenlerin sosyal yardım kaynağını tespiti yönelik yapılan araştırma sonucunda % 57.6 ile göçmenlerin en çok yardımı valilik ve belediyelerden aldığı görülmektedir²³⁶. Ancak, Erzincan ilinde yaşayan Afgan göçmenlere yardımcı olan kuruluşlar arasında belediyenin yer almaması dikkat çekicidir. Aynı bölgede yer alan benzer yaşam standartlarına sahip olan illerde yaşayan Afgan göçmenleri (Ağrı ve Van, Erzincan) karşılaştırdığımızda yardım alınan kuruluşların yüksek oranda farklılık göstermesi göç yönetimine yardımcı kuruluşların il bazında düşük etki düzeyini göstermektedir. Ağrı ve Van illerinde yaşayan Afgan göçmenler % 67.3'ü herhangi bir kuruluştan yardım aldıklarını beyan ederken, Erzincan ilinde yaşayan Afgan göçmenlerin Tablo 15b'de görüldüğü üzere yaklaşık yarısının (% 48.2) herhangi bir kuruluştan yardım almadıklarını beyan etmeleri dikkat çekmektedir.

Tablo 15b: Erzincan'da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Yardım Alıp Almadıklarına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Erzincan'da yardım almakta mısınız?	Hayır	217	48.2
	Evet	233	51.8
	Toplam	450	100.0

²³⁶ Türkiye' de Afganistan Uyraklı Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye' ye Geliş Sebepleri, Türkiye'de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2017, s.69.

Tablo 15b göçmenlerin yardım alıp almadığını göstermekte ve görünen göçmenlerin % 48.2'sinin (N=217) yardım almadığı ve ancak % 51.8'inin (N=233) yardım aldığı görülmektedir.

Tablo 16: Afgan Göçmenlerin Erzincan'a Göç Etmeden Önce Yaşadıkları Ülkede Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Ülkenizde göç öncesi herhangi bir işte çalışıyor muydunuz?	Evet	240	53.3
	Hayır	210	46.7
	Toplam	450	100.0

Tablo 16'da göçmenlerin Türkiye'ye göç etmeden önce yaşadıkları ülkede herhangi bir işte çalışıp çalışmama oranlarına bakıldığında Afgan göçmenlerin % 53'ü önceden ülkelerinde çalışmışken, % 46.7'si çalışmamıştır. Bu dağılımda çalışan göçmen grup ile çalışmayan göçmen grup oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Şekil 7'de de görüldüğü üzere göçmen katılımcıların % 59.3'ünün Erzincan ilinde işsizlik sorunuyla karşı karşıya kaldığı görülmekte olup ülkelerinde yaşadıkları işsizlik probleminin Türkiye'de de devam ettiği gözlemlenmektedir. İşsizlik sorunuyla karşı karşıya kalan Afgan göçmenlerin birincil ihtiyaçlarını karşılamakta bile zorlandıkları görülmektedir.

Tablo17:Türkiye'ye Gelmeden Önce Hangi Ülkede Yaşadınız? Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N= 450)

Madde		N	%
Türkiye'ye gelmeden önce hangi ülkede yaşadınız?	Afganistan	329	73.1
	Pakistan	7	1.6
	İran	113	25.1
	Diğer	1	0.2
	Toplam	450	100.0

Tablo 17'deki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin Erzincan'a göç etmeden önceki yaşadıkları yer % 73.1'lik oranla Afganistan ilk sıradadır. İkinci sırada ise % 25'lik oranla İran'dan gelen göçmenler yer almaktadır. İran, Türkiye'ye gelen Afgan göçmenler açısından önemli bir transit ülkedir. Yaklaşık 4 milyon

göçmeni barındıran İran, ABD'nin kendisine uyguladığı ambargoları gerekçe göstererek Türkiye'ye yönelik göçmen akımını engellememektedir. İran'ın Türkiye sınırındaki Hoy, Maku, Salmas, Urmiye kentleri üzerinden Ağrı'nın Doğu Beyazıt, Van'ın Saray, Özalp ve Başkale, Hakkari'nin Şemdinli ve Yüksekova ilçelerinden Türkiye'ye giren Afgan göçmenler özellikle Van üzerinden Türkiye'nin farklı illerine gitmektedirler²³⁷. Türkiye'ye giren Afgan göçmenlerin yaklaşık dörtte üçünün Afganistan'dan Türkiye'ye geldikleri, yaklaşık dörtte birinin de İran'da yaşadktan sonra Türkiye'ye geldikleri görülmektedir. Pakistan'dan gelen Afgan göçmenlerin oranı % 1.6 iken, diğer ülkelerden gelen göçmenlerin oranı ise yalnızca % 0.2'dir.

Tablo 18: Afgan Göçmenlerin Erzincan'da Çalıştıkları Meslek Gruplarının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Erzincan'da çalışıyorsanız mesleğiniz nedir?	İşveren	1	0.2
	Şoför	2	0.4
	İşçi	188	41.7
	Satış Elemanı	1	0.2
	Garson	11	2.4
	Araba tamircisi	11	2.4
	Serbest meslek	17	3.7
	Çoban	29	6.4
	Çalışmıyorum	188	41.7
	Diğer	2	0.4
	Toplam	450	100.0

Tablo 18'de katılımcıların göç ettikten sonraki istihdam durumlarına baktığımızda % 38.2'lik en yüksek oranı işçiler oluşturmaktadır. Ardından, ikinci sırayı % 6.4'lük bir oranla çobanlar almaktadır. % 0.2'si işveren; % 0.4'ü şoför; % 0.2'si satış elemanı; % 2.4'ü garson; % 2.4'ü araba tamircisi; % 3.6'sını serbest meslek grupları oluşturmaktadır. Katılımcılar tarafından % 41.7 oranında işaretlenen

²³⁷ "Sınırdaki Kaçakçı Ağrı", Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ağustos 2021.

“Çalışmıyorum” seçeneği iş gücüne katılmayan bireyleri ifade etmektedir. % 0.4'lük oran ise diğer meslek gruplarını içermektedir.

Tablo 3'te de görüldüğü gibi düşük eğitim düzeyine sahip Afgan göçmenlerin büyük çoğunluğunun niteliksiz işgücü olarak yerel halkın çok rağbet göstermediği işçilik ve çobanlık gibi mesleklerde çalıştığı görülmektedir.

Tablo 19: Çalıştıkları İşte Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları İle Afgan Göçmenlerin Ücret Karşılaştırması Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		N	%
Çalıştığınız işte, sizinle aynı işi yapan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile aynı ücreti alıyor musunuz?	Evet	45	10.0
	Hayır	244	54.2
	Çalışmıyorum	161	35.8
	Toplam	450	100.0

Tablo 19'da Afgan göçmenlere yöneltilen, “İş yerinizde sizinle aynı işi yapan Türk vatandaşları ile aynı ücreti alıyor musunuz?” sorusunun cevabı % 54.2 gibi yüksek bir oranla “Hayır” olmuştur. Katılımcıların yalnızca % 10'u ise Türk vatandaşları ile aynı ücreti aldıklarını söylemektedirler. % 35.8'lik bir oranla “Çalışmıyorum” seçeneğini işaretleyen grup ise iş gücüne katılmayan bireyleri ifade etmektedir. Afgan göçmenlerle birebir yapılan görüşmelerde iş gücüne katılan bireylerin büyük çoğunluğunun yasa dışı çalıştığı görülmektedir. Göçmen olduklarından dolayı büyük çoğunluğunun çalışma izinlerinin olmaması nedeniyle işveren tarafından emek sömürsüne uğradıklarını ifade etmektedirler. Zor işlerde fazla mesai yaparak düşük ücret alan Afgan göçmenlerin genellikle kayıt dışı olarak işgücüne katılmaları hem göçmenleri hem de yerel işgücünü zor durumda bıraktığı söylenebilir. Göç yönetimi açısından bu durum değerlendirildiğinde çalışma izninin göçmenler tarafından zor elde edilmesi göçmenleri geçimlerini sağlayabilmeleri için yasadışı yollara itmektedir. Bu durum çoğu işveren tarafından memnuniyetle karşılanırsa da kayıt dışı çalışma devlet için de bir gelir kaybı olarak yorumlanabilir. İl Göç İdaresi tarafından; oturma izni, kimlik ve çalışma izninin verilmesi gibi iş ve işlemlerin uzun bir süreci gerektirmesi, Türkiye'ye yasa dışı yollardan girmek isteyen Afgan göçmenler için caydırıcı etki yaratsa da bu durum göçmenleri yasa dışı yollara itmektedir. Aynı zamanda, çalıştıkları iş yerlerinde Türk vatandaşlarıyla aynı

ücreti alamayan göçmenlerin yaşadıkları ekonomik sorunlar onların topluma sosyal uyumunu daha da zorlaştırarak başka sorunlara neden olabilmektedir. Dolayısıyla, göçmenlerin topluma entegrasyonunu sağlayarak uyum içerisinde yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak için öncelikli olarak birincil ihtiyaçlarının karşılanması yaşanması muhtemel sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır.

Tablo 20: Afgan Göçmen Hanelerinin Ortalama Aylık Gelir Durumu Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		Frekans	Yüzde
Ortalama aylık hane geliriniz ne kadardır?	800	58	12.9
	800-1500	102	22.7
	1501-2500	221	49.1
	2501-3500	54	12.0
	3501-4500	7	1.6
	4500 üstü	8	1.8
	Total	450	100.0

Tablo 20’de ortalama aylık hane gelirlerine bakıldığında katılımcıların % 12.9’unun (N=58) aylık geliri 800 TL’dir. Ortalama aylık geliri 800-1500 TL olanların oranı % 22.7 (N=102) ve 1501-2500 TL olanların oranı % 49.1’dir. (N=22) 2501- 3500 TL olanların oranı ise % 12.0’dır (N= 54). Ortalama aylık gelirleri 3501- 4500 TL olanların oranı % 1.6 (N =7) iken 400 TL ve üzeri olanlar % 1.8’dir (N=8). Elde edilen bu bulgulara göre iş gücüne katılan Afgan göçmenlerin en az % 84.7’si asgari ücretten daha düşük ücret karşılığında çalışmaktadırlar.

Afgan göçmenlerin istihdamda tercih edilmelerinin nedeni düşük ücretle çalışıyor olmalarıdır. Tablo 20’deki elde ettiğimiz veriler de bunu desteklemektedir. Erzincan gibi küçük şehirlerde iş kollarının az olmasına paralel olarak iş imkanlarının sınırlı olması Afgan göçmenler için işsizlik sorunu daha can yakıcı bir sorun durumuna getirmektedir. Göçmenlerin istihdam edilmesi önündeki bürokratik engeller işverenlerin lehine bir durum yaratırken göçmenlerin emek sömürüsüne uğramalarına neden olmaktadır. Düşük ücretle zor işlerde fazla mesai yapan Afgan göçmenlerin çalışma izinlerinin olması işveren tarafından ekonomik olarak sömürülmelerini engelleyecek ve kayıt dışı ekonominin de önüne geçilmiş olacaktır.

Tablo 21: Afgan Göçmenlere Göre Yoksulluk Nedenleri Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

		Frekans	Yüzde
Sizce yoksulluğun temel nedeni nedir?	İşsizlik	138	30.7
	Eğitimsizlik	90	20.0
	Kimsesizlik	9	2.0
	Kader	14	3.1
	Yaşlılık	3	0.7
	Hükümet Politikaları	161	35.8
	Tembellik	22	4.9
	Diğer	13	2.9
	Toplam	450	100.0

Tablo 21’te Afgan göçmenlerin, yoksulluğun temel nedeni ile ilgili görüşlerini incelediğimizde % 35.8’lik (N=161) bir oranla hükümet politikaları ilk sırada yer alır. İkinci sırada yoksulluğun temel nedeni % 30,7’lik (N=188) bir oranla işsizlik olarak görülmüştür. Göçmenlerin % 20.0’si (N=90) eğitimsizlik; % 2.9’u (N=9) kimsesizlik % 3.1’i (N=14) kader; % 0.7’si (N=3) yaşlılık; % 4.9’u (N=22) tembellik; % 2.9’u (N=13) ise farklı nedenleri yoksulluğun temel nedeni olarak görmüşlerdir.

Afganistan’da hala devam eden iç karışıklık, sürekli savaş hali ve siyasi istikrarsızlık göçmenler tarafından yoksulluğun en temel nedeni olarak görülmektedir. Tablo 21’deki verilerden de görüleceği gibi Afgan göçmenler yoksulluğun temel nedenini Afgan hükümetinin politikaları olarak görmektedirler.

Tablo 22: Afgan Göçmenlerin Erzincan’da Yaşamaktan Mutlu Olup Olmadıklarına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		Frekans	Yüzde
Erzincan’da yaşamaktan mutlu musunuz?	Evet	400	88.9
	Hayır	50	11.1
	Total	450	100.0

Tablo 22’de “*Erzincan’da yaşamaktan mutlu musunuz*” sorusuna % 88.9 gibi yüksek bir oranla Afgan göçmenlerin evet dedikleri görülmektedir. % 11.1 gibi düşük bir oranla da Afgan göçmenlerin Erzincan’da yaşamaktan mutlu olmadıkları görülmektedir. Bu verilere göre her 10 Afgan göçmendenden yaklaşık 9’unun Erzincan’da yaşamaktan mutlu olduğu gözlemlenmektedir. Bu verileri Erzincan’da yaşamaktan mutlu olan Afgan göçmenlerin geri dönmek istemedikleri şeklinde de yorumlamak mümkündür. Şöyle ki, Tablo 23’te de görüldüğü gibi % 84,2 gibi yüksek bir oranda ülkelerine geri dönmeyi düşünmedikleri de tespit edilmiştir.

Tablo 23: Afgan Göçmenlerin Ülkelerine Dönüp Dönmeme İsteğine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N= 450).

Madde		Frekans	Yüzde
Tekrar ülkenize dönmeyi düşünüyor musunuz?	Evet	66	14.7
	Hayır	379	84.2
	Toplam	450	100.0

Tablo 24’te Afgan göçmenlerin % 14.7’sinin (N=66) ülkelerine dönmek istedikleri, % 84.2’sinin (N=379) ise ülkelerine dönmek istemedikleri görülmektedir. Yüksek bir oranla Afgan göçmenlerin ülkelerine dönmek istemedikleri görülmektedir. Tablo 23’te de görüldüğü gibi Erzincan’da yaşamaktan mutlu olan ve ülkelerine dönmek istemeyen Afgan göçmenlerin gerekçelerinden bazıları da şunlardır:

K1: “*Ülkemizde can güvenliğimiz yok. Kardeşimi ve kayınpederimi uykuda öldürdüler. Çocuklarımız 18 yaşına girince Taliban alıyor. Gitmese kolunu bacağını kesiyorlar. Çocuklarım okusun aydınlansın istiyorum...*”

K2: “*Afganistan’da Taliban ve IŞİD var. Kuzenimi ve halamın oğlunu öldürdüler. Ben de tehdit aldım. “Gel bize katıl dediler”. Ben kabul etmeyince tehdit ettiler...*”

K3: "Eğitim imkânları iyi değil sürekli savaş var..."

K4: "Neredeyse her gün patlama oluyor. Çocuklarım futbol oynarken patlama oldu. Tüm ceset parçaları çocuklarımın üzerine sıçradı. Gitmek istemiyorum Afganistan'a..."

K5: "Sürekli Taliban'dan tehdit alıyoruz..."

K6: "Burada çalışıp para biriktirmem lazım..."

K7: "Düşmanlarım var..."

K8: "Afganistan'da yaşamak çok zor. Hak ve hukuk yok. Kadın hakları hiç yok. Evleneceğimiz kişiyi bile kendimiz seçemiyoruz...."

K9: "Afganistan'a dönemem çünkü burada çalışıp aileme para gönderiyorum..."

K10: "Ülkeme dönemem çünkü Taliban onlara katılmamızı istiyor..."

K11: "Afganistan'da iş yok sürekli savaş var...."

K12 : "Aileler arasında husumetlik var Afganistan'a dönemem...."

K13: "Çocuklarımın Afganistan'da bir geleceği yok..."

K14: "Hazara olduğumuz için Afganistan'da yaşamak çok zor. Kardeşimi teyzemi şehit ettiler. Hazara olduğumuz için Taliban sürekli tehdit ediyor....".

K15: "Çocuklarımızı okula gönderdiğimizde akşam olunca eve dönüp dönmeyeceklerini bilmiyoruz. Sürekli bomba patlatıyorlar. Afganistan'da yaşamak çok zor....."

K16: "Annemi ve babamı Taliban öldürdü. Ben sürekli tehdit alıyorum"

K17: "Afganistan'da hiçbir günüm güzel geçmedi...".

K18: "Eşimi Taliban öldürdü. Evimi yaktılar. Afganistan'a gitmek istemiyorum."

Göçmenlerin büyük çoğunluğunun can güvenliği nedeniyle ülkelerine gitmek istemedikleri görülmektedir. Katılımcılardan elde edilen genel bulgulara bakıldığında

ise Taliban ve IŞİD gibi terör örgütlerinin yaptığı eylemler, sürekli savaş hali, devlet güvenliği sağlamada yetersiz kaldığı için aile arasında husumet ve davaları kendi aralarında çözmeye çalışmaları, eğitim imkanlarının yetersiz olması ve Taliban tarafından kadınlar üzerinde kurulan baskı, iş imkanlarının yetersiz olması gibi daha birçok sosyal, ekonomik ve kültürel neden Afganistan’da itici faktör olarak rol oynamaktadır.

Tablo: 24 Afgan Göçmenlerin En Çok Göç Etmek İstedikleri Ülkelerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N= 450)

		Frekans	Yüzde
Göç Etmek İstedikleri Ülke	ABD	62	13.8
	Avustralya	25	5.6
	İngiltere	6	1.3
	İsviçre	1	0.2
	Kanada	108	24.0
	Almanya	92	20.4
	İskandinav Ülkeleri	4	0.9
	Fransa	4	0.9
	Türkiye’de Kalmak İstiyorum	140	31.1
	Diğer	8	1.7
	Toplam	450	100.0

Tablo 24’te görüldüğü üzere katılımcıların % 13.8’i (N=62) ABD’ye; % 5.6’sı (N=25) Avustralya’ya; % 1’i (N=2) İsviçre’ye; % 24’ü (N=108) Kanada’ya; % 20.4’ü (N=92) Almanya’ya; % 9’u (N=4) İskandinav ülkeleri; % 4’ü (N=9) Fransa’ya göç etmek istediklerini beyan etmişlerdir. % 31.1 (N=140) ile “*Türkiye’de kalmak istiyorum*” diyen Afgan göçmenler ilk sırada yer almaktadır. Katılımcıların % 1.7’si (N=8) ise diğer Avrupa ülkelerine göç etmek istediklerini beyan etmişlerdir. Türkiye’ye göç etmiş, fakat üçüncü bir ülkeye yerleşmek istemeyen Afgan göçmenlerin çoğunluğu dini, sosyal ve ekonomik nedenlerle Türkiye’de kalmak istediklerini ifade etmişlerdir. Türkiye’de kalmak isteyen katılımcıların bir kısmının açıklamaları şu şekildedir:

K1: “Türkiye Müslüman bir ülke olduğu için başka bir ülkeye gitmek istemiyorum. Ezan sesi duymak çok güzel. Hem Müslüman bir ülke olduğu için yaşam tarzlarımız birbirine yakın.”

K2: “Dindaş olduğumuz için Türkiye’de yaşamak istiyorum.”

K3: “Türkiye’de kimse bize karışmıyor özgürce ibadet edebiliyoruz. Çocuklarımızı camiye gönderebiliyoruz.”

K4: “Türkiye’yi kendime yakın görüyorum.”

K5: “Türkiye’ye çok alıştık yıllardır burada yaşıyoruz.”

K6: “Türkiye’de kalmak istiyorum ,çünkü Türk halkı çok iyi...”

K7: “Burada iş var. Bize yardım ediyorlar ve Müslüman bir ülke. Çocuklarımız rahatça okula gidebiliyor...”

K8: “Burası Müslüman bir ülke başka yere gitmek istemiyorum. Çocuklarımın dinden çıkmasını istemiyorum...”

K9: “Türkiye’de kalmak istiyorum, çünkü dilimiz Türkçeye daha yakın...”

K10: “Müslüman bir ülke ve yeteri kadar güvenilir bir ülke. Rahatız burada..”

K11: “Türkiye’de çok rahatım sokaklarda özgürce yürüyebiliyorum...”

K12: “Türkiye’de kalmak istiyorum çünkü yeteri kadar güvenilir bir ülke. Burada rahatız.”

K13: “Müslüman ve kardeş ülke olduğumuz için burada yaşamak istiyorum..”

K14: “Türkiye’de dil öğrenmek daha kolay. Buraya alıştım...”

K15: “Türkiye’de de karnımız aç ama olsun burada güvendedyiz...”

K16: “Avrupa’da Müslümanlara eziyet ediyorlar. Polisler paralarımızı, çantamızı zorla elimizden alıyor. Ama burası Müslüman bir ülke başka yere gitmek istemiyorum...”

K17: “Türkiye’yi seviyorum. İnsanları iyi bize saygı gösteriyorlar...”

K18: “Kültürümüz yakın olduğu için anlaşabiliyoruz...”

K19: “Müslüman ve kardeş bir ülke olduğu için....”

K20: “Ben Özbeğim biz soydaşız bu yüzden gitmek istemiyorum...”

“Türkiye’de kalmak istiyorum” diyen katılımcıların % 57.8’i “Müslüman ve güvenilir bir ülke” olduğu için gitmek istemediklerini ifade ederken % 5’i “Dil bildikleri”; % 5’i “Çalıştıkları”; % 1.4’ü soydaş oldukları; % 30’u ise Türkiye’ye alıştıkları, kültürel olarak kendilerine daha yakın gördükleri ve Türkiye’yi sevdikleri gerekçesiyle ülkeyi terk etmek istemediklerini açıklamışlardır. Türkiye’de kalmak isteyen Afgan göçmenler ile üçüncü bir ülkeye yerleşmek isteyen Afgan göçmenlerin beklentileri farklılık göstermektedir. Türkiye’de kalmak isteyen Afgan göçmenlerin büyük çoğunluğunun dini sebeplerden dolayı ülkeyi terk etmek istemedikleri görülmektedir. Yine Tablo 7’de yer alan bulgulara göre, “Türkiye’yi tercih etmeniz en önemli nedeni nedir?” sorusunun % 39.6 ile “Güvenli bir ülke olması” ve % 22,4 ile de “Dini sebep” seçeneklerinin katılımcılar tarafından işaretlenmesi Tablo 24’te elde ettiğimiz bulguyu desteklemektedir. Ancak, Erzincan’da yaşayan diğer Afgan göçmenler daha iyi hayat şartları beklentisiyle üçüncü bir ülkeye göç etmek istemektedirler.

Tablo 24’te de görüldüğü üzere üçüncü bir ülke olarak en çok göç edilmek istenilen ülke % 24 (N=108) ile Kanada’dır. “Neden Kanada’ya göç etmek istiyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında; “Eğitim imkânlarının iyi olması; mültecilere daha fazla haklar tanınması; etnik köken ayrımının yapılmaması; daha özgürlükçü bir ülke olması ve iş imkanlarının çok olması; Kanada’da çok fazla göçmen olması aynı zamanda Kanada’da yaşayan akraba ve arkadaşlarından aldıkları bilgilere göre orada hayat standardının daha yüksek olması gerekçeleriyle Kanada’ya gitmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bu gerekçeler diğer Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen Afgan göçmenlerin beklentileri ile de benzerlik göstermektedir. Avrupa ülkelerine daha önce göç etmiş arkadaş ve akrabalarından aldıkları duyumlara göre orada yaşam standardının yüksek olması ve yüksek ücretle birlikte iş imkanlarının çok olması onları bu ülkelerden herhangi birine göç etmeye motive ettiği görülmektedir.

Tablo 25: Afgan Göçmenlerin Çocuklarının Türk Birisiyle Evlenmelerinde Sakınca Bulup Bulmadıklarına İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		Frekans	Yüzde
Afgan Göçmenlerin Çocuklarının Türk Birisiyle Evlenmelerinde Sakınca Bulup Bulmadıkları	Evet	62	13.8
	Hayır	386	85.8
	Diğer	2	0.4
	Toplam	450	100.0

Tablo 25’e göre Afgan aileler, çocuklarının Türk birisiyle evlenmelerinde % 85 (N=386) gibi yüksek bir oranla herhangi bir sakınca görmemektedirler. Afgan göçmenlerin % 13.8’si ise çocuklarının Türk birisi ile evlenmesine karşı çıktıkları görülür. Verilen cevaplar incelendiğinde Afgan aileler tarafından en çok tekrarlanan yorumlara bakıldığında “*Karşı değilim çünkü hepimiz Müslümanız*”, “*Dinimiz aynı olduğu için sıkıntı yok*”, “*Kendi kararları*” gibi ifadeler yer almaktadır. Göçmenlerin Türklerle evlilikte herhangi bir sakınca bulmamalarının nedeni olarak “*Ortak din*” yanıtı öne çıkmaktadır. Afgan göçmenlerin % 13.8’i ise ; “*Afgan, Afgan ile evlensin*”, “*Herkes kendi vatanından evlensin*”, “*Karşıyım çünkü sonra boşanıyorlar*” gibi gerekçelerle karşı çıktıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 26: Afgan Göçmenlerin Erzincan’a Gelmeden Bulundukları Ülkede Kalan Aile Fertlerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		Frekans	Yüzde
Afgan Göçmenlerin Erzincan’a Gelmeden Bulundukları Ülkede Kalan Aile Fertleri	Evet	384	85.3
	Hayır	66	14.7
	Toplam	450	100.0

Soru 26’da Türkiye’ye göç etmiş Afgan göçmenlerin daha önce ikamet ettikleri ülkede birlikte yaşadıkları yakınlarından kimsenin geride kalıp kalmadığı öğrenilmek istenmiştir. Tablo 26’da elde edilen bulgulara göre Afgan göçmenlerin % 85.3’ünün (N=384) yakın aile üyelerini geride bırakarak göçe katıldığı görülmektedir. Afgan göçmenlerin % 14.7’si (N= 66) ise Afganistan’da aile üyelerinden hiç kimsenin kalmadığını ifade etmişlerdir. Bu durum parçalanmış ailelerin gelecekte birleşme ihtimalini artırmakta dolayısıyla, Türkiye’ye göçün artarak devam etmesi ihtimalini güçlendirmektedir.

Tablo 27: Afgan Göçmenlerin Politik Eğilimlerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		Frekans	Yüzde
Afgan Göçmenlerin Politik Eğilimleri	Milliyetçi	8	1.8
	Demokrat	231	51.3
	Sosyalist- Sol	15	3.3
	Muhafazakâr- Sağ	4	0.9
	İslamcı	188	41.8
	Diğer	4	0.9
	Toplam	450	100.0

Tablo 27'e göre % 51.3 (N= 231) ile kendilerini demokrat olarak tanımlayan Afgan göçmenler ilk sırada yer almaktadır. İslamcılar ise % 41.8 (N=188) ile demokratlara yakın bir oranla ikinci sırada yer almaktadır. Diğer politik eğilim oranlarına baktığımızda katılımcıların %3,3'ü (N=15) sosyalist-sol; % 0.9'u (N=4) muhafazakar-sağ; % 1.8'i (N=8) ise kendilerini milliyetçi olarak tanımladığı görülmektedir. Katılımcıların % 0.9'u (N=4) ise diğer seçeneğini tercih etmişler.

Tablo 28: Siyasi İdeoloji İle Eğitim Durumu Çapraz Tablosu

			Siyasi İdeolojiler						
			Milliyetçi	Demokrat	Sosyalist	Muhafazakar	İslamcı	Diğer	Toplam
Öğrenim Durumu	Okuryazar Değil	N	2	71	3	0	79	2	157
		%	1.3	45.2	1.9	0,0	50.3	1.3	100.0
	Okuryazar	N	0	10	0	0	3	0	13
		%	0.0	76.9	0.0	0.0	23.1	0.0	100.0
	İlkokul	N	1	57	2	2	43	1	106
		%	0.9	53.8	1.9	1.9	40.6	0.9	100.0
	Ortaokul	N	1	46	4	0	32	0	83
		%	1.2	55.4	4.8	0.0	38.6	0.0	100.0
	Lise	N	4	36	4	2	28	1	75
		%	5.3	48.0	5.3	2.7	37.3	1.3	100.0
	Ön lisans	N	0	2	2	0	2	0	6
		%	0.0	33.3	33.3	0.0	33.3	0.0	100.0
	Lisans	N	0	7	0	0	1	0	8
		%	0.0	87.5	0.0	0.0	12.5	0.0	100.0
	Yüksek Lisans	N	0	2	0	0	0	0	2
		%	0.0	10.0	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0
Total		N	8	231	15	4	188	4	450
		%	1.8	51.3	3.3	0.9	41.8	0.9	100.0

Chi-Square Testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
PearsonChi-Square	48.052 ^a	35	.070
LikelihoodRatio	40.041	35	.256
Linear-by-LinearAssociation	6.770	1	.009
N of ValidCases	450		

Siyasi ideolojiler, eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($p = 0,70$, $p > 0,05$). Diğer bir ifadeyle eğitim durumu ile siyasi ideoloji arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki yoktur. Erzincan'a göç etmiş Afgan göçmenlerin yüksek oranda düşük düzeyde eğitilmiş bireylerden oluşması daha açık bir ifadeyle göçmenlerin % 79.8'inin eğitim düzeyinin düşük olması ve eğitim düzeyi açısından grubun homojen olması siyasi ideoloji ile eğitim durumu arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyde farklılaşmamasına gerekçe olarak gösterilebilir. Tabloda demokrat ve İslamcılar oranın birbirine yakın oranda olduğu ve en çok işaretlenen siyasi ideolojiler arasında yer aldığı görülmektedir. Bu iki ideoloji tabloda incelendiğinde okuryazar olmayan Afgan göçmenler içerisinde İslamcılar % 50.3 ile ilk sırada yer alırken, % 45.2 ile demokratlar ikinci sırada yer almaktadır. İlkokul mezunları arasında İslamcı görüşü savunanların oranı % 40.6; orta okul mezunları arasında % 38.6; lise mezunları arasında % 37.3; lisans mezunları arasında ise % 12.5 ile giderek azalan bir yönelim gözlenmektedir. Demokratlar açısından bakıldığında da ilkökul mezunları arasında demokrat görüşü savunanlar % 53.8; Ortaokul mezunları arasında % 55.4; lise mezunları arasında % 48.0; lisans mezunları arasında da % 87.5 gibi giderek artan bir eğilim göstermektedir. Sonuç olarak eğitim düzeyi arttıkça İslamcı düşüncüyü savunanların oranının düşme eğiliminde olduğu, demokrat görüşü savunanların oranının ise artma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 29: Siyasi İdeoloji ile Yaş Aralığı Çapraz Tablosu

Yaş Aralığı			Siyasi İdeolojiler						
			Milliyetçi	Demokrat	Sosyalist	Muhafazakar	İslamcı	Diğer	
	18-30	N	7	146	10	3	117	3	286
		%	2.4	51.0	3.5	1.0	40.9	1.0	100.0
	31-40	N	0	61	3	1	29	0	94
		%	0.0	64.9	3.2	1.1	30.9	0.0	100.0
	41-50	N	1	13	2	0	28	0	44
		%	2.3	29.5	4.5	0.0	63.6	0.0	100.0
	50 ve üzeri	N	0	11	0	0	14	1	26
		%	0.0	42.3	0.0	0.0	53.8	3.8	100.0
Toplam		N	8	231	15	4	188	4	450
		%	1.8	51.3	3.3	0.9	41.8	0.9	100.0

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25.139 ^a	15	.048*
Likelihood Ratio	28.707	15	.018
Linear-by-Linear Association	3.910	1	.048
N of Valid Cases	450		

Siyasi ideolojiler yaş aralığına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p = 0,048$, $p < 0,05$). Diğer bir ifadeyle yaş aralığı ile siyasi ideoloji arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. 18-30 yaş ile 31-40 yaş aralığında demokratların İslamcılardan daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. 18-30 yaş aralığında demokratların % 51.0'lik bir orana sahip olduğu, İslamcıların ise % 40.9'luk bir orana sahip olduğu görülmektedir. 31-40 yaş aralığına bakıldığında demokratlar ile İslamcılar arasındaki farkın en fazla yaş aralığı olduğu dikkat çekmektedir. Bu yaş aralığında Afgan göçmenlerin % 64.9'unun demokrat, % 30.9'unun ise İslamcı olduğu görülmektedir. 41-50 yaş ile 50 ve üzeri yaş aralığında İslamcı grubun sahip olduğu oranının demokrat gruba göre daha yüksek olduğu

görülmektedir. 41-50 yaş aralığında İslamcılar % 63.6; demokratlar ise % 29.5'lik bir orana sahiptir. 50 ve üzeri yaş grubunda ise yine % 53.8 ile İslamcıların % 42.3'lük orana sahip olan demokratlardan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 29'daki veriler genel olarak incelendiğinde genç yaşlarda demokratların oranı daha fazla iken 41 yaş ve üzerinde İslamcı görüşün oranının daha yüksek çıktığı görülmektedir.

Tablo 30:Cinsiyete göre Öğrenim Durumu Çapraz Tablosu

Cinsiyet		Öğrenim Durumu								Toplam
		Okuryazar Değil	Okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Ön lisans	Lisans	Yüksek Lisans	
Kadın	N	83	7	47	29	31	2	4	1	204
	%	40.7	3.4	23.0	14.2	15.2	1.0	2.0	0.5	100.0
Erkek	N	74	6	59	54	44	4	4	1	246
	%	30.1	2.4	24.0	22.0	17.9	1.6	1.6	0.4	100.0
Toplam	N	157	13	106	83	75	6	8	2	450
	%	34.9	2.9	23.6	18.4	16.7	1.3	1.8	0.4	100.0

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6.590 ^a	5	.253
Likelihood Ratio	8.093	5	.151
Linear-by-Linear Association	.071	1	.790
N of Valid Cases	450		

Eğitim durumu cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($p = 0,28$, $p > 0,05$). Diğer bir ifadeyle cinsiyet ile eğitim durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki yoktur. Tablo 30 incelendiğinde kadın katılımcılar ile erkek katılımcıların okuryazar oranları karşılaştırıldığında erkeklerin % 31.1'inin kadınların ise % 40.7'sinin okuryazar olmadıkları görülmektedir. Okuryazar olan kadın katılımcılar grubun % 3.4'ünü oluştururken, okuryazar erkek katılımcılar grubun % 6'sını oluşturmaktadır. Hem kadın katılımcıların hem de erkek katılımcıların öğretim kademelerindeki oranlarına bakıldığında çok düşük düzeyde eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Bu oranların Afganistan'daki okullaşma oranlarıyla ve Afganların ülke eğitim verileriyle uyumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 31: Cinsiyet ile Türkçe Bilme Düzeyi Çapraz Tablosu

			Türkçe Bilme Düzeyi						Toplam
			Hiç	Birkaç Sözcük	Temel	Orta	İyi	İleri	
Cinsiyet	Kadın	N	69	59	27	36	12	1	204
		%	33.8	28.9	13.2	17.6	5.9	0.5	100.0
	Erkek	N	20	48	60	75	41	2	246
		%	8.1	19.5	24.4	30.5	16.7	0.8	100.0
Toplam		N	89	107	87	111	53	3	450
		%	19.8	23.8	19.3	24.7	11.8	0.7	100.0

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	67.195 ^a	5	.000**
Likelihood Ratio	69.695	5	.000
Linear-by-Linear Association	57.514	1	.000
N of Valid Cases	450		

Türkçe bilme durumu cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p = 0,000$, $p < 0,001$). Diğer bir ifadeyle, Türkçe bilme durumu ile cinsiyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. Tablo 31'e bakıldığında kadınların erkeklere göre daha fazla dil problemi yaşadığı görülmektedir. Kadınların % 33.8'inin, erkeklerin ise % 20'sinin hiç dil bilmedikleri; kadınların % 28.9'unun erkeklerin ise % 19.5'inin birkaç sözcük bildikleri görülmektedir. Kadınların erkeklere göre daha fazla dil problemi yaşamaları onların sosyal hayattan uzak işgücüne katılmayan bireyler olduğunu gösterir.

Yapılan yüz yüze görüşmelerde erkek katılımcıların işgücüne katılmak için öncelikli olarak dil problemini aşmaya çalıştıkları ve bunun için özel çaba gösterdikleri görülmektedir. Ancak, kadın katılımcıların çok çocuklu aile yapısına sahip olması ve geleneksel aile yapısının devam etmesi kadınları işgücü ve sosyal hayattan uzak tutmuş, daha fazla dil problemi yaşamalarına neden olmuştur. Bu durumun kadın göçmenlerin içe kapanmasına, bununla birlikte toplumla bütünleşmesine engel olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, dikkatimizi çeken diğer bir husus göçe küçük çocuklarıyla katılan ve göç ettikten sonra doğum yapan Afgan kadınların çocuklarının Türk okullarında eğitim görmesi ve Türkçeyi iyi derecede konuşmaları okuryazar olmayan ve dil bilmeyen Afgan kadınların çocuklarıyla da sağlıklı iletişim kuramadıkları görülmektedir. Kadın göçmenlerin dil bilmemesi toplumsal sorunlara neden olduğu gibi, aile içinde de sorunlara yol açmaktadır. Dolayısıyla, kadınların yaşadıkları dil probleminin, çözülmesi gereken sorunlar arasında ilk sırada yer alması gerektiği kanaatindeyiz.

Tablo 32: Cinsiyet ile Siyasi İdeoloji Çapraz Tablosu

		Siyasi İdeolojiler						
		Milliyetçi	Demokrat	Sosyalist	Muhafazakar	İslamcı	Diğer	Toplam
Kadın	N	5	104	8	2	81	4	204
	%	2.5	51.0	3.9	1.0	39.7	2.0	100.0
Erkek	N	3	127	7	2	107	0	246
	%	1,2	51.6	2.8	0.8	43.5	0.0	100.0
Total	N	8	231	15	4	188	4	450
	%	1.8	51.3	3.3	0.9	41.8	0.9	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square ^a	6.590	5	.253
Likelihood Ratio	8.093	5	.151
Linear-by-Linear Association	.071	1	.790
N of Valid Cases	450		

Siyasi ideolojiler, cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($p = 0,25$, $p > 0,05$). Diğer bir ifadeyle cinsiyet ile siyasi ideoloji arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki yoktur. Tablo 32'ye göre kadın katılımcıların % 51.0'inin demokrat, % 39.7'sinin İslamcı olduğu görülmektedir. Bu oran erkek katılımcıların oranlarıyla da benzerlik göstermektedir. Erkek katılımcıların ise % 51.6'sı demokratken, % 43.5'inin İslamcı olduğu görülmektedir. Yapılan yüz yüze görüşmelerde Afganların yüksek oranda göçe ailece katıldıkları ve evli çiftlerin siyasi ideolojilerinin çok büyük ölçüde aynı olduğu da gözlemlerimiz arasında yer almaktadır.

Tablo 33: Afgan Göçmenlerin Türkiye'nin AB Üyeliğine İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı (N=450)

Madde		Frekans	Yüzde
Türkiye'nin AB Üyeliğine İlişkin Görüşleri	Destekliyorum	213	47.3
	Kararsızım	9	2.0
	Desteklemiyorum	41	9.1
	Fikrim yok	187	41.6
	Toplam	450	100.0

Tablo 33'te Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen Afgan göçmenler % 47.3 ile ilk sırada yer almaktadır. Katılımcıların % 2.0'si (N=9) kararsız kalmaktayken, % 9.1'i (N =41) AB üyeliğini desteklememektedir. % 41.6 (N=187) ile "*Fikrim yok*" diyen Afgan göçmenler ikinci sırada yer almaktadır. Genellikle eğitim düzeyi düşük Afgan göçmenlerin Avrupa Birliği hakkında fikir sahibi olmamaları doğaldır. Bu konuda "*fikrim yok*" diyen Afgan göçmenler ayrı tutulduğunda Afganların büyük çoğunluğunun Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklediği görülmektedir. Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olduğunu açıkça ifade edenlerin oranı ise yalnızca % 9.1'dir. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine yalnız Türk halkının değil komşu Müslüman ülke halklarının da sıcak baktığı şeklinde yorumlamak mümkündür.

7.2. Yarı Yapılandırılmış Sorular ve Yanıtlarına İlişkin Bulgular

Yarı yapılandırılmış sorularla Afgan göçmenlerle yapılan yüz yüze görüşme sonucu elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır. 50 Afgan göçmenle yapılan görüşme katılımcıların da izni alınarak ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Görüşme için Afgan göçmenlerin evlerine konuk olmamız onları yakinen gözlemlememize olanak sağlamış, aynı zamanda kendilerini daha güvende hissederek samimi bir şekilde duygu ve düşüncelerini bizlerle paylaşmışlardır.

1. Göç kararı almanızda etkili olan sebepler nelerdir? (Ekonomik, siyasi, kültürel nedenler)

Göçmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlarda göç kararı almalarına etki eden nedenler olarak katılımcıların % 62'si *“Taliban baskısı ve savaş”* nedenini gösterirlerken % 20'si *“Ekonomik nedenle, % 18'i ise “İran'da yaşadıkları ayrımcılık ve uygulanan ekonomik politikalar”* nedeniyle göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre Afgan göçmenlerin yüksek oranda Afganistan'da Taliban baskısı ve savaş nedeniyle can güvenlikleri olmadığı gerekçesiyle göç ettikleri görülmektedir. Aile ve yakın akrabalarının Taliban tarafından öldürüldüğünü kendilerinin ise tehdit, şiddet ve işkenceye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Taliban'ın yanında olunca devlet, devletin yanında olunca Taliban tarafından tehdit alan Afgan göçmenler için ülkelerinde hayat daha da zorlaşmış kendilerine üçüncü bir tercih hakkı tanınmayan Afganlar çareyi göç etmekte bulmuşlardır. *“Kız çocuklarımızı okula gönderemiyoruz, eşlerimiz evden çıktıklarında akşam olunca eve tekrar dönecekler mi bilmiyoruz, yollar güvenli olmadığı için evlerimizden fazla uzaklaşamıyoruz, biz bu dünyada cehennemi yaşıyoruz.”* diyen Afganların neden sürekli bir yurt arayışı içinde olduklarına cevap niteliği taşımaktadır. Nitekim görüşülen Afgan göçmenlerden birkaçının ifadesi şu şekildedir:

Muhammed Rahmani: “Can güvenliğimiz yoktu. Diyelim ki annen var, evin var, esin var, eşyan var ama her gün tehdit altındasın. Her gün huzursuz yaşıyorsun. Taliban, DAESH var. Biz rahat değiliz. Benim çocuğum ne olacak? Ben istiyorum ki benim çocuğum rahat yaşasın, okusun. Taliban var. Bir yere gidemiyoruz. Benim ağabeyim orada bir şirketin sahibi. Ama ben onun yanına bile gidemiyorum. Benim evim oraya 180 km ama gidemiyorum. Her gün yollarda Taliban var. İnsanları öldürüyor. Kafalarını kesiyor. Ben bunları görmek istemiyorum. Allah bana öyle bir kalp vermiş ki kurban kesmek farz ama ben o kanı bile görmek istemiyorum. O kadar içim yanıyor. Ben kan görünce 3 gün kendime gelemiyorum. Bir gün savaş vardı. 14-15 yaşlarındayım. Babamın mağazası vardı. Düşünün ki buradan çarşıya kadar evimizden dükkâna kadar her yer ölü. Yolda yer yok. Kiminin bacağı yok. Kiminin kafası yok. Bomba patlamış. Cihat yapıyorlarmış! Müslüman Müslüman'ı öldürürse cihat olur mu? Her gün ölüm var. Her gün tehdit var. Ben kendim için değil

çocuğumun hayatı için geldim. Rahat yaşasın, rahat okusun diye. Benim rahmetli babam bana “Türkiye’den başka yere gidemezsin! Avrupa’ya gidemezsin” dedi. Hem ben niye gideyim ki. Türkiye gibi güzel ülke mi var? Bak rahat rahat oturuyoruz. Güzel sohbet muhabbet ediyoruz. Rahat rahat çalışıyoruz. Ne güzel bir hayat. Biz bu yüzden göç ettik.”

Sefer Muhammedi: “Bizim Afganistan’da durumumuz iyiydi, ancak can güvenliğimiz yoktu. Taliban köyümüze hakim oluyordu sonra devlet hakim oluyordu. Sürekli savaş savaş savaş ! Biz mecburen bu yola çıktık. Taliban Şii ve Hazara olduğumuz için bizi öldürüyor. Taliban her gün her akşam yolumuzu kesip sorguya çekiyor. “Kimsin? Nereden geldin?” diye sorguya çekiyorlar. Eğer Hazara olduğumuzu anarlarsa dönüp zulmederler. Hatta kimse görmezse şahit olmazsa öldürürler bile. 2005’ten önce Taliban hükümeti ele geçirdiği dönem Taliban lideri emir vermiş; “Ne kadar Hazara varsa öldürün. Kadınlarını ise kendinize köle alın” diye fetva vermiş. Taliban şöyle der: Özbekler Özbekistan’a gitsin! Tacikler Tacikistan’a gitsin! Hazaralar mezarlığa gitsin! Afganistan ise Peştunların olsun. Köyümüzün yarısı Taliban’a diğer yarısı devlete katıldı. Taliban köye gelip devlet yanlılarını, devlet gelip Taliban yanlılarını öldürüyordu. Köyümüzde 150 gencimiz öldü. İki seçeneğimiz var; ya devleti ya da Taliban’ı seçeceğiz bu yüzden Türkiye’ye göç ettik.”

Afganistan’da yaşayan farklı etnik gruplar içinde yer alan Hazaraların Taliban’dan en çok şiddet gören grup olduğu dikkat çekmektedir. Bulgulara göre Hazaralar başta olmak üzere çoğu Afgan’ın Türkiye’ye göç etmeden önce İran başta olmak üzere farklı ülkelerde göç tecrübesi yaşadıkları görülmektedir. Yapılan görüşmelerde Türkiye’ye gelmeden önce İran’da yaşayan Afgan göçmenlerin ekonomik olarak bazı yaptırımlara mecbur bırakılmaları, eğitim ve öğretimin ücretli olması ve kimlik alma, yenileme işlemlerinde ödenen yüksek ücretler, aynı zamanda toplumda dışlanarak ayrımcılığa uğramaları Afganların ikinci bir göç kararı almalarında etkili olmuştur. Türkiye’ye göç etmeden önce İran’da yaşamış Afgan göçmenin açıklaması şu şekildedir:

Bibihal Yıldız: “Babam vurulunca biz İran’a göç ettik. İran’da büyüdüm. İran’da okula gidemedim. Devlet okumamızı istemiyordu. Orada okumak maliyetliydi. Aynı buradaki özel okullar gibi paralıydı. Bizde de o kadar durum yoktu. Ekmek almaya giderdik, “Sen Afgansın! Afganlar geride kalsın derlerdi. Sen Afgansın! Burada ne işin var?” diyorlardı. Ayrımcılık yapıyorlardı. Sokakta dolaşınca “Bak bak Afganlar geçiyor! diyorlar. Bu insana bir yumruk gibi geliyor. Memleketim düzene girse kim istemez gitmeyi. Ben kendimi bildim bileli Afganistan’da savaş. Benim iki çocuğum var. Okumam yazmam olmadı. Mesleğim olmadı. İki çocuğumun olsun istiyorum. Yeter ki çocuklarım okusun başka memlekette yaşayayım razıyım. İran’da her 6 ayda bir kimlik değiştirilince bizden para alıyorlardı. Doktor ücretli, okul ücretli, her şey ücretli. Bu yüzden çocuklarım okusun diye Türkiye’ye göç ettim”

Afgan göçmenlerin % 20’sinin ise işgücüne katılmak için Türkiye’ye göç ettikleri görülmektedir. Yapılan yüz yüze görüşme ve gözlemlerden de anlaşılaçağı üzere geçim sıkıntısı yaşayan çok çocuklu aile içerisinde yaşayan genç erkeklerin geride bıraktıkları ailelerine para göndermek için göçe katıldıkları anlaşılmaktadır. Afganistan’da bir gelenek olarak yer alan başlık parası biriktirmek ve ailelerinin geçimlerini sağlamak için Türkiye’ye gelen göçmenlerin ileriki zamanda ülkelerine geri dönme eğiliminde oldukları tahmin edilmektedir.

Türkiye’ye çalışmak için gelen Afgan göçmen Nurullah Özbek Türkiye’ye geliş amacını su şekilde etmektedir: **Nurullah Özbek**, “Afganistan’da savaş olduğundan iş olmadığından Türkiye’ye gelip Türkiye’de çalışıp para biriktirmek, aileme destek olmak için göç kararı aldım. Benim başlık parası biriktirmem lazım. Türkiye’nin parası değerli. Benim Türk parası ile 80 bin TL gibi bir para biriktirmem lazım bu paranın yarısını biriktirdim yarısını biriktirmeye çalışıyorum.”

2. Göç etmeyi tercih ettiğiniz ülkenin göç politikaları ve mültecilik koşulları hakkında bildiklerinizi açıklar mısınız?

Yapılan görüşmelerde Afgan göçmenlerin Türkiye’de uygulanan göç politikaları hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Kendilerinden önce Türkiye’ye göç etmiş Afgan göçmenlerden elde ettikleri bilgilere göre göçmenlere tanınan hakların çok azından haberdar oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcılardan bazılarının göçmenlere tanınan haklar konusunda görüşleri şu şekildedir: *“Türkiye’de çocuklarımız okula gidebiliyor, Erzincan’da Geçit beldesi konteyner kentte kira bedeli ödemededen oturabiliyoruz, Kızılay Afgan göçmenlere nakdi yardım yapıyor”* gibi birçok bilgiye göç ettikten sonra ulaştıkları anlaşılmaktadır. Görüşmelerden anlaşılağı üzere can korkusuyla göçe katılan Afganların göç öncesinde gidecekleri ülkenin göç politikalarını araştırmamaları ve hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmamaları, zorunlu olarak ve acele verilmiş bir göç kararının sonucu olarak yorumlanabilir. Afgan göçmenlerin Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra yerleştirildikleri uydu kent hakkında bazen kendilerine tercih hakkı tanınırken bazılarına tercih hakkı tanınmamıştır. Ayrıca, Erzincan’ı tercih hakkı verilen göçmenlerin ise Erzincan’ı bilinçli olarak tercih etmedikleri görülmektedir. Aynı zamanda, dil problemi yaşamaları ve çoğunun okur-yazar olmaması göç ettikten sonra da yasal haklarını öğrenmede engel oluşturduğu anlaşılmaktadır.

3. Göçe kimlerle katıldınız?

Yapılan görüşmeler sonucu Türkiye’ye göç eden Afgan göçmenlerin % 64’ü aile, % 18’i arkadaş, %12’si tek başına, % 6’sı ise 60 kişi ve üzeri gruplarla göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmeler sırasında elde edilen gözlemlere göre göçe yalnız ve arkadaşlarıyla katılan göçmenlerin aynı evi paylaşmaları Afganistan’da ekonomik amaçlı Türkiye’ye göç etmek isteyen genç nüfusun göç maliyetlerini azaltarak onları göçe motive etmektedir.

4. Türkiye’de size tahsis edilen uydu kent dışında, ülke içinde başka bir uydu kente göç etmeyi ister misiniz? Cevabınız evet ya da hayır ise bunun gerekçelerini anlatır mısınız?

Göçmenlerin %50’si Erzincan’da kalmak isterken, % 50’si ise ülke içinde başka kente göç etmek istemektedirler. Göç etmek istemeyen Afganlar Erzincan’a alıştıklarını, ikliminin güzel olduğunu ve ulaşım imkanlarının kolay olmasından

dolayı gitmek istemediklerini beyan ederken, Erzincan'dan başka bir kente göç etmek isteyen göçmenler ise iş imkanlarının yetersiz olmasını gerekçe olarak beyan etmişlerdir.

5.Ülkenizle bağlantı kuruyor musunuz? Kazandıklarınızla oraya dair planlarınız var mı ?

Yapılan görüşmede Afgan göçmenlerin % 30'unun ülkeleriyle iletişim halinde oldukları, % 70'inin ise ülkeleriyle iletişim kurmadıkları görülmektedir. Ülkesiyle iletişim kuran göçmenlerin ekonomik amaçlı Türkiye'ye göç eden grubu oluşturduğu görülmektedir. Bu göçmen grubun çoğu nişanlı ya da Afganistan'daki ailesine bakmakla yükümlü olan kişiler olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, bu grup içerisinde yer alan göçmenlerden nişanlı olanlar evlenmek, geride ailelerini bırakanlar ise tekrar aileleriyle birleşmek için ülkelerine geri dönmek istemektedirler. Grubun % 70'inin ise Türkiye'de geçim sıkıntısı yaşadıklarını ve kazandıkları para kendi ihtiyaçlarını karşılamaya bile yetmediğini ifade ederek gelecekte ülkeleriyle ilgili herhangi bir planlarının olmadığını vurgulamışlardır.

6. Geldiğiniz ülkedeki ve Erzincan'daki yaşam kalitenizi karşılaştırabilir misiniz?

Erzincan'da yaşayan Afgan göçmenlerin % 74'ü Afganistan'a göre daha iyi şartlarda yaşadıklarını beyan ederken, % 20'si ise Afganistan'daki yaşam şartlarının daha iyi olduğunu, % 6'sı ise Türkiye ile Afganistan'daki yaşam şartlarının birbirine yakın olduğunu ifade etmişlerdir. % 74'lük grup içerisinde yer alan Afgan göçmenlerin Türkiye'de ölüm korkusu yaşamadıkları ve Türkiye'de kendilerini daha güvende hissettikleri görülmektedir. Afganistan'da daha iyi bir konumda yüksek ücretle çalışan katılımcıların ise Erzincan'da garson, inşaat işçisi gibi daha düşük pozisyonlarda ve düşük ücretle çalışmaları % 20'lik grup içerisinde yer alan Afgan göçmenlerin düşüncelerine gerekçe olarak gösterilebilir. Geçim sıkıntısı yaşamalarına rağmen ölüm korkusu yaşamayan Afgan göçmenler Türkiye'de daha özgür yaşadıklarını ve Afganistan'a göre kendilerini daha güvende hissettiklerini beyan etmektedirler.

7. Barınma, sağlık ve beslenme konusunda yaşadığınız sorunlar nelerdir?

Erzincan'da barınma, beslenme ve sağlık konusunda sorun yaşamayanlar, katılımcıların %32'sini oluştururken, % 40'ı barınma, % 44'ü sağlık, % 8'i ise beslenme konusunda problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Yapılan yüz yüze görüşmelerde ev sahiplerinin Afgan göçmenlere güvenmedikleri için evlerini vermek istemedikleri anlaşılmaktadır. Göçmenlerin kendilerine ev bulana kadar geçici olarak diğer Afgan ailelerin evinde kaldıkları çoğu katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca, görüşmelerin tamamına yakınının Afgan ailelerinin evlerinde gerçekleşmesi onları daha yakından gözlemlememize olanak sağlamıştır. Genellikle eski yapı evlerin bodrum katında kötü koşullara sahip evlerde ikamet eden Afgan göçmenlerin barınma konusunda hangi sorunları yaşadığını gözler önüne sermektedir. Bu çalışma sırasında Başbağlar Mahallesinde yerli halk tarafından terk edilmiş harabe evlerde çok sayıda Afgan göçmenlerin ikamet etmesi de barınma konusunda yaşadıkları sorunların boyutunu göstermektedir.

Görüşmelerde anlaşılabacağı üzere sağlık sigortalarının olmaması Afgan göçmenlerin sağlık konusunda büyük sıkıntılar yaşamalarına neden olmaktadır. *“Çok mecbur kalmadıkça hastaneye gitmiyoruz çünkü, muayene ücretini ödeyecek gücümüz yok”* diyen Afganların sağlık konusunda yaşadıkları en önemli sorun, sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanmaları için gerekli olan sağlık sigortalarının olmamasıdır.

8. Dil problemi yaşıyor musunuz yaşıyorsanız bu sorunu aşmak için neler yapıyorsunuz?

Katılımcıların % 28'i dil problemi yaşadıklarını ifade ederken % 72'si ise başlangıçta dil konusunda büyük sıkıntılar yaşamalarına rağmen zamanla bu sorunu büyük ölçüde aştıklarını ifade etmişlerdir. Grubun % 28'i çalışmak ve para kazanmak zorunda oldukları için dil öğrenmeye zaman ayıramadıklarını ifade ederken kadın göçmenler; *“Çocuklarımız olduğu için dil kurslarına gidemiyoruz bu yüzden dil konusunda çok zorluk yaşıyoruz”* diyerek dil problemi yaşama

nedenlerine vurgu yapmışlardır. İş yerlerinde fazla mesai yapan Afgan göçmenlerin dil öğrenmeye zaman ayıramadıkları ve belirli saat aralıklarında verilen dil kurslarına katılma konusunda işverenlerinin fırsat tanımaması dil konusunda yaşadıkları problemlerin hala devam etmesine neden olmuştur.

Katılımcılardan birkaçı dil konusunda yaşadıkları problemleri şu şekilde ifade etmiştir: *“Biz dil bilmediğimiz için doktorlara derdimizi anlatamıyoruz parayla tercüman tutuyoruz. Bu da bize pahalıya mal oluyor.”* ; *“Dil bilmemek çok kötü sürekli işaret dili kullanıyorum. Bu yüzden kendimi sağır ve dilsiz hissediyorum .”*; *“Dil bilmediğim için kimse bana iş vermiyor.”* görüldüğü üzere yaşanan dil problemi göçmenler için ekonomik ve sosyal açıdan birçok probleme neden olmaktadır. Toplum içinde yabancılaşmış bir göçmen grubunun varlığı ve aynı toplumu paylaşan insanların birbirlerinden kopuk yaşamaları sosyokültürel açıdan bir dezavantaj olarak kabul edilebilir.

Katılımcıların % 72’si ise Erzincan’a göç ettikten sonra dil sorunu yaşamış, ancak halk eğitimde verilen kurslara katılarak bu problemi büyük ölçüde çözdüklerini ifade etmişlerdir. Görüşmelerde katılımcıların dil kurslarının yanında çalıştıkları iş yerlerinde arkadaşlarından ve evde okul çağındaki çocuklarından da destek aldıkları görülmektedir. Aynı zamanda, katılımcılar içerisinde yer alan Özbekler kendi dillerindeki çoğu kelimelerin Türkçeyle benzerlik göstermesinden dolayı dil öğrenmede fazla sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

9. Planlarınıza uygun bir ortamla karşılaştınız mı? (umduğunuzu buldunuz mu) cevabınız evet ya da hayır ise nedenleri?

Katılımcıların % 72’si planlarına uygun bir ortamla karşılaştıklarını ifade ederken, % 28’i Erzincan’da planlarına uygun bir ortamla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Daha önce İran’da göç tecrübesi yaşamış Afgan göçmenlerin çoğu sorulan sorulara İran’la Türkiye’yi karşılaştırarak cevap verdikleri görülmektedir. Türkiye’de İran’ın aksine eğitim imkanların iyi ve ücretsiz olması ve kimlik alma ve yenileme işlemlerinde ücret talep edilmemesi ve Erzincan’da farklı sektörlerde işgücüne

katılmış olmaları ekonomik olarak beklentilerinin çoğunun karşılandığını göstermektedir. Aynı zamanda, Türkiye’de kendilerini daha güvende hissetmeleri, kimsenin bir başkasının hayatına müdahale etmemesi, özgür bir ülke olması ve Erzincanlılar tarafından herhangi bir ayrımcılığa uğramamaları onların sosyal alanda da beklentilerinin çoğunun karşılandığını göstermektedir.

Katılımcıların % 28’i ise Erzincan’da umdukları hayatı bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Ekonomik amaçla Türkiye’ye göç eden Afgan göçmenlerin iş gücüne katılamamaları, umdukları hayatı bulamamalarına gerekçe olarak gösterilebilir. Aynı zamanda, iş imkanlarının yetersiz ve iş kollarının sınırlı olması nedeniyle yaşadıkları geçim sıkıntısı, Afgan göçmenlerin göç edilen yerdeki beklentilerinin karşılanmadığını gösterir.

10. İş arkadaşlarınız size ve eğer çalışıyorsa eşinize nasıl davranıyor?

Erzincan’da yaşayan Afgan göçmenlerin % 72’si herhangi bir ayrımcılığa uğramadıklarını ifade ederken, % 28’i Erzincan’da ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmektedirler. Göçmenlerin çalıştıkları iş yerlerinde hem işveren hem de çalışma arkadaşları tarafından herhangi bir ayrımcılığa uğramadıklarını ifade etmişlerdir. Çoğu katılımcı patronlarının, arkadaşlarının kendilerine destek olduklarını ve çok iyi insanlar olduklarını ifade etmektedir.

Göçmenlerin % 28’i ise iş yerlerinde Afgan oldukları için fazla çalıştırıldıklarını ve işlerini ellerinden aldıkları gerekçesiyle çoğu zaman Erzincanlılar tarafından eleştirildiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Afgan oldukları için çoğu zaman ücretlerinin tam olarak ödenmediğini ifade eden bireyler de yer almaktadır. Bulgularda dikkat çeken önemli ifade ise Erzincan’da ayrımcılığa uğradığını düşünen ve düşünmeyen katılımcıların ortak eleştirisi işverenler tarafından zor işlerde fazla mesai yaparak düşük ücret almalarıdır.

11. Erzincan ilinin kültürel değerlerine, gelenek görenek ve adetlerine uyum sağlamada zorluk yaşıyor musunuz?

Erzincan’da ikamet eden Afgan göçmenlerin % 78’i Erzincan’ın kültürel değerlerine uyum sağlamada zorluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’nin Müslüman bir ülke olmasından dolayı aralarında çok büyük farkların olmadığını söyleyen göçmenler; *“Birbirimize benziyoruz çoğu örf ve adetimiz aynı, bu yüzden uyum sağlamada zorluk yaşamıyoruz”* , *“Anadolu ve Asya birbirine yakın bu yüzden aramızda çok fazla fark yok....”* şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Göçmenlerin % 22’sinin ise Erzincan’ın kültürel değerlerine alışmakta zorluk yaşadığı ortaya çıkmıştır. Yapılan görüşmelerde bu konuda Erzincan’da zorluk yaşayan Afgan göçmenlerin en önemli gerekçesi dil bilmedikleri için yerel halktan kopuk olmaları ve iletişim kuramadıkları için Erzincanlıları tanımakta zorluk yaşamalarıdır. Aynı zamanda, komşuluk ilişkilerinin zayıf olması da Afgan göçmenlerin Erzincan’ın örf, adet ve geleneklerinden habersiz yaşamalarına neden olmaktadır.

12. Yönetimin dini esaslara dayandığı bir devlette mi yoksa laik bir devlette mi yaşamak istersiniz?

Katılımcılar, % 96 gibi yüksek bir oranda laik bir ülkede yaşamak istemektedirler. Yaptıkları açıklamalarda demokrasi, özgürlük kavramlarına vurgu yapmaktadırlar. Özellikle mezhepsel ve dinsel ayrımın yapılmadığı, yaşam tarz ve giyim tarzlarına müdahale edilmeyen laik bir devlet ve herkesin korkusuzca rahat davranabileceği bir ülkede yaşamak istemektedirler.

Katılımcılar verdikleri yanıtlardan Afganistan ve İran’daki laik olmayan yönetim tarzı ile Türkiye’deki laikliği karşılaştırarak çok yüksek oranda laik bir ülkede yaşamak istedikleri yanıtını vermişlerdir.

Laik bir devlette yaşamak isteyen katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Muhammed Rahmani: *“İran gibi olsun istemiyorum. Müziği açyorsun diye alıp götürüyorlar seni. İran’dan Türkiye sınırına girince açılıyorlar. Burada kafana göre yaşıyorsun. İster kafanı kapat ister kapatma. Benim yerime sen mezara girmeyeceksin ki. İster iç ister içme. İster namaz kıl ister kılma. Doğru mu? Burada*

zorluk yok. Herkes özgür. Kimse kimsenin yerine hesap vermeyecek ki. Türkiye’de ister diskoya git ister namaza git.”

Kerim İbrahimi Özbek: *“Türkiye gibi laik bir devlette yaşamak isterim. Çünkü burası her konuda çok iyi. Daha rahat yaşarsınız. Karışan yok. İster yat ister kalk kimse sana bir şey demez. Keşke bizim ülkede burası gibi olsa. Bırakın burayı buranın yarısı kadar bile olsa razıyız biz.”*

Nurullah Özbek: *“Türkiye’deki demokrasi gibi yönetilmek isterim. Çünkü Türkiye’de kimse kimseye karışmıyor özgür bir ortam var rahatça yaşaya biliyorsun. Korkusuzca rahat bir şekilde davranabiliyorsun.”*

Yukarıdaki katılımcıların ifadelerinden de anlaşılabileceği gibi Afgan göçmenlerin Türkiye’ye sadece korku, iç savaş, terör ve ekonomik sebepler nedeniyle göç etmedikleri aynı zamanda laik ve demokratik bir ülkede yaşama arzusunun göç etmelerinde etkili olan sebeplerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Türkiye geçmişten günümüze kadar farklı ülkelerden gelen göçmenlerin sığınak yeri olmuştur. Bazı göçmenler için hedef ülke niteliği, bazı göçmenler için ise bir ara durak niteliği taşıyan Türkiye, çevre ülkelerden kitlesel olarak gelen göçmenlere misafir gözüyle bakmakta ve ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda tolerans tanımaktadır. “Geçici” gözüyle bakılan bu göç hareketlerinin köken ülkelerde devam eden siyasi istikrarsızlık ve iç savaş nedeniyle “Kalıcılığı” esas alması hem halkın hem de politika üreticilerin kaygılarını artırmıştır.

Son yıllarda Türkiye’ye yönelik sayıları milyonları bulan Afgan ve Suriyeli göçlerinin temel nedeni ABD ve Avrupa Birliği gibi büyük güçlerin küresel politikalarıdır. ABD’nin Afganistan’dan çekilmesi sonrasında Taliban’ın ülkeyi kontrol etmeye başlamasıyla birlikte, Türkiye’ye yönelik yeni bir göç dalgasının başlaması bu kapsamda değerlendirilmelidir. Yine, ABD’nin Afganistan’dan çekildikten sonra destekçilerine Türkiye’ye gitmelerini önermesi bu politikaların bir sonucudur.

Türkiye’nin yaklaşık 4 milyon göçmene ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Bu göçmenlerin içinde yer alan ve ülkeye illegal yollardan gelen Afgan göçmenlerin sayısı yaklaşık 500.000 civarındadır. 2021 verilerine göre bu yılın ilk altı ayında ülkeye düzensiz olarak giriş yapan Afgan göçmenler 21.812 kişi ile ilk sırada yer almaktadır. Ülkeye düzensiz ya da düzenli olarak giriş yapan Afgan göçmenler Türkiye’nin belirli bölgelerinde tahsis edilen uydu kentlere yerleştirilmişlerdir. Bu uydu kentler arasında yer alan Erzincan ilinde yaşayan yaklaşık 2.500 Afgan göçmenin ekonomik, kültürel ve siyasi anlamda toplum ve birey düzeyinde önemli değişimlere neden olduğu görülmektedir.

Erzincan’da yaşayan Afgan göçmenlerin önemli bir kısmının ailece geldiği görülmektedir. Göçe katılan bireylerin büyük çoğunluğunun genç nüfustan oluştuğu görülmürken, 50 ve üzeri yaş grubunda göç eğiliminin çok düşük olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye’ye göç etmiş ve göç etmeye hazır potansiyel Afgan göçmenlerin daha çok genç nüfustan oluştuğu görüşünü desteklemektedir. Erzincan’da iş kollarının sınırlı olması istihdam alanındaki işgücü fazlası hem

göçmenler açısından hem de yerel halk açısından ciddi sorunlara neden olmaktadır. Görüldüğü üzere göçmenlerin % 59.3'ü işsizlik sorunu yaşamaktadır. En çok mülteci üreten ülke niteliğiyle tanınan Afganistan'da potansiyel göçmen grubun eğitim seviyesinin düşük olması ve Erzincan'a göç edenlerin % 34'ünün okur-yazar olmaması, % 23.6'sının ilkokul mezunu olması, yaşanacak muhtemel sorunları gözler önüne sermektedir. Bu göçmenlerin sadece % 3.1'inin lisans ve ön lisans mezunu olması göçmenlerin düşük düzeyde eğitilmiş bireylerden oluştuğunu gösterir.

Afgan göçmenlerin % 70'inin aileleri içinde sadece bir kişinin çalışıyor olması, % 31'inin çok çocuklu ailelerden oluşması pek çoğunun işsiz olmaları geçim sıkıntısı yaşadıklarını ve yardıma muhtaç olduklarını göstermektedir.

Göçe katılan bireylerin % 31'inin hane halkı sayısının altı ve üzeri gibi çok çocuklu aile yapısına sahip olması göçmenlere nakdi yardımda ilk sıralarda yer alan Kızılay ve Valilik gibi kurumların sosyal sorumluluk yükünü artırmaktadır. Dolayısıyla, daha az çocuklu ailelerle yalnız yaşayan göçmenlere bu yardımlar ya hiç ulaşmamakta ya da çok az ulaştığı görülmektedir. Erzincan'da yaşayan Afgan göçmenlerin belediyelerden hiçbir yardım almadığı görülmektedir. Oysaki, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan araştırma sonucuna göre Van ve Ağrı'da ikamet eden Afgan göçmenlerin % 57,6'lık bir oranla belediye ve valilikten ilk sırada yardım aldıkları görülmektedir. Aynı bölgede yer alan ve benzer yaşam standartlarına sahip olan illerin göçmenlere yardım konusunda yüksek oranda farklılık göstermesi dikkat çekmektedir. Aynı zamanda, Ağrı ve Van'da yaşayan Afgan göçmenlerin %32,7'sinin herhangi bir kurumdan yardım almadıkları görülürken, Erzincan'da ikamet eden Afgan göçmenlerin % 48.8'inin herhangi bir kurumdan yardım almadıkları görülmektedir.

Göçmenlerin % 59,3'ü Erzincan'da birinci derecede işsizlik sorunu yaşamaktadır. Afganistan'da işgücün sektörlere göre dağılımına bakıldığında % 80 ile tarım ilk sırada, endüstri % 10 ile ikinci sırada, hizmet sektörü ise %10 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Dolayısıyla, Afgan göçmenler için uydu kentler belirlenirken bu sektörel dağılımlar dikkate alınarak işsizlikle beraber yaşanacak birçok ekonomik ve sosyal problemin önüne geçilebilir.

Afgan göçmenler içinde % 92 gibi yüksek bir oranda kadınların iş gücüne katılmadığı görülmektedir. Kendi ülkelerinde geleneksel aile yapısında kadına tanınan rolün sadece çocuklara bakmakla yükümlü, eve sıkıştırılmış, sosyal hayattan uzak bir yaşam tarzına sahip olduğu ve bu durumun Erzincan'da da devam ettiği görülmektedir.

Afgan göçmenlerin % 39,6'sı Türkiye'yi daha güvenilir bulduğu için göç ettiğini ifade etmiştir. Gelecek planları arasında ülkelere dönmeyi düşünmeyen Afgan göçmenlerin oranı % 84,2'dir. Türkiye'de mülteci sıfatı kazanamayan Afgan göçmenlere en çok gitmek istedikleri ülke sorulduğunda ise % 31,1 ile Türkiye'de kalmak istediklerini beyan etmeleri dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, uzun bir süre daha Türkiye'nin Afgan göçmenlere ev sahipliği yapacağı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Müslüman ve güvenilir bir ülke olması, çoğu göçmenin Türkiye'yi birinci sırada tercih etme nedenidir. Bu yüzden Türkiye düzensiz göçle başa çıkmada sınır kontrollerini daha da artırmalı, sorun yaşandıktan sonra çözüm bulucu değil önleyici bir yaklaşımla tutarlı ve gerçekçi bir göçmen politikası uygulanmalıdır. Çünkü, göç gerçekleştikten sonra göçün doğası gereği farklı boyutlara sahip olması toplumda yarattığı sorunların çözümünü de bir o kadar zorlaştırmaktadır. Göçmenlerin % 24'ü Kanada, % 20,4'ü Almanya, % 13,8'i ABD, % 5,6'sı Avustralya'ya göç etmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bu ülkelerin gerek eğitim şartlarının iyi olması, gerekse iş imkânlarının çok olması birer çekici faktör olarak göçmenleri göçe motive ettiği görülmektedir. Ancak, Birleşmiş Milletlerin, göçmenleri üçüncü bir ülkeye yerleştirmek için sınırlı sayıda kontenjan açması Türkiye'de yaşayan ve iyi bir gelecek vadiyle Avrupa'ya göç etmek isteyen Afgan göçmenlerin uzun bir süre daha Türkiye'de kalacakları savını desteklemektedir.

Erzincan'da ikamet eden Afgan göçmenlerin % 89,9'unun mutlu olması ve % 85,8 gibi yüksek bir oranla çocuklarının Türklerle evliliklerine sıcak bakmaları Afganların topluma entegrasyonunu kolaylaştırmakta sosyokültürel açıdan topluma fayda sağlamaktadır. Göçmenlerin topluma entegrasyonunun sağlanmasında en önemli engelin ise dil olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 43,6'sının dil problemi yaşıyor olması ekonomik ve sosyal alanda birçok sorunun yaşanmasına neden

olmaktadır. Dil sorunu yaşayanların içinde kadın göçmenlerin fazla olması dikkat çekmektedir. Çocuklu kadınların evlerinden uzak yerlerde açılan halk eğitimi ve benzeri kurslara katılmakta zorluk yaşadıkları görülmektedir. Hemen hemen Erzincan'ın her mahallesinde ikamet eden Afgan göçmenlerin özellikle kadınların dil problemlerini çözmeleri için mahalle içinde kendilerine yakın okullarda çocuklarıyla birlikte katılacakları dil kursları düzenlenmelidir. Bu durum evinden çıkamayan Afgan kadınların dil problemlerini çözmekle birlikte sosyal ilişkilerini de geliştirecek topluma entegrasyonunu daha da kolaylaştıracaktır.

Afganistan'da yıllardan beri süregelen siyasi istikrarsızlık, savaş ve iç çatışma ortamında yaşayan göçmenlerin siyasi ideolojileri merak konusudur. Bulgulara göre katılımcıların % 51.1'i demokrat, % 41.8'inin ise İslamcı olduğu görülmektedir. 50 Afgan göçmen ile görüşme sonucunda elde edilen bulgulara ise katılımcıların % 96.6'sının laik bir devlette yaşamak istedikleri dikkat çekmektedir. Özgürlük, insan hakları ve demokrasinin hakim olduğu laik bir ülkede yaşamak isteyen Afgan göçmenlerin ülkelerinde ve daha önce İran başta olmak üzere farklı ülkelerde göç tecrübeleri yaşadıkları ve bu ülkeleri Türkiye ile karşılaştırarak laikliğin önemine vurgu yaptıkları görülmektedir. Ülkelerinde kendilerine yaşam alanı bulamayan Afgan göçmenlerin insan hakları ihlaline uğradıkları özellikle kadınlar için yaşamın daha zor olduğu, ülkede bir kadın katılımcının ifadesiyle “ *Türkiye’de hayvan hakları kadar bile bizim ülkemizde kadın hakları yok*” demesi ülkelerinde durumun ne kadar içler açısı olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak denilebilir ki Afgan göçmenlerin ülkelerinde devam eden siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlalleri ve iç savaş devam ettiği sürece ve “Kale Avrupa’sının” aşılma duvarlarını geçemeyen göçmenlerin daha uzun süre Türkiye’de yaşamlarını devam ettireceği tahmin edilmektedir. Bu durumda politika üreticilere büyük sorumluluk düşmekte Türkiye genelinde uygulanan göç politikaları Erzincan da dahil olmak üzere her uydu kent için esnek ve ihtiyaçlara cevap verir nitelikte olmalıdır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Ünal; “Şartlı Mülteciler ve Ulusal Güvenlik”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:23, Sayı:3, 2019, s.1213-1214.
- ADIGÜZEL, Yusuf; “Göç Sosyolojisi”, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.
- AKGÜN KARAL, Seçil; “Cumhuriyet Duyurulurken Geride Bırakılmayan Bir Kurum: Hilal-i Ahmer Cemiyeti”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Cilt:39, Sayı: 1, Nisan 2012, s.111-113.
- AKGÜR, Zeynep Gökçe; “Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgelerarası Dengesizlik,” Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977.
- AKŞİT, Bahattin; “Türkiye’de Azgelişmiş Kapitalizm ve Köylere Girişi”, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği Yayınları, Eylül 1966.
- AKTAŞ, Hasan Emir; “Anti Demokratik Sistemlerde Siyasi Rejimi Korumaya Yönelik Mekanizmalar ve Bunların Demokratikleşmeyle İlişkisi” *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı.12,2007, s.212-215.
- AKTEL, Mehmet, KAYGISIZ, Ümmühan; “ Türkiye’de Göç Yönetimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.23, S.2, 2018, s.590-593.
- AKTER, Ahmet; “Kafkas Göçleri ve Kafkas Göçmenlerinin Türkiye’deki Nüfus Dağılımı”, Sekizinci Askeri Tarih Sempozyumu, Genelkurmay ATASE Başkanlığı, İstanbul 2001, s.43-49.
- ARSLAN, Hüseyin; “16.yy Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç ve Sürgün,” İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.
- ASAN, Hasan; “Devlet, Aşiret ve Eşkıya Bağlamında Osmanlı Muhacir İskan Siyaseti (1860-1914)”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2016, s.34-61.

- ATASAYAR, Tuğba; “1923’ten Günümüze Yapılan Göçler ve Kültürel Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2018.
- ATEŞ, H. , ÇOŞKUN, A., *Türkiye’de Göç Yönetimi*, Cihan, A., Ermağan, İ., Genç, H. (edt.), *Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye’nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli?*, İstanbul: Akademik Kitaplar, 2020.
- AYDIN, Orhan Onur; “Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Etkilerinin Analizi: Erzincan İli Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi, Mayıs 2018.
- BARTRAM, David, POROS, Maritsa V., MONFORTE Pierre; “Göç Meselesinde Temel Kavramlar”, Çev.İtir Ağabeyoğlu Tuncay, Ankara: Hece Yayınları, Ekim 2019.
- BETTS, Alexander; “*Zorunlu Göç ve Küresel Politika*”, Çev. S. M. Türkaslan, Ankara: Hece Yayınları, 2017.
- BİLBEN ILIK, Merve Suzan; “Dünyadan Örnekler Işığında İklim Değişikliği Kaynaklı Göçleri Anlamak”, *Akdeniz Beşeri Bilimler Dergisi*, Sayı.2, 2019, s.335-355.
- BOYRAZ, Burak; “1923 Yunanistan-Türk Nüfus Mübadelesi, Millileştirme Politikaları ve Güncellenen Türk Resim Sanatı”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt.5, Sayı.8, Aralık, 2016, s.2707-2741.
- BOZDAĞLIOĞLU, Yücel; “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sonuçları”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı.3, Ocak, 2014, s.9-32.
- BÖRKLÜ YILMAZ, Meşkure; “Tarihi Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye’nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.15, S.29, 2016, s.70-71.
- BMYYK, Türkiye’de BMMYK, Rakamlar ve Gerçekler – UNHCR Turkey, [unhcr.org /t r/ ucuncu - ulkeye-yerlestirme](http://unhcr.org/tr/ucuncu-ulkeye-yerlestirme), (02. 06. 2021).

- CASTLES, Stephen, Miller Mark J., “ Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri,” Çevireler: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- CEYLAN, Ahmet, USLU, İsa; “Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelen Kitlemel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yakınlaşmalara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Irak ve 2011 Suriye Göçleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S.36, 2019.
- CİVAN, Orhan Ersun, GÖKALP, Arzu; “Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği, *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 28, 2011.
- CUMHURİYET GAZETESİ, “Washington’dan Göç Manevrası”, Cumhuriyet Gazetesi, 6 Ağustos 2021, s.7.
- “ABD’den Türkiye Rotası Önerisi”, Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ağustos 2021, s.7.
- “Afganistan’da Şiddet Artarken, Batılı Ülkeler Göç Alarmında. ABD ve Belçika’nın Adresi Türkiye, Yine Kirli Pazarlık, Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ağustos 2021, s.7.
- “BM’den Afganistan Uyarısı”, Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ağustos 2021, s.7.
- “ Sınırdaki Kaçakçı Ağı”, Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ağustos 2021, s.8.
- “Sonuç Vahim Olacak”, Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ağustos 2021, s.10.
- “Afganistan Büyük Elçisi: Türkiye’nin Askeri Misyonu Olmayacak”, Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ağustos 2021, s.6.
- “300 bin Afgan göçmen İran sınırında”, Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ağustos 2021, s.1.
- ÇAĞLAYAN, Savaş; “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:17, 2006, s.67-91.
- ÇAMDALI YOL, Gizem, Duru; 1950-1960 Döneminde Basına Göre Türkiye’de Göçler, Yüksek lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2019.

- ÇAVUŞOĞLU, Halim; “Uluslararası Göç: Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler”, *Folklor / Edebiyat Dergisi*, Cilt.48, Sayı.12, 2006, s.83-104.
- ÇEÇEN, Berrak; “Bulgaristan’dan Türkiye’ye Gelen Düzensiz Göçmenlerin Yasallaşma Süreçlerinde Değişen Yasal Düzenlemelerin Rolü”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.15, S.29, 2016, s.267-269.
- ÇELİK, Gülfettin; “Osmanlı Devleti’nin Nüfus ve İskân Politikası”, *Divan: Disiplinlerarası Çalışma Dergisi*, Cilt:4, Sayı:6, 1999, s.44-110.
- ÇELİK BARAN, Neşe; “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslar arası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt.1, Sayı.1, 2015.
- ÇELİK, Fatih; “İç Göçler: Teorik Bir Analiz”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:14, S:2, 2005, s.167-184.
- ÇELİK, Fatih;“ İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ve Analizi’’,*Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.27, Temmuz-Aralık 2006, s.151-154.
- ÇETİN, Nurten; “1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı.24, 2010.
- ÇOLAK, Filiz; Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Hareketi (1950-1951) *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı.14, 2013, s.114-118.
- DANIŞ, Didem, PARLA, Ayşe; “Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri Örneğinde Göçmen, Dernek ve Devlet”, *Toplum ve Bilim*, Cilt:114, 2009.
- DANIŞ, Aslı Didem; “Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye”, *Birikim Dergisi*, No.184-185, Eylül, 2004, s.216-224.
- DEMİR EGEMEN, Işıl; “YUKK Kapsamında Uluslararası Koruma Statüsü Sahiplerinin ve Sığınmacıların Ülkeden Uzaklaştırılması”, *Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:2015.

- DEMİRTAŞ, Mehmet; “Kırım Savaşı ve 93 Harbi Sürecinde Osmanlı Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskânları”, *Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.41, 2009.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Nüfus, Demografi ve Göç İhtisas Komisyonunun Raporu,2001.
- DOĞAN, Atakan; “Türkiye’de Göçün Yönetiminde Kurumsal Yapılanma: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2020.
- DOĞANAY, Ahmet, ATAİZİ, Murat, ŞİMŞEK, Ali, BALABAN SALI, Jale, AKBULUT, Yavuz; Bilimsel Yönteme Giriş, Edt: Ali Şimşek, “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, 2012.
- DURU, Gizem ve ÇAMDALI, Yol; “1950-1960 Döneminde Basına Göre Türkiye’de Göçler”,Yüksek lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2019.
- DÜNDAR, Fuat; *İttihat ve Terakki’nin Müslümanları İskân Politikaları (1923-1918)*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1999.
- DÜVELL, Frauenarzt; The Pathhways in and out of Irregular Migration in the EU: A Comparatiive Analysis, 2011, s.248 ‘den aktaran Tülay Yıldırım Mat, “Uluslararası Hukuk ve Göç”, İstanbul 2020.
- EFE, Haydar; “Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’de Yaşanan Göçler ve Etkileri”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, cilt:2018, S.1, Mayıs 2018.
- EKŞİ, Nuray; “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Türkiye’ deki Faaliyetleri ve Türk İltica Sisteminde Değişen Rolü, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt: 77, Sayı: 1, 2019.
- ENÇ, Mitat, “Beyin Göçü” , *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt.7, Sayı.1, Eylül 2019.
- ERGÜVEN, Nasih Sarp, ÖZTURANLI, Beyza; Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt.62, Sayı.4, 2013,s.1007-1017.

- ERKAL, Mustafa E., “Beyin Göçü”, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, Sayı.18, 2011, s.73-80.
- ERKAN, Ümmet; *Ulusçu Asimilasyon/ Entegrasyon Politikalarından Medeniyet Perspektifine Dayalı Dirimsel/ Diyalojik Etkileşime*, R. Şimşek(edt.), Göç Sosyolojisi- Farklı Boyutlarıyla Göç(50-51), Ankara: Akademisyen Yayınevi, 2018.
- ERKEÇ, U.Fılyeva; “Evlilik Yoluyla Kadın Göçü ve Türkiye’de Rus Gelinlerin Durumu”, *Journal of Social Sciences and Humanities*, Sayı.2, 2017,s.21-43.
- ERTEN, Rıfat; “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt.19, Sayı.1, 2015..
- FALSAL, MD Mustafa; *Küresel Yönetişim Kapsamında Uluslararası Göç: Rohingya Mülteci Krizi Örneği*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2020.
- FERRO, Marc; “*Sömürgecilik Tarihi*”,Çev.MunaCedden,Ankara: İmge Kitapevi Yayınları,Kasım 2002.
- GENÇLER, Ayhan; “Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği,” *Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt 17, 2002.
- GEZGİN, Mehmet; “İşgücü Göçü Teorileri”,Sosyoloji Konferansları, S.23, Eylül 2011,s.37-38.
- GOULARAS BAYINDIR, Gökçe, SUNATA, Ulaş, “Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi”, *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, S.2, 2015.
- GÖK OĞUZ, Gonca; “ Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç- Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 31, 216.

- GÜLER, Arzu; “Mülteci Sorunu ve 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme: Siyasi Gerçeklik ve Normatif Düzen İkilemi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt.13,Sayı:51, 2016, s.41-61.
- GÜNER, Zekai; “ Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin İskân Politikası”, *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi ICENAS*, 38.
- GÜNDOĞMUŞ, B.; *1973’ten 2023’e Yüz Yıllık Deneyim : Türkiye’nin Göç Politikası*, Arpacı, I., Ağır, O.,(edt.), Türkiye’de Devlet Politikaları, Ankara: Nobel Yayınları, 2018.
- İŞİKÇİ MAMUR, Yasemin; “Türkiye’de Kamu Politikası Olarak 2000 Yılı Sonrası Uluslararası Göç Yönetiminin Analizi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl.8, Sayı. 13, Nisan-Eylül 2017.
- İNAN EMEK, Canan; “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, Ocak-Haziran, 2016, s.10-33.
- İÇDUYGU, Ahmet, “Bir Siyaset ve Siyasa Alanı Olarak Uluslararası Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye” İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya, Ö. Faruk,(edt.), Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, (50-54), İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi, 2014.
- İÇDUYGU, Ahmet, BIEHL, Kristen; “Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri”, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- İÇDUYGU, Aydın SİRKECİ, İbrahim ve AYDINGÜN, İsmail; “Türkiye’de İç Göç ve İç Göçün İşçi Hareketlerine Etkisi”, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, Haziran 1997.
- İÇDUYGU, Ahmet ve SİRKECİ, İbrahim; “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri’”, Baydar, O. (edt), 75 Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999.

- İÇDUYGU, Ahmet, AKSEL, Damla, B., “Türkiye’de Düzensiz Göç”, Ankara: *Uluslararası Göç Örgütü Türkiye*, Eylül 2012.
- İNLİCELİLER DEMİRHAN, Nihan; “1923 Yılından Bugüne Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal- Ekonomik Etkileri”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2019.
- KAHRAMAN, Fatma Bilge; “Türkiye’de ”Düzenli “ Göçün Yönetimi ve Göçmenlerin Değişen Düzenleşme Pratikleri”, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2019.
- KALAYCI, İsa, KIZILKAYA, Oktay; “Osmanlı Devleti’nin İskan Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 18, Ocak, 2012, s.361-378.
- KALAYLIOĞLU, Akis; “Ankara’daki İranlı Düzenli Göçmenlerin Farklı Sermayeleri ve Düzenli Kalma Stratejileri”, *Nüfus Bilim Dergisi*, Cilt.36, 2014.
- KARA, Polat, KORKUT, Recep; “Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı.467, Haziran, 2010.
- KARA DÖNMEZ, Canan Öykü; “Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye’ nin Politikaları”, Yayınlanmış Doktora Tezi”, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, 2015.
- KARAGÖZ, Recep; *Almanya Yeni Yurt: Son Göçün Anatomisi*, İstanbul: Fide Yayınları, 2007.
- KARPAT, Kemal H.; “Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler”, İstanbul: Timaş Yayınları, Şubat 2017.
- KELEŞ, Ruşen, “Göç”, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: İmge Yayınevi, 1998.
- KESER, Ulvi, “Kıbrıs’ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar “, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı.12, 2006.
- KOÇ, Mehmet; “Türkiye’ye Düzensiz Afgan Göçü ve İran’ın Göç Politikaları”, *İran Araştırmaları Merkezi*, Nisan 2018, s.4-11.

- KOÇAK, H., ÇELİK, A., *Göç ve Mekan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler: Sakarya İli Örneği*, Şimşek, R. (edt.), Göç Sosyolojisi, Ankara, Akademisyen Kitabevi, 2018.
- KOYUNCU, Ahmet; “Türkiye’de Göç ve Kentleşme”, K. Alver (edt.), Kent Sosyolojisi, Ankara: Hece Yayınları, Mayıs 2012.
- KÖŞK, Uğur Can ve ÖZBEK Çağlar ; “ Küreselleşme ve Uluslar arası Göç İlişkisinde Değişen Göçmen Algısı”, *Researcher:Social ScienceStudies*, Cilt 5, Sayı 18, 2017.
- KURNAZ, Sevcan, KURT, Rıza; “Turgut Özal Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri”, *Avrupa Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:6, S: 12, 2019.
- LEE, E.S., A theory of migration. J. A. Jackson (Ed.). Migration içinde. Cambridge: Cambridge University, 1969.
- MALKOÇ, Enver, Sinan; *Uluslararası Göçlerin Sebepleri ve Siyasal Rejimler*, Şimşek,R.,(edt.), Göç Sosyolojisi-Farklı Boyutlarıyla Göç, Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2018.
- MARFOUK, A. “İnternational Migration And Brain Drain From Developing Countries”, Université Libre De Bruxelles (ULB) Austrian Research Foundation For International Development Conference October 15, Vienna, 2008.
- MARTİN, Philip; L., *Bitmeyen Öykü: Batı Avrupa’ya Türk İşçi Göçü*, Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü, 1991.
- MASSEY, Douglas S.,JoaguinArango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, AdelePellegrino, J.Edeward Taylor;“Uluslar arası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi”, Çev.Saniye Dedeoğlu, Burcu Oskay, Çağlar Özbek, İbrahim Sirkeci, M.Murat Yüceşahin, “*Göç Dergisi*”, Sayı: 1, Ekim 2014.
- MAT, T. Yıldırım; *Uluslararası Hukuk ve Göç*, Cihan, A., Ermağan, İ., Genç, H. (edt.), Dünya’da Göç Yönetimi ve Türkiye’nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli ?, İstanbul: Akademik Kitaplar, 2020.

- MENEKŞE, Talip; “Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri”,*Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt.4, Sayı.2, 2018.
- MUTLU, Ahmet, İRDEM, İbrahim ve ÜRE, Berna; “Ekolojik Mültecilik”, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, Sayı:23, 2015, s.79-118.
- MUYAN KOLBAŞI, Gizem; “COVID-19 Salgınında Göçmen İşçiler ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Yaklaşımı”, *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, Cilt. 1, Sayı.16, Mayıs 2020.
- ORSAM, Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi, Rapor, No:22, Haziran 2012.
- ÖNGÖR, Sami; “Türkiye’de İç Göçler Karşısında Yüzbinden Fazla Nüfusun Şehirlerin Durumları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sayı20(1), Ocak 1965, s.261-265.
- ÖRSELLİ, Erhan, BABAHANOĞLU, Veysel; “Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 9, Sayı.43, Nisan 2016.
- ÖZBAY, Ferhunde, YÜCEL, Banu; Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı, *Nüfus ve Kalkınma: Göç, Eğitim, Demokrasi, Yaşam Kalitesi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları, 2001, s.1-68.
- ÖZDAL, Barış (edt.), “Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye”, Bursa: Dora Yayıncılık, 2018, s.97-101.
- ÖZTÜRK, Mustafa; “Türkiye’deki İç Göçlerin Sosyal Politika Açısından İncelenmesi”: *İstanbul Semt Pazarıcıları Örneği*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2006.
- ÖZTÜRK, Mustafa; “Türkiye’de İç Göç Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 52, 2007, s.245-264.
- ÖZTÜRK, Ayşenur; “Türkiye’de Göç Yönetiminin Kurumsallaşması: Suriyeli Göçü Üzerinde Bir Analiz”, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2020.

- ÖZTÜRK, Cemal ve TEKİNER, Mehmet Ali; “ Stratejik Göç Yönetimi Çerçevesinde Türkiye’de Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Konumu” *Turkish Journal Of Police Studies / Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt.19,Sayı.1,2017.
- PARLAK, Bekir & ŞAHİN, Ali Utku; “Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:39, S.2, 2017.
- POLOZ, Serap; “Düzgün İş (Decent Work) Kavramı ve Ölçümü: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Bir Karşılaştırması”, *Sosyal Siyaset Konferanslar I Dergisi*, Sayı.50, 2005.
- RAVENSTEİN, Ernst Georg; “The Laws of Migration”, *Journal of the Royal Statistical Society of London*, Vol.52, No.2, 1889, s.241-305.
- SERDAR, Ünal; “Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi”, *Zeitschrift Für die Welt der Türken/ Journal of World of Turks*, Vol.6, No.3, 2014, s.65-86.
- SERVANTIE, Deniz; *Türkiye – AB Mülteci Sözlüğü*, İstanbul, 2017.
- SEVER, Muhammet; “Türkiye’yi Hedef Alan Yasadışı Göçmenler: İstanbul Örneği”, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2015.
- SEVİĞ, Vedat; “Yabancı Gerçek Kişilerin Giriş, Çıkış, İkamet ve Seyahatleri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt:43, S.1-4, 1977, s.367-368.
- SİRKECİ, İbrahim, YÜCEŞAHİN, M. Murat; “Türkiye’de Göç Çalışmaları”, *Göç Dergisi*, Cilt:1, S:1, 2014, s.3-4.
- SOMUNCU, Başak; “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası”, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.
- SORACEL, N, Özkara, B, Karakaş M, Özdemir, Ş, Yelken R, Dünder S ve Karaca Y. “Afyon İli Tüketim Analizi, Tüketim Davranışları ve Eğilimleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, C:27, 2002,

- ŞİMŞEK, Rıdvan (edt.); “Göç Sosyolojisi”, Ankara: Akademisyen Kitapevi, 2018.
- TAŞ, Ethem, KOÇAR, Hatike ve ÇİÇEK Yeter; “Mülteci Sorununun Çözümüne İlişkin Yeni Bir Yapılanma: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:22, S.Göç Özel Sayısı, 2017, s.1378.
- TAŞKIN, Deniz; “Uluslar arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt.181,Şubat, 2014, s.175-204.
- TEPEALTI, Fahrettin: “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2020.
- TEKELİ, İlhan; ”Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler”, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Sayı.1, 1975, s.153-173
- TEPEALTI, Fahrettin; “Lozan Nüfus Mübadelesi Göçleri ve Türk Mübadillerin İskânı”, *Coğrafya Dergisi*, Sayı.39,2019, s.93-96.
- TOKSÖZ, Gülay; “Uluslararası Emek Göçü”, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Mart 2006.
- TOPÇUOĞLU ATASÜ, Reyhan; “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, Öner- İhlamur, G., Öner-Şirin, N.A.(Edt.)*Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*,(501-509),İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2012.
- TOPÇUOĞLU ATASÜ, Reyhan; “Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt.34, 2016, s.1-20.
- TOSUN, Budak, Serpil ve BUDAK, Sevim; “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Mülteci Sorun”, Avrupa Birliği Kurumları ve Politikalar (Editör: Doç. Dr. Cengiz Dinç), Nobel yayınları, 1.Baskı, Mart 2020,
- TOSUN, Salih; “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak AFAD”, *Hastane Öncesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1,Nisan 2021.

- TÜMTAŞ, Mim Sertaç, ERGÜN, Cem; “Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, S.4, 2016.
- UNAT, ABADAN Nermin; “Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa”, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ekim 2002.
- UZUN, Elif; “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK’ nin Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 1, Sayı. 2, Temmuz-Aralık 2016, s.65-66.
- ÜNAL, Serdar; “Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi”, *Journal Of World Of Turks*, Cilt: 6, S:3, 2014.
- ÜNER, Sunay; “Nüfus Bilim Sözlüğü”, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1972.
- YALÇIN, Cemal; “Göç Sosyolojisi”, Ankara: Anı Yayınları, 2004.
- YAMAN, Fatih; “Göç ve Toplum, Dünyada ve Türkiye’de Değişen Nüfus Hareketleri”, İstanbul: Ketebe Yayınevi, Aralık 2019.
- YATKIN, Ahmet; “Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü”, Uluslararası 11.Kamu Yönetimi Sempozyumu, 28-30 Eylül 2017, s.171.
- YILDIRIM, Seyfi; “Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl. 8, Sayı 16, (Güz 2012), s.80-81.
- YILMAZ, Arife; “Göç Sürecinde Kadın: Aile İçi Konumu Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Aydın:Adnan Menderes Üniversitesi,2008.
- YÖNLÜ, Kübra Yücel;”*Göç Sosyolojisi*”, İstanbul: Doğu Kitabevi, Haziran 2018.
- YÜCEDAĞ, Gülcan, *Alman Edebiyatında Göç ve Göçmen Algısı*(“Transit”, “Selim Oder Die Gabe Der Rede”, “Eduards Heimkehr” ve “Eine Handvoll Rosinen” Romanlarında Göç ve Göçmen Sorunsalı): Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2020.

İNTERNET KAYNAKLARI

- AA, “Afganistan’da Taliban’ın Yayılması Hızlandı”, 12.07.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganistanda-talibanin-yayilmasi-hiz-kazandi/2301737>, (Erişim Tarihi: 10.08.2021).
- BBC, Taliban Afganistan’da Kontrolü Altındaki Toprakları Nasıl Genişletti?”, 22 Temmuz 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57969689>, (Erişim Tarihi: 10.08.2021).
- BM 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (10 Aralık 1948, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01> (16.04.2021).
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİ ÖRGÜTÜ (UNHCR), unhcr.org/tr/turkkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar (Erişim Tarihi: 14.06.2021)
- CANYAŞ BAYATA, Aslı; “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AİHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, S:1, 2015, s.87-89, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, [http://www.goç.gov.tr/goç\(21.05.2021\)](http://www.goç.gov.tr/goç(21.05.2021)).
- CUMHURİYET GAZETESİ, “Erdoğan, Türkiye’deki Afgan göçmenlerin sayısını açıkladı”, 20 Ağustos 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogan-turkiyedeki-afgan-gocmenlerin-sayisini-acikladi-1862065> , (Erişim Tarihi: 30.08.2021).
- Göç Koruma Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1pdf>, (27.05.2021).
- IOM (2020) UN Migration, World Migration Report 2020, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf, (Erişim Tarihi: 19.06.2021),
- IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü*, 2.baskı, 2013, IOM 2021, <https://www.iom.int/iom-history>. (Erişim Tarihi: 05.06.2021).
- IOM “IOM History”, (2021) <https://www.iom.int/iom-history>. (Erişim Tarihi: 05.06.2021).

MARFOUK, A. “International Migration And Brain Drain From Developing Countries”, Université Libre De Bruxelles (ULB) Austrian Research Foundation For International Development Conference October 15, 2008, Vienna.
http://www.oefse.at/Downloads/veranstaltungen/1510/Marfouk_Presentation_15.10.08_NEU.pdf, (Erişim Tarihi: 10.05.2021).

MATİLDE “Tarımsal ve Dağlık Bölgelerde Mekânsal Özellikler ve Uluslararası Göçmenlerin Dağılımı: Bursa ve Karacabey Özelinde Türkiye” Raporu, <https://eu.edu.tr/media/files/Matilde-Raporu-TR.pdf> (Erişim Tarihi: 14.06.2021)

South Asia, Afghanistan”, The World Factbook, September 14, 2017, <https://web.archive.org/web/20170920072213/https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html#People> , (Erişim Tarihi: 19.06.2021).

Türkiye’nin Göç Tarihi Sempozyumu, “14. Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye’ye Göçler”, <https://www.youtube.com/watch?v=UHGUt8nsCYA> (28.05.2020)

Türk Kızılay, www.kizilay.org.tr. (27.05.2021).

T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016 Yıllık Raporu, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf.

T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016 Türkiye Göç Raporu, <http://www.goç.gov.tr/goç>(24.05.2021).

T.C.İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/> (15.05.2021).

2017 Göç İstatistik Raporu, www.kizilay.org.tr ,(27.05.2021).
<http://www.goç.gov.tr/goç-tarihi>, (04.05.2021).

5682 Sayılı Pasaport Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5682.pdf> (Erişim Tarihi:17.06.2021)

5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkametleri ve Seyahatleri Hakkında Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5683.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2021)

EKLER

EK-1 Anket Formu

Değerli Katılımcılar; Bu anket” Erzincan İlinde Yaşayan Afgan Göçmenlerin Yaşadıkları Ekonomik, Sosyal Sorunlar ve Siyasi Düşünceleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmada kullanılmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu çalışma Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim dalında yürütülmekte olan yüksek lisans tezi kapsamında kullanılmak üzere geliştirilmiştir. Bu ankete katılımda gönüllülük esastır. Araştırmada katılımcılarla ilgili tüm bilgiler gizli tutulacak aynı zamanda kimlik bilgilerinizin de gizliliği korunacaktır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler gizlilik kurallarına uyularak bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

Katıldığınız için teşekkür ederim.

1.Cinsiyet:

☐ Erkek ☐ Kadın

2.Yaşınız:

☐ 18-30 ☐ 41-50

☐ 31-40 ☐ 50 ve üzeri

3.Öğrenim durumunuz nedir?

☐ Okur- yazar değil ☐ İlkokul

☐ Lise ☐ Yüksek lisans

☐ Okur-yazar ☐ Ortaokul

☐ Ön lisans ☐ Doktora

☐ Lisans

4.Hane halkı sayısını belirtiniz(ailenizde siz dahil toplam kaç kişi olduğunuzu):

- ☐ Tek yaşıyorum ☐ 2 ☐ 3
☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ve üzeri

5.Hanede çalışan sayısı:

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3
☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ve üzeri ☐ Kimse çalışmıyor

6.Medeni durumunuz:

- ☐ Hiç evlenmedi ☐ Eşi öldü ☐ Birlikte yaşıyor
☐ Evli ☐ Boşandı
☐ Evli fakat ayrı yaşıyor

7.Göç ettikten sonra en çok zorlandığınız üç konu nedir?(Sizin için geçerli olan seçenekleri önem derecesine göre“1” en önemliyi temsil edecek şekilde 1, 2, 3 şeklinde sıralayınız. Seçeneklerin tümünü değil, sadece sizin için geçerli olanları kendi içinde, önem derecesine göre sıralayınız.)

- ☐ İşsizlik ☐ Beslenme ☐ Eğitim
☐ Barınma ☐ Güvenlik ☐ Sağlık
☐ Kent yaşamına uyum
☐ Diğer(Lütfen Belirtiniz).....

8.Türkiye’yi tercih etmeniz en temel nedeni nedir?

- ☐ Ulaşım kolaylığı
☐ Dini sebepler
☐ Yakın olması
☐ Daha güvenilir olması
☐ Aile üyelerinin burada olması
☐ Arkadaşlarının / tanıdıklarının burada olması
☐ Başka ülkelere gitmenin zor olması

- ☐ Şartların daha iyi olması
- ☐ Diğer(Lütfen Belirtiniz).....

9. Türkçe dil düzeyinizi belirtiniz.

- ☐ Hiç ☐ Temel ☐ İyi
- ☐ Birkaç sözcük ☐ Orta ☐ İleri

10.Öğrenim konusundaki en önemli ihtiyacınız nedir?

- ☐ Dil ☐ Kırtasiye ihtiyaçları
- ☐ Kayıt zorlukları ☐ Diğer(Lütfen Belirtiniz).....

11.Erzincan’a göç etmeden önce yaşadığınız yer, kentsel bir yerleşim yeri mi yoksa kırsal bir yerleşim yerimiydi?

- ☐ Kent (il-ilçe merkezi) ☐ Kır (kasaba -köy)

12.Ailedeki toplam gelirinizsize ve ailenize yetiyor mu?

- ☐ Evet ☐ Hayır

13.İşvereninizin ücretlendirmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

- ☐ Hak ettiğimin çok altında alıyorum
- ☐ Hak ettiğimi alıyorum
- ☐ Hak ettiğime yakın alıyorum
- ☐ Hak ettiğimden fazlasını alıyorum
- ☐ Diğer(Lütfen belirtiniz).....

14.Ailenizdeki çalışmayan bireylerin çalışmama nedeni nedir?

- ☐ Çalışmak istemediği için
- ☐ Çalışamaz olduğu için (sakatlık, özürlülük, hastalık, yaşlılık vb.)
- ☐ Öğrenci olduğu için
- ☐ Emekli olduğu için

- ☐ İş bulamadığı için
- ☐ Yalnız yaşıyorum
- ☐ Evde çocuklarıma bakıyorum
- ☐ Hepimiz çalışıyoruz
- ☐ Eşim izin vermiyor
- ☐ Türkçe bilmedikleri için
- ☐ Çalışma izni olmadığı için
- ☐ Kimlik olmadığı için

15.Hane halkı içindeki çalışan kadın sayısı nedir?

- ☐ 1 ☐ 3 ☐ Yok
- ☐ 2 ☐ 4 ve üzeri

16.Karşılaştığınız sorunların çözümünde size Erzincan'da yardımcı olanlar aşağıda verilmiştir.Bunları size en çok yardımcı olanlardan en az yardımcı olanlara doğru bir sıraya koymak isterseniz nasıl bir sıralama yapardınız?(1,2,3,...şeklinde sıralayınız)

- ☐ Almıyorum ☐ Kızılay
- ☐ Dernekler ☐ Dini kuruluşlar
- ☐ Valilik ☐ Belediye
- ☐ Akrabalarım ☐ Komşular
- ☐ Vatandaşlar ☐ Partiler
- ☐ Sivil toplum kuruluşları ☐ İHH

17.Erzincan'a göç etmeden önce yaşadığınız ülkede herhangi bir işte çalışıyor muydunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır

18.Türkiye'ye gelmeden önce hangi ülkede yaşadınız?

- ☐ Afganistan ☐ Pakistan
☐ İran ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz).....

19.Erzincan' da çalışıyorsanız mesleğiniz nedir?

- ☐ İşveren ☐ Şoför ☐ İşçi ☐ Çoban
☐ Satış elemanı ☐ Garson ☐ Çalışmıyorum
☐ Araba tamircisi ☐ Serbest meslek
☐ Diğer(Lütfen belirtiniz).....

20.Çalıştığınız işte, sizinle aynı işi yapan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile aynı ücreti alabiliyor musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Diğer

21. Ortalama aylık hane geliriniz ne kadardır?

- ☐ 800TL Altı ☐ 800-1500TL ☐ 1501-2500TL
☐ 2501-3500TL ☐ 3501-4500TL ☐ 4500TL Üstü

22.Sizce yoksulluğun temel nedeni nedir?

- ☐ İşsizlik ☐ Eğitimsizlik ☐ Kimsesizlik
☐ Kader ☐ Yaşlılık ☐ Hükümet politikaları
☐ Tembellik ☐ Diğer(Lütfen Belirtiniz).....

23.Erzincan'da yaşamaktan mutlu musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır

24.Tekrar ülkenize dönmeyi düşünüyor musunuz?(Cevabınız evet ya da hayır ise neden)

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Neden.....

25.En çok hangi ülkeye göç etmek istersiniz?

- ☐ ABD(☐ Avustralya ☐ İngiltere
☐ İsviçre ☐ Kanada ☐ Almanya

☐ İskandinav ülkeleri(Danimarka-İsveç- Norveç-Finlandiya)

☐ Fransa ☐ Diğer.....

☐ Neden o ülke.....

26.Çocuklarınızın Türk birisi ile evlenmesini sakıncalı buluyor musunuz?(Cevabınız evet ya da hayır ise neden?)

☐ Evet ☐ Hayır

☐ Neden.....

27.Erzincan'a gelmeden önce bulunduğunuz ülkede birlikte yaşadığınız yakın aile üyelerinden kimse geride kaldı mı?

☐ Evet ☐ Hayır

28.Siyasi ideoloji itibariyle kendinizi nasıl tanımlarsınız ?

☐ Milliyetçi

☐ Demokrat

☐ Sosyalist Sol

☐ Liberal

☐ Muhafazakâr Sağ

☐ İslamcılık

☐ Diğer.....

29.Türkiye'nin AB üyeliğini destekliyor musunuz?

☐ Destekliyorum

☐ Kararsızım

☐ Desteklemiyorum

☐ Fikrim yok

EK-2 Görüşme Formu

1.Göç kararı almanıza etkili olan sebepler nelerdir?(Ekonomik, siyasi, kültürel nedenler)

2.Göç etmeyi tercih ettiğiniz ülkenin göç politikaları ve mültecilik koşulları hakkında bildiklerinizi açıklayabilir misiniz?

3.Göçe kimlerle katıldınız?

4.Türkiye’de size tahsis edilen uydu kent dışında, ülke içinde başka bir uydu kente göç etmeyi ister misiniz? Cevabınız evet ya da hayır ise bunun gerekçelerini anlatır mısınız?

5.Ülkenizle bağlantı kuruyor musunuz? Kazandıklarınızla oraya dair planınız var mı?

6.Geldiğiniz ülkedeki ve Erzincan’daki toplam gelirinizi ve yaşam kalitenizi karşılaştırabilir misiniz?

7.Barınma, sağlık ve beslenme konusunda yaşadığınız sorunlar nelerdir?

8.Dil problemi yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu sorunu aşmak için neler yapıyorsunuz?

9.Planlarınıza uygun bir ortamla karşılaştınız mı? (umduğunuzu buldunuz mu).Cevabınız evet ya da hayır ise nedenlerini açıklayınız.

10. İş arkadaşlarınız Size ve eğer çalışıyorsa eşinize nasıl davranıyor?

11.Erzincan ilinin kültürel değerlerine, gelenek görenek ve adetlerine uyum sağlamada zorluk çekiyor musunuz?

12. Yönetimin dini esaslara dayandığı bir devlette mi yoksa laik bir devlette mi yaşamak istersiniz? Yanıtınız “evet” ya da “hayır” ise nedenlerini açıklayınız.